مجالس النور

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

EĞİTİM VE UYGULAMA ODAKLI
YENİ BİR KUR'ÂN TEFEKKÜRÜ

MUHAMMED AYYÂŞ EL-KÜBEYSÎ

5. CİLT

ASALET YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

ASALET
YAYINLARI

© Her hakkı mahfuzdur. Kaynak göstermek suretiyle kısa alıntılar hariç, yayıncının izni olmaksızın yayınlanamaz; görsel, işitsel ve elektronik ortamlarda kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

Yayın No: 60

ISBN: 978-625-7297-83-7 (Takım)

ISBN: 978-625-7297-96-7 (5. cilt)

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

-Eğitim ve Uygulama Odaklı Yeni Bir Kur'ân Tefekkürü-

Muhammed Ayyâş el-Kübeysî

مجالس النور في تدبر القرآن الكريم وتفسيره بمنهج عملي وتربوي جديد

الشيخ الدكتور محمد عياش الكبيسي

Genel Yayın Yönetmeni: Recep Songül

Editör: Doç. Dr. Ahmet Akbaş

Tercüme Heyeti	**Son Okuma**
Doç. Dr. Mehmet Nurullah Aktaş	Doç. Dr. Ahmet Akbaş
Dr. Mehmet Seri Doğru	Doç. Dr. Mehmet Nurullah Aktaş
Eşref Görgülü	Dr. Mehmet Seri Doğru
Murat Padak	Eşref Görgülü
Tashih ve Redaksiyon	Murat Padak
Doç. Dr. Ahmet Akbaş	Recep Songül
Recep Songül	Özlem Songül
Mustafa Yiğit	Diyaettin Uysal

Tasarım Ofisi	**AsaletAjans**
	ajans@asaletyayinlari.com.tr
Sayfa Tasarımı	Furkan Çevik
Kapak Tasarımı	Yunus Karaaslan

1. Baskı, İstanbul, Ekim 2022

Baskı & Cilt

Step Ajans Matbaa Ltd. Şti.

Sertifika No: 45522 • Göztepe Mh. Bosna Cd. No: 11 Bağcılar/İSTANBUL

Yayınevi

Asalet Eğitim Danışmanlık Yayın Hizmetleri İç ve Dış Ticaret

Sertifika No: 40687

Balabanağa Mh. Büyük Reşit Paşa Cd. Yümni İş Hanı, 16B/16 Vezneciler, Fatih/İSTANBUL

0212 511 85 47 • www.asaletyayinlari.com.tr • asalet@asaletyayinlari.com.tr

دار نشر جامعة قطر
Qatar University Press

نشر هذا الكتاب باللغة العربية لأول مرة في الدوحة، قطر عام 2019 برقم إيداع (9789927139024) بواسطة دار نشر جامعة قطر – **QU Press** 2019 © **Copyright**

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

-EĞİTİM VE UYGULAMA ODAKLI YENİ BİR KUR'ÂN TEFEKKÜRÜ-

MUHAMMED AYYÂŞ EL-KÜBEYSÎ

5. CİLT

HADÎD SÛRESİ - NÂS SÛRESİ

ASALET YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

57- HADÎD SÛRESİ 7
58- MÜCÂDELE SÛRESİ 33
59- HAŞR SÛRESİ 53
60- MÜMTEHİNE SÛRESİ 77
61- SAFF SÛRESİ 93
62- CUMA SÛRESİ 105
63- MÜNÂFİKÛN SÛRESİ 117
64- TEĞÂBÜN SÛRESİ 127
65- TALAK SÛRESİ 139
66- TAHRÎM SÛRESİ 153
67- MÜLK SÛRESİ 167
68- KALEM SÛRESİ 183
69- HÂKKA SÛRESİ 201
70- MEÂRİC SÛRESİ 215
71- NÛH SÛRESİ 229
72- CİN SÛRESİ 241
73- MÜZZEMMİL SÛRESİ 255
74- MÜDDESSİR SÛRESİ 267
75- KIYÂMET SÛRESİ 283
76- İNSAN SÛRESİ 295
77- MÜRSELÂT SÛRESİ 309
78- NEBE' SÛRESİ 321
79- NÂZİÂT SÛRESİ 331
80- ABESE SÛRESİ 343
81- TEKVÎR SÛRESİ 353
82- İNFİTÂR SÛRESİ 363
83- MUTAFFİFÎN SÛRESİ 371
84- İNŞİKÂK SÛRESİ 381
85- BURÛC SÛRESİ 391
86- TÂRIK SÛRESİ 401
87- A'LÂ SÛRESİ 407
88- GÂŞİYE SÛRESİ 415

89- FECR SÛRESİ 423
90- BELED SÛRESİ 435
91- ŞEMS SÛRESİ 443
92- LEYL SÛRESİ 451
93- DUHÂ SÛRESİ 459
94- İNŞİRÂH SÛRESİ 467
95- TÎN SÛRESİ 473
96- ALAK SÛRESİ 479
97- KADİR SÛRESİ 487
98- BEYYİNE SÛRESİ 493
99- ZİLZÂL SÛRESİ 499
100- ÂDİYÂT SÛRESİ 505
101- KARİA VE 102- TEKÂSÜR SÛRELERİ 511
103- ASR VE 104- HÜMEZE SÛRELERİ 519
105- FİL VE 106- KUREYŞ SÛRELERİ 529
107- MÂÛN VE 108- KEVSER SÛRELERİ 537
109- KÂFİRÛN, 110- NASR VE 111- MESED SÛRELERİ 545
112- İHLAS, 113- FELAK VE 114- NÂS SÛRELERİ 557

سُورَةُ الحَدِيدِ

57- HADÎD SÛRESİ

248. MECLİS: TASARRUFUNUZA VERDİĞİ ŞEYLERDEN ALLAH YOLUNDA İNFAK EDİN
249. MECLİS: İNSANLARIN, ADALETİ SAĞLAMALARI İÇİN

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْىِ وَيُمِيتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الْاَوَّلُ
وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِى خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۖ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى
الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ
اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ
وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٥﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ ۖ
وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ
مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ
لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ ۚ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ عَلٰى عَبْدِهٖٓ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ
الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ ۚ وَاِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تُنْفِقُوا فِى
سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ لَا يَسْتَوِى مِنْكُمْ مَنْ اَنْفَقَ مِنْ
قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۚ اُولٰٓئِكَ اَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ اَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ
وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ
اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ اَجْرٌ كَرِيمٌ ۚ ﴿١١﴾ يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰيكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۚ ﴿١٢﴾ يَوْمَ
يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ
قِيلَ ارْجِعُوا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا ۚ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ

فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ
قَالُوا بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ
حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللهِ وَغَرَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ
وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾
أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا
يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا
لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللهَ
قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ
أُولَئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَوةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ
غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي
الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا
مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ
مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ
وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرٌ
﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ
مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ
اللهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

1. Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, azîzdir, hakîmdir.

2. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir.

3. O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O her şeyi bilendir.

4. O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı görür.

5. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Bütün işler ancak O'na döndürülür.

6. Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O, kalplerde olanı bilir.

7. Allah'a ve Resûlü'ne iman edin. Sizi, üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı şeylerden infak edin. Sizden iman edip de (Allah rızası için) harcayan kimselere büyük mükâfat vardır.

8. Peygamber sizi, Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde niçin Allah'a inanmıyorsunuz? Hâlbuki O, sizden kesin söz de almıştı. Eğer inanırsanız.

9. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

10. Ne oluyor size ki Allah yolunda harcamıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı va'detmiştir. Allah'ın yaptıklarınızdan haberi vardır.

11. Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir mükâfatı da vardır.

12. Mümin erkeklerle mümin kadınları, önlerinden ve sağlarından, (amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, (onlara), "Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir" denilir. İşte büyük kurtuluş budur.

13. Münafık erkeklerle münafık kadınların, müminlere, "Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım" diyeceği günde kendilerine, "Arkanıza dönün de bir ışık arayın!" denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir.

14. Münafıklar onlara, "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye seslenirler. (Müminler de) derler ki: Evet, ama siz kendi başınızı belaya soktunuz; fırsat beklediniz; şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi Allah hakkında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı!

15. Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü bir dönüş yeridir!

16. İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan gelen Kur'ân sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

17. Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzünü canlandırıyor. Düşünesiniz diye gerçekten, size ayetleri açıkladık.

18. Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükâfat vardır.

19. Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, (evet) işte onlar, Rableri yanında sözü özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir. Onların mükâfatları ve nûrları vardır. İnkâr edip de ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennemin adamlarıdır.

20. Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki yeşerttiği bitki ziraatçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.

21. Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşuşun. İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

22. Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki Biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

23. (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez.
24. Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse şüphesiz ki Allah zengindir, hamde layıktır.

TASARRUFUNUZA VERDİĞİ ŞEYLERDEN ALLAH YOLUNDA İNFAK EDİN

Hadîd Sûresi, güç ve kuvvet sûresidir; imanın ve kesin inancın gücü, dostluk, yakınlık ve aidiyetin gücü, sözleşmenin ve misakın gücü, malın ve demirin, hak ve adaletin gücü. Sûrede infak kavramı üzerinde de bariz bir şekilde durulmaktadır. Burada bahsi geçen infak, aşağıda görüleceği üzere kuvvetin bütün manalarıyla irtibatlıdır. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Sûre ilk olarak, Allah'ı tesbih ve O'na hamd ile başlıyor. Allah Teâlâ'nın izzet ve kerem sahibi olduğu, ilk ve son olduğu, zâhir ve bâtın olduğu, kudret ve ilim sahibi olduğu, yeri ve göğü kendisinin yarattığı, her şeyi kudreti altında bulundurduğu, işleri idare ettiği ve arşa istivâ ettiği bildiriliyor: *"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, azîzdir, hakîmdir. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir. O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir. O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah, yaptıklarınızı görür. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Bütün işler ancak O'na döndürülür. Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O, kalplerde olanı bilir."*

Ayetlerde vurgulanan hususlar, İslam ümmetinin, üzerine kaim olduğu sapasağlam imânî zemini oluşturmaktadır. Ümmet-i Muhammed (s.a.s.), günlük hayatının gerekleri olan işlerde bu değer ve anlayış zemininden hareket etmektedir.

İkincisi: Bu zeminin oluşturulmasının ardından Kur'ân başlıca üç başlık altında müminlere çağrıda bulunur: İman, yeryüzü halifeliği ve infak. İnsanın yeryüzü halifeliği meselesi diğer iki başlığı birbirine

bağlar. Çünkü Allah Teâlâ'nın; yerleri, gökleri ve içindekileri hâkimiyeti altında bulundurduğu inancıyla O'nun yegâne ilah olarak kabul edilmesi, imanın başlıca manalarındandır. Ayrıca insanın belli bir zenginliğe-mala sahip olması, onun gerçekten kendisine ait olmadığı, kendisine verilen bu zenginlik-mal hakkında geçici olarak Allah tarafından yetkili (halife) kılındığı anlamına gelir. Buna göre infakı emretmek yegâne mülk sahibi olan Allah tarafından, bu mülkü geçici olarak elinde bulunduran insana yönelik bir çağrıdır. İnfak sayesinde malından başkalarına veren kişi, nafile bir iyilik yapmış değil, emre itaat etmiş ve vefalı davranmış demektir. Bu sebeple sevabı hak etmektedir: *"Allah'a ve Resûlü'ne iman edin. Sizi, üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı şeylerden harcayın. Sizden iman edip de (Allah rızası için) harcayan kimselere büyük mükâfat vardır." "Ne oluyor size ki Allah yolunda harcamıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır."*

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim, müminleri birbirine kenetleyen iman bağı ile onların Allah'a verdiği söz arasındaki ilişkiyi izah ederek dünya ve ahirette onları, kâfirlerden, münafıklardan ve ehl-i kitaptan ayrı tutar: *"Peygamber sizi Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde niçin Allah'a inanmıyorsunuz? Hâlbuki O, sizden kesin söz de almıştı. Eğer inanırsanız!" "Mümin erkeklerle mümin kadınları, önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, (onlara,) 'Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir' denilir. Münafık erkeklerle münafık kadınların, müminlere, 'Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım' diyeceği günde kendilerine, 'Arkanıza dönün de bir ışık arayın!' denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir. Münafıklar onlara, 'Biz sizinle beraber değil miydik?' diye seslenirler. (Müminler de) derler ki: Evet, ama siz kendi başınızı belaya soktunuz; fırsat beklediniz; şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi Allah hakkında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı! Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü bir dönüş yeridir!" "İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'ân sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine*

kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir." "Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, (evet) işte onlar, Rableri yanında sözü özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir. Onların mükâfatları ve nûrları vardır. İnkâr edip de ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennemin adamlarıdır.

Dördüncüsü: Kur'ân-ı Kerim, infak görevini yerine getirmek ile Müslüman bir devletin kurulması ve bu devleti koruyacak ve kötülükleri defedecek güçlü bir ordunun oluşturulması arasında bağ kurar: *"Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı va'detmiştir. Allah'ın, yaptıklarınızdan haberi vardır."*

Beşincisi: Kur'ân-ı Kerim, infak eden erkek ve kadınlara güzel bir ecir ve kat kat iyilik va'dediyor. İnfak görevini yerine getirenleri Allah'a borç veriyormuş gibi addediyor. Nitekim infakta Allah Teâlâ en önceliklidir. Bu ecir müjdesi büyük bir sözdür. İnfak eden kadın ve erkek bunu hakkıyla bilselerdi kendileri için daha iyi olurdu: *"Kim Allah'a güzel bir borç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir mükâfatı da vardır."*

Altıncısı: Kur'ân, müminleri dünyaya karşı zâhid davranmaya çağırıyor. Onları, ahiret hayatı için çalışmaya teşvik ediyor. Bu daha çok infak etmelerine, geçici dünya hayatında, kalıcı ahiret hayatı için yatırımlar yapmaya onları yöneltir. Dâr-ı fenâya yüz çevirerek dâr-ı bekâya yönelmelerine sebep olur: *"Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki yeşerttiği bitki ziraatçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir. Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşuşun. İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."*

Yedincisi: Allah Teâlâ, müminlerin kalplerini sağlamlaştırmakta, kuvvetli ve sağlam bir iman ile kendilerini desteklemekte, başlarına gelen acı imtihan ve musibetlerdeki hikmeti beyan etmektedir: *"Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki Biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır. (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez.*

Sekizincisi: Kur'ân-ı Kerim, müminleri, cimriliğin akıbeti konusunda uyararak infakı yeniden hatırlatır: *"Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse şüphesiz ki Allah zengindir, hamde layıktır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, azîzdir, hakîmdir." buyruğu, kâinattaki her şeyin Allah Teâlâ'ya boyun eğdiğini anlatan anlamlı bir giriştir. Yüce Yaratıcı'nın iki büyük sıfatı olan *"izzet/azîz"* ve *"hikmet/hakîm"*le övülmesi ve bu sıfatların sûrenin muhtevasına uygunluğu gözden kaçmamaktadır.

"Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir." ayeti, tevhidin temel manalarından birini destekler mahiyettedir. Kâinatta var olan her şeyin Allah'a ait olduğu inancıdır. Allah, mutlak iradesiyle adalet ve hikmeti gereği bu kâinatta tasarruf yetkisine sahiptir. Daha sonra ayet, Allah Teâlâ'nın üçüncü bir sıfatına işaret eder ki o da kudret'tir. Bu sıfatın sûrenin genel muhtevasına olan uygunluğu ayrıca dikkat çekicidir.

"O ilktir." Kendisinden önce hiç kimse olmayan ve ilk olma halinde de tek başına olandır. Çünkü O'nun varlığı, zatî bir varlıktır. İnsan aklının, varlığını veya yokluğunu idrak edebildiği ve varlığı-yokluğu mümkün olan diğer varlıkların aksine Allah'ın var olmak için başkasına ihtiyacı yoktur.

Allah'ın dışındaki mahlûkatın varlığı, bir sebebe ve illete bağlıdır. Dahası bütün mümkinât ve onların sebepleri, bir kaynağa ihtiyaç duyar. Fakat mümkün olanın varlığını, yine kendisi gibi mümkün olana

dayandırmak, sebebi kendisine eşit başka bir sebebe bağlamak gibi imkansızdır ve akla terstir. Buradan zâtî bir vücuda ulaşmış oluruz ki felsefeciler bu varlığa "mümkinü'l-vücûd"un zıddı olarak "vâcibü'l-vücûd" demişlerdir. Vâcibü'l-vücûd olgusu dinî bir kabul olması bir yana aklî bir zorunluluktur.

"Sondur." Bu isim (el-Âhir), Allah Teâlâ'nın el-Evvel sıfatının bir gereğidir. Allah Teâlâ'nın el-Âhir sıfatının manası, varlığının başlangıcı olmadığı gibi bir sonunun da olmadığı anlamındadır. Hâlbuki varlığı mümkün olan şey böyle değildir. Böylesi, bugün varsa da yarın yok olacaktır.

Allah ise ayetleri ve varlığının delilleri, kudretinin eseri, ilmi ve hikmeti ile *"zâhirdir."* Gözlerin asla kendisini idrak edemeyeceği, akılların künhünü ve hakikatini bilemeyeceği şekilde *"Bâtındır."*

"O, gökleri ve yeri altı günde yaratandır." Burada söz konusu olan altı gün, bizim *"gün"*den anladığımız şekilde değildir. Çünkü dünyadaki gün, yerkürenin, güneşin ve kendisinin etrafındaki günlük hareketinin bir sonucudur. Her yıldızın kendine göre bir gün oluşumu vardır. Göklerin ve yerin yaratılmasından önceki gün nasıldır? Bunu Allah'tan başka kimse bilemez. O günlerin hatırlatılması, bütün mahlûkatın ilahî bir sünnet gereği, belli bir süreçte yaratıldığını belirtmek içindir.

"Sonra Arş'ın üzerine istivâ edendir." Allah, azâmet ve yüceliğine layık, tüm mahlûkattan, hatta arştan ve arşın dışındakilerden müstağni bir şekilde göğe istivâ etti. Arşa istivâ etme konusu, bizlere bildirildiği şekliyle inanmamız, keyfiyeti ve sureti konusunda tartışmaya girmememiz gereken gaybî konulardandır. Çünkü akıl, bu meseleyi gerçek manada idrak edebilecek yeteneğe sahip değildir. Sadece bu bilginin bize ulaştırılmasındaki hikmeti araştırabiliriz. Bu hikmete erişmek, Allah'ın kendilerini muvaffak kıldığı kimseler için kolaydır. Ayetin metni Yüce Allah'ın, mutlak yücelik, azamet ve gücünü bizlere haber vermektedir. Bu, kalplerimiz ve akıllarımız için hiçbir neticesi olmayan gereksiz tartışmalardan bizleri uzak tutmak için yeterlidir.

"O, yere gireni bilir." Yere giren ve içinde olan her şeyi bilir. *"Oradan çıkanı da bilir."* Ekinler, kaynak suları, maden vb. yerden her ne çıkıyorsa O, her şeyden haberdardır.

"Gökten ineni de bilir." Gökten inen her şeyi bilir. Bu, vahiy veya melek olabileceği gibi yağmur, şimşek veya yıldırım gibi kozmik olgular da olabilir. Ayrıca kabzedilen ruhlar, O'na sunulan ameller ve O'nun emriyle göğe çıkan melekler gibi *"göğe yükseleni de bilir."*

Eşsiz ilmiyle tüm şahsî ahvalinizi her yönüyle kuşatmış olduğu için *"nerede olsanız, O sizinle beraberdir."* Çünkü Allah Teâlâ'nın ilmi sadece yerden çıkan ve yere giren görülebilir şeyleri veya gökten inen ve göğe çıkan manevî şeyleri bilmekle sınırlı değildir. Bilakis O, düşüncelerinizde bulunan ve kalbinizden geçirdiğiniz her konuda sizinle beraberdir: *"Allah, yaptıklarınızı görür."* Bu ayet, Allah Teâlâ'nın tam ve kapsamlı ilmini vurgulamaktadır. Bu ifadeler, amelleri en güzel şekilde yapmaya ve onları her türlü şaibeden korumaya dönük bir çağrı mahiyetindedir. Biliniz ki *"göklerin ve yerin mülkü O'nundur."* Çünkü onları yaratan kendisidir. Bir şeyi yaratan kimse, ona sahip olma hakkını da elinde bulundurur. Bu ayet tevhidin, Kur'ân-ı Kerim'de tekrar edilen yüce manalarındandır.

"Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar." Yani belli bir rutin dâhilinde, insanların günlük yaşam ve uyku düzenine bağlı olarak, akşam vaktinde geceyi gündüze; sabah vaktinde de gündüzü geceye dâhil eder.

"O, kalplerde olanı bilir." ayeti, Allah Teâlâ'nın tam ve kapsamlı ilmine dair bir diğer vurgudur. Bu ifade, kalplerdeki düşünce ve niyetlerin arınması gerektiğine dair önemli bir davettir.

"Allah'a ve Resûlü'ne iman edin." buyruğundaki hitap, içlerindeki imanın anlamını güçlendirmek ve Allah Teâlâ'nın infak hususundaki emrini kabul etmelerini sağlamak için müminlere yöneltilmiştir.

"Sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı şeylerden harcayın." Yani Allah Teâlâ'nın, imtihan etmek üzere sizlere teslim ettiği mallardan infak edin.

"Peygamber sizi, Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde niçin Allah'a inanmıyorsunuz?" buyruğundaki mana nefiy ifade etmez. Yani "Siz Allah'a ve Resûlü'ne inanmıyorsunuz!" şeklinde anlaşılmamalıdır. Amaç muhatapları minnet altında bırakmaktır: Yani Peygamber (s.a.s.)

sizleri davet etmekte ve sizlere öğüt vermekteyken ona iman etmenize ne mani olabilir? Zira buradaki hitap kâfirlere değil müminleredir. Onların infaka davet edilmelerinden de anlaşılacağı üzere, ayetlerin bağlamı bu manayı gerekli kılmaktadır. Çünkü ayette *"Sizden iman edip de (Allah yolunda) infak eden kimselere büyük mükâfat vardır"* denmiş ve bu habere, *"Eğer gerçekten iman etmişseniz"* cümlesi de ilave edilmiştir. Bu nedenle hitap müminlere yöneliktir. Allah onlara lütfettiği iman nimetini hatırlatmakta, imanın meyvelerinden biri olan infaka teşvik etmektedir.

"Hâlbuki O, sizden kesin söz almıştı." Bu söz müminlerin, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile yaptıkları anlaşmadır ki bu anlaşma, kendisine uyulmayı, hükümlerini yerine getirmeyi, canla ve malla Allah yolunda cihad etmeyi öngörmektedir. Hal böyleyken *"ne oluyor size ki Allah yolunda infak etmiyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır."* Bu, infakı teşvik eden ve gerçek mülk sahibinin Allah olduğunu bildiren diğer bir hatırlatmadır. Ayrıca burada, rızık verenin, mülkü elinde bulunduran Allah olduğu, dolayısıyla fakirlik korkusunun insanları infaktan alıkoymaması ve gönül hoşluğuyla infak etmenin gerekliliği vurgulanmıştır.

"Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı va'detmiştir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır." ayeti, hayırda yarışmak ve büyük ecir elde etmek hususunda kârlı çıkanların, Ensâr ve Muhacirlerin önde gelenleri olduğuna apaçık bir delildir. Nitekim o dönemde küfür çok güçlüydü ve zulüm çok yaygındı. O günün şartlarında hakikati söyleyen kimse, kendisi ve ailesi için büyük riske girmekteydi. Buna rağmen hak yolda dimdik ayakta kalanlar, İslam davetine ve onun yolunda amel etmeye devam edenler, o zorlu günlerde malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler, hiç şüphe yok ki Allah'a daha yakın olan ve onun katında daha üstün mertebelere sahip kimselerdir. Mekke'nin fethinden sonra iman edenlerden ve Allah yolunda infak edip cihad edenlerden daha üstün bir mertebeye sahiptirler.

Asr-ı saadette bütün müminler, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) etrafında bulundukları halde, üstünlük bakımından birbirlerinden farklı idiler. Diğer müminlere nazaran sahabenin fazileti kıyamete kadar açık bir şekilde devam edecektir. Allah onlardan razı olsun ve insanları onlardan razı kılsın. Bizleri de kıyamet günü onlarla beraber huzurunda haşreylesin.

Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olan sahabenin değerini düşürmeye çalışanların iddiaları Yüce Allah'ın şu ayetiyle reddedilmiştir: *"Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı va'detmiştir."* Allah Teâlâ'nın "önce gelenler, önce iman edenler" diye nitelendirmediği sahabîlerin dahi, diğer nesillerdeki Müslümanlardan daha üstün olduğu açık bir gerçektir. Allah onlardan razı olsun ve onların tümünü de razı kılsın.

"Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir." Allah yolunda infak eden kimse, Allah'a güzel bir borç veren kimse gibidir. O, Allah'a verdiği borcun kendisine geri ödenmesini bekler. Böyle bir temsilin amacı, müminleri infak etmeye teşvik etmek ve infaklarının asla boşa gitmeyeceğine, kendilerine kat kat ecir ve güzel karşılık olarak geri döneceğine dair gönüllerini ferahlatmaktır.

"Mümin erkeklerle mümin kadınları, önlerinden nurları aydınlatıp giderken görürsün." İşte o gün, kıyamet günüdür. O gün müminin önünde giden bir nur olur. Bu gerçek bir nurdur. Bu ayetin, bir öncesiyle ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda bu nurun sadakanın etkisi ve onun Allah katındaki değerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu nur ayrıca *"sağ taraflarından"* da yayılır. Yani sağ taraflarında bir nur onları takip eder. Aslında belki hem sağ hem de sol taraflarını da aydınlatacaktır ama sağı yüceltmeye yönelik olarak sadece sağ taraf zikredilmiş olabilir. Allahu a'lem.

"'Bugün müjdeniz cennetlerdir' denilir." Kendilerine, "Müjdeler olsun size!" denir. Melekler kendilerini selamlar ve cennetle müjdelerler.

"Münafık erkeklerle münafık kadınların, müminlere, 'Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım' diyecektir." Bu tablo, münafıkların kıyametteki pişmanlıklarını anlatan ahiret hayatına dair bir tablodur. Onlar, müminlerin cennete doğru yürüdükleri esnada önlerindeki,

sağ ve sol taraflarındaki nuru gördüklerinde onları bir üzüntü kaplar. Bunun üzerine müminlere seslenmeye başlarlar: "Biraz bekleyin, yavaş olun, biz de sizin nurunuzdan faydalanalım ve sizin peşinizden gelelim" derler. O münafıklar, müminleri tanırlar. Çünkü dünyada onlarla beraberlerdi. Onlara karşı imanlarını açığa vuruyorlar, beraberce namaz kılıyorlar ve aynı yerde yaşıyorlardı. O münafıklara, *"'Arkanıza dönün de bir ışık arayın!' denir."* Kısacası, "Geri gidin ve müminlerin dışında bir yerde nurunuzu arayın" denir. Ama nafile, çünkü başka bir nur yoktur. Onlarla alay etmek için bu şekilde söylenir. Aralarına *"kapılı bir sûr çekilir."* Münafıklarla müminler arasına bir duvar çekilir. Müminler onları bir daha ne görürler ne de nurları o münafıklara ulaşır. Çünkü bu surun, *"içinde rahmet, dışında azap"* vardır. Bu duvarın müminler tarafında rahmet, münafıklar tarafında ise azap vardır. Münafıklar müminlere, *"'Biz sizinle beraber değil miydik?' diye seslenirler."* Onlar müminlere, "Biz sizinle dünyada beraberdik" derler. Bu, münafıkların müminlere seslenişidir.

"(Müminler de) derler ki: Evet ama siz kendi başınızı belaya soktunuz; fırsat beklediniz; şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi Allah hakkında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı!" Bu, müminlerin münafıklara cevabıdır. "Evet, sizler dünyada bizimle beraberdiniz; ancak iman ettikten sonra inkâr ettiniz ve bizim başımıza şerleri musallat ettiniz; yeniden diriliş ve kıyamet gerçeğine şüpheyle baktınız, dünya hayatı sizi aldattı, Rahmân'a itaat etme hususunda şeytanlar sizi kandırdı. Siz bu durumda olduğunuz halde ölüm sizi yakaladı.

"Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden hiçbir fidye kabul edilmez." sözü, acziyetlerini vurgulamak üzere alay kabilinden söylenmiştir. Çünkü münafıkların o gün karşılık olarak verebilecekleri hiçbir şeyleri olmayacaktır. Ancak kıyamet günü kendisine bir aydınlık bahşedilsin diye malını infak eden müminler başkadır.

"İman edenlerin, Allah'ı anma ve O'ndan gelen Kur'ân sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi?" hitabı, münafıklara ve kalplerinde hastalık olanlara yönelik değil, kesinlikle müminlere yöneliktir. Bu ayetler hakkında, müfessirler tarafından farklı görüşler ileri

sürülmüştür. Bunların en tatmin edici olanı ise, bu ayetin manevî terbiyeyi konu edinmiş olmasıdır. O da pek az kişinin anlayabildiği yüksek bir değer ve yüce bir mertebedir. Nitekim manevî terbiye belli bir düzeyde kalmaz. Her zaman yükselmeye devam eder. Çünkü yüce idealler daima yükseklere doğru ilerler. Bu tür ayetler, bu manaya vâkıf olamayanlara her zaman müşkil gelir. Allah Teâlâ'nın, Sevgili Peygamberine, *"Kendi günahın için bağışlanma dile"*[1] hitabı da bu tür ayetlerdendir. Bu ayette bahsedilen günah ne tür bir günahtır ki?!

Hiç şüphesiz hakiki kulluk şuuru, kulun daima kendini, kusur ve acziyet içinde hissetmesini zorunlu kılar. Gecesini ibadetle, gündüzlerini de oruçla geçirse de bu değişmez. Bir kimsenin, Rabbine karşı görevlerini tam manasıyla yerine getirdiğine inanması kadar kötü bir şey yoktur. Yukarıdaki, *"Kalplerinin ürperme zamanı daha gelmedi mi?"* ayetinde de Allah Teâlâ sahabe neslini, ellerinden tutarak daha üstün makamlara ulaştırmayı murad etmiş, yoksa kalpleri ürpermiyor diye onları kınamayı kastetmemiştir. Sahabeden hiç kimsenin Kur'ân'ı okuduğu halde huşuyu terk ettiğini söyleyemeyiz. Kur'ân'ın fesâhati ve beyanı karşısında müşriklerin bile kalpleri titriyordu. Nitekim onlar, Kur'ân'ın bu etkisine dayanarak onun şiir ve sihir olduğunu iddia etmişlerdir.

"Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı." Bu, uzun zaman geçip kalpleri katılaşmasın diye müminler için bir uyarıdır. Uzun zaman boyunca kalbin zikirle meşgul olmaması, korku duymaması, muhasebe ve murakabe yapmaması, hayırlı sohbetten uzak kalması, kalplerin katılaşmasına ve kurumaya yüz tutmasına sebep olur. Resûlullah'ın (s.a.s.) yanında sahâbenin de Kur'ân'la çok yakın ilişkileri vardı. Onlar ara vermenin sebep olduğu katılıktan oldukça uzak kimselerdi.

"Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzünü canlandırıyor." buyruğuyla, âdeta yaşanan hayatın içinden bir örnek sunulmaktadır. Bu örnekte, gökten inen suyla yeryüzü nasıl diriliyorsa, vahiyle de kalplerin dirileceğine işaret edilmektedir. Bu ifadelerle müminlere yönelik

---

1 Bu ayet Kur'ân'da iki yerde geçmektedir. Bkz. Mümin (Gâfir) 40/55; Muhammed 47/19.

eğitsel bağlamın hâlâ devam ettirildiği görülmektedir. Ayette hitap yine müminlere yöneliktir.

"Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, (evet) işte onlar, Rableri yanında sözü özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir." Onlar hem Müslümanlara hem de diğer milletlere şahitlik yaptıkları gibi, peygamberlerin de tebliğ görevlerini yerine getirdiklerine ve toplumlarına karşı sorumluluklarını ifa ettiklerine dair şahitlik ederler. Bu ayetteki *"Sıddıklar"* ve *"Şehitler"* arasında hoş bir bağlantı vardır. Nitekim Allah'ın, insanlar arasında hakka şahitlik etme mertebesi verdiği kişinin sadakat ve dürüstlükle bilinmesi ve bununla şöhret bulması elzemdir.

Ey insanlar, *"Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir."* Bu ayette, dünya hayatının; oyun, eğlence, süs, mal ve evlatla övünme şeklinde sunulması, insanların buradaki iş ve uğraşlarına bir işarettir. Onların uğraşları ve uğrunda yarışa girdikleri şeyler bunlardan ibarettir. Hâlbuki Allah, onlar için başka şeyleri istemektedir. Dünya, bunların dışında, daha yüce amaç ve hedefler için yaratılmıştır. Bu amaç ve hedefler, insanın hilâfet görevini yerine getirmesi, Allah'a yaklaştıracak şeylerde yarışması ve ahiretteki hesap gününe hazırlanmasıdır.

"Tıpkı bir yağmur gibidir ki yeşerttiği bitki ziraatçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur." Yani dünya malı için yarışanların durumu çiftçilerin durumuna benzer. Onlar, yağmurun gelmesine ve ekinin yeşermesine sevinirler. Bu ekin önce yeşilken sonra sarıya döner. Daha sonra çerçöp olur. Bu temsil ve tasvir, insanların dünyaya aşırı meylini önlemeyi ve onları sadaka vermeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çünkü sadaka, bu dünya hayatında toplayıp durdukları, ölümle birlikte dünyada bırakacakları ve en sonunda yok olup gidecek olan çerçöpten daha hayırlıdır.

"Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır." Bu akıbet, dünya hayatındaki beşer çabasının bir sonucudur: Ya acı veren bir azap ya kalıcı bir nimet! Akıllı kimsenin, en doğru olanı seçmesi gerekir.

"Rabbinizden bir mağfirete koşun." Ecel gelip sizi bulmadan ve amel kapısı kapanmadan, *"genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete*

koşun." Ayette geçen "(عَرْض) (arz)" kelimesi her ne kadar bir şeyin eni anlamına gelse de burada kastedilen, cennetin yerler ve gökler kadarki genişliğidir.

"Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki bir kitapta yazılmış olmasın." Bu dünya hayatında başınıza gelen her şey ve meydana gelen her hadise Allah'ın ilminde saklı ve koruma altındadır.

"Biz onu yaratmadan önce." Yani o hadiseyi yaratıp vücuda getirmeden önce her şey bir kitapta kayıtlıdır. Bu yaratmanın sureti, Allah'ın ilminde tüm tafsilatıyla mevcuttur. Yaratma işi, Allah'ın daha önceki bilgisine uygun olarak gerçekleşmektedir. Ancak, bu durum beşer için sürpriz gibidir. Onlar, Allah'ın takdir ettiği şeyi ve gaybı bilemedikleri için şaşkınlık yaşarlar.

"(Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye açıklamaktadır." Allah Teâlâ sizleri terbiye etmek için bunu haber vermektedir. Böylece arzu ettiğiniz şeylerin elinizden kaçmasına üzülmeyesiniz, şükrünüzü ve dinî vazifenizi yerine getirmeyi unutturacak derecede de sevinmeyesiniz. Şayet Allah'ın takdiri sizin isteğiniz doğrultuda gerçekleşirse, bu sizi kötü bir ahlaka sevk edebilir. Allah da bizi bu konuda uyarmaktadır: *"Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez."* Kendini beğenen kişi, başkalarına karşı kibirli davranan kimsedir. Bu davranışı ifade eden (مُخْتَالٌ) kelimesi, (خُيَلَاء) kelimesiyle aynı köktendir. Böbürlenen kimse de elinde bulunanlar sebebiyle diğer insanlara karşı üstünlük taslayan kimsedir.

"Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler." Ellerinde olanı başkalarından sakınarak cimrilik edenler, üzerlerine düşen sadaka ve infak gibi malî sorumlulukları yerine getirmeyenler, sonra da nasihat ediyormuş gibi, mallarına sahip olsunlar diye akrabalarına, arkadaşlarına ve başkalarına cimriliği tavsiye edenler maalesef günümüzde de mevcuttur. İnsan davranışlarında yaygın bir şekilde karşılaşılan bu durumlar, tehlikeli bir şekilde ve kötü amaçlar için ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; bazı kimseler, hayır işlerinin sürmesini istememekte veya Müslümanlara ait zenginliklerin; toplumun faydası, refahı ve esenliği

için harcanmasını istememektedir. Böyle bir tutum, Allah korusun, nifakın alametlerindendir.

"Kim yüz çevirirse." Yani kim, Allah'ın, kendisinden yapmasını istediği infak görevinden yüz çevirirse...

"Şüphesiz ki Allah zengindir, hamde layıktır." cümlesi şartın cevabıdır. Yani Allah Teâlâ onların sadakalarına muhtaç değildir. Sünneti gereği onları imtihan etmek ve iyilerini kötülerinden ayırt etmek için onları infak etmekle mükellef kılar. Ayette geçen *"Hamîd"* sıfatı ise, kullarını, rızık vb. şeylerle lütufkâr kılan ve rubûbiyetinin gereği olarak hamd edilmeye layık olan demektir.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ
النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ
اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا
وَاِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۚ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ
وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۚ وَرَهْبَانِيَّةً
ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ
فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ ۚ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا
تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا
يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللّٰهُ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

25. *Andolsun Biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür.*

26. *Andolsun ki Biz, Nûh'u ve İbrâhim'i gönderdik, peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan (insanlardan) kimi doğru yoldadır; içlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır.*

27. *Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa*

gelince, onu Biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.

***28.** Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nûr lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.*

***29.** Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütuf sahibidir.*

İNSANLARIN, ADALETİ SAĞLAMALARI İÇİN

Sûre, önceki ayetlerle sıkı bağlantı içinde, apaçık delillerle insanlar arasında adaleti ayakta tutacak, silah yoluyla onları her türlü düşmandan koruyacak, her davranışında Allah'tan korkacak ve çağlar geçse de peygamberlerin davasına sahip çıkacak kudreti kendinde gören güçlü ve inanmış bir toplum inşasına devam etmektedir. Bu toplumsal inşanın süreçlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: İlk olarak Kur'ân, inanmış bir toplumun, üzerine inşa edileceği temel esasları beyan etmekle söze başlar: *"Andolsun Biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür."* Ayette geçen "deliller, kitap, mizân, adalet, demir, büyük bir kuvvet, insanlar için fayda, zafer, güç ve üstünlük" gibi kavram ve kelimeler, mümin bir toplum ve Müslüman bir ümmet için mükemmel bir değerler manzumesi oluşturur. Aralarındaki sıkı ilişkiye işaret etmek ve müminin zihninde bir anlam bütünlüğü oluşturmak üzere hepsi bir tek ayette toplanmıştır. Bu değerlerin en can alıcı noktası insanların adalete riayet etmesidir.

İnsanın, Rabbi ile ve insan kardeşleri ile olan ilişkisinde adalet önemli bir ölçüdür. Adalet temenni ile gerçekleşmeyeceği gibi propaganda ve sloganlarla da gerçekleşmez. Adalet ancak iman, mizan, ilim, güç ve hakka sahip çıkmakla gerçekleşir.

İkincisi: Kur'ân, müminlere İslam davetinin imanî ve tarihî derinliğini ortaya koymak üzere iki şerefli daveti ve iki büyük risaleti, Hz. Nûh ve Hz. İbrâhim'in davetini hatırlatıyor. Bu da hiç şüphesiz bu uğurdaki manevî gücün en önemli vasıtalarındandır. Tarihsiz ve köksüz bir ümmet, kendini kaybolmuş veya yolunu şaşırmış gibi görür: *"Andolsun ki Biz, Nûh'u ve İbrâhim'i gönderdik, peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan (insanlardan) kimi doğru yoldadır; içlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır."*

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim, Hz. İsa'nın risaletini özel bir bağlantı nedeniyle hatırlatıyor. Çünkü onun daveti kronolojik açıdan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) davetine en yakın davettir. Ayrıca muharref olmasına rağmen, bu davetin müntesipleri o dönemde Arap Yarımadası'nda varlıklarını sürdürmekteydi. Ve o dönemin Hristiyanlığında birtakım şüpheler uyandıran inanç ve uygulamalar vardı. Örneğin *"ruhbanlık"* olarak ifade edilen dünyaya, mala ve evliliğe sırt çevirme anlayışı, bunların hepsi karşı konulması gereken ve Müslüman toplumu olumsuz etkileyen uygulamalardı. Bu sebeple Kur'ân bunları konu edinmiştir: *"Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu Biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nûr lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütuf sahibidir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Andolsun Biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik." Peygamberlerimizi, açık delillerle, zahir hüccetlerle gönderdik ve *"beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik."* Ayette geçen *"kitap,"* bütün semavî

kitapları kapsar. *"Mizan"* ise hak ile batılı birbirinden ayıran, doğruyu ve yanlışı gösteren ölçüdür. Kitap ve mîzanın gayesi ise, insanlar arasında adaleti gerçekleştirmektir. Adalet, her konuda ölçülü olmaktır.

"Biz demiri indirdik ki onda insanlar için faydalar vardır." Çünkü demir, silahın imal edildiği madendir. Ayette geçen (بَأس) kelimesi, güç ve kuvvet anlamına gelir.

"Bu, Allah'ın dinine ve peygamberlerine, gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir." Yani Allah'ın ilminde saklı bulunanın aşikâr olması, müminlerden hakka yardım edecek olanların açığa çıkması için böyle yaptık. Yoksa Allah Teâlâ'nın kimsenin yardımına ihtiyacı yoktur. Ayrıca Allah, kendisine yönelik herhangi bir zulümden de zarar görecek değildir. Ayetteki *"gayba inanarak"* ifadesi, Allah'a ve Resûlüne, ganimet, şöhret ve buna benzer sebeplerle değil, gayba inanarak ve ahiret sevabını umarak yardım edenlere işaret etmek içindir.

"Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik." Onların ardından Nûh'u, İbrâhim'i ve bunlardan sonra gelen peygamberleri gönderdik.

"Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik." O peygamberlerden sonra da Meryem oğlu İsa'yı gönderdik.

"Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu Biz yazmadık." Ruhbanlık, Hristiyanlıkta uydurulmuş bir tür dindarlıktır. Bu anlayışa göre kişi ibadete yoğunlaşmak için evlilik de dâhil dünya ve lezzetleri ile bütün alakasını keser. Bu uygulamada apaçık bir bidat vardır. Çünkü geçmiş peygamberlerden böyle bir uygulama nakledilmemiştir. Ulu'l-'azm peygamberler de dâhil bütün peygamberler evlenmişler ve dünyalık için çalışmışlardır. Nitekim ayet, ruhbanlığı onların uydurduğunu apaçık şekilde ifade etmiştir.

"Allah rızasını kazanmak için." Yani onlardan, ancak Allah'ın rızasını kazandıracak şeyleri yapmalarını istemiştik. Buna göre ayetin manası şöyle olur: "O ruhbanlığı kendileri ürettiler. Biz onlara böyle bir şey emretmedik. Sadece Allah'ın rızasını kazandıracak şeyleri emrettik."

"Ama buna da gereği gibi uymadılar." Hristiyan din adamları ruhbanlığı tatbik ederek ibadete odaklanmayı ve Allah'a karşı ihlaslı olmayı

dahi yerine getiremediler. Allah Teâlâ bizzat kendilerinin uydurduğu ruhbanlık sebebiyle Hristiyanları kınamıştır. Çünkü onlar iddia ettikleri gibi, ihlaslı olmak ve Allah'a ibadete odaklanmak yerine kendi kralarının dinine tabi oldular ve böylece kendi peygamberlerinin risaletini tahrif ettiler.

"Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır." Bu, yukarıdaki hükmün umûm ifade etmediğine dair bir uyarıdır. Hristiyanların hepsi bir değildir. Onlardan bazıları, akidesinde asla sapma bulunmayan sağlam müminler olarak kalmışlardır. Bu şekilde inanan kimseler için ecir ve mükâfat vardır. Bunlardan bazıları da yolundan sapmıştır ve bunların ayağı kaymıştır. Bunların günah ve hatalarının karşılığı olacaktır. Bu ayette söz konusu edilen davranış ve tutumlar müminlerin davetinin nasıl olması gerektiğine dair bir giriş mahiyetindedir. Görüldüğü üzere ayetlerin devamı şöyledir:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin." ayeti, yukarıda geçenlere dair bir detaylandırmadır. Allah Teâlâ, kendilerini methettiği, mümin olduklarını söylediği ve fâsıklıktan berî olduklarını beyan ettiği sağlam akideli Hristiyanları, bu ayetle, son elçisi Muhammed'e (s.a.s.) inanmaya çağırmış, takvaya sarılmaya teşvik etmiştir. Takva da burada, Allah'tan hakkıyla korkup asabiyeti bırakmaları, kıskançlık ve çekememezlik gibi duygulara teslim olmamalarıdır. Ayrıca Allah onları, iki kat ecir alacak olmalarıyla da teşvik etmektedir.

Buhârî ve Müslim'de nakledilen bir rivayet, burada sözü edilenlerin Hristiyanlar olduğunu desteklemektedir. Nitekim Hz Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Üç kesim vardır ki onlar iki kat ecir alacaklardır. Bunlardan birisi, önce kendi peygamberine, sonra da Bana iman eden ehl-i kitap mensuplarıdır."*[2]

---

2 Ebu Mûsâ el-Eşari'den nakledilen bu rivayet muttefekun aleyhtir. Müslim'in nakliyle hadisin tamamı şu şekildedir: *"Üç sınıf insan vardır ki onların sevapları iki kattır: Kitap ehlinden olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed'e iman eden, ona tabi olup onu tasdik eden kimse; hem Allah'ın hakkını hem de efendisinin hakkını yerine getiren köle; bir cariyesi bulunup da onu güzelce terbiye eden, eğitip öğreten ve sonra da onu âzat edip kendisiyle evlenen kimse. İşte bunların iki kat ecri vardır."* Bkz. Buhârî 3/1097; Müslim 1/93.

"Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir. Onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütuf sahibidir." Burada sözü edilen ehl-i kitap, küfürde kalmakta ısrar edip Hz. Muhammed'e (s.a.s.) inanmayanlardır. Çünkü onlar arasından iman edenler zaten müminler olarak adlandırıldılar. Onlardan iman edenler, ehl-i kitap olarak değil önceki kitabın da ilmine sahip müminler olarak nitelenebilir.

Ayette geçen "(لِئَلَّا) (li-ellâ)" ifadesindeki (ل) harfi, onların akıbetine işaret eder. Şu manaya gelir: Ehl-i kitap, cahillikleri ve inatları üzere devam edecekler. Kendi aralarından Hz. Muhammed'e (s.a.s.) inananların üstünlüğünü görmezden geleceklerdir. Hâlbuki onlar sadece kendilerinin üstün olacaklarına inandıkları için Allah'ın lütuflarına dair hiçbir şeyi elde edemeyeceklerini bir türlü anlayamazlar. Oysaki lütuflar Allah'a aittir ve O'nun elindedir. Dilediğine verir, dilediğinden de alır.

سُورَةُ المُجَادِلَةِ

58- MÜCÂDELE SÛRESİ

250. MECLİS: AİLE HUKUKU VE MÜSLÜMAN TOPLUMA DAİR

251. MECLİS: NİFAKA VE MÜNAFIKLARA KARŞI UYARI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِى اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۚ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ بَصِيْرٌ ﴿١﴾ اَلَّذِيْنَ يُظَاهِرُوْنَ مِنْكُمْ مِنْ نِّسَآئِهِمْ مَا هُنَّ اُمَّهَاتِهِمْ ۚ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰٓئِى وَلَدْنَهُمْ ۗ وَاِنَّهُمْ لَيَقُوْلُوْنَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُوْرًا ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ﴿٢﴾ وَالَّذِيْنَ يُظَاهِرُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ۗ ذٰلِكُمْ تُوْعَظُوْنَ بِهٖ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ۚ فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّيْنَ مِسْكِيْنًا ۗ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۗ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۗ وَلِلْكَافِرِيْنَ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٤﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۗ وَلِلْكَافِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا ۗ اَحْصٰىهُ اللّٰهُ وَنَسُوْهُ ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيْدٌ ﴿٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۗ مَا يَكُوْنُ مِنْ نَّجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُوْا ۚ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نُهُوْا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا نُهُوْا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ ۖ وَاِذَا جَآءُوْكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ ۙ وَيَقُوْلُوْنَ فِىْٓ اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُوْلُ ۗ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِىْٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطٰنِ لِيَحْزُنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْئًا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ
فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ
خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ ءَأَشْفَقْتُمْ أَنْ
تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

1. Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir.

2. İçinizden zıhâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.

3. Kadınlardan zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin, karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır.

4. (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûlüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır.

5. Allah'a ve Resûlüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Biz apaçık ayetler indirmişizdir. Kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır.

6. O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları bir bir saymıştır. Onlar ise unutmuşlardır. Allah her şeye şahittir.

7. Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar

ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara, yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir.

8. *Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o yasaklananı yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de, "Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?" derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!*

9. *Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldamayın. İyilik ve takvayı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.*

10. *Gizli konuşmalar şeytandandır. Bu, iman edenleri üzmek içindir. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler.*

11. *Ey iman edenler! Size "Meclislerde yer açın" denilince yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size "Kalkın" denilince de kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.*

12. *Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet bir şey bulamazsanız, bilin ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir.*

13. *Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten çekindiniz mi? Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre artık namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.*

AİLE HUKUKU VE MÜSLÜMAN TOPLUMA DAİR

Mücâdele Sûresi, ailevî ve toplumsal ilişkilere dair soru ve sorunların cevaplarını içeren, Medine döneminde nazil olmuş bir sûredir. Sûre ayrıca nifak olgusunu ve onun İslam toplumundaki olumsuz etkilerini içeren diğer konuları da ele alır. Sûrede, Müslüman aileyi ve aile içi sosyal ilişkileri ilgilendiren meseleleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birinci Mesele: Zıhârın hükmü ile ilgilidir. Zıhâr, cahiliye döneminde yaygın olarak bilinen bir tür boşama şeklidir. Kocanın, karısına "Sen bana annemin sırtı gibisin" demesidir. Yani böyle söylemekle aslında koca, hanımını kendine haram saymaktadır. Cahiliye döneminde bir kadın, Hz. Peygamber'e (s.a.s) gelerek kendisine zıhâr eden kocasını şöyle şikâyet etmiştir: *"Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir."*

Ancak akabinde inen ayetler kuraldışı bu bâtıl tutumu şu şekilde reddeder: *"İçinizden zıhâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır."* Daha sonra gelen ayetler ise zıhârdan dönmenin ve barışa yönelmenin ilahî hükmünü şu şekilde dile getirir: *"Kadınlardan zıhâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır."*

Şayet koca, azad edecek bir köle bulamaz veya buna güç yetiremezse o zaman oruç tutar: *"(Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar."* Eğer koca oruca güç getiremiyorsa keffaret olarak altmış fakiri doyurur: *"Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûlüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır."*

İkinci Mesele: Kur'ân'ın "necvâ" diye tabir ettiği gizli konuşma ve onun şer'î boyutuyla ilgilidir. Gizli konuşma, Müslümanlardan belli bir grubun, geneli ilgilendiren bir konuda, fitne uyandıracak bir tarzda kendi aralarında gizlice konuşmalarıdır. Kur'ân da bu meseleyi ele alırken, en başta Allah Teâlâ'nın her türlü gizli konuşmadan haberi olduğunu hatırlatarak söze başlar. Böyle bir başlangıcın amacı, Müslüman bireyde kişisel kontrolü sağlamak ve onu Allah korkusuna yöneltmektir:

"Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar

ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara, yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir."

Daha sonra Kur'ân, gizli konuşmaların haram olduğunu beyan ederek bu tür alışkanlıklarını devam ettirenlerin münafıklar zümresinden sayılacağını ve böylece ateşi boylayacaklarını şöyle hatırlatmaktadır: *"Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o yasaklananı yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de, 'Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?' derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!"*

En sonunda da hitap, müminlere yönelerek onlara nasihat etmeye ve onları doğru yola iletmeye başlamakta, gizli konuşmanın tehlikelerini ve İslam toplumundaki kötü sonuçlarını beyan etmektedir: *"Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldamayın. İyilik ve takvayı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun. Gizli konuşmalar şeytandandır. Bu, iman edenleri üzmek içindir. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler."*

Üçüncü Mesele: Meclis adabıyla ilgilidir. Gerekli olması durumunda meclislerde başkasına yer vermek, meclislerden uygun zaman ve şartlarda ayrılmak, ilim ve fazilet konusunda üstün olanlara öncelik vermek gibi hususlar bu türdendir. *"Ey iman edenler! Size 'Meclislerde yer açın' denilince yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size 'Kalkın' denilince de kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."*

Dördüncü Mesele: Hz. Peygamber (s.a.s.) ile konuşma adabıyla ilgilidir. Nitekim sahabe, Hz. Peygamber (s.a.s.) ile oturmayı, onunla konuşmayı ve ondan bazı meseleleri öğrenmeyi çok seviyorlardı. Bu durum ona ağır geliyordu. Bu sebeple, Allah Teâlâ duruma uygun cezâî birtakım yaptırımlarla onları uyarma gereği duydu: *"Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir*

sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet bir şey bulamazsanız, bilin ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir." Ashâb-ı Kirâm bu kuralın amacını iyice idrak edip Hz. Peygamber'i (s.a.s.) gereksiz yere rahatsız etmemeyi öğrenince, Allah onların üzerindeki yükümlülükleri hafifleterek sadaka verme uygulamasını kaldırdı: *"Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten çekindiniz mi? Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre artık namazı kılın, zekâtı verin Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."*

Bu meselelerin tam orta yerinde şu hususa işaret etmek faydalı olacaktır: Allah'a ve Resûlüne eziyet edenleri ve vahyin yol göstericiliğine uymayanları Allah çok iyi gözlemektedir. Onların amellerini kaydetmekte ve yaptıklarının cezasını hakkıyla vereceğini bildirmektedir: *"Allah'a ve Resûlü'ne eziyet edenler, zillet içerisinde olacaklardır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir." ayetinde bahsedilen kadın, Havle binti Sa'lebe'dir. Kocası Evs b. Sâmit, ona zıhârda bulunmuş, daha sonra pişman olmuştu. Havle de Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gelerek kendi durumu hakkında fetva istemişti. Bu olay, birbirine namahrem olan bir erkek ve kadının dinî bir konuda konuşup tartışmalarının caiz olduğunu ve kadının bizatihi sesinin yabancı erkeğe haram olmadığını göstermektedir.

"İçinizden kadınlarına zıhâr yapanlar." "Zıhâr," Arapçada "zâhere" fiilinden türemiştir ve bir erkeğin kendi hanımına, "Sen bana annemin sırtı gibisin" demesiyle gerçekleşir.

"O kadınlar onların anaları değildir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır." Yani onların eşleri, anaları değildir. Onların anneleri, onları doğuranlardır. Yani onların bu iddiaları yalandır. Bu nedenle ayetin devamında şöyle denmiştir: *"Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar."*

"Sonra söylediklerinden dönmek isteyenler." Söylediklerine pişman olup vazgeçmek ve sözlerini iptal etmek isteyenlerin keffaret olarak

"bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir." Bu, zıhâr yapan kimsenin eşine dönmek istemesi durumunda ödemesi gereken keffarettir. Böyle bir uygulamada İslam'ın kölelerin azadına yönelik teşviki bariz olarak görülmeklerdir. Zıhâr ile böyle bir keffaret arasında, bunun dışında bir münasebet yoktur.

"Karılarıyla temas etmeden önce." Yani eşler arasında cinsel münasebet meydana gelmeden önce köle azadının gerçekleşmesi gerekir. *"Size öğütlenen budur."* Bu keffaret, sizleri büyük bir yalan ve iftira olan zıhârdan engelleyecek mahiyettedir.

"(Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar." Oruç tuttuğu esnada eşinden uzak durması gerekir. Ayrıca oruca başlamadan önce de uzak kalmış olması ona fazladan bir cezadır. Ramazan orucu buna dâhil değildir. Çünkü Ramazan orucu müstakil farz bir oruçtur.

"Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur." Bu keffaret türünde de İslam'ın yardımlaşmaya, ihtiyaç sahiplerinin ve fakirlerin sıkıntılarını gidermeye yönelik teşviki söz konusudur. Burada dikkat çeken husus, fakirleri doyurmadan önce, eşle cinsel birlikteliğin yasaklanmamış olmasıdır. Oysaki köle azadı ve iki ay ardarda oruç keffaretinden önce eşle cinsî münasebet yasak kılınmıştır. En münasip olan da budur. Allahu a'lem.

"Bu (hafifletme), Allah'a ve Resûlüne inanmanızdan dolayıdır." Bu iman, Allah'ın hükümlerine boyun eğmeyi gerekli kılan bir imandır. Ayrıca burada imanın amelle olan sıkı ilişkisine ve Allah'ın hükümlerine boyun eğmenin, iman çatısı altında bulunduğuna dair vurgu vardır.

"Bunlar Allah'ın hükümleridir." Allah Teâlâ'nın açık ve kesin hükümleridir.

"Kâfirler için acı bir azap vardır." Allah Teâlâ'nın kesin ve net hükümlerini inkâr edenlerin, iman dairesi dışına çıkacakları ve küfür bataklığına düşmüş olacakları bildirilmektedir. Bunun delili de şu ayettir. *"Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler kâfirlerin bizzat kendileridir."*[3]

Bu hüküm, Allah'ın emirlerini kabul ettiği halde tereddüt yaşayan, günah ve kusurlarını itiraf eden kimselerle ilgili değil, onları reddeden

3 Mâide 5/44.

kimselerle ilgilidir. Reddetmediği halde tatbik etmeyen kimselere kâfir değil *"asi"* denir. Allahu a'lem.

"Allah'a ve Resûlüne karşı gelenler." Yani Allah'a ve Resûlüne savaş açıp onlara düşmanlık besleyenler ve emirlerine uymayı reddedenler. *"Kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır."* Ayetin metninde geçen "kübitû" kelimesinin kökü, "(اَلكَبْتُ) (el-kebtü)" olup rezil olmak ve zillete düşmek manasına gelir. Kendilerinden öncekilerin başına gelen ve onları rezil edip zillete düşüren bela ve musibetler onların da başına gelecektir.

"O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir." Onları rezil etmek ve bahanelerini ortadan kaldırmak için onları diriltecektir.

"Allah onları bir bir saymıştır." Allah onların amellerini, her şeyi kuşatan ilmi ve meleklerin yazdıkları sayesinde tek tek sayıp önlerine dökecektir.

"Allah her şeye şahittir." Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. O, her şeye şahittir. *"Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur."* Üç kişi birbiriyle konuştuklarında Allah onların konuştuklarına şahit olur. *"Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O onlarla beraberdir."* Bunlar, üç kişiden az veya çok olsalar da Allah onların konuşmalarını bilir. Onların tek bir sözü veya fısıltısı bile ondan kaçmaz. Nitekim sûrenin başında geçen, Havle (r.anha) ile Hz. Peygamber (s.a.s.) arasındaki tartışmayı duyduğunu belirtmesi de bu manayı desteklemektedir. O konuşmayı da işitmiş ve hadise hakkındaki kanunlarını indirmiştir.

"Gizli konuşmaktan menedilenleri görmedin mi?" Buradaki *"gizli konuşma,"* birlik ve beraberliği bozan, fitne ve kargaşaya sebep olan fısıldaşmalar ve gizli buluşmalardır.

"Yine o yasaklananı yapmaya kalkışanlar." Onda ısrarcı olanlar kastedilmektedir. Bunlar da Müslümanlara zarar vermek ve onlara tuzak kurmak amacıyla kendi aralarında ve Yahudilerle gizlice konuşan münafıklardır.

"Günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşurlar. Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar." Allah'ın sana vermediği şekilde sana selam verirler. Onların bu selamlarının kötü manalar taşıdığı açıktır. Onlar belki de Hz. Peygamber'i (s.a.s.), "es-Sâmü aleyke yâ Muhammed!" (ölüm senin üzerine olsun ey Muhammed) diye selamlayan Yahudileri taklit etmek istemiş olabilirler. "Sâm," "ölüm" demektir. Ancak ayetin bağlamı Yahudileri değil, münafıkları konu edinmektedir.

"Kendi içlerinde de 'Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi?' derler." Onlar birbirlerine, "Muhammed gerçekten peygamber olsaydı, Allah onun hakkında söylediğimiz kötü sözlerden ve hakaretlerden dolayı kesinlikle bizi cezalandırırdı" derler.

"Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldamayın. İyilik ve takvayı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun." uyarısı, olumlu gizli konuşma ile kötü niyetli gizli konuşma arasında bir ayırım yapmakta ve müminlere yol göstermektedir.

"Gizli konuşmalar şeytandandır." Bu, haram kılınan türden gizli bir konuşmadır. *"Bu, iman edenleri üzmek içindir."* Münafıklar bu tür haram kılınmış gizli konuşmaları yaparak ortaya çıkardıkları fitne, asılsız haber, şüphe ve suizanla müminlerin kalplerine hüzün salmak isterler.

"Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler." buyruğunda Müslüman toplumu, münafıkların gizli konuşmalarının etkisinden korumak ve güçlü kılmak için Allah'a tevekkül etmenin önemine işaret edilmektedir. Allah'a tevekkül eden bir topluma, bu tür gizli konuşmalar asla zarar vermez.

"Allah'ın izni olmadıkça" tabiri, Allah'ın sünnetine uygun kaderî bir istisnadır. Yani Müslümanlar eğer bilinçli davranmaz, birlik ve beraberliklerini ihmal eder, kendi nefislerine hâkim olmazlarsa, zarara uğrar ve tehlikeye maruz kalırlar.

"Size 'Meclislerde yer açın' denilince yer açın." Mescide yeni gelen ve oturmak için yer bulamayan kimseye yer verin. Bu, gelen kişiye hürmet

kabilindendir. Toplumun fertlerini birbirine sevdiren sosyal ahlak kurallarındandır. Kendisine yer verilen kimse ilim ve fazilet ehli biriyse bu ahlak daha da önemli hale gelir. Ayrıca meclis sahibi ile önemli bir işi olana, mecliste kurulan şûrayla ilgili görevi olanlara veya meclis belli bir amaç için toplanmışsa ilgililere yer açmak elzem hale gelir. Allahu a'lem.

"Yer açın ki Allah da size genişlik versin." ifadesi, meclislerde bu ahlakın gereğince davranmaya çalışanlara yönelik teşvik cümlesidir. Bu ahlakları ile Allah katında makbul bir insan olacakları, kendilerine hayır kapılarının açılacağı, cennetin genişliğine kavuşacakları, bundan önce ise mahşerî kalabalığın olacağı çetin hesap gününde kendilerine genişlik ve ferahlık verileceği ihsas edilmektedir.

"Size 'Kalkın' denilince de kalkın." Meclise başkaları geldiğinde, namaz vakti girdiğinde, meclis sahibinin meşguliyeti esnasında veya meclis sona erdiğinde size "kalkın" veya "gelene yer açın" dendiği zaman bu çağrıya uymak gerekir. Meclisin adabı gereği oradaki hiç kimsenin zor durumda kalmaması lazımdır. Mecliste rahatça oturma, karşılıklı iyi niyet ve samimiyet, fertler arasındaki muhabbeti arttırması, iletişimi devam ettirmesi ve yardımlaşmayı sağlaması açısından son derece önemlidir.

"Böylece Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin." Allah, bu adab kurallarını kavrayan ve onları bir yaşam tarzı haline getirenlerin derecelerini yüceltir. Bu ayette, üstün kavrama yeteneğine sahip olan, itaat ve edep konusunda şöhret bulan kimselerin mecliste ön saflarda oturtulmaları gerektiğine dair bir işaret de vardır.

"Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir." Bu uygulama mümin neslin terbiye edilmesi ve kendilerine en ince meselelerin dahi öğretilmesi için Allah tarafından öngörülen bir uygulamadır. Allah Resûlü'nün (s.a.s) evine girmeden önce sadaka vermek, o evin değerini gözetmenin ve onun özel konumuna saygı duymanın gereğini hissettirmek içindir. Şayet herkes Resûlullah

(s.a.s) ile beraber oturmak istese, bu amaçla kapısını çalsa, mübarek evi açık meclis haline gelirdi. Bu sebeple dakik bir uyarı yapılması gerekti.

"Şayet verecek bir şey bulamazsanız, bilin ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir." Sadaka verecek bir imkânı olmayanlar için bu bir ruhsattır.

"Sadakalar vermekten çekindiniz mi?" hitabı, müminlerden bir gruba yöneliktir. Onlar Hz. Peygamber'e (s.a.s) çok sık gidiyorlardı. Bu ayet nazil olunca çok sık gitmekten vazgeçtiler. Çünkü sık gittikleri için sadaka vermek onlara zor gelecekti. Bu uyarı onlar için yeterli oldu. *"Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre artık namazı kılın, zekâtı verin."* Allah, onlardan sadaka verme hükmünü kaldırdı ve zekât hükmü baki kaldı. Bu hüküm, onlar açısından amacına ulaşmış oldu. Allahu a'lem.

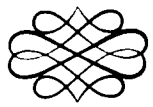

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ
وَيَحْلِفُوْنَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿١٤﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا اِنَّهُمْ
سَآءَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٥﴾ اِتَّخَذُوْٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ
فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِيْنٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِىَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ
شَيْئًا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيْهَا خَالِدُوْنَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا
فَيَحْلِفُوْنَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُوْنَ لَكُمْ وَيَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ عَلٰى شَىْءٍ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ
الْكَاذِبُوْنَ ﴿١٨﴾ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَاَنْسٰيهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ
الشَّيْطَانِ اَلَآ اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُوْنَ ﴿١٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ
وَرَسُوْلَهٗٓ اُولٰٓئِكَ فِى الْاَذَلِّيْنَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللّٰهُ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَرُسُلِىْ اِنَّ اللّٰهَ قَوِىٌّ
عَزِيْزٌ ﴿٢١﴾ لَا تَجِدُ قَوْمًا يُّؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَآدُّوْنَ مَنْ حَآدَّ اللّٰهَ
وَرَسُوْلَهٗ وَلَوْ كَانُوْٓا اٰبَآءَهُمْ اَوْ اَبْنَآءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشِيْرَتَهُمْ اُولٰٓئِكَ
كَتَبَ فِىْ قُلُوْبِهِمُ الْاِيْمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوْحٍ مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِىْ مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خَالِدِيْنَ فِيْهَا رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوْا عَنْهُ اُولٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ
اَلَآ اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿٢٢﴾

14. *Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler ne de onlardan. Bilerek yalan yere yemin ediyorlar.*

15. *Allah onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Gerçekten onların yaptıkları şey çok kötüdür!*

16. *Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onlara küçük düşürücü bir azap vardır.*

17.*Onların malları da oğulları da Allah'a karşı kendilerine bir fayda vermez. Onlar cehennem ehlidirler. Orada ebedî kalacaklardır.*

18. O gün Allah onların hepsini yeniden diriltecek, onlar da dünyada size yemin ettikleri gibi O'na yemin edeceklerdir. Kendilerinin bir şey (hakikat) üzerinde olduklarını sanırlar. İyi bilin ki onlar gerçekten yalancıdırlar.

19. Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar.

20. Allah'a ve Peygamberine düşman olanlar, işte onlar en aşağılar arasındadırlar.

21. Allah, "Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz" diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir.

22. Allah'a ve Ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır.

NİFAKA VE MÜNAFIKLARA KARŞI UYARI

Bu sûrenin ele aldığı ikinci konu nifaka ve münafıklara karşı uyarılardır. Ayetler, Müslümanların güçlenmesinin ardından nifakın geldiği merhaleyi, İslam toplumu içinde zararlı bir akıma, bir fitne merkezine ve düşmanlarla gizli ilişki kuran bir örgüte nasıl dönüştüğünü müşahhas olarak gösterme amacını taşımaktadır. Sûrenin bu bölümünde, nifak olgusuyla alakalı hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: İlk olarak bu münafıklar, Müslümanların düşmanlarını dost tutarak onlara yanaşmışlardır: *"Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi?"*

İkincisi: Münafıklar; aldatacak şekilde gösteriş yapmaya önem veren yalancı bir topluluktur: *"Onlar, bilerek yalan yere yemin ediyorlar. Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yolundan alıkoydular."* İşin

garip tarafı da mahşer gününde aynı şekilde Allah adına yemin edeceklerdir: *"O gün Allah onların hepsini yeniden diriltecek, onlar da dünyada size yemin ettikleri gibi O'na yemin edeceklerdir. Kendilerinin bir şey (hakikat) üzerinde olduklarını sanırlar. İyi bilin ki onlar gerçekten yalancıdırlar."*

Üçüncüsü: Onlar, yaptıkları sebebiyle cehennem ateşine ve Cabbâr olan Allah'ın gazabına müstahak olurlar: *"Allah onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Gerçekten onların yaptıkları şey çok kötüdür!"*

Kur'ân, onların uhrevî azapla birlikte bu dünyadaki hüsran, yenilgi ve kayıplarına da vurgu yapar: *"Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar. Allah'a ve Peygamberine düşman olanlar, işte onlar en aşağıların arasındadırlar. Allah, 'Elbette Ben ve elçilerim galip geleceğiz' diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir."*

Beşincisi: Kur'ân, bu münafıkların durumuna karşılık, Allah ve Resûlüne samimi dostluk gösterenlerin hangi sıfatlara sahip olduklarını; diğer taraftan ne kadar samimi olurlarsa olsunlar Allah'a ve Resûlüne düşmanlık edenlerden uzak durulması gerektiğini hatırlatır: *"Allah'a ve Ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin."*

Allah Teâlâ müminlerin, kendisine ve Resûlüne (s.a.s.) olan sadakatlerini görünce, onlara dünyada yardım etme ve ahirette ebedî saadete erdirme sözü vermiştir: *"İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi?" ayeti Yahudilerle gizli dostluk antlaşmaları yapan münafıkların ne kadar tehlikeli olduklarını bildirmek üzere nazil olmuştur.

"Onlar ne sizdendirler ne de onlardan." Yahudiler ne sizin tarafınızda ne de münafıkların tarafındadırlar. Burada münafıkların durumuna dair bir taaccüp söz konusudur. Çünkü onlar, dinleri farklı olsa da akraba oldukları Müslümanları bırakarak kendileriyle hiçbir bağı olmayan Yahudileri dost edinmişlerdir. Onlar, sizden olduklarına dair *"bilerek yalan yere yemin ediyorlar."* Ancak onlar yalan söylediklerinin gayet farkındalar.

"Onlar yeminlerini kalkan yaptılar." Onlara bir zarar vermeyesiniz diye yalan yeminlerini size karşı kalkan yaptılar. *"Allah'ın yolundan alıkoydular."* Sizlerle birlikte bulunmaları, müminler arasında fitne çıkararak içinizde şek ve şüphe yaymak ve sizi etkileyip Allah yolundan saptırmak içindir.

"O gün Allah onların hepsini yeniden diriltecek, onlar da dünyada size yemin ettikleri gibi O'na yemin edeceklerdir." Onlar sizleri kandırmayı umdukları gibi Allah'ı da kandırmayı umarlar. Bu yüzden mümin olduklarına dair sizlere dünyada yemin ettikleri gibi kıyamet gününde Allah'a da yemin ederler. Bu ise ahmaklık ve cehaletin en üst seviyesidir.

"Şeytan onları etkisi altına aldı." Ahmaklıkları nedeniyle şeytan onlara üstün geldi ve onları mağlup etti. *"İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır."* Onlar, şeytana yardım eden ve ona askerlik yapan avânelerdir.

"Allah, 'Elbette Ben ve elçilerim galip geleceğiz' diye yazmıştır." Allah, kendi dinine ve dinini tebliğle görevli olan elçisine zafer ve üstünlük va'detmiştir. Diğer taraftan şeytanın taraftarlarına mağlubiyet ve hüsran takdir etmiştir. *"Allah'a ve Ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin."* Sadakatle inanan bir müminin, Allah'a ve Resûlüne karşı savaş açanları, aralarında babası da olsa sevmesi mümkün değildir. Bu kural, bütün kâfirler için değil sadece Allah ve Resûlüne karşı savaşanlar ve onlara düşmanlık besleyenler

için geçerlidir. Barış içinde olunan kâfirle alakayı devam ettirmek esastır. Ona karşı dostça davranmak gerekir. Ola ki Allah kalbini İslam'a ısındırır ve onu bu mübarek davete yöneltir.

"İşte onların kalbine Allah iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir." Kendi babaları, çocukları, kardeşleri ve aşiretleri konusunda imtihana tabi tutulup da Allah'ı ve Resûlünü tercih edenler var ya, Allah onların kalbinde imanı sabit kılmış ve kendi katından onları desteklemiştir.

"İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır." Onlar, Allah'ın yardımcıları, sevgili kulları ve dostlarıdırlar. *"İyi bilin ki kurtuluşa erecekler onlardır."* Hem dünya hayatında hem de ahiret hayatında onlar kazanacaktır.

سُورَةُ الحَشْرِ

59- HAŞR SÛRESİ

252. MECLİS: KALELERİNİN ONLARI ALLAH'A KARŞI KORUYACAĞINI ZANNETTİLER
253. MECLİS: EY İMAN EDENLER, ALLAH'TAN KORKUN!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِى
اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ ۟ مَا ظَنَنْتُمْ
اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ
لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِى قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِى
الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا اُولِى الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ
لَعَذَّبَهُمْ فِى الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ
تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلٰٓى اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِىَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَا اَفَاءَ
اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلٰى
رَسُولِهِ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ
وَابْنِ السَّبِيلِ ۙ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ ۚ وَمَا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ
فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۖ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَاءِ
الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ
وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ ۚ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ۚ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ
وَالْاِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً
مِمَّا اُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ
فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۚ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ جَاءُ مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا
وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا
رَبَّنَا اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ۚ ﴿١٠﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ

الَّذِيـنَ كَفَـرُوا مِـنْ اَهْـلِ الْكِتَـابِ لَئِـنْ اُخْرِجْتُـمْ لَنَخْرُجَـنَّ مَعَكُـمْ وَلَا نُطِيـعُ فِيكُـمْ اَحَـدًا اَبَـدًا ۙ وَاِنْ قُوتِلْتُـمْ لَنَنْصُرَنَّكُـمْ ۗ وَاللّٰهُ يَشْـهَدُ اِنَّهُـمْ لَكَاذِبُـونَ ﴿١١﴾ لَئِـنْ اُخْرِجُـوا لَا يَخْرُجُـونَ مَعَهُـمْ ۖ وَلَئِـنْ قُوتِلُـوا لَا يَنْصُرُونَهُـمْ ۚ وَلَئِـنْ نَصَرُوهُـمْ لَيُوَلُّـنَّ الْاَدْبَـارَ ثُـمَّ لَا يُنْصَـرُونَ ﴿١٢﴾ لَاَنْتُـمْ اَشَـدُّ رَهْبَـةً فِـى صُدُورِهِـمْ مِـنَ اللّٰهِ ۚ ذٰلِـكَ بِاَنَّهُـمْ قَـوْمٌ لَا يَفْقَهُـونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُـمْ جَمِيعًـا اِلَّا فِـى قُـرًى مُحَصَّنَـةٍ اَوْ مِـنْ وَرَآءِ جُـدُرٍ ۚ بَأْسُـهُمْ بَيْنَهُـمْ شَـدِيدٌ ۚ تَحْسَـبُهُمْ جَمِيعًـا وَقُلُوبُهُـمْ شَـتّٰى ۚ ذٰلِـكَ بِاَنَّهُـمْ قَـوْمٌ لَا يَعْقِلُـونَ ۚ ﴿١٤﴾ كَمَثَـلِ الَّذِيـنَ مِـنْ قَبْلِهِـمْ قَرِيبًـا ذَاقُـوا وَبَـالَ اَمْرِهِـمْ ۚ وَلَهُـمْ عَـذَابٌ اَلِيـمٌ ۚ ﴿١٥﴾ كَمَثَـلِ الشَّـيْطَانِ اِذْ قَـالَ لِلْاِنْسَـانِ اكْفُـرْ ۚ فَلَمَّـا كَفَـرَ قَـالَ اِنِّـى بَـرِىٓءٌ مِنْـكَ اِنِّـى اَخَـافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِيـنَ ﴿١٦﴾ فَـكَانَ عَاقِبَتَهُمَـآ اَنَّهُمَـا فِـى النَّـارِ خَالِدَيْـنِ فِيهَـا ۚ وَذٰلِـكَ جَـزٰٓؤُا الظَّالِمِيـنَ ۚ ﴿١٧﴾

1. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O, üstündür, hikmet sahibidir.

2. Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın.

3. Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka şekilde) cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır.

4. Bu, onların Allah'a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezalandırması çetindir.

5. Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.

6. Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir.

7. Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir.

8. (Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.

9. Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

10. Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!

11. Münafıkların, kitap ehlinden inkâr eden dostlarına, "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz" dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder.

12. Andolsun, eğer onlar çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar; savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardım etmezler; yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez.

13. Onların içlerinde size karşı duydukları korku, Allah'a olan korkularından daha şiddetlidir. Böyledir, çünkü onlar anlamayan bir topluluktur.

14. Onlar müstahkem şehirlerde veya siperler arkasında bulunmaksızın sizinle toplu halde savaşamazlar. Kendi aralarındaki savaşları ise

çetindir. Sen onları derli toplu sanırsın, hâlbuki kalpleri darmadağınıktır. Böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur.

***15.** (Onların durumu) kendilerinden az önce geçmiş ve yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlara acıklı bir azap vardır.*

***16.** Münafıkların durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan, insana "İnkâr et" der. İnsan inkâr edince de "Ben senden uzağım, çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" der.*

***17.** Nihayet ikisinin de sonu, içinde ebedî kalacakları ateş olacaktır. İşte bu, zalimlerin cezasıdır.*

KALELERİNİN ONLARI ALLAH'A KARŞI KORUYACAĞINI ZANNETTİLER

Haşr Sûresi, Nadiroğulları kabilesi hakkında nazil olmuştur. Bu kabile Hz. Peygamber'den (s.a.s.) çok önce Medine'ye yerleşmiş olan Yahudi kabilelerinden biriydi. Hicret sonrasında Müslümanlarla yazılı bir antlaşma yapmışlardı. Bu antlaşmayla Medine sözleşmesine uymak, şehrin güven ve istikrarını korumak koşuluyla oradaki varlıklarını, topraklarını, yurtlarını ve bütün sosyal haklarını koruma altına almışlardı. Fakat bu anlaşmayı bozdular ve Müslümanlara tuzak kurmaya çalıştılar. Bununla da kalmayarak Hz. Peygamber'e (s.a.s.) suikast planladılar. Bu son olay, onların anlaşmalı olarak idamdan kurtulmalarına ve Medine'den sürülmelerine sebep olmuştur. Bu sûre, Müslümanlarla Yahudilerin bu karşılaşmasını, sonuçlarını ve çeşitli hükümlerini konu edinmektedir. Bunlar şöyle özetlenebilir:

Birincisi: Sûre, Allah'ı tesbih ve tazimle başlar. O'nun mülkün sahibi olduğunu, yerlerin ve göklerin hükümranlığını elinde bulundurduğunu, izzet ve hikmet sahibi olduğunu beyan eder. *"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O, üstündür, hikmet sahibidir."*

İkincisi: Sûre, Müslümanların onlar hakkında verdiği karara boyun eğmek zorunda kalan Benî Nadir'in yurtlarından nasıl sürüldüklerini ve daha önceden kalelerine nasıl sığındıklarını tasvir etmektedir. Ne var ki onların bu çabaları kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır. Karşı koyamayacaklarını anlayan Yahudiler Müslümanlara ganimet kalmasın diye evlerini ve taşıyamadıkları eşyalarını tahrip etmişlerdir: *"Ehl-i*

kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle hem de müminlerin elleriyle tahrip ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın."

Üçüncüsü: Sûrede Yahudilerin, anlaşmalarını bozmaları ve Müslümanları tuzağa düşürmek istemeleri nedeniyle gerçekleşen sürgün sayesinde, aslında kendi canlarını kurtardıkları beyan edilmektedir: *"Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka şekilde) cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır. Bu, onların Allah'a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezalandırması çetindir."*

Dördüncüsü: Sûrede savaş hukukuyla alakalı sınırlı bir bilgiye yer verilmektedir. Örneğin; muhasara esnasında sahabeden bir kısmı Yahudilere ait hurma ağaçlarını kesmeye başlamıştı. Yahudiler bu durumu kınamış ve bazı sahabîler de bu durumdan rahatsız olmuşlardı. Bunun üzerine şu ayet nazil olmuştur: *"Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir."* Burada maksat şudur: Hurma ağaçlarının kesilip kesilmemesi ordunun takdirine bırakılmıştır. Şayet hurma ağaçlarının kesilmesi ordunun hareket kabiliyetini arttırıyor veya can kaybını azaltıyorsa kesilmesinde bir sakınca yoktur. Böyle bir zaruret yoksa, şeriatın esaslarına göre, malın muhafazası esastır ve şeriatın amaçlarından biri de budur. Ancak mal hiçbir zaman askerlerin canından kıymetli değildir. Allahu a'lem.

Beşincisi: Yahudi Benî Nadir kabilesinin, savaş yapılmadan Müslümanlara ganimet olarak bıraktığı malların akıbeti bu sûrenin ele aldığı diğer konulardan biridir: *"Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir."*

Daha sonra gelen ayetler de hem bu ganimetler hem de savaşmadan elde edilen tüm ganimetler hakkında Allah Teâlâ'nın kesin hükmünü

şöyle dile getirmektedir: *"Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir."* Bu ganimetler zannedildiği gibi savaşa katılanlar arasında paylaşılmaz; devletin kasasına girer. Devlet de onu işaret edildiği üzere ihtiyaç duyulan yerlere harcar. Hz. Peygamber (s.a.s.) de kendisi ve aile halkının ihtiyacını karşılayacak miktarını ayırdıktan sonra geri kalan kısmını dağıtırdı. Nitekim ayet böyle bir dağıtımın gerekçesini şu şekilde açıklar: *"Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında tedavül etmemiş olur."* Çünkü bu malların devletin kontrolü altında ihtiyaç sahiplerine dağıtılması, parayı zenginlerin ve otorite sahiplerinin tekelinde bir metâ olmaktan çıkaracağı gibi fertler arasında eşitliği sağlaması ve adalet duygusunu hâkim kılması bakımından da önemlidir.

Ayette zengin ve otorite sahipleriyle kastedilenler savaşçılardır. Çünkü onlar, ganimet konusunda başkalarına nazaran kendilerini daha öncelikli ve hak sahibi saymaktaydılar. Ne de olsa sıcak bir savaş gerçekleşmese de bu ganimet onlar sayesinde elde edilmişti. Dolayısıyla Kur'ân onların bu kuruntularını büyük ve evrensel kuralla gidermeyi amaçlamıştır: *"Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının."*

Altıncısı: Bu bağlamda Kur'ân, Allah'a ve Resûlüne yardım eden, bu dinin ayakta kalması için maddî-manevî her türlü fedakârlıkta bulunan, ancak Kureyş'in haksız yere yurtlarından çıkararak mallarını gasp ettiği ve zenginken fakir duruma düşen muhacirleri şöyle hatırlatır. *"(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır."* Burada özellikle muhacirlerin hatırlatılmasının sebebi şudur: Onlar, gerek Allah yolunda cihad ve davet için sarf ettikleri mallarını, gerekse de hicret esnasında sahip oldukları tüm varlıklarını müşriklere kaptırmış olmaları nedeniyle bu ganimetlerin dağıtılacağı fakirler sınıfı kapsamında değerlendirilirler.

Yedincisi: Muhacirlerin faziletleri ve haklarından söz edildikten sonra muhacirleri koruyup kollayan, evlerini ve kalplerini açarak

onlara sahip çıkan ev sahiplerine, yani Ensâr'a sıra gelir. Kur'ân onların üstünlük ve faziletlerinden şöyle söz eder: *"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."* Ayette Ensâr'ın bu ganimette payı olduğuna dair herhangi bir işaret yoktur; ancak onlardan fakir, miskin olanlar veya yolcu olanlar hariç. Allahu a'lem.

Sekizincisi: Hiç şüphesiz Ensâr'ın faziletleri kayda değerdir. Ancak sûre bu müstesna nesilden sonra gelen ve onları örnek alan mümin erkek ve kadınları da zikretmeyi ihmal etmez: *"Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"*

Ümmetin ilk nesliyle son neslini bu şekilde birbirine bağlamak, fertlerin aidiyet bilincinin oluşmasında ve birbiriyle kenetlenmelerinde büyük bir paya sahiptir. Ayetlerin bağlamının, ganimet taksiminden öteye geçerek daha geniş ufuklar açtığı aşikârdır. Bu yaklaşım, cüziyâtı külliyâta bağlamak, yani incelikli hükümleri önemli büyük esaslarla ilişkilendirme hususunda Kur'ânî yöntemlerden biridir. Allahu a'lem.

Dokuzuncusu: İlk dönemde Ensâr ve muhacirleri, sonraki dönemlerde onları örnek alan tüm Müslüman bireyleri birbirine bağlayan imanî bağların hatırlatılmasının ardından sûre başka bir konuya, yani münafıklarla Nadiroğulları ve diğer Yahudiler arasındaki şer eksenine işaret etmektedir: *"Münafıkların, kitap ehlinden inkâr eden dostlarına, 'Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz' dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder."*

Onuncusu: Sûre, münafıklarla Yahudiler arasında oluşturulan şer ekseninin Müslümanlara karşı koymadaki acziyet ve zaafını şöyle dile getirir: *"Onların içlerinde size karşı duydukları korku, Allah'a olan*

korkularından daha şiddetlidir. Böyledir, çünkü onlar anlamayan bir topluluktur."

On Birincisi: Bu sûre, Benî Nadir kabilesinin başına gelenlerle kendilerinden önceki dindaşları Benî Kaynuka Yahudilerinin başına gelenleri karşılaştırmalı olarak sunar: *"(Onların durumu) kendilerinden az önce geçmiş ve yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlara acıklı bir azap vardır."*

On İkincisi: Bu sûre, Benî Nadir Yahudileri ile münafıkların ilişkilerini, insan ile şeytan arasındaki ilişkiye benzetir. Nitekim şeytan dünyada insanı kandırıp onu küfre sürükledikten sonra kıyamet günü yüzüstü bırakır. Münafıklar da yurtlarından sürülen Yahudileri yüzüstü bırakmışlardı: *"Münafıkların durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan, insana 'İnkâr et' der. İnsan inkâr edince de 'Ben senden uzağım, çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım' der."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ehl-i kitaptan inkâr edenleri, yurtlarından çıkaran O'dur." ayeti, Müslümanlarla aralarındaki antlaşmaları bozarak ihanet eden Benî Nadir Yahudileri hakkında nazil olmuştur. Bu ihanetlerine karşılık olarak Müslümanlar onları muhasara altına aldılar. Resûlullah'ın (s.a.s.) onlar hakkında verdiği hüküm gereği yurtlarından sürgün edildiler.

"İlk sürgünde." Bu onların yaşadıkları ilk sürgündür. Ayette söz konusu edilen *"sürgün,"* Benî Nadir kabilesinin tüm fertlerini kapsadığı için "haşr" şeklinde tabir edilmiştir. Bu sürgünde, toplu halde yurtlarından çıkarılarak göçe mecbur edildiler. *"Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız."* Çünkü Müslümanlar, Yahudilerin yurtlarından çıkmak yerine savaşacaklarını zannediyorlardı.

"Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı." Yahudiler, sağlam kalelerine o kadar güvenmişlerdi ki Müslümanlar aracılığıyla gelen Allah'ın gazabının kendilerine ulaşabileceğine asla ihtimal vermiyorlardı.

"Ama Allah (O'nun azabı), onlara beklemedikleri yerden geliverdi." Böyle bir azabın kendilerini bu şekilde bulacağını onlar da beklememişlerdi.

"O, yüreklerine korku düşürdü." ifadesi, bir önceki ayetin tefsiri mahiyetindedir. Zira nereden geleceğini kestiremedikleri azap, kendilerine kalpleri üzerinden ulaştı. Günümüzde "psikolojik bozgun" diye tabir edilen bu yenilgi, tüm hazırlıklarını yerine getiren bir topluluğun düşman karşısında aniden yıkılmasına sebep olan bir yenilgidir. Sahip oldukları her şeyin Müslümanların eline ganimet olarak geçmemesi için de *"evlerini kendi elleriyle harap ediyorlardı."*

Onlar teslim olmadan önce *"de müminlerin elleriyle"* bir kısım evleri yıkılmıştı. Çünkü teslim olduktan sonra evlerinin Müslümanlarca yıkılmasına gerek yoktur. Anlaşıldığı kadarıyla Yahudiler kendilerini kuşatan büyük tehlikeyi apaçık gördükten sonra teslim oldular. Bu da ancak düşmanca tavır sergileyen bazı ailelerin evlerinin yıkılması ve Müslüman ordusunun hareketini kısıtlayan bazı hurma ağaçlarının kesilmesiyle gerçekleşmiştir. Allahu a'lem.

"Ey akıl sahipleri! İbret alın." hitabı genel olsa da muhataplar, Benî Nadir kabilesinin sürgün edilmesinin ardından Medine'de geriye kalan Yahudilerdir. Onlar da Kurayzaoğullarıdır.

"Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka şekilde) cezalandıracaktı." Örneğin Müslümanların kılıçlarını onların başına musallat kılardı.

"Bu, onların Allah'a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır." Başlarına gelen bu musibetler, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmeleri ve onlara düşmanlık beslemeleri sebebiyledir.

"Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız..." ifadesi, geçerli bir zaruret olmadıkça hurma ağaçlarının kesilmemesinin daha uygun olduğuna işarettir.

"Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler." Bunlar O'nun, elçisine karşılıksız verdiği mallardandır. Arapçada (فَيْءٌ) kelimesi, "iade etmek" anlamına gelir. Yani Allah Teâlâ, Benî Nadir kabilesinin mallarını kendi peygamberine nasip etti. Ne var ki *"o ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz."* O ganimetler hiçbir bedel ödenmeden size geldi. Onları elde etmek için atlarınızı kımıldatmadınız bile. Savaşmadan elde edilen bu ganimetler, düşmanın

teslim olması nedeniyle sizin elinize geçti. *"Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler"* de ister Fedek arazisi ve birtakım mallar gibi Benî Nadir kabilesinden elde edilmiş olsun, ister başkalarından elde edilmiş mallar olsun, ganimet konusunda genel bir hüküm ifade eder.

Bu ganimetler, *"Allah, Peygamber, yakın akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir."* Bu hüküm, savaşsız elde edilen bir ganimet çeşidi olan fey'in, savaş yoluyla elde edilen ganimetler gibi beş hisseye bölüştürülmeyeceğini ifade eder. Savaşsız elde edilen fey'de savaşçıların payı yoktur. Ayette geçen *"akrabalar"*dan kasıt, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) akrabalarıdır. Çünkü onlar sadaka alamazlar, bunun yerine fey'den kendilerine pay verilmiştir. *"Yolda kalmışlar"* ise, kendi yurdunda zengin olduğu halde yolculuk sebebiyle varacağı yere varamadan parası ve malı tükenen ve bu sebeple mahsur kalan kimse demektir. Ganimet ve fey'in nasıl taksim edileceği meselesinin fukaha arasında tartışmalı bir konu olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Detaylı izahat isteyenlerin ilgili eserlere başvurması uygun olur.

"Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında tedavül etmesin." ayetindeki (دُولَةً) kelimesi "tedâvül"den türemiştir. Ganimet olarak dağıtılan malın, toplumun belli kesiminin elinde değil, fakirlik vb. malî sorunları çözmek için toplumun tüm bireyleri arasında dolaşması gerekir. Fey', savaşa katılan askerlerin ihtiyaçlarından çok daha fazladır. Fethedilen toprak şayet askerlere dağıtılsa ümmetin tüm serveti sadece onların yanında birikmiş olur. Bu sebeple Hz. Ömer (r.a) fey' yoluyla elde edilen Irak topraklarını savaşçılara taksim etmeyi reddetmiştir. Burada devletin bu meselede küllî bir delile ve şer'î bir işarete ihtiyacı vardır. İşte bu uygulama, bu durumu aydınlatan bir mahiyet taşır. Devletin, kendi kurumlarının ihtiyacını karşılayacağı, vatandaşlarına dağıtacağı ve sorunlarını çözmek için harcayacağı mal ile savaşçılara teşvik ve ödül mahiyetinde dağıtacağı ganimet malı arasında fark vardır. Bu ayırım, fey' de dâhil devletin tasarrufu altında bulunan bütün malları kapsamaktadır. Hatta geleneksel manada "ganimet" diye isimlendirilmeyecek mallar konusunda bile aynı şey geçerlidir. Bu ise, buradaki özet açıklamaları aşacak geniş çaplı bir içtihadı gerektirmektedir.

"Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının." ayeti, Allah Teâlâ'nın fey' hakkında verdiği hükme ilave olarak gelmiştir. Ancak önceki hükümden daha geniş bir anlam ifade eder. Çünkü sebebin hususîliği hükmün umumîliğine engel değildir. Kastedilen, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) emir ve nehiy bağlamında yaptığı her türlü taksimata rıza göstermektir. Bu da iman ile nifak arasını ayıran büyük bir pratik ölçüt ve yüce dinimiz İslam'ın önemli esaslarındandır.

"Yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olanlar" tabiri, muhacirlerin neden Fey'in kapsamına girmeleri gerektiğine ve aynı zamanda İslam'daki öncü rollerine ve faziletlerine dair bir açıklamadır. Allah onlardan razı olsun ve onları razı kılsın.

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olanlar." Medine'yi yurt edinen ve orada ikamet eden Ensâr'ın da mükâfatı büyüktür. Ayetin metninde (إيمَان) kelimesinin (الدَّار) kelimesiyle beraber zikredilmesi, onların kendi topraklarında sebat buldukları gibi imanda da sebat buldukları anlamına gelir. Ayrıca her iki kelimenin bir arada zikredilmesi Medine şehrinin Allah nezdindeki faziletine ve Allah Teâlâ'nın onu peygamberlerin sonuncusu ile müşerref kıldığına işaret eder.

"Kendilerine göç edip gelenleri severler." Bu, Ensâr'ın çok önemli, mümeyyiz bir vasfıdır. Çünkü onlar, muhacirlere sadaka vermenin ve onların ihtiyaçlarını karşılamanın çok ötesinde bir iyilikle, bugün "sosyal yardımlaşma" dediğimiz bir görevi yerine getirerek manevî ve ahlakî olgunluk mertebelerinde önemli bir mesafe kat etmişlerdir. Kalpleri muhacirlerin sevgisiyle o kadar doluydu ki onları kendilerine tercih etmişlerdir. Öyle ki Ensâr, az sonra görüleceği üzere, kendileri aşırı ihtiyaç sahibi oldukları halde, kendi mallarının muhacirlerde kalmasının daha hayırlı olduğuna inanıyorlardı.

"Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler." Ensâr, Allah Teâlâ'nın, bu fey'i, sadece muhacirlere tahsis etmesinden hiçbir hoşnutsuzluk duymamışlardır.

"Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler." Ensâr, kendileri de ihtiyaç sahibi oldukları halde muhacirleri kendilerine tercih ediyorlardı. *"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa,*

işte onlar kurtuluşa erenlerdir." Allah, cimrilik hastalığından kimi kurtarırsa, işte o, başarıya ulaşanlardan sayılır.

"Bunların arkasından gelenler, 'Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla' derler." Kur'ân'ın ifade ettiğine göre Ensâr ve Muhacirlerden sonra gelen müminler kıyamete kadar, onlara istiğfarda bulunacaklardır. Bu haber, emir ve yönlendirme içermektedir. Mümin, taşıdığı fıtrat gereği bu vefanın kıymetini çok iyi bilir. Çünkü Ensâr ve Muhacirler, İslam'ın en uzak bölgelere ulaşmasında en önemli etken olmuşlardı. Bu sebeple onlara söven veya onlardan kendini berî sayan (teberrî eden) bir kimse İslam'ın temiz fıtratının dışına çıkmış ve Kur'ân'ın sarih hükümlerine muhalefet etmiş olur. Kendine ne Muhacirler ne Ensâr ne de Tâbiîn arasında asla yer bulamaz. Çünkü Kur'ân'ın kastettiği mümin gruplar bunlardır.

"Kalplerimizde hiçbir kin bırakma." Bizleri öyle arındır ki içimizde mümin kardeşlerimize karşı en ufak bir kin ve nefret duygusu kalmasın.

"Münafıkların, kitap ehlinden inkâr eden dostlarına, 'Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz' dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder." Allah Teâlâ Muhacir, Ensâr ve Tâbiînin yaşadığı Müslüman toplum ile bencilliğin ve şahsî menfaatlerin esiri olmuş, batıla çağıran münafık toplum arasında zımnen de olsa bizlere bir mukayese imkânı sunmaktadır. Münafıklar, savaşmak üzere hazırlık yapan Yahudilere, her hâlükârda kendilerinin yanında yer alacaklarına söz veriyorlardı. Fakat onlara yalan söylediler. Onlara yardım etmediler, üstelik savaşta da onların yanında yer almadılar. *"Andolsun, eğer onlar çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar; savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardım etmezler. Yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez."*

"Onların içlerinde size karşı duydukları korku, Allah'a olan korkularından daha şiddetlidir. Böyledir, çünkü onlar anlamayan bir topluluktur." ayeti, münafıkların, Müslümanlara karşı müttefikleri olan Yahudilere yardım etmeyeceklerinin delilidir. Çünkü onlar, Allah'tan korkmak

yerine daha çok Müslümanlardan korkuyorlardı. Bu da onların Allah'ı inkâr etmeleri ve O'nun yüceliğinden habersiz olmaları sebebiyledir.

"Onlar müstahkem şehirlerde veya siperler arkasında bulunmaksızın sizinle toplu halde savaşamazlar." Daha önceki ayetlerde Allah Teâlâ, münafıkların durumunu beyan ettikten sonra, ittifakın diğer tarafı olan Yahudilerden söz etmeye başladı. Korkaklıklarıyla bilinen bu millet, savaşta Müslümanların karşısına çıkmaya cesaret edemezler. Kalelerine sığınır, duvarlar ardına gizlenirler. Müslümanlara karşı bir araya gelemeyen Yahudiler ayrı şehirler halinde savaşırlar.

Birlikten mahrum olan Yahudilerin, *"kendi aralarındaki savaşları ise çetindir."* Çünkü Yahudiler, birbirlerine güvenmezler. Bu sebeple Müslümanlara karşı tek cephe haline gelemedikleri için parça parça olmuş durumdadırlar.

"Sen onları derli toplu sanırsın, hâlbuki kalpleri darmadağınıktır." Bu benzetme belli bir anlam ifade etmek yerine örnek kabilinden söylenmiştir. Onlara bakan sıradan bir kimse, kendi aralarından birlik olduklarını zanneder. Ancak Hz. Peygamber (s.a.s.) onların kendi aralarında birlik olmadıklarını, gerçekte darmadağınık olduklarını biliyordu. Bu sebeple her kabileyle ayrı ayrı savaşmıştır.

"(Onların durumu) kendilerinden az önce geçmiş olanların durumu gibidir." Onlar, kendilerinden önce yaşayan Benî Kaynuka'ya benzerler. Onların da kaleleri vardı. Ancak Hz. Peygamber (s.a.s.) Benî Nadir kabilesini sürgün ettiği gibi onları da sürgün etmişti. Allahu a'lem.

"Yaptıklarının cezasını tatmışlardı." Yani onlar da antlaşmaya ihanet etmelerinin cezasını tatmışlardı.

Yahudilerle münafıkların durumu şeytana uyarak küfre giren insan ile şeytanın durumu gibidir. *"İnsan inkâr edince de 'Ben senden uzağım' dedi."* Böyle diyerek o insana sırtını döner. Şeytan ile insan arasında cereyan eden bu hadisenin kıyamet günü mutlaka gerçekleşeceğinin vurgulanması için olay mazi bir fiille anlatılmıştır. Bu mana İbrâhim Sûresi'nde de şöyle yer alır: *"O halde beni yermeyin. Kendinizi yerin. Ne*

ben sizi kurtarabilirim ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Kuşkusuz daha önce ben, beni (Allah'a) ortak koşmanızı reddetmiştim."[4]

Yoldan çıkaran şeytan ve yoldan çıkan insan! Kısaca şeytan ve ona tabi olanların durumu bundan ibarettir: *"Nihayet ikisinin de sonu, içinde ebedî kalacakları ateş olacaktır."*

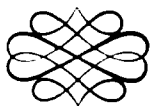

4 İbrâhim 14/22.

يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اتَّقُـوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُـرْ نَفْـسٌ مَـا قَدَّمَـتْ لِغَـدٍ ۚ وَاتَّقُـوا اللّٰهَ ۚ
اِنَّ اللّٰهَ خَبِيـرٌ بِمَـا تَعْمَلُـونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُـوا كَالَّذِيـنَ نَسُـوا اللّٰهَ فَاَنْسٰـيهُمْ
اَنْفُسَـهُمْ ۚ اُولٰٓئِـكَ هُـمُ الْفَاسِـقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْـتَوِٓى اَصْحَـابُ النَّـارِ وَاَصْحَـابُ
الْجَنَّـةِ ۚ اَصْحَـابُ الْجَنَّـةِ هُـمُ الْفَآئِـزُونَ ﴿٢٠﴾ لَـوْ اَنْزَلْنَـا هٰـذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَـلٍ
لَرَاَيْتَـهُ خَاشِـعًا مُتَصَدِّعًـا مِـنْ خَشْـيَةِ اللّٰهِ ۚ وَتِلْـكَ الْاَمْثَـالُ نَضْرِبُهَـا لِلنَّـاسِ
لَعَلَّهُـمْ يَتَفَكَّـرُونَ ﴿٢١﴾ هُـوَ اللّٰهُ الَّـذِى لَٓا اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ ۚ عَالِـمُ الْغَيْـبِ وَالشَّـهَادَةِ ۚ هُـوَ
الرَّحْمٰـنُ الرَّحِيـمُ ﴿٢٢﴾ هُـوَ اللّٰهُ الَّـذِى لَٓا اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ ۚ اَلْمَلِـكُ الْقُـدُّوسُ السَّـلَامُ
الْمُؤْمِـنُ الْمُهَيْمِـنُ الْعَزِيـزُ الْجَبَّـارُ الْمُتَكَبِّـرُ ۚ سُـبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّـا يُشْـرِكُونَ ﴿٢٣﴾
هُـوَ اللّٰهُ الْخَالِـقُ الْبَـارِئُ الْمُصَـوِّرُ لَـهُ الْاَسْـمَآءُ الْحُسْـنٰى ۚ يُسَـبِّحُ لَـهُ مَـا فِـى
السَّـمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُـوَ الْعَزِيـزُ الْحَكِيـمُ ﴿٢٤﴾

18. *Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarın için ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.*

19. *Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unuttuğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir.*

20. *Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir.*

21. *Eğer Biz bu Kur'ân'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri insanlara, düşünsünler diye veriyoruz.*

22. *O, öyle Allah'tır ki O'ndan başka ilah yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O esirgeyendir, bağışlayandır.*

23. *O öyle Allah'tır ki kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. O, mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir, selâmet verendir, emniyete*

kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

24. O yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şânını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir.

EY İMAN EDENLER, ALLAH'TAN KORKUN!

Bu mübarek sûrenin sonunda Kur'ân müminlere seslenmekte, onlara, Allah'ı, O'nun isim ve sıfatlarını ve Kur'ân'ın yüceliğini hatırlatmaktadır. Yaptıkları her işte takvalı olmaya teşvik ederek bunun karşılığında onlara en güzel mükâfatların verileceğinin sözünü vermektedir. Bu kapsamda değinilen meseleler şunlardır:

Birincisi: Kur'ân-ı Kerîm, iman edenlere; takvalı olmayı, nefis muhasebesi yapmayı ve ölümden sonrası için hazırlıklı olmayı hatırlatır. Bunlar, Kur'ân'ın esas aldığı manevî arınma ve temizlenmenin esaslarıdır: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarın için ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."*

İkincisi: Ayrıca Kur'ân, dünya hayatında o gafil inkârcılar gibi olmayan, onlardan ayrı duran müminlerin, kıyamet gününde de onlardan farklı bir akıbete kavuşacaklarını hatırlatmaktadır: *"Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir. Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir."*

Üçüncüsü: Allah Teâlâ, müminleri, Kur'ân'ın yüceliğini düşünmeye ve bunun gereği olarak haşyet ve korku duymaya davet etmektedir: *"Eğer Biz bu Kur'ân'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri insanlara, düşünsünler diye veriyoruz."*

Dördüncüsü: Son olarak Kur'ân, inananların kalplerini Allah'a bağlamak ve O'nun nuruyla aydınlatmak üzere Esmâ-i Hüsnâ'sını, yani en güzel isimlerini ve yüce sıfatlarını, ilim ve kudretinin büyüklüğünü, rahmetinin genişliğini beyan ederek sûreyi noktalamaktadır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarın için ne hazırladığına baksın." Ey müminler, her biriniz ahiretiniz için ne ameller hazırladıysa ona baksın! Bu yeni bir konuya giriştir. Allah Teâlâ, Yahudi Benî Nadir kabilesinin sürgün edilmesiyle müminlere iyilikte bulunduktan sonra kendi hakkını hatırlatmaya başlamaktadır. O da gizli ve açık her yerde kendisinden korkmaları ve kalplerini daiam ahiretle meşgul etmeleridir. Bu, amel işleyenlerin ve hayırda yarışacak olanların büyük çaba sarf etmeleri gereken mühim bir gayedir.

"Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın." Allah Teâlâ, kendisiyle olan ahitlerini unutmamaları ve Yahudilerle aynı akıbete uğramamaları için müminleri uyarmaktadır. Nitekim Yahudiler belli bir din, iman ve kitap sahibi kimselerdi. Fakat onlar Allah'ın, kendilerini diğer toplumlara üstün kıldığı ahitlerini unuttular. Allah da onları kendi hallerine bırakarak, onların yerine başkalarını tercih etti.

"Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir." ayeti, Allah'la olan ahitlerini bozarak O'na verdikleri sözden dönen Yahudiler ve onların uşakları olan bir kısım ehl-i kitap mensupları ve münafıklar ile Ensâr, Muhâcir ve bu sağlam ümmet içerisinde onların izinden giden ve Allah'ın koymuş olduğu sınırlara riayet edenler arasında bir karşılaştırma mahiyetindedir. Ayrıca burada müminlere, oldukları hal üzere dosdoğru kalmaları ve daha öncekiler gibi yollarından sapmamaları hususunda bir teşvik vardır.

"Eğer Biz bu Kur'ân'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün." ifadesi, Kur'ân'ın içinde bulunan nura, uyarı ve müjdelere yüz çevirerek onları yalanlayan ve bu hakikatlerden habersiz kalan gafilleri kınamak için verilen bir örnektir. Kendilerine âdeta şöyle denmektedir: "Büyüklük ve sağlamlıkta darb-ı mesel olan dağ bile bu Kur'ân ile muhatap olsa, o bile huşu duyar, ondan etkilenirdi."

Bu mana, Kur'ân'ın kabul edilmesini ve onunla amel edilmesini teşvik eden, hakiki değil farazî bir ifadedir. Yani şayet dağ bile İslam davası ile mükellef olsa, onun bu emanetin farkına vararak ağırlığını üzerinde

hissettiğini, üstlendiği ağır yükün sorumluluğunu hakkıyla eda edememenin endişesini taşıdığını görürsün. Kur'ân-ı Kerim, sunduğu bu örnekle, Kur'ân'ın yüceliğine ve emanetin ağırlığına insanın dikkatini çekmektedir. *"Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz."*

"O öyle Allah'tır ki O'ndan başka ilah yoktur." Allah'ın özel ismiyle söze başlanmıştır. Bu isim O'nun diğer bütün isim ve sıfatlarını ihtiva eder. Yüce yaratıcının *"Allah"* ism-i şerifi dışındaki bütün isim ve sıfatları belli bir kelimeden türemiştir. *"Allah"* ismi ilahî Zâtın özel ismidir ve belirli bir sıfata işaret etmez. Ardından Yüce Allah kendini imanın esası olan vahdaniyetle şöyle övmüştür: *"Görülmeyeni ve görüleni bilendir."* Ey insanlar! Allah gayba dair her şeyi; melekleri, cinleri, yedi kat göğü ve üzerinde bulunanı, yeryüzünü ve içindekileri, hayatınızın geleceğini, her birinizi neyin beklediğini, ahiret ahvalini, müşahade ettiklerinizi, idrakiniz altından bulunanları, his ve çıkarımlarınızı, amellerinizi ve sözlerinizi, yani varlığına vakıf olduğunuz veya olamadığınız her şeyi bilendir.

Hiç şüphe yok ki bu ifadeler müminin yüreğinde Allah'ın her şeyi murakabe altında tuttuğuna dair büyük bir his uyandırmakta, Allah'ın koyduğu kanunlara ve hükümlere dair sınırsız bir güven bahşetmektedir. Nitekim bu şeriatın ne bir noksanı ne de bir sapması vardır. Her şeyi ve herkesi bilen Yüce Allah'ın adaleti konusunda da kişiye güven ve tevekkül aşılamaktadır. Çünkü Allah Teâlâ, kulunu, kendisine ihtiyaç hisseder bir halde görmekte; şikâyet ve isteklerine vakıf olmaktadır.

"O esirgeyendir, bağışlayandır." buyruğundau iki sıfatın birbirinin ardından tekrarlanması, ünsiyet sağlamak ve itminan vermek içindir. Tüm ahvalimizle bizleri en iyi bilen Allah Teâlâ'nın bu ilmi, sıradan bir "bilme" değil, sınırsız rahmetiyle kuşatılmış bir "bilme"dir.

"O öyle Allah'tır ki kendisinden başka hiçbir ilah yoktur." Tekrar eden bu anlatım, Allah'a ait her isim ve sıfatın "Allah" ism-i şerifi altında toplandığını, imanın ve İslam'ın manasının dinî temeli olan "Tevhid" kapsamı altında bulunduğunu ifade eder.

"O, mülkün sahibidir." ayetinde geçen "(اَلْمَلِكُ) (el-melik)" sıfatı, Allah Teâlâ'nın bu evrendeki mutlak iktidarını ifade eden sıfatlardandır.

O'nun dışındaki her türlü melik veya sultan, gerçeği yansıtmayan bir hâyaâl ürünüdür.

"O, eksiklikten münezzehtir/Kuddüs'tür." Her türlü eksiklikten, kendisine layık olmayan her noksandan tamamen uzak ve münezzehtir. (اَلْقُدُّوسُ) ism-i şerifinin, bir öncekiyle (el-melik) bitişmesi, Allah Teâlâ'nın genel anlamda yeryüzünün krallarının adını lekeleyen zulüm ve insanların ahvaline ilgisiz kalma gibi sıfatlardan münezzeh olduğuna işaret etmektedir.

"Selâmet verendir, emniyete kavuşturandır." Bu iki isim, Allah Teâlâ'nın, bu kâinatta ortaya koyduğu düzen ve ikame ettiği ilahî kanunlar sayesinde selametin kaynağı olduğuna işaret etmektedir. Bu sayede bütün kâinat belli bir düzen ve güven içinde istikrarın garantisi olan bir ahenkle varlığını devam ettirir. İnsan, mükellef kılındığı bu hayatta Allah'ın şeriatiyle yolunu bulursa, bu şeriatin kâinatın hareketini kontrol altında tutan ilahî kanun ve düzenlerle uyumlu olduğunu görecektir. Kısacası, bu şeriatın, galaksilerle, gezegenlerle, hayatın özüyle, çimenin tanesiyle, suyun damlasıyla, rüzgârın esintisiyle, balın özüyle, hatta çiçeğin tozuyla uyumlu olduğunu fark edecektir.

"Gözetip koruyandır." Bu kâinatın tüm zerrelerinin kendisine boyun eğdiği, her şeyi koruması altında tutan, muktedir ve gözetleyici olandır. Halkın işlerini idare edendir. Hiçbir şey O'nun ilmi ve gücü dışında kalmaz.

"O, üstündür." O'na hiç kimse galip gelemez. İrade ettiği şeylerde O'na kimse engel olamaz.

"İstediğini zorla yaptırandır." Yarattıkları üzerinde muktedir olandır. Yarattıklarından hiç kimse O'nun iradesi dışına çıkamaz. Yeryüzünün bütün hükümdarları ve ulu kişileri, onlar bile, annelerinin karnında meydana gelişlerinden ölünceye dek O'nun hükmü altındadırlar; O'nun güç ve kudretine boyun eğmektedirler. Onların, bu dünya hayatında sahip oldukları her şey, yok olacak bir metadan başka bir şey değildir. Onlar, sahip oldukları her şey için imtihan edilecekler ve amellerinin karşılığını bulacaklardır.

Ayrıca O, *"büyüklükte eşi olmayandır."* Mutlak yücelik ve azamet anlamında her türlü ululuk O'na aittir. Her ulu kişi O'nun azameti karşısında zelil sayılır. Her türlü varlık, O'nun iradesine ve koyduğu kanunlara tabidir.

"Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir." ifadesi, Allah'ı, yaratmış olduğu varlıklardan herhangi birine denk tutanlara yönelik büyük bir kınama içermektedir. Tüm sahte mabutlar, O'nun var ettiklerinden bir varlık ve kullarından bir kul olmaktan öte bir şey değildirler.

"O Allah ki" O'nun *"Allah"* ism-i şerifi bütün isim ve sıfatlarının kaynağını teşkil etmektedir. *"Yaratan, var eden, şekil verendir."* ayetindeki (اَلْخَالِقُ) kelimesi, bütün mahlûkatı yoktan var eden ve evrende var ettiği çoğalma ve üreme düzeni sayesinde onların hayatını devam ettiren demektir. (اَلْبَارِئُ) ise farklı cinslerden yarattığı her varlığı diğerinden farklı özelliklere sahip kılan demektir. Bazı müfessirler, bu tür bir yaratmanın insana has olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim insanlar için (اَلْبَرِيَّة) isminin kullanılması buna delildir. (اَلْمُصَوِّرُ) sıfatı ise her yarattığını ayrı bir şekil, suret, renk ve hacimde yaratan demektir. Burada saydığımız üç sıfat, anlamları bakımından birbiriyle bağlantılıdır. Bunların her biri, diğerini bütünleyen ve destekleyen bir anlam içeriğine sahiptir.

"En güzel isimler O'nundur." Son derece güzel olan ve kemâl sıfatlarıyla nitelenen, lafız, mana ve etki bakımından en yüce isimler O'na aittir. Bilindiği üzere Allah Teâlâ bu sûrenin sonunda sırasıyla kendi isimlerine yer vermektedir. Bunlar, Allah Teâlâ'nın tüm isimleri değil, sadece bir kısmı olmasına rağmen diğerleriyle sıkı bağlantısından dolayı Allah Teâlâ'nın tüm isimlerini hatırlatmaktır. Örneğin; O'nun (اَلْقَوِيُّ) sıfatının anlamı, (اَلْعَزِيزُ) ve (اَلْجَبَّارُ) sıfatlarında lafzen olmasa da manen mevcuttur. Yine (اَلرَّؤُوفُ) sıfatının anlamı, lafzen olmasa da manen (اَلرَّحْمَنُ) ve (اَلرَّحِيمُ) sıfatlarında mevcuttur. Son olarak ifade etmek gerekirse, vahdaniyete delalet eden tüm sıfatlarının anlamı (لاَإِلَهَ إِلاَّ هُو) cümlesinde mevcuttur.

"O, gâliptir, hikmet sahibidir." ifadesinde, daha önce geçen (اَلْعَزِيزُ) sıfatının tekrar edilerek (اَلْحَكِيمُ) sıfatıyla birlikte zikredilmesinin sebebi

ise bu iki sıfatın birbirini tamamladığına işaret edilmek istenmesidir. Allah Teâlâ'nın isimleriyle ahlaklanmak isteyen mümin de bu ölçüyü gözetmelidir. Çünkü hikmet olmaksızın insanın izzet ve kudret sahibi olması, kibirlenmeye ve sorumsuzca davranmaya sebep olabilir. İzzet olmadan da insanın hikmet sahibi olması zayıflığa ve zillete yol açar. Böylece insanın, birini diğerine üstün kılmaksızın dengeli bir şekilde Allah'ın tüm sıfatlarıyla ahlaklanmasının ve onları hayatına yansıtmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

سُورَةُ الْمُمْتَحَنَةِ

60- MÜMTEHİNE SÛRESİ

254. MECLİS: VELÂ VE BERÂ HUKUKU

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ
وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَآءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ
رَبِّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِى سَبِيلِى وَابْتِغَآءَ مَرْضَاتِى تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ
بِالْمَوَدَّةِ وَاَنَا اَعْلَمُ بِمَآ اَخْفَيْتُمْ وَمَآ اَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ
سَوَآءَ السَّبِيلِ ﴿١﴾ اِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ اَعْدَآءً وَيَبْسُطُوٓا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ
وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوٓءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾ لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ
حَسَنَةٌ فِى اِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَآءُ اَبَدًا
حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُٓ اِلَّا قَوْلَ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ اَمْلِكُ
لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
﴿٥﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَمَنْ
يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ
عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللّٰهُ قَدِيرٌ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾ لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ
لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِى الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا
اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِى
الدِّينِ وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰٓى اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ
يَتَوَلَّهُمْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا جَآءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ
مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِهِنَّ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا

تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَاٰتُوهُمْ مَّا اَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَا اَنْفَقُوا ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا اَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي اَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ اَيْدِيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

1. Ey iman edenler! Eğer Benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben, sizin saklı tuttuğunuzu da açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim. Sizden kim bunu yaparsa (onları dost edinirse) doğru yoldan sapmış olur.

2. Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Zaten inkâr edivermenizi istemektedirler.

3. Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır. Allah, yaptıklarınızı görendir.

4. İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: "Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir." Şu kadar var ki İbrâhim, babasına, "Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye

gücüm yetmez" demişti. (O müminler şöyle dediler:) Rabbimiz! Ancak Sana dayandık, Sana yöneldik. Dönüş de ancak Sanadır.

5. *Rabbimiz! Bizi, inkâr edenler için deneme konusu kılma, bizi bağışla! Ey Rabbimiz! Yegâne galip ve hikmet sahibi ancak Sensin.*

6. *Andolsun, onlar sizin için, Allah'ı ve Ahiret gününü arzu edenler için güzel bir örnektir. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah, zengindir, hamde layık olandır.*

7. *Olur ki Allah sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir. Allah gücü yetendir. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.*

8. *Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara adil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.*

9. *Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.*

10. *Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. Onların (kocalarının) sarfettiklerini (mehirleri) geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, sarfettiğinizi isteyin. Onlar da sarfettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.*

11. *Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kâfirlere kaçar, siz de (onlarla savaşıp) galip gelirseniz, eşleri gitmiş olanlara (ganimetten), harcadıkları kadar verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.*

12. *Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemede sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.*

13. Ey iman edenler! Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar, kâfirlerin kabirdekilerden (onların dirilmesinden) ümit kestikleri gibi ahiretten ümit kesmişlerdir.

VELÂ VE BERÂ HUKUKU

İslam ümmetinin diğer milletlerle olan münasebeti, akaid ve fıkıh konularını, toplumsal ve siyasî meseleleri yakından ilgilendiren geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu münasebette davet ve irşadın şartlarıyla cihadın şartları, savaş ve barışın gereksinimleri birbiriyle iç içedir. Bu mübarek sûre, -aşağıda maddeler halinde sıralanacağı üzere- bu durumla alakalı detaylı kaide ve hükümler ortaya koymaktadır:

Birincisi: Allah Teâlâ kesin bir ifadeyle müminlere, Allah'ın düşmanlarını hangi surette olursa olsun dost edinmelerini ve onlarla gizli veya açık dostluk kurmalarını yasaklamıştır: *"Ey iman edenler! Eğer Benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben, sizin saklı tuttuğunuzu da açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim. Sizden kim bunu yaparsa (onları dost edinirse) doğru yoldan sapmış olur."*

İkincisi: Kur'ân, bu kesin yasağın ihlal edilmesine karşı uyarılarda bulunmuştur. Nitekim düşmanla olan münasebetler hassas bir şekilde gözetilmezse bu yasağın hafife alınma tehlikesi vardır: *"Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Zaten inkâr edivermenizi istemektedirler. Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır. Allah, yaptıklarınızı görendir."*

Nitekim Allah Teâlâ bir önceki ayette müşriklerin, müminlere ve Allah Resûlü'ne (s.a.s.) karşı işledikleri suçları şöyle dile getirmişti: *"Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar."* İşte bu gerekçe, hiçbir surette dost edinilmeyecekleri bildirilen bu kâfir güruhun, Müslümanları yurtlarından çıkaran, söz ve fiilleriyle düşmanlıklarını ortaya koyan saldırgan kâfirler olduklarını ortaya koymaktadır.

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim, yakın veya uzak akraba olsalar da müşriklerle kesin bir şekilde yollarını ayıran geçmiş peygamberleri kendilerine örnek edinmeleri konusunda müminleri şöyle uyarmıştır:

"İbrâhim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: 'Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.' Şu kadar var ki İbrâhim, babasına, 'Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez' demişti. (O müminler şöyle dediler:) Rabbimiz! Ancak Sana dayandık, Sana yöneldik. Dönüş de ancak Sanadır. Rabbimiz! Bizi, inkâr edenler için deneme konusu kılma, bizi bağışla! Ey Rabbimiz! Yegâne galip ve hikmet sahibi ancak Sensin. Andolsun, onlar sizin için, Allah'ı ve Ahiret gününü arzu edenler için güzel bir örnektir. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah zengindir, hamde layık olandır."

Burada söz konusu edilenlerin tek istisnası, Hz. İbrâhim'in (a.s.), babasına dua etme sözü vermesidir. Nitekim babası Azer, şirkte ısrar etmiş; oğlu İbrâhim'i bile ateşte yakmaya yeltenmiş; ancak Allah Teâlâ kendisini selamete kavuşturmuştur. Azer, bunun yanında diğer müminlere kötülük yapmaktan asla geri durmamıştır.

Dördüncüsü: Her şeye rağmen Kur'ân, müminlerle kâfirler arasındaki ilişkinin normale dönmesi, her şeyin Allah'ı ve Resulü'nü razı edecek bir hale dönmesi adına kâfirlerin imana yönelmelerine dair ümit kapısını daima açık bırakmış, söz ve fiilleriyle Müslümanlara karşı gösterdikleri düşmanlığa karşılık onlar hakkında verilen hükmün uygunluğuna işaret etmiştir: *"Olur ki Allah sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir. Allah gücü yetendir. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."*

Beşincisi: Kur'ân-ı Kerim, inkâr ettikleri için kâfir olanların hepsini aynı kefeye koymamış; bir kısmını ayrı tutmuştur: *"Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara adil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adil olanları sever. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi*

yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa, işte zalimler onlardır."

Altıncısı: Kur'ân müşrik düşman saflarından kaçarak Müslümanlara sığınan mümin kadınlar hakkındaki özel hükümleri şöyle beyan eder: *"Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helâl değildir. Onlar da bunlara helâl olmazlar. Onların (kocalarının) sarfettiklerini (mehirleri) geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, sarfettiğinizi isteyin. Onlar da sarfettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir."*

Yedincisi: Buna karşılık Allah Teâlâ, mümin erkeğin nikâhı altında bulunan ve inancında ısrar eden kâfir bir kadının durumunu şöyle açıklamıştır: *"Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, sarfettiğinizi isteyin. Onlar da sarfettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir. Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kâfirlere kaçar, siz de (onlarla savaşıp) galip gelirseniz, eşleri gitmiş olanlara (ganimetten), harcadıkları kadar verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının."*

Sekizincisi: Kur'ân, İslam'a giren mümin kadınların Hz. Peygamber'e (s.a.s.) nasıl biat edeceklerini şöyle belirtiyor: *"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemede sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok esirgeyendir."*

Dokuzuncuzu: Son olarak Kur'ân bu sûreyi, başladığı şekilde noktalamış, müminlerin kâfirleri asla dost edinemeyeceklerini kesin bir dille beyan etmiş, Müslümanlara düşmanca davranan Yahudileri de aynı kefeye koymuştur: *"Ey iman edenler! Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar, kâfirlerin kabirdekilerden (onların dirilmesinden) ümit kestikleri gibi ahiretten ümit kesmişlerdir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin." ayeti Hâtıb b. Ebî Beltea hakkında nazil oldu. Buhârî ve Müslim, bu sûrenin tefsiri mahiyetinde şöyle bir rivayet nakletmişlerdir:

"Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurdu: Allah Resûlü (s.a.s.) Zübeyr ve Mikdâd ile birlikte beni bir göreve gönderdi ve şöyle dedi: *'Hâh bahçesine kadar gidin. Orada bir kadın vardır. Onda müşriklere verilmek üzere yazılan bir mektup vardır. Onu elinden alınız.'* Biz hemen yola çıktık. Atlarımızı birbirleriyle yarıştırıyorduk. Sonunda kadının yanına ulaştık ve ona, 'Mektubu çıkar!' dedik. Kadın, 'Bende mektup yok!' dedi. Ona mektubu kesinlikle çıkarmasını, aksi halde elbiselerini soyacağımızı söyledik. O da saç örgülerinin iplerinin arasından mektubu çıkardı. Resûlullah'a (s.a.s.) getirdiğimiz o mektupta, 'Hâtıb b. Ebî Beltea'dan Mekke'de bulunan müşriklerden bir grup insana!' diye hitab ederek Resûlullah'ın (s.a.s.) gizli bazı işlerini haber veriyordu.' Resûlullah (s.a.s.), *'Ey Hâtıb bu nedir?'* diye sordu. Hâtıb, 'Ey Allah'ın Resûlü! Benim hakkımda acele hüküm vermeyin. Ben Kureyş'le antlaşması olan biriyim ama onlardan değilim. Muhacirlerin Mekke'deki mallarını ve ailelerini koruyacak yakınları var. Ama beni ve yakınlarımı himaye edecek kimsem yoktur. Bu sebeple ileri gelen Mekkeli müşrikleri kendime minnettar bırakıp akrabalarımı korumak istedim. Bunu küfre rıza gösterdiğim veya dinden döndüğüm için yapmadım' dedi. Resûlullah (s.a.s.) *'Doğru söyledi'* buyurdu."

Hz. Ömer (r.a.), 'Ey Allah'ın Resûlü, müsaade et de şu münafığın boynunu vurayım!' deyince Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: *'O, Bedir savaşına katılanlardandır. Ne biliyorsun, belki de Allah, Bedir ehline imtiyaz tanıdı ve onlara, 'İstediğinizi yapın. Ben sizi affettim.' dedi.'* Bunun üzerine bu ayet nâzil oldu: *'Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin.'*"[5]

---

5 Hz. Ali'den (r.a.) nakledilen bu hadis muttefekun aleyhtir. Bkz. Buhârî, 4/1557; Müslim, 7/167, 168.

Bu rivayetten anlaşıldığı kadarıyla Hâtıb'ın işlediği bu suç, Müslümanlarla şiddetli savaş halinde bulunan müşriklerle işbirliği anlamına geliyordu. Bütün bu olanların da göz önünde bulundurulması gerekir. Bu ferdî olay üzerine nazil olan hükmün Müslümanların diğer millet-lerle olan ilişkilerinde esas teşkil etmesi gerekir.

"Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar." ifadesi, kendilerine mektup gönderilen o müşriklerin diğer inkârcılar gibi sıradan olmadıklarını, aksine müminlere savaş açmış olduklarını göstermektedir. Çünkü hem inkârcılıklarını hem de düşmanlıklarını açıkça ilan etmişlerdi. Öyle ki bu düşmanlıkları sonradan ortaya çıkmış değil, bilakis risaletin ilk yıllarından başlayarak bu ayetin nüzul anına kadar devam etmişti. Bu sebepledir ki eziyetleriyle Müslümanları Mekke'den göçe zorlamışlardı.

"Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı." ifadesi, onların Müslümanlara karşı aşırı düşmanlıklarının asıl sebebini beyan etmektedir. Yani "Ey Müslümanlar! Müşrikler, sadece Allah'a iman edip Müslüman olduğunuz için sizlere düşmanlık ediyor ve sizleri yurdunuzdan çıkarıyorlar."

"Eğer Benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız." cümlesi şart cümlesidir. Şartın cevabı, cümlenin başında mevcuttur. Yani "Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin" kısmıdır.

"Onlara sevgi göstererek." ifadesi, Müslümanların Kureyş müşriklerini gafil avlamamaları için onlara gizlice haber vermeye çalışan Hâtıb'ın davranışına işarettir. Maksadı yakınlarını korumak olsa da bu hareketin müşriklere sevgi beslemek anlamına geldiğine dikkat çekmektedir.

"Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır." Elleri ve dilleriyle sizinle savaşacaklar, onlara gösterdiğiniz gizli dostluk ve beslediğiniz sevginin hiçbir faydası olmayacaktır.

"Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır." Çünkü dünyada aralarında akrabalık bağı olsa da kıyamet günü cennet ehli ile cehennem ehli bir araya gelmez.

"Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız." Sizden, şirke koşmanızdan ve Allah'ı inkâr etmenizden sorumlu değiliz ve onu kabul etmiyoruz. Ayette geçen (بُرَءٰٓؤُ) kelimesi, "(بَرِيءَ) (berie)" fiilinden türemiş çoğul bir isimdir.

"Sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir." Bu, İbrâhim (a.s.) ve onunla beraber bulunan müminler ile o dönemin müşrikleri arasındaki ilişkinin tabiatına dair önemli bir özelliktir.

"Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar." Zira Müslümanlarla müşrikler arasındaki ihtilafın temel kaynağı, Müslümanların tevhidi benimsemeleri, müşriklerin ise kendi putlarını müdafaa etmeleriydi.

"Şu kadar var ki İbrâhim, babasına, 'Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim' demişti." Bu hadise, onlara acıma kabilinden bir istisnadır. Bir müminin bir müşrik için mağfiret dilemesi, akidevî değil fıkhî bir meseledir. Bu hususta özetle şunu söylemek mümkündür: Bir Müslümanın, hidayete erdirilmesi talebiyle bir gayrimüslim için mağfiret dilemesi meşrudur ve bunda hiçbir sorun yoktur; ancak şirk üzere devam etse de veya müşrik olarak ölmüş olsa da bir kimse için bağışlanma dilemek, Allah Teâlâ'nın şu emri gereği sakıncalıdır: *"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar."*[6] Şu ayetler de bu hakikati destekler mahiyettedir: *"(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara. İbrâhim'in, babası için af dilemesi, sadece ona verdiği sözden dolayı idi. Ne var ki onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrâhim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi."*[7]

"Rabbimiz! Bizi, inkâr edenler için deneme konusu kılma." Bize karşı onlara fırsat verme ki bizi dinimiz konusunda zorluklarla sınamasınlar. Ayet şu anlama da gelebilir: "Ey Rabbimiz, fitneye düşmelerinde

6 Bu ayet daha önce iki defa geçmişti. Bkz. Nisa 4/48, 116.

7 Tevbe 9/113, 114.

bizleri sebep kılma, yani hidayetten uzaklaşıp dalâlette kalmalarının sebebi biz olmayalım." Çünkü düşmanlık, doğası gereği, kalpleri kin ve nefretle doldurur. Hasımlardan birinin, karşısındakinin yararına da olsa söylediklerine aldırış etmemesine neden olur.

Ayetten çıkarılabilecek ikinci manaya göre Müslüman, düşmanlıkta aşırıya gitmemeli ve bu konudaki şer'i sınırları aşmanın caiz olmadığını bilmelidir. Hasmını ayıplamamalı, ona yalan söylememeli, onun anne-babasına sövmemelidir. Çünkü bu davranışlar, onu hatasından dönmekten ve tevbe etmekten daha da uzaklaştırır.

"Olur ki Allah sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir." Çünkü bu düşmanlık Kureyş'in size ve İslam davetine olan tutumu nedeniyle geçici bir düşmanlıktır. Eğer size karşı tutumları değişirse ilişkiler eski haline döner. Bu ayette iki hususa işaret edilmektedir: Birincisi, bu ayet Kureyş'in Müslüman olacağını bildiren haberî bir müjdedir. Bu müjde, Mekke'nin, savaş yapılmadan fethedilmesi ve insanların akın akın İslam'a girmesi şeklinde gerçekleşmiştir. İkincisi, düşmanlar arasındaki kin ve nefret ateşinin sönmesini gerekli kılan teşriî bir anlam içermektedir. Bu ise yurtları ve malları müşrikler tarafından gasp edilerek baskı altında tutulan Müslümanların en büyük hayaliydi.

"Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara adil davranmanızı yasaklamaz." ifadsie, bazı müşriklerle Müslümanlar arasındaki kin ve düşmanlıkların dindeki ihtilaf ve ayrılıktan dolayı değil, başka bir sebepten kaynaklandığını ispat etmektedir. Çünkü dindeki ihtilaf, Müslümana, davette bulunmayı ve başkalarını İslam'a teşvik etmeyi gerekli kılmaktadır. Bu davranış ve tutum, insan ilişkilerinin esasını teşkil etmekle kalmaz, ayrıca tüm nebevî risaletlerin varlık sebebini de oluşturur: *"(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."*[8]

Müslümanlara açık bir düşmanlık beslemeyen ve haklarına tecavüz etmeyen kâfirlere karşı Müslümanın görevi, iyilik ve adaletle yaklaşmaktır. Hatta aralarından yoksul olanlara sadaka vermek, zayıf olanlara

8 Enbiya 21/107.

yardım etmek ve hasta olanları ziyaret etmek şeklinde birtakım iyilikler yapmak da gerekebilir. Bütün bunlar, Müslümanın diğer insanlara karşı göstermesi gereken güzel ahlaktandır.

"Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar." Allah Teâlâ, Müslümanlara karşı açıkça savaş ilan edenleri, dostluk konusunda istisna tutmaktadır. Bu tür kimselerin, savaş hukukuna has özel hükümleri vardır. Hiç şüphesiz, bu tür kimselere sevgi beslemek, onları temize çıkararak davet amaçlı dahi olsa bu tür kimselere yanaşmak, Müslümanların vahdetini zayıflatan, onu sıkıntıya düşüren ve kararlılığını zedeleyen bir etkendir. Bu sebeple Allah Teâlâ onları dost edinenleri şiddetle uyarmaktadır: *"Kim onlarla dost olursa, işte zalimler onlardır."*

"Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz, onları kâfirlere geri göndermeyin." Muhacir kadınlar meselesi, Müslümanlarla müşrikler arasında süregelen düşmanlığın ortaya çıkardığı önemli sorunlardandır. Çünkü Müslüman kadınlar, Mekkeli müşriklerden kaçarak Müslümanlara sığınıyordu. Ancak Hudeybiye sözleşmesinin bazı maddeleri, Mekke'den kaçarak Medine'de Müslümanlara sığınan kimselerin Mekke'ye iadesini gerekli kılıyordu. Bu ayet, antlaşmada kastedilenlerin kadınlar değil erkekler olduğunu belirtmektedir. Çünkü antlaşma maddeleri erkekleri kapsamaktadır. Müslümanlara düşen, Müslüman kadınların sadakatinden emin olmaktır. Bu itibarla Kur'ân, muhacir kadınların doğru söylediklerini ve gönül rızasıyla müminlere sığındıklarını öğrenmek için onların sınanmalarını talep etmiştir.

"Bunlar (mümin kadınlar) onlara helâl değildir. Onlar da (müşrikler) bunlara helâl olmazlar." Bu hüküm, evlilik hayatıyla alakalı olup, müşrik bir erkek ile Müslüman bir kadının asla evlenemeyeceklerini ifade etmektedir. Bu hükmün tafsilatı birazdan gelecektir.

"Onların (kocalarının) sarfettiklerini (mehirleri) geri verin." Kadınların zimmeti altında bulunan mehir dâhil her türlü malî varlığı müşrik

kocalarına iade edin. Bu muamele, İslam'ın, kâfir düşmanlar için dahi uyguladığı adaleti göstermektedir.

"Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın." ayetinde geçen "(كَوَافِرُ) (kevâfir)" kelimesi, "(كَافِرَةٌ) (kâfiratün)" kelimesinin çoğuludur. Ayette kastedilen mana şudur: Müşrik bir kadınla evli olan Müslüman kocanın, İslam'ı seçmeyen müşrik karısını boşaması gerekir.

"Sarf ettiğinizi isteyin." Onlara verdiğiniz mehri onlardan veya onların velilerinden geri isteyin.

"Onlar da sarf ettiklerini istesinler." Böylece adalet tam anlamıyla yerini bulsun. Müşrik koca, kendisini terk edip Müslüman bir beldeye hicret eden hanımından mehrini geri isteyebilir. Müşrik bir kocanın mümin hanımından mehrini geri istemesiyle Müslüman bir kocanın mehrini müşrik bir hanımdan geri istemesi hususlarının birbirine bağlantılı olarak zikredilmesi, iade işleminin her iki tarafın ittifakıyla olması gerektiğini göstermektedir. Yani müşrik toplum, müşrik kadının mehrini iade etmeyi kabul etmezse, Müslümanların da müşriklerin mallarına mehir ölçüsünde haciz koyma yetkisi doğar. Allah Teâlâ'nın bu sözü, bu anlama işaret etmektedir: *"Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kâfirlere kaçar, siz de (onlarla savaşıp) galip gelirseniz, eşleri gitmiş olanlara (ganimetten), harcadıkları kadar verin."*

"Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemede sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok esirgeyendir." Müşriklerden kaçarak İslam yurduna hicret eden Müslüman kadın, İslam devletinin nizamına itaat etmeli ve hükümlerine boyun eğmelidir.

Bu itaatin, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) açık biatle sağlamlaştırılmış olması gerekir. Bu biatin geçerli olabilmesi için şirki reddetmeyi, hırsızlık ve zina yapmamayı, suçsuz yere evlatlarını öldürmemeyi kapsayacak şekilde olması lazımdır. Cahiliye döneminde kız çocuklarının diri diri gömülmesi işlemi iki şekilde gerçekleştirilmekteydi: Birincisi, bilinen şekliyle kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi. İkincisi ise

günümüzde olan şekliyle anne karnındaki ceninin "kürtaj" dediğimiz bir yöntemle alınması.

Bu biatin bir özelliği de iftiradan sakınmaktır. Her türlü batıl işte yaygın hale gelen iftira hastalığı, bir kimseye zina isnadında bulunmak veya bir kadının kendine ait olmayan bir çocuğu sahiplenmesi şeklinde kendini gösterir. Son olarak, emir ve yasaklarda Allah Resûlü'ne (s.a.s.) itaat etmenin bu biat açısından önemine işaret etmek gerekir. Müslüman kadının bu şartlara riayet etmesi, onun sadakatine ve Müslümanlığının güzelliğine işarettir. Allah Resûlü (s.a.s.) bu şartlara riayet eden kadının da biatını kabul eder ve böylece o da müminler dairesine girmiş olur.

"Ey iman edenler! Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin." Bu sûre başladığı üslupla böylece son bulmuştur. Nitekim sûrenin başında bizlere Allah ve Resûlüne düşmanlık eden kâfirleri dost edinmeyi haram kılan Allah Teâlâ, en sonda da bu hususu hatırlatmaktadır. Sûre ayrıca inkârcılıkta ve Müslümanlara düşmanlık hususunda Yahudilerle müşrikleri aynı kefeye koyar.

"Zira onlar, kâfirlerin kabirdekilerden (onların dirilmesinden) ümit kestikleri gibi ahiretten ümit kesmişlerdir." Yahudilerle müşriklerin ortak oldukları bir başka özellik de budur. Bu özellik her iki grubun, tıpkı kâfirlerin, ölülerinin dirilmesinden korktukları gibi ahiretin nimetlerinden korkmalarıdır. Anlaşıldığı üzere Yahudiler ahiretten bıkmışlardır. Yani onlar inanç bağlamında ondan mahrumdurlar. Yoksa onlar ahireti inkâr etmiyorlardı. Yahudiler müşrikler gibi yeniden dirilişi reddetmeseler de Allah'a ve Resûlüne karşı gösterdikleri düşmanlığın, şirk ve zulüm konusunda müşriklere yaptıkları yardımın bir neticesi olarak kâfirlerle aynı akıbeti paylaşmaktadırlar. Allahu a'lem.

سُورَةُ الصَّفِّ

61- SAFF SÛRESİ

255. MECLİS: "KÂFİRLER HOŞ GÖRMESE DE ALLAH NURUNU TAMAMLAYACAKTIR!"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِهِ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِى وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾ وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِى اِسْرَاءِيلَ اِنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنْ بَعْدِى اسْمُهُ اَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰى اِلَى الْاِسْلَامِ ۚ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ۚ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۙ ﴿١١﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۙ ﴿١٢﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَا ۖ نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ اَنْصَارِى اِلَى اللّٰهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِى اِسْرَاءِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ ۚ فَاَيَّدْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

1. Göklerdekilerin ve yerdekilerin hepsi Allah'ı tesbih eder. O, üstündür, hikmet sahibidir.

2. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?

3. Yapmayacağınızı söylemeniz, Allah yanında şiddetli bir buğza sebep olur.

4. Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlayarak savaşanları sever.

5. Bir zaman Mûsâ, kavmine, "Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?" demişti. Onlar eğrilince, Allah da kalblerini eğriltti. Allah fâsıkları doğru yola iletmez.

6. Meryem oğlu İsa da "Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak (geldim.)" demişti. Fakat onlara apaçık delillerle gelince "Bu, apaçık bir büyüdür." dediler.

7. İslâm'a davet olunduğu halde Allah üzerine yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Allah zalim toplumu doğru yola iletmez.

8. Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler hoş görmese de Allah, nurunu tamamlayacaktır.

9. O, Resûlünü hidayet ve hak dinle gönderdi ki müşrikler istemese de onu, bütün dinlerin üstüne çıkarsın.

10. Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi?

11. Allah'a ve Resûlüne inanırsınız, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilirseniz sizin için en iyisi budur.

12. (Eğer böyle yaparsanız Allah) sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerinde hoş yerlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur.

13. Seveceğiniz bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri müjdele.

14. Ey inananlar, Allah'ın yardımcıları olun! Nitekim Meryem oğlu İsa da havarilere, "Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?" demişti. Havariler, "Allah(yolun)un yardımcıları Biziz." dediler.

İsrailoğullarından bir zümre inandı, bir zümre inkâr etti. Biz de inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler.

KÂFİRLER HOŞ GÖRMESE DE ALLAH NURUNU TAMAMLAYACAKTIR

Allah'ın nuru; geçmiş peygamberlere Cebrail (a.s.) yoluyla ulaşan ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) ile birlikte hitama eren, bazılarının inandığı bazılarının inkâr etmeye devam ettiği vahiy silsilesidir. Aydınlık ve karanlık arasındaki hak-batıl mücadelesi kıyamete kadar bâki kalacaktır.

Bu sûre, Allah Teâlâ'nın, tamamlanmasını va'dettiği nurun yol işaretlerini koymak, bu nurun tamamlanması amacıyla iman ehlinin sorumluluklarını belirlemek ve onun tüm insanlara ulaşmasını sağlamak üzere nazil olmuştur. Bu amaçla...

Birincisi: Sûre, Allah Teâlâ'ya ait iki büyük sıfat olan izzet ve hikmeti hatırlatarak O'na hamd ve tesbih ile başlamaktadır. Bu iki sıfat, Kur'ân-ı Kerim'de birçok yerde birbirleriyle bağlantılı olarak zikredilirler. Özellikle hak ile batıl mücadelesinin şiddetli bir şekilde gündeme geldiği yerlerde açık bir şekilde tekrar edildikleri görülür.

İkincisi: Sûre, müminleri Allah'a ve Resûlüne verdikleri sözde durmaları, söz ve fiillerinin birbiriyle uyumlu olması yönünde teşvik etmektedir: *"Göklerdekilerin ve yerdekilerin hepsi Allah'ı tesbih eder. O, üstündür, hikmet sahibidir. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?! Yapmayacağınızı söylemeniz, Allah yanında şiddetli bir buğza sebep olur."*

Üçüncüsü: Bu sûre, düşmanın saldırı, tuzak ve planlarına karşı koymak hususunda müminlerin, örülmüş bir duvar gibi yekvücut olup birlikte mücadele etmeleri yönünde bir teşvik içermektedir: *"Allah, kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlayarak kendi yolunda savaşanları sever."*

Dördüncüsü: Kur'ân, hak peygamber olduğunu bildikleri halde Mûsâ'ya (a.s.) eziyet eden İsrailoğulları'nın tutumunu bizlere şu şekilde hatırlatıyor: *"Bir zaman Mûsâ, kavmine, 'Ey kavmim! Benim, Allah'ın*

size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?' demişti. Onlar eğrilince, Allah da kalplerini eğriltti. Allah fâsıkları doğru yola iletmez." Bu ayet müminlerin, istemeden de olsa Resûlullah'a (s.a.s.) eziyet etmemeleri yönünde bir uyarı içermektedir. Çünkü onun huzurunda yüksek sesle konuşmak veya ona kabaca hitap etmek konusunda bir Müslümanın ihtiyatlı olması şarttır.

Beşincisi: Sûre ayrıca, Hz. İsa'nın (a.s.) Tevrat tarafından tasdik edilen peygamberliğini hatırlatarak, peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) gelişini müjdelediğine vurgu yapmıştır: *"Meryem oğlu İsa da 'Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak (geldim)' demişti. Fakat onlara apaçık delillerle gelince 'Bu, apaçık bir büyüdür.' dediler."*

Altıncısı: Sûrede inkârcı ve inatçı müşriklerle vahyin nurunu söndürmek ve semavî dinleri yok etmek için her türlü çabayı sarf eden kâfirlerin, peygamberlere karşı tavırları kınanmaktadır: *"İslâm'a davet olunduğu halde Allah üzerine yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Allah zalim toplumu doğru yola iletmez. Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler hoş görmese de Allah nurunu tamamlayacaktır."*

Yedincisi: İnkârcılar şiddetli bir şekilde kınanırken, bu hak dine sarılan ve kâfirlere rağmen Allah'ın nurunu yeryüzüne yaymaya çalışanlar Allah'ın hak vaadiyle müjdelenmektedirler: *"O, Resûlünü hidayet ve hak dinle gönderdi ki müşrikler istemese de onu bütün dinlerin üstüne çıkarsın."*

Sekizincisi: Sûrenin sonuna doğru Allah Teâlâ, müminleri sabretmeye, direnmeye ve Allah yolunda canla ve malla cihad etmeye çağırmakta; bunun karşılığında onlara iki güzelliğin verileceğini va'detmektedir. Bunlar, dünyada Allah katından gelecek bir zafer ile ahirette kalıcı nimetler ve ebedî saadettir: *"Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resûlüne inanırsınız, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız. Eğer bilirseniz sizin için en iyisi budur. (Eğer böyle yaparsanız Allah) sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, Adn*

cennetlerinde hoş yerlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur. Seveceğiniz bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri müjdele."

Dokuzuncusu: Sûrede, en sonunda Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ashabı ile Hz. İsa'nın (a.s.) havarileri hatırlatılmış; hakka sahip çıkmaları ve peygamberlerine destek olmaları karşılaştırmalı olarak sunulmuş, bu sebeple zafere nasıl ulaştıkları beyan edilmiştir. Kur'ân'ın bu yöntemine "örnek göstererek öğretme yöntemi" denir: *"Ey inananlar, Allah'ın yardımcıları olun! Nitekim Meryem oğlu İsa da havarilere, 'Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?' demişti. Havariler, 'Allah(yolun)un yardımcıları biziz.' dediler. İsrailoğulları'ndan bir zümre inandı, bir zümre inkâr etti. Biz de inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah'ı tesbih eder." Yani kendisine yakışmayan her türlü eksik sıfattan O'nu tenzih eder.

"Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?!" ayeti, Uhud ve Tebük savaşlarında olduğu gibi cihad etmeyi arzu eden ancak cihad kendisine emredilince geri duran ve bahane üreten üç sahabî ve onlara benzeyenler hakkında nazil olmuştur. İnsanların çoğu, bir şeyi istedikleri halde onu yerine getirme hususunda ağır davranırlar. Çünkü bir şeyi yapmayı istemek, zorluk ve sıkıntı çekmeyi gerektirmez. Ancak durum daha ciddi hale gelince, insanların azim ve kararlılığı azalmaya başlar.

Ayetlerin bağlamı bu kimselerin söz ve temennilerindeki motivasyonun, eylem ve hareket tarzlarındakinden farklı olduğu, bu yüzden gayet ciddi ve kesin bir dille uyarıldıklarına işaret etmektedir. Özellikle bu mesele, İslam davetinin gidişatını ve istikbalini yakından ilgilendirdiği için, bu ikaz daha da önemli hale gelmektedir.

Bazı vaizler bu ayetin, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bazı kimselerin, hataya düşme endişesiyle isteklerinin azalmasına neden olduğunu ve bu sebeple ayetin kınadığı duruma düşmekten kaçındıklarını belirtirler. Hâlbuki durum böyle değildir. Hata yapmak herkes için

muhtemeldir. İnsanın hata yapma ihtimali, ıslahı terk etmesi, iyiliği emretme ve kötülükten uzaklaştırma görevini ihmal etmesi için bahane olsaydı, hiç kimse bu görevi üstlenmezdi. Doğru olan ise şudur: Akıllı insan, ıslah görevini yerine getirmeye ve kötülüğü gidermeye devam eder. Hatalarına karşı kendini devamlı hesaba çeker. Yoksa hatalarını ısrarla sürdürüp hep davet ve ıslah konusunda kendini hesaba çekme yoluna gitmemelidir.

"Yapmayacağınızı söylemeniz, Allah yanında şiddetli bir buğza sebep olur." Bu yaptığınız, buğz ve nefret bakımından Allah katında büyük bir vebaldir. Çünkü insan bu durumda yapmak istemediği bir şeyi söylemiş olur. Bu davranıştaki asıl kötülük hak sözü söylemek değil, onunla amel etmeyi terk etmektir. Bu ayetteki davranışlarıyla kınanmayı hak eden kimseler, şayet Allah yolunda cihad etmeyip cihaddan da hiç bahsetmeselerdi, yine de Allah'ın gazabı onlar üzerinden eksik olmayacaktı. Çünkü O'nun gazabı, Allah yolunda cihadı ve onun gereklerini terk etmeleri sebebiyledir.

"Allah, kenetlenmiş bir duvar gibi kendi yolunda saf bağlayarak savaşanları sever." Eğer sizler, Allah'ın sevdiği amelin ne olduğunu soruyorsanız, işte o amel budur. Müminler hakkındaki böyle bir benzetme birçok işarete sahiptir: Aralarındaki söz ve fikir birliği, bayrak ve lider birliği, komutana kayıtsız şartsız itaat, yardımlaşma ve dayanışma bu teşbihteki işaretlerdendir.

"Bir zaman Mûsâ, kavmine, 'Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz?' demişti." ifadeleri, Hz. Mûsâ'nın (a.s.), kavmi İsrailoğulları'ndan şikâyetini konu ediniyor. Nitekim onlar taşkınlıklarıyla ona eziyet etmekteydiler. Örneğin ona şöyle diyorlardı: *"Sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız."*

Burada Hz. Mûsâ'nın (a.s.) şikâyetini hatırlatmak, bağlam bakımından önemlidir. Çünkü bazı savaşlarda Hz. Peygamber'e (s.a.s.) sırt çevirenler veya Hudeybiye'de kendisiyle beraber savaşmayı reddeden bazı bedevî kabileler Hz. Muhammed'e (s.a.s.) eziyet etmişlerdi. Hz. Mûsâ (a.s.) kıssasının hatırlatılması onlar için bir uyarı ve Hz. Peygamber (s.a.s.) için bir tesellidir.

"Onlar eğrilince, Allah da kalplerini eğriltti." İsrailoğulları'nın taşkınlıkları tekerrür edip haktan saptıklarında Allah da onların kalplerini mühürledi. Onlar da hatadan dönemedi ve tevbe edemediler. Buna ilaveten içinde bulundukları hayır ve nimetler de ellerinden alındı. Allah kendilerini onunla müşerref kıldığı o emaneti ellerinden aldı ve başkalarına verdi. Bu uyarı, İslam ümmetine, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yol göstericiliğinden vazgeçmemeleri ve emanetinden yüz çevirmemeleri için yöneltilen şiddetli bir uyarıdır.

"Allah fâsıkları doğru yola iletmez." buyruğu, Allah'ın varlık âlemindeki adaletini vurgulayan bir ifadedir. Çünkü Allah, dalâleti hak etmeyen ve sapıtmayı canı gönülden istemeyen hiç kimseyi hidayetten ayırmaz.

"Meryem oğlu İsa da 'Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim' demişti." Hz. İsa (a.s.), Hz. Mûsâ (a.s.) gibi *"Ey kavmim"* demek yerine *"Ey İsrailoğulları"* dedi. Çünkü Hz. İsa (a.s.) babasız doğmuştu ve kendi kavmi içinde bu yönüyle bir bağı yoktu. Oysaki Hz. Mûsâ farklıydı. Onun, kavmi içinde, babası yönüyle de akrabaları da vardı. Ayrıca Hz. İsa'nın (a.s.) peygamberliği İsrailoğulları'na, yani muayyen bir kavme yönelikti. Bugün elimizde bulunan muharref İnciller bile bu hakikate işaret eder. Hristiyanlık İsa'dan sonra Pavlus'un eliyle evrensel bir din haline gelmiştir. Bu dönüşüm, Pavlus'un mektuplarından açıkça anlaşılmaktadır. Bu konuda daha fazla detaylı bilgi vermeye gerek olmadığı kanısındayız.

"'Benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak (geldim)' demişti." Bu müjde şu anda elimizde bulanan İncillerde birden çok yerde manen mevcuttur. İncillerde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) müjdelendiği kelime "(اَلْمُعَزّٰى) (Tesselli edici)" şeklinde geçmektedir. Bu kelimenin, hâlâ kullanılmakta olan Latince'deki aslı ise *"Faraklit"*tir. Hristiyan din adamları olan papazlar bu kelimenin anlamı ve açıklaması hususunda her ne kadar ihtilaf etmiş olsalar da üzerinde ihtilaf edilemeyecek derecede kesin bir gerçek de, İsa'dan (a.s.) sonra gelecek ve (hâşâ) kendinden uydurduğu haberleri değil, Allah'tan aldığı hakikatleri insanlara anlatacak bir peygambere dair müjdenin varlığıdır. Birtakım İncil nüshaları bu gerçeğe işaret etmektedir. Nitekim

Yuhanna İncili'nin sonunda yazılı olan rüyaya göre, müjdelenen kişi, sadık, güvenilir ve gökyüzündeki meleklerin desteğini almış biridir.

Burada önem taşıyan soru şudur: İncil nüshalarının kendisinden söz ettiği kişi kimdir ve ne zaman gelecektir? Günümüzde yaşayan papazlar, neden bu müjdeden söz etmiyorlar? Ayette müjdelendiği belirtilen kişinin *"Muhammed"* değil de *"Ahmed"* şeklinde ifade edilmesi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.), Rabbinden getirdiği hakikatlere ne kadar sadık olduğuna dair bir delildir. Çünkü o, insanların bildiği kendi özel isminin "Ahmed" değil "Muhammed" olduğunu biliyordu.[9]

İsim meselesini problem olarak algılayanlara göre sorunun sebebi, "Ahmed" isminin özel bir isim olarak algılanmasıdır. Ancak gerçekte bu isim, müsemma için bir vasıftır. Araplarda ismin müsemmaya delalet etmesi yaygın bir durumdur. Allah Teâlâ'nın şu hitabı buna örnektir: *"Rabbinin ismini yâdet."*[10] Yani Rabbini yâdet. Böylece İsa'nın (a.s.) müjdesi, kendisinden sonra gelecek olan ve insanlar arasından Allah'a en çok hamd edecek olan bir peygamberin gönderilmesi şeklinde anlaşılır ki bu da "Ahmed" isminin failiyet yönüne vurgu demek olur. Şayet bu isim meful anlamında değerlendirilirse o zaman "insanların çokça övdüğü kişi" anlamına gelir ki her iki mana da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şahsında gerçekleşmiştir.

"Fakat onlara apaçık delillerle gelince 'Bu, apaçık bir büyüdür.' dediler." ayetindeki "(جَاءَهُمْ) (câehüm)" fiilindeki müstetir zamirin (hüve zamiri), Hz. İsa (a.s.) tarafından müjdelenen "Resûl"e, yani Hz. Muhammed'e (s.a.s.) dönmesi daha uygundur. Hakkında apaçık bir müjde olmasına rağmen Kureyş'in, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) sihirbazlıkla itham etmesi, gelişi sebebiyle duydukları hayretin bir neticesidir. Öte yandan "(قَالُوا) (kâlû)" fiilindeki zamirin sadece İsrailoğullarına dönmesi şart değildir. Zamir hem onları hem de Hz. Muhammed'in (s.a.s.) muhatap olduğu Arapları kapsayabilir. Bu ifadenin bir benzeri Arapların şu kullanımıdır: (عندی درهم و نصفه) (Bir buçuk dirhemim var).

---

9 Eğer sadık davranmasaydı, kendisinin "Muhammed" değil, "Ahmed" şeklinde çağrılmasını isterdi. (çev.).

10 Bu ayet Kur'ân'da iki defa geçmektedir: Bkz. Müzzemmil 73/8; İnsan 76/25.

Burada "nisfuhû" kelimesindeki "hû" zamirinden kasıt, öncesinde geçen "bizzat o dirhemin yarısı" değil "o dirhemin benzerinin yarısı"dır.

"İslâm'a davet olunduğu halde Allah üzerine yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?" Hiç kimse, böyle birinden daha zalim değildir.

"Allah zalim toplumu doğru yola iletmez." ifadesi, Allah Teâlâ'nın varlık âlemindeki adaletini vurgulamaktadır. Zira O, dalâlete müstahak olan ve bunun için çaba sarf edenlerin dışında hiç kimseyi saptırmaz.

"Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar." Onlar, sarf ettikleri yalan sözler ve oluşturmaya çalıştıkları şüpheli durumlarla vahyin nurunu yok etmek istiyorlar. Hâlbuki peygamberlik silsilesini tamamlayıp kulları üzerindeki nimetini göstermek suretiyle *"Allah, nurunu tamamlayacaktır."* O'nun bu risaletinin nuru, gece ve gündüzün ulaştığı her yere ulaşacaktır.

"O, Resûlünü hidayet ve hak dinle gönderdi." Resûlü Muhammed'i (s.a.s.) hidayet dini İslam ile gönderen O'dur. O dinde hiçbir dalâlet yoktur. Çünkü o hak dindir ve onda batıl bulunmaz. Bunu da İslam'ın şanını ve kıymetini *"bütün dinlerin üstüne çıkarsın"* ve diğer bütün dinlere karşı apaçık delilleri ortaya koysun diye böyle yaptı.

"Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi?" Kur'ân, burada hitabını müminlere yöneltmiş ve onları bu dini savunmaya, uğrunda malla ve canla mücadele etmeye teşvike başlamıştır. Allah Teâlâ, müminleri davet ettiği bu kazançlı ticareti şu şekilde açıklamıştır: *"Allah'a ve Resûlüne inanırsınız, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşırsınız."* Bu ticaretten beklenen kazancı da ayetin sonunda şu şekilde beyan etmiştir: *"(Eğer böyle yaparsanız Allah) sizin günahlarınızı bağışlar ve sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerinde hoş yerlere koyar."* Ardından bu kazancın, en değerli kazanç olduğunu da şöyle belirtir: *"İşte büyük kurtuluş budur."*

Bu dünyada ayrıca *"seveceğiniz bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih..."* Bu da asıl kazanca ilave edilen ve müminlerin bu dünya hayatında elde ettikleri ek bir kazançtır. Hiç şüphesiz dünyadaki bu kazanç, çokça rağbet gören kıymetli bir kazançtır. Ancak bu, ahiret

kazancına kıyasla ikinci sırada gelir. Bu sebeple Allah Teâlâ bunu en sonda zikretmiştir.

Allah Teâlâ, kendisi yardıma muhtaç olmamasına rağmen müminlerin İslam'a yardım etmesi için onları cihada teşvik etmek maksadıyla şöyle hitap etmektedir: *"Allah'ın yardımcıları olun!"* Tıpkı Havariler gibi. Çünkü onlar gibi dinin yardımcısı olmak, sınanmanın en önemli gereklerindendir. Hatırlayın ki *"Meryem oğlu İsa da havarilere, 'Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?' demişti."* Havariler, Hz. İsa'nın (a.s.) ihlaslı arkadaşlarıdır. Allah Teâlâ onları burada Hz. Muhammed'i (s.a.s.) teselli etmek için birer örnek olarak seçmiştir. Nitekim bir önceki sûrede Hz. İbrâhim ve kavmini semâvî risaletlerin kaynağına işaret için zikretmişti.

Havariler İsâ'nın (a.s.) bu çağrısına olumlu cevap vererek dediler: *"Allah (yolun)un yardımcıları biziz."* Bu, Allah Resûlü'nü (s.a.s.) yalnız bırakan ve cihattan yüz çeviren kimseleri kınayan bir cevaptır.

"İsrailoğulları'ndan bir zümre inandı, bir zümre de inkâr etti." İsa'nın (a.s.) risaletine bir grup iman ederken başka bir grup da onu inkâr etti.

"Biz de inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler." Allah Teâlâ, İsa'nın (a.s.) risaletine inananların şanını yüceltirken onu yalanlayan Yahudileri de alçaltmıştır. Bu durum açık bir şekilde müşahade edilmiştir. Nitekim İsa'ya (a.s.) inanan Hristiyanlar, büyük devletler ve medeniyetler inşa ederken Yahudiler ise hem geri kalmışlar hem de gizli kapaklı işler pesinde olmaya devam etmişlerdir. Bu sebeple, Allah'ın bir gazabı olarak, daima sürgün edilmişler ve her zaman başkalarına muhtaç bir halde yaşamaya mahkûm kalmışlardır.

سُورَةُ الجُمُعَةِ

62- CUMA SÛRESİ

256. MECLİS: "ÜMMİLERE KENDİ İÇLERİNDEN BİR PEYGAMBER GÖNDEREN O'DUR"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِى بَعَثَ فِى الْاُمِّيّٖنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاۤءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يَاۤ اَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوٓا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَاۤءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهٗٓ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِى تَفِرُّونَ مِنْهُ فَاِنَّهٗ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ يَاۤ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نُودِىَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِى الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّوٓا اِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَاۤئِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

1. Göklerde ve yerde olanların hepsi melîk, mukaddes, azîz ve hakîm olan Allah'ı tesbih etmektedir.

2. O'dur ki ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi. Oysa onlar önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler.

3. Henüz onlara katılmamış bulunan diğer insanlara da (onu göndermiştir). O çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir.

4. Bu, Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

5. Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların durumu, kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür. Allah zalim toplumu doğru yola iletmez.

6. De ki: "Ey Yahudi olanlar! Eğer insanlar arasında yalnız sizin, Allah'ın dostları olduğunuzu sanıyorsanız, o halde ölümü temenni edin, doğru iseniz?"

7. Ama onlar, ellerinin (yapıp) öne sürdüğü (işler) yüzünden ölümü asla temenni etmezler. Allah zalimleri bilir.

8. De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra görünmeyeni ve görüneni bilene döndürüleceksiniz. O size, (bütün) yaptıklarınızı haber verecektir.

9. Ey inananlar! Cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) zaman, Allah'ı anmaya koşun, alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

10. Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayın. Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz.

11. Bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona gittiler ve seni ayakta bıraktılar. De ki: "Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticaretten de hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

ÜMMİLERE KENDİ İÇLERİNDEN BİR PEYGAMBER GÖNDEREN O'DUR

Cuma Sûresi, Mûsevî risaleti taşımakla mükellef tutuldukları halde yoldan çıkan ve dini tahrif eden İsrailoğulları'nın akabinde, Allah Teâlâ'nın seçtiği ümmi topluma gönderilen Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletini konu edinmektedir. Ayrıca sûre, bu ümmetin yaşadığı bazı reel olay ve olgulardan hareket ederek onların ihtiyaç duyduğu bazı eğitsel ve pratik kaideleri de şöyle açıklamaktadır:

Birincisi: Sûre, Allah Teâlâ'nın kendi zâtını anması ve yüceliğini ifade etmesiyle başlamış, O'nun bu varlık âleminde yegane iktidar

sahibi, mukaddes, azîz ve hakîm olduğunu hatırlatmıştır: *"Göklerde ve yerde olanların hepsi melik, mukaddes, azîz ve hakîm olan Allah'ı tesbih etmektedir."*

İkincisi: Allah Teâlâ cehalet girdapları içinde olan bu ümmî ümmete, kendisinin ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara Kur'ân'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderdiğini büyük bir minnetle hatırlatmaktadır: *"O'dur ki ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi. Oysa onlar önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler."*

Üçüncüsü: Sûre, her ne kadar ümmî bir topluluğa gönderilmiş olsa da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bütün insanlığın peygamberi olduğunu beyan eder: *"Henüz onlara katılmamış bulunan diğer insanlara da (o Peygamberi göndermiştir). O, çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir. Bu, Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."*

Dördüncüsü: Allah Teâlâ, yeryüzünde risaletini taşımakla görevlendirdiği İsrailoğullarını, bu şerefli görevi hakkıyla yerine getirmeyip ihmalkâr davranmaları sebebiyle şu ifadelerle kınamaktadır: *"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların durumu, kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür. Allah zalim toplumu doğru yola iletmez."*

Beşincisi: Bu sûre, Allah ile sözleşmeleri olduğu için O'nun sevgili kulları olduklarını iddia eden Yahudilerle tartışmakta, gerçekten Allah'ın sevgili kulları iseler O'na kavuşmayı dilemeleri hususunda kendilerine meydan okumaktadır. Bu meydan okuma, onların ruhlarını derinden etkilemekte, gönüllerinde taşıdıkları inançların gerçek yüzünü açığa çıkarmaktadır. Allah'ın gerçek dostlarının -eğer hakiki manada inanıyor iseler- Allah ile buluşmaktan kaçınmaları söz konusu olmaz. Hele hele dünya hayatını ve onun menfaatlerini en çok sevenlerin Yahudiler olduğu hesaba katılırsa, ölümü hiçbir zaman tercih etmeyecekleri ve onların yalancı oldukları açıkça ortaya çıkacaktır: *"De ki: 'Ey Yahudi olanlar! Eğer insanlar arasında yalnız sizin, Allah'ın dostları olduğunuzu sanıyorsanız, o halde ölümü temenni edin, doğru iseniz?' Ama onlar, ellerinin (yapıp) öne sürdüğü (işler) yüzünden ölümü asla temenni*

etmezler. Allah zalimleri bilir. De ki: 'Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra görünmeyeni ve görüneni bilene döndürüleceksiniz. O size, (bütün) yaptıklarınızı haber verecektir.'"

Altıncısı: Sûrede ayrıca, İslam'ın en önemli şiarlarından olan ve Müslüman kimliğinin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan, inananların inançlarını sağlamlaştıran, Rableriyle ve birbirleriyle olan bağlarını güçlü kılan hükümlerden biri olan Cuma namazı beyan edilmiştir: *"Ey inananlar! Cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) zaman, Allah'ı anmaya koşun, alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayın. Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz."*

Yedincisi: Son olarak sûre, o ümmilere karşı eğitsel bir tutum takınmış, pratik hayatlarına dair önemli bir ders öğretmiştir. Bu ise, insanların realitesini yansıtan, yalnızca felsefî ve teorik değil aynı zamanda pratik bir mahiyet de arz eden Kur'ânî terbiyenin farkıdır: *"Bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona gittiler ve seni ayakta bıraktılar. De ki: 'Allah'ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticaretten de hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.'"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah'ı tesbih etmektedir." Yani kendisine yakışmayan her türlü eksik sıfatlardan Allah'ı tenzih etmektedir.

"Melîk, mukaddes, azîz ve hakîm olan Allah'ı." Bunlar, Allah Teâlâ'ya mahsus birbiriyle bağlantılı dört önemli sıfattır. Allah Teâlâ'nın *"el-Melîk,"* yani padişah sıfatına sahip olması, varlık âlemi üzerinde mutlak hükümranlığın kendisine ait olması anlamına gelmektedir. Diğer tüm padişah veya sultanların otoritesi ise Allah'ınkine nazaran sembolik bir anlam taşır. O'nun *"el-Kuddûs"* sıfatı ise kendisine layık olmayan her türlü eksik sıfattan münezzeh olması anlamına gelir. Bu sıfat, öncesiyle birlikte düşünüldüğünde, Allah Teâlâ'nın, yeryüzündeki padişahların sahip olduğu zulüm vasfından ve kulların iş, ihtiyaç ve geleceklerine dair tecrübesizlik gibi beşerî kusurlarından münezzeh olduğu anlamına gelir. Allah Teâlâ'nın *"el-Azîz"* sıfatına sahip olması, hiç kimsenin kendisine galip gelemeyeceği, irade ettiği hususlarda hiç kimsenin

kendisine engel olamayacağı sonsuz güç sahibi olduğu anlamına gelir. *"el-Hakîm"* sıfatına sahip olması, yarattıklarını ve onların maslahatlarını iyi bildiği anlamına gelir. Hikmetinin tezahürü, bu evrende var ettiği muhteşem düzende ortaya çıkmaktadır. İnsanların hayatını büyük bir titizlikle düzene koyan bu şeriatta da hiçbir alan eksik bırakılmamış ve hiçbir yön diğerine baskın kılınmamıştır.

"O ki ümmiler içinde bir elçi gönderdi." Yani Arap toplumuna ümmî bir peygamber gönderdi. Çevrelerinde yaşayan kültürlü kabilelerin aksine, okuma yazma bilmedikleri için Allah onları *"ümmiler"* şeklinde nitelemiştir. Bu niteleme çoğunluğa göre yapılmıştır. Zira az da olsa aralarında okuma yazma bilenler vardı.

Allah Teâlâ'nın "ümmilere" yerine *"ümmiler içinde"* tabirine işaret etmekte fayda vardır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) her ne kadar ümmilerin içinden çıkmış bir peygamber olsa da tüm insanlığa gönderilmiştir.

"Kendilerinden olan bir Peygamber." Yani O, kendi kavminden bir peygamberdi. Hasebi ve nesebi çok iyi bilinen, Arapların içinden çıkmış bir peygamberdi.

"Allah'ın ayetlerini okuyor." Allah'ın ayetlerini, ona indirildiği şekliyle okuyan ve topluma tebliğ eden bir peygamberdir.

"Onları temizliyor." ayetinde geçen "(يُزَكِّيهِمْ) (yüzekkîhim)" müzari fiili, tezkiye ve terbiye etmek anlamına gelir. Nefis terbiyesi, fert ve toplumları her türlü kötülük ve ahlaksızlıktan arındıran edep ve terbiyeye dair her türlü güzelliği kapsar.

"Onlara kitabı ve hikmeti öğretiyor." Onlara son kitap olan Kur'ân'ı ve onunla nasıl amel edileceğini, hayata nasıl uygulanması gerektiğini, özel ve kamusal alanlarda kendilerine lazım gelecek olan temel prensipleri öğreten bir peygamber gönderdi.

"Oysa onlar, önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler." Hidayetten uzak bir şekilde derin bir cahiliye ve batıl bir putperestlik inancındalardı. Allah, *"Henüz onlara katılmamış bulunan diğer insanlara da (o Peygamberi göndermiştir)."* Hz. Peygamber'in (s.a.s.) risaleti, sadece Araplara değil, tüm insanlığa yönelikti. Bu ayette, başka milletlerin de İslam'a gireceğine dair bir müjde vardır. Çünkü "(لَمَّا) (lemmâ)" nefiy

edatı, nefyettiği durumun yakında gerçekleşebileceğini hissettirmektedir. "(مِنْهُمْ) (minhüm)" edatı ise müşrik Arapların ardından inanacak kimselerin de büyük bir dalâlet içinde olduklarını ifade etmektedir. Diğer taraftan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kur'ân ayetlerini müşriklere okuyacak, onları arındıracak ve temizleyecek kimseler görevlendirmesi, Muhammedî davetin realitesini yansıtan önemli bir göstergedir. Onun tüm insanlığa peygamber olarak gönderildiğini ifade eden ayetlerden biri de şudur: *"Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik; fakat insanların çoğu bunu bilmezler."*[11]

"Bu, Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir." Allah Teâlâ, risaleti taşımakla kendilerini müşerref kıldığı halde, onu hakkıyla taşımayan ve Allah'ın gazabına uğrayarak cezalandırılan İsrailoğulları hakkında söyleneceklere böylece giriş yapmış oldu.

"Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayanların durumu." Allah Teâlâ, İsrailoğullarını Tevrat'ı taşımak ve onunla amel etmekle müşerref kıldığı halde, onlar bunu hakkıyla eda etmemişlerdi. Bu hüküm, Allah Teâlâ'nın kendilerine emaneti yüklediği herkesi kapsamaz. Zira Hz. Mûsâ (a.s.), Hz. Hârûn (a.s.) ve onlarla beraber olanlar bu emaneti en güzel şekilde taşımışlardır. Kendilerinden sonra bu emaneti sayılamayacak kadar çok sâlih kimse ve peygamber de omuzlamıştır. Bunların arasında Talût ile birlikte savaşan ve Allah'ın kendilerine zafer nasip ettiği kimseler de vardı. Ayrıca Hz. Davud ve Hz. Süleyman peygamberler ile birlikte koca bir krallık kuranlar da vardır. Anlaşılan odur ki ayette geçen *"Tevrat'ı yüklenenler"* ile kastedilenler, Muhammedî davetin çağdaşı olan ve kıskançlıklarından dolayı Rablerine verdikleri sözü unutan Yahudilerdir.

Onların durumu, *"kitaplar taşıyan eşeğin durumu gibidir."* ayeti, Hz. Peygamber (s.a.s.) dönemindeki Yahudilerin halini tasvir etmektedir. Çünkü ellerindeki Tevrat ile başkalarına karşı övünüyorlardı. Fakat onun gösterdiği yoldan gitmiyor ve onun hükümleriyle amel etmiyorlardı. Onlar, tıpkı sırtında kitap taşıyan, ancak o kitapların içindekilerden habersiz olan merkepler gibiydiler.

---

11 Sebe' 34/28.

Ayette geçen bu benzetme, babasından miras aldığı kitaplara veya okuldan elde ettiği diplomalara sahip olan ve kendini âlim sayan herkesin detaylıca üzerinde düşünmesi gereken derin anlamlı bir örnektir. Çünkü kitapların veya diplomaların çokluğu önemli değildir. Önemli olan, bu kitaplardan faydalanmak, bu diplomaların hakkını verebilmek ve insanlara faydalı olabilmektir.

"Allah'ın ayetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür." Kötü bir durumu tasvir eden bu örnek, hem Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletini yalanlayan hem de onun gelişini müjdeleyen Tevrat'ın hakkını vermeyen Yahudilerin çirkin durumlarını anlatmaktadır.

"Allah zalim toplumu doğru yola iletmez." ifadesi, Yahudilerin, düşünerek veya yanlış bir karar vererek değil, zulüm, haset ve çirkin niyetleri nedeniyle Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletini yalanladıklarına işaret etmektedir.

"De ki: Ey Yahudi olanlar!" Arapçada "(هَادَ) (hâde)" fiili "geri döndü" manasına gelmektedir. Övgü ifade eder ve asıl itibariyle "hakka dönmek" manasına gelir. Onların bu isimle çağrılmaları, Allah'ın sevgili kulları oldukları yönündeki iddiaları sebebiyledir. Ancak bu iddianın ciddi delile ihtiyacı vardır.

"Eğer insanlar arasında yalnız sizin, Allah'ın dostları olduğunuzu sanıyorsanız." Bu, Allah'ın seçkin kavmi, O'nun çocukları ve sevgili kulları oldukları yönündeki iddialarına bir işarettir. Ancak Allah onların bu asılsız iddialarından oldukça uzak ve münezzehtir.

"O halde ölümü temenni edin, doğru iseniz?" Eğer bu iddianızda samimi iseniz ölümü dileyip Allah'a kavuşmayı temenni edin.

"Ama onlar, ellerinin (yapıp) öne sürdüğü (işler) yüzünden ölümü asla temenni etmezler." Çünkü Allah'ın kitabını tahrif ettiler; insanları Allah'ın yolundan saptırdılar ve Resûlullah'ı (s.a.s.) yalanladılar. Hangi yüzle ona kavuşmayı temenni edecekler!

"De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır." Bu, bütün insanlığın ortak kaderidir. Bundan kaçışınız ve korunacak yeriniz olamaz.

"Sonra görünmeyeni ve görüneni bilene döndürüleceksiniz. O size, (bütün) yaptıklarınızı haber verecektir." Bu bir korkutma ve tehdittir. Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. İşledikleri her günah için onları mutlaka cezalandıracaktır.

"Ey inananlar! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, Allah'ı anmaya koşun." Müminlere, ezan okunduğu vakit Cuma namazına gitmeleri emredilmektedir. Buradaki *"çağrı,"* ezandır. Cuma namazının, sûrenin konusuyla bağlantısı ise şudur: Cuma namazında Kur'ân ayetleri okunur. Namaz kılmakla nefisler arındırılır. Kur'ân ve hikmet öğretilir. Bir anlamda Cuma namazı Muhammedî risaletin amaçlarını gerçekleştiren ve her hafta tekrarlanan bir vesiledir. Ayrıca Müslümanların her hafta camilerde toplanmaları birlik ve beraberliklerini güçlendirdiği gibi, kendilerini bir araya getiren davalarını daha iyi anlamalarına da vesile olur. Bu da Allah Teâlâ'nın, İsrailoğulları'ndan alarak kendilerine hediye ettiği ilahî risalet görevini daha iyi idrak edebilmelerinin biricik şartıdır. Cuma namazını kılıncaya kadar, geçici bir süreliğine *"alışverişi bırakın."* Cuma namazından insanı alıkoyan her türlü meşgale, kendisi meşru veya hayırlı bir amel olsa da alışverişe kıyas edilerek yasak kılınmıştır. Örneğin bir kimse, Cuma namazı vaktinde namaza gitmek yerine çocuklarına Kur'ân öğretmekle meşgul olsa bile günahkâr olur. Aynı şekilde başka biri de Cuma vaktinde tesbih, tehlil ve istiğfar ile meşgul olsa veya sadaka vermek, hasta ziyaret etmek, sıla-ı rahim yapmak gibi hayırlı amellerde bulunsa bile günahkâr olur. Çünkü Cuma vaktinde namaz dışında başka bir işle meşgul olmak -zarurî bir mazeret dışında- caiz değildir.

"Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayın." Namaz sona erdikten sonra işlerinize dönün ve Allah'tan rızık isteyin. İşte böylece Kur'ân, dünya meşgaleleriyle ahiret işlerini bir araya getirmiş oldu. Ne var ki her birinin kendine has vakti vardır.

"Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz." buyruğundaki *"zikir,"* yani *"anma,"* mümin kulun her zaman -hatta bir şeyler alıp satarken bile- yapması gereken mutlak anlamdaki zikirdir. Çünkü Allah'ı zikretmek kalpleri arındırır. Satıcı ile alıcıyı hile ve aldatmadan, küçük veya büyük zulümden korur.

"Bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona gittiler ve seni ayakta bıraktılar." Kur'ân'ın muayyen bir olaydan söz etmeye devam ettiği görülüyor. Buhârî ve Müslim'de nakledilen bir rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) Cuma günü minberde hutbe verdiği esnada Şam'dan bir deve kervanı geldi. Ticaret kervanının sesini işiten bazı sahabîler, hutbeyi terk edip alış-verişe gittiler. Öyle ki mescitte sadece on iki kişi kalmıştı. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: *"Bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona gittiler ve seni ayakta bıraktılar."*[12]

Bu yaklaşım, Kur'ân'ın eğitim yöntemlerindendir. İnsanlar hâlâ Hz. Peygamber'den (s.a.s.) bir şeyler öğrenmeye devam ediyorlar. Oysaki cahiliye döneminde hiçbir şey bilmez halde, âdeta kör bir vaziyette idiler. Cuma namazı özelinde bizlere sunulan bu pratik ders, nebevî davetin maksatlarını talim ve terbiye yoluyla ortaya koyan yöntemlerden sadece biridir. Bu örnekte ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yumuşak huyluluğuna işaret vardır. Bu da öğreticinin, öğrencilerine yönelik engin bir anlayışa sahip olması, tatlı dil kullanarak onlara rehberlik etmesi gerektiğini öğreten önemli bir derstir.

"De ki: Allah'ın yanında bulunan şeyler, eğlenceden ve ticaretten de hayırlıdır." Cuma namazında sizin için hazırlanan eğitim, tezkiye ve büyük bir sevap, namazı bırakıp rağbet ettiğiniz o şeyden (ticaretten) daha hayırlıdır.

"Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır." Allah Teâlâ'nın, bu sûreyi böyle bir hakikatle noktalamasının hikmeti, Cuma namazının ticaretten üstün tutulması, dünyalık ve rızık temin etmek için çalışmaya gerek olmadığı gibi bir vehmin ortadan kaldırılması içindir. Zira İslam, din ve dünyadan oluşur; dünyasız dini ve dinsiz dünyayı asla kabul etmez.

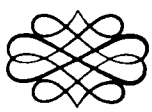

12 Cabir b. Abdullah'tan nakledilen bu hadis, müttefekun aleyhtir. Hadisin lafzı Müslim'e aittir. Bkz. Buhârî 1/316; Müslim 3/9.

سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ

63- MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

257. MECLİS: ŞÜPHESİZ MÜNÂFIKLAR YALANCIDIRLAR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا جَآءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهُ
وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اِتَّخَذُوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ اِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا
فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْ وَاِنْ
يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ
الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ
لَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُسَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَآءٌ
عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى
الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ
حَتّٰى يَنْفَضُّوا وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ
﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَآ اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ
وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَاَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِىَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ
رَبِّ لَوْلَآ اَخَّرْتَنِى اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ
يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

1. *Münafıklar sana geldikleri vakit, "Şahitlik ederiz ki sen muhakkak Allah'ın elçisisin." derler. Senin kesinlikle kendisinin elçisi olduğunu Allah bilir ve Allah, münafıkların yalancı olduklarına şahitlik eder.*

2. Yeminlerini kalkan yapıp (insanları) Allah'ın yolundan çevirdiler. Onların yaptıkları ne kötüdür!

3. Bunun sebebi şudur: Onlar inandılar, sonra inkâr ettiler, bu yüzden kalplerinin üzeri mühürlendi. Artık onlar anlamazlar.

4. Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki dayanmış keresteler gibidirler. Her çağrıyı kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakın. Allah onları kahretsin! Nasıl da döndürülüyorlar?

5. Onlara, "Gelin, Allah'ın Resûlü sizin için mağfiret dilesin." denildiği zaman başlarını çevirirler ve onların, büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün.

6. Onlara mağfiret dilesen de dilemesen de onlar için birdir. Allah onları bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, yoldan çıkmış bir toplumu yola iletmez.

7. Onlar öyle kimselerdir ki "Allah'ın elçisinin yanında bulunanları beslemeyin ki dağılıp gitsinler." diyorlar. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır, fakat münafıklar anlamazlar.

8. Diyorlar ki: "Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, daha üstün olan, daha alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır." Üstünlük, ancak Allah'a, O'nun elçisine ve müminlere mahsustur. Fakat münafıklar bilmezler.

9. Ey inananlar! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır.

10. Birinize ölüm gelip de "Rabbim, beni yakın bir süreye kadar erteleseydin de sadaka verip iyilerden olsaydım!" demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan (Allah) için harcayın.

11. Allah süresi geldiği zaman hiçbir canı ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

ŞÜPHESİZ MÜNÂFIKLAR YALANCIDIRLAR

Nifâk hareketi İslam davetinin Medine'de karşı karşıya kaldığı en tehlikeli hareketlerdendir. Kur'ân'ın Medenî ayetlerinin birçoğunda münafıklara dair bilgiler, onlara ait özellikler, sahip oldukları ahlakî nitelikler, onlarla kurulacak ilişkilerin niteliği ve tuzaklarından nasıl sakınılacağı detaylı bir şekilde anlatılmıştı. Bu sûre, münafıklardan

bahsederek, onların durumunu teşhis etmekte ve hiçbir zaman zulüm içermeyen ilahî teraziyle onları değerlendirmektedir. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Sûrede ilk olarak, nifakın en yaygın ve aldatıcı yöntemi olan yalandan bahsedilir. Nitekim münafıklar, çok geniş bir yelpazede yalanı ustaca ve tehlikeli bir şekilde kullanırlar. Örneğin; inandıklarını söyleyerek küfürlerini gizlemeleri, öte yandan Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik edip ona tuzak kurmaları bunun en açık göstergesidir: *"Münafıklar sana geldikleri vakit, 'Şahitlik ederiz ki sen muhakkak Allah'ın elçisisin.' derler. Senin kesinlikle kendisinin elçisi olduğunu Allah bilir ve Allah münafıkların yalancı olduklarına şahitlik eder. Yeminlerini kalkan yapıp (insanları) Allah'ın yolundan çevirdiler. Onların yaptıkları ne kötüdür!"*

İkincisi: Sûrede, şüphe ve tereddüde mahal bırakmayacak şekilde, münafıkların kâfir oldukları ve kalplerinin mühürlenmiş olduğu vurgulanmaktadır: *"Bunun sebebi şudur: Onlar inandılar, sonra inkâr ettiler, bu yüzden kalplerinin üzeri mühürlendi. Artık onlar anlamazlar."*

Üçüncüsü: Sûre ayrıca, münafıkların dış görünüşe ve konuşurken süslü sözler söylemeye önem verdiklerini vurgulamaktadır. Bu özellikleri sayesinde insanları daha kolay kandırabiliyorlardı. Ancak dış görünüşleri; mertlik, cesaret ve güçlü iradeden uzak boş bir görüntüden ibarettir. Alımlı ve süslü sözleri ise ihlas, samimiyet, iyi niyet ve doğruluktan uzaktır: *"Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki dayanmış keresteler gibidirler."*

Dördüncüsü: Apaçık belli etmeseler de münafıkların düşman oldukları, sûrede vurgulanan diğer bir hakikattir. Bu bakımdan aşikâr diğer düşmanlardan farkları yoktur. Ancak üslup ve hainlikleri bakımından daha tecrübelidirler. Çünkü onlar, Müslümanların, düşmanı olduklarını bilmeleri sebebiyle daima uyanık ve her hareketten şüphe duyan bir ruh haliyle hareket etmektedirler. Bu sebeple *"her çağrıyı kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakın. Allah onları kahretsin! Nasıl da döndürülüyorlar?"*

Beşincisi: Sûrede, münafıkların batıl kibir ve büyüklenmelerine, istiğfardan yüz çevirmelerine işaret edilmiştir. Bu sebeple tevbe ve

istiğfarları kabul edilmeyerek cezalandırılmış; hatta Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dahi onlar hakkındaki şefaatinin geri çevrileceği beyan edilmiştir. *"Onlara, 'Gelin, Allah'ın Resûlü sizin için mağfiret dilesin.' denildiği zaman başlarını çevirirler ve onların, büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün. Onlara mağfiret dilesen de dilemesen de onlar için birdir. Allah onları bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, yoldan çıkmış bir toplumu yola iletmez."*

Altıncısı: Münafıkların bazı tutumlarını, bu dine yönelik gizledikleri memnuniyetsizliklerini ve insanları bu dinden soğutma gayretlerini ayetlerde açıkça görmekteyiz: *"Onlar öyle kimselerdir ki 'Allah'ın elçisinin yanında bulunanları beslemeyin ki dağılıp gitsinler.' diyorlar. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır, fakat münafıklar anlamazlar."*

Yedincisi: Onların bu tutumlarının en tehlikelisi, münafıkların lideri olan ve Resûlullah'a (s.a.s.) kötü sözler söyleyen Übey b. Selül'ün, hadsiz bir şekilde Müslümanları Medine'den çıkarmakla tehdit etmesidir: *"Diyorlar ki: 'Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, daha üstün olan, daha alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.' Üstünlük, ancak Allah'a, O'nun elçisine ve müminlere mahsustur. Fakat münafıklar bilmezler.*

Sekizincisi: Bu sûre, müminlere yönelik Rabbanî bazı tavsiyelerle son buluyor. Bu kapsamda dünya hayatının onları Allah'ı anmaktan ve Allah'ın şeriatına sımsıkı sarılmaktan alıkoymaması tavsiye edilmiş ve onlar ecel yaklaşıp ölüm gelmeden ve amel etme imkânı kesilmeden önce infak etmeye ve sadaka vermeye teşvik edilmişlerdir: *"Ey inananlar! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır. Birinize ölüm gelip de 'Rabbim, beni yakın bir süreye kadar erteleseydin de sadaka verip iyilerden olsaydım!' demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan (Allah) için harcayın. Allah, süresi geldiği zaman hiçbir canı ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."*

Bu tavsiyelerin vermek istediği asıl mesaj şudur: Dünya hayatının metaını ve süsünü Allah katındaki mükâfata tercih etmek, dalâlet ve nifak sebebidir.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Münafıklar sana geldikleri vakit." ayetinde geçen "(اَلْمُنَافِقُونَ) (el-münâfikûn)" kelimesi çoğul bir isim olup tekili (اَلْمُنَافِقُ) kelimesidir. Müslümanlara düşmanlık yapmak amacıyla küfrünü gizleyip sahte imanını gösteren ikiyüzlü kimseler için kullanılır. Bunlar, Medine'de hicretten sonra Müslümanların güç kazanmaya başlamasıyla birlikte sayıları gittikçe artan bir gruptur.

"'Şahitlik ederiz ki sen muhakkak Allah'ın elçisisin' derler." Münafıkların açığa vurdukları suçlardan biri de budur. Oysaki gerçekte Hz Muhammed'in (s.a.s.) peygamber olduğunu hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Bu sebeple Allah bir sonraki ayette onlar hakkında şöyle buyurmuştur: *"Allah münafıkların yalancı olduklarına şahitlik eder."* Münafıkların yalan şahitliği, Allah'ın gerçek şahitliği sayesinde geçersiz hale gelmiştir. Ancak Allah, onları yalanlamadan önce risalet konusundaki şüpheleri gidermek üzere önce Peygamberini tasdik etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Senin, kesinlikle kendisinin elçisi olduğunu Allah bilir."*

"Yeminlerini kalkan yaptılar." Arapçada "(اَيْمَانَ) (eymân)" çoğul bir kelime olup *"yeminler"* anlamına gelir. Tekili, (يَمِينٌ) kelimesidir. Burada "antlaşma" manasında kullanılmıştır. "(اَلْجُنَّةُ) (el-cünnetü)" ise korunmak amacıyla kullanılan kalkan demektir. Bu benzetme iyle anlatılmak istenen şudur: Münafıklar Müslüman olduklarını iddia ederek söyledikleri bu yalanla küfürlerini örtmeye çalıştılar. Böyle davranarak, cezalandırılmaktan, mürted veya kâfir muamelesi görmekten kurtulmayı amaçlamışlardı.

Onlar, *"(İnsanları) Allah'ın yolundan çevirdiler."* Kendi kendilerini İslam'a girmekten alıkoydular ve bu yetmiyormuş gibi İslam'ı küçük düşürerek ve onun hakkında şüpheler uyandırarak insanları da ondan soğutmaya çalıştılar. *"Bunun sebebi şudur: Onlar inandılar, sonra inkâr ettiler."* Dilleriyle iman ettiklerini söylediler, ancak küfür üzere kalmaya devam ettiler. Öte yandan münafıkların bir kısmının, önceleri Müslüman olması, daha sonra münafık olan aşiret ve arkadaşlarının kendisini kınaması sebebiyle küfre dönmeyi tercih etmesi uzak ihtimal değildir. Çünkü münafıkların hepsi aynı ahlak üzere değildir. Düşmanlıklarının şiddetine göre farklılık gösterirler.

"Bu yüzden kalplerinin üzeri mühürlendi." Kalpleri küfürle mühürlendi; böylece ne iman ederler ne de inanmaları umulur. Önem verdikleri nimetler ve öz bakımları sebebiyle *"onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider."* Anlaşılır, düzgün ve etkili bir şekilde konuştukları için *"konuştukları zaman da sözlerini dinlersin."* Dış görünüşleri de düzgündür, öyle ki *"onlar sanki dayanmış keresteler gibidirler."* Ayette geçen "(اَلْخُشُبُ) (el-huşübü)" kelimesi, "(خَشَبَةٌ) (haşebetün)" kelimesinin çoğuludur. (مُسَنَّدَةٌ) ise, tek başına ayakta duramayan ve duvar vb. bir yere dayanıp durabilen şey demektir. Ruhu ve bilinci olmayan ve başkasına hiçbir hayrı dokunmayan dikili putlar gibidirler.

"Her çağrıyı kendi aleyhlerine sanırlar." Çünkü kaygılı ve korkaktırlar. Sırlarının ortaya çıkacağı endişesiyle Müslümanların en ufak hareketinden rahatsız olurlar.

"Onlar düşmandır, onlardan sakın." Kur'ân-ı Kerim münafıkları *"düşman"* olarak nitelediği halde, diğer düşmanlar gibi onlarla savaşmayı değil, onlara karşı daha dikkatli olmayı tavsiye etmiştir. Yine Yahudilerden Nadiroğulları kabilesinde olduğu gibi, münafıkların yurtlarından çıkarılmaları emredilmemiştir. Bunda, Müslüman olduklarını söyleyerek, küfrü gizleyen münafık grup ve hiziplere karşı nasıl davranılması gerektiğine dair bir hikmet vardır. Meşru idareye karşı silahlı bir eyleme başvurmadıkları sürece onlarla savaşmak veya onları yurtlarından çıkarmak doğru olmaz. Münafıklar böyle bir saldırı yöntemine hiç başvurmadılar. Asıl niyetlerini gizli tutarak İslam beldelerinde canlarını ve mallarını koruma altına aldılar.

"Allah onları kahretsin!" ifadesi, onlara karşı savaşmak için meşru bir izin değil, onları ve yaptıklarını kınayan bir bedduadan ibarettir.

"Nasıl olup da döndürülüyorlar?" Yani doğru yolu gösteren o kadar işaret ve delil olduğu halde nasıl oluyor da bu yoldan sapıyor ve dalâlete düşüyorlar? Bu, şaşılacak bir durumdur. Onların gerçek niyetlerini bilmeyen ve gerçekte münafık olduklarını kestiremeyen bazı Müslümanlar, *"Onlara, 'Gelin, Allah'ın Resûlü sizin için mağfiret dilesin.'"* diye nasihat ederler. Bu tavsiyeler, Resûlullah'tan (s.a.s.) özür dilemeleri için samimi bir tavsiye olarak onlara yöneltildiğinde, böbürlenerek ve kibirli bir tavırla *"başlarını çevirirler."*

"Onlara mağfiret dilesen de dilemesen de onlar için birdir. Allah onları bağışlamayacaktır." Çünkü kalpleri küfre ve nifaka alışmıştır. Onlara hiçbir nasihat ve istiğfar fayda etmez. Bu ayette Hz. Peygamber'in (s.a.s.) münafıkların hidayete yönelip tevbe etmeleri yönündeki istek ve kararlılığına dair bir işaret vardır.

"Çünkü Allah, yoldan çıkmış bir toplumu yola iletmez." Allah Teâlâ hiç kimseyi Müslüman olması için zorlamaz. Bu da imtihan bağlamında adaletin tecellisidir. Kim hidayeti talep ederse ona ulaşır, kim de dalâleti arzularsa yoldan sapar. Herkes ameline göre karşılık bulur.

"Onlar öyle kimselerdir ki: 'Allah'ın elçisinin yanında bulunanları beslemeyin ki dağılıp gitsinler' diyorlar." Kendi aralarında, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) etrafında bulunan fakir ve miskinlere -kendi akrabaları olsalar dahi- infak edilmemesi hususunda sıkı iletişim halindelerdi. Böylece fakir ve yoksulları, Resûlullah'ın (s.a.s.) etrafından uzaklaştırmayı ve onu yalnızlaştırmayı amaçlıyorlardı.

"Diyorlar ki: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, daha üstün olan, daha alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır." Bu sözler, münafıkların lideri Übey b. Selül'e aittir. Sözde Resûlullah'tan (s.a.s.) öç almayı ve onu cezalandırmayı amaçlıyordu. Hâlbuki Allah Resûlü (s.a.s.) bu sözleri kimin söylediğini ve bu sözlerin manasının ne olduğunu çok iyi biliyordu. Buna rağmen onu affetti. Bu onun yumuşak huylu oluşundan ve münafıklara karşı nasıl davranılması gerektiğini öğretmek istemesinden kaynaklanmaktaydı. Übey b. Selül, bu sözleri Müreysi gazvesi sırasında söylemişti. O sırada, Medine dışında bulunan Resûlullah'ın (s.a.s.) yanında ashabın büyük bir çoğunluğu bulunuyordu. O gazvede Übey b. Selül de vardı.[13]

"Ey inananlar! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın." Bu, dünya malına aldanarak Allah'ı zikretmekten uzaklaşmamaları için müminlere bir tavsiyedir. Dünyevî mübah işlerin

13 İslam tarihinde "İfk Hadisesi" olarak bilinen olay, Müreysi gazvesi dönüşünde yaşanmıştır. Ordunun konakladığı sırada ihtiyacını karşılamak için ayrılan ve o sırada gerdanını kaybederek ordudan geri kalan Hz. Âişe (r. anha) ordu artçısı sahabî Safvan b. Muattal tarafından fark edilerek orduya yetiştirilmiş, bunu gören münafıklar da Medine'ye döndüklerinde Hz. Âişe hakkında asılsız haberler yaymışlardır. Bkz. Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi," *DİA*, 21/507-509. (Çev.)

engellememesi gereken ve genel anlamda farz olan zikir, beş vakit namaz, Cuma namazı, hac ibadeti ve dinî farizaların öğrenilmesi gibi zikir türleridir. Burada münafıklara yönelik bir tariz de vardır. Zira dünyevî çıkarları, onları imandan ve Allah'ı zikretmek anlamına gelen Kur'ân'dan alıkoymuştur.[14]

"'Rabbim, beni yakın bir süreye kadar erteleseydin de sadaka verip iyilerden olsaydım!' der." Bu sözler, görevlerini yerine getirmede tembelce davranan kimselerin son pişmanlıklarını ifade etmektedir. Bu kimseler, vefatlarından sonra geride, hayattayken tasadduk edebilecekleri mallar bırakırlar. Ölüm gelip çatınca dünyadayken biriktirdikleri malı tasadduk etmek için kısa bir süreliğine dahi olsa dünyaya geri dönmek isteyeceklerdir. Ancak Allah'ın sünneti böyle işlemediği için bu gibilere şöyle cevap verilir: *"Allah, süresi geldiği zaman hiçbir canı ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."*

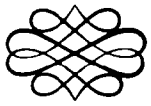

14 Burada edebî sanatlardan kinaye kullanılmıştır. Bu sanat bir sözün görünürdeki anlamının tam tersi amaçlanarak kullanılmasıyla gerçekleştirilen mecazlı anlatımı ifade eder. Konuyla ilgili bkz. İsmail Durmuş, "Kinaye," *DİA*, 26/34-36. (Çev.)

سُورَةُ التَّغَابُنِ

64- TEĞÂBÜN SÛRESİ

258. MECLİS: MAHŞERDE SİZİ TOPLAYACAĞI GÜN TEĞÂBÜN GÜNÜDÜR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ
وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا
تُعْلِنُونَ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ
فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِىٌّ حَمِيدٌ
﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلٰى وَرَبِّى لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا
عَمِلْتُمْ وَذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِى اَنْزَلْنَا
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِى
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَا
اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ
عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾
يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَاِنْ
تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ
فِتْنَةٌ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَاَطِيعُوا
وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ اِنْ

تُقْرِضُوا اللهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. O her şeye kadirdir.

2. Sizi yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kâfir, kiminiz mümindir. Allah, yaptıklarınızı görendir.

3. Gökleri ve yeri yerli yerince yarattı. Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. Dönüş ancak O'nadır.

4. Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah kalplerde olanı bilendir.

5. Daha önce inkâr edenlerin haberi size ulaşmadı mı? İşte onlar (dünyada) yaptıklarının cezasını tattılar. Onlar için acı bir azap da vardır.

6. (O azabın sebebi) şu ki onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi, fakat onlar, "Bir beşer mi bizi doğru yola götürecekmiş?" dediler, inkâr ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, hamde layıktır.

7. İnkâr edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır! Rabbime andolsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır.

8. Onun için Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nûra (Kur'ân'a) inanın. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

9. Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o zarar günüdür. (Ancak) kim Allah'a inanır ve yararlı iş yaparsa, Allah onun kötülüklerini örter, onu (ve benzerlerini), içinde ebedî kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.

10. İnkâr eden ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem ehlidirler. Orada ebedî kalacaklardır. Ne kötü gidilecek yerdir orası!

11. Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi bilendir.

12. Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Yüz çevirirseniz bilin ki elçimize düşen apaçık bir duyurmadır.

13. Allah; O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.

14. Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

15. Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfat ise Allah'ın yanındadır.

16. O halde gücünüz yettiğince Allah'a isyandan kaçının. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

17. Eğer Allah'a (rızası uğruna) ödünç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat arttırır ve sizi bağışlar. Allah çok mükâfat verendir, ceza vermede acele etmeyendir.

18. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir.

MAHŞERDE SİZİ TOPLAYACAĞI GÜN TEĞÂBÜN GÜNÜDÜR

Çoğu müfessir, Teğâbün Sûresi'ni Medenî bir sûre olarak kabul etse de temel konusu itibariyle Mekkî sûrelerle benzerlik arz eder. Sadece konusu itibariyle değil, üslup ve tartışma yöntemi bakımından da Mekkî sûrelere benzer. Sûre yeniden yaratılış hususunda müşriklerle tartışmakta ve atalarının başına gelenleri ibret olsun diye kendilerine hatırlatmakta, onları bekleyen akıbet anlatmaktadır. Ardından sûre, mümin topluma seslenerek onları fitneye düşmekten sakındırmaktadır. Bu sesleniş, sadece kısa bir bakış değildir, okuyucuyu Mekke'nin atmosferinden alarak Medine'nin atmosferine de götürmektedir. Bu sebeple bazı âlimler, bu sûrenin şu ayeti dışında tümünün Mekke'de nazil olduğunu söylemişlerdir: *"Ey inananlar! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın."*

Teğabün Sûresi'nin konularını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Birincisi: Sûreye Allah'ı tesbihle başlanmış, ardından O'nun, mülkün sahibi, her türlü övgüye layık ve her şeye gücü yeten olduğu

vurgulanmıştır: *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. O her şeye kadirdir."*

İkincisi: Sûrede Allah Teâlâ'nın bu âlemdeki rubûbiyeti vurgulanmış; mümin veya kâfir tüm insanları yarattığı hatırlatılmıştır. Allah, yerin ve göklerin yaratıcısıdır. Varlık âleminde meydana gelen her olay Allah'ın bilgisi dâhilindedir. O, insanın gizlediklerini de açığa vurduklarını çok iyi bilendir: *"Sizi yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kâfir, kiminiz mümindir. Allah, yaptıklarınızı görendir. Gökleri ve yeri yerli yerince yarattı. Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. Dönüş ancak O'nadır. Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah kalplerde olanı bilendir."*

Üçüncüsü: Bu sûre, atalarının başına gelen bela ve musibetleri bu dini yalanlayan müşriklere şu ifadelerle hatırlatmaktadır: *"Daha önce inkâr edenlerin haberi size ulaşmadı mı? İşte onlar (dünyada) yaptıklarının cezasını tattılar. Onlar için acı bir azap da vardır. (O azabın sebebi) şu ki onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi, fakat onlar, 'Bir beşer mi bizi doğru yola götürecekmiş?' dediler, inkâr ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, hamde layıktır."*

Dördüncüsü: Müşriklerin öne çıkan yönlerinden biri de yeniden dirilişi inkâr etmeleridir. Sûrede onların yeniden dirilişi inkâr eden iddialarına cevap verilmekte, yeniden dirilişin mutlaka gerçekleşeceği vurgulanmakta, tüm insanların kıyamet gününde Allah'ın huzurunda toplanacakları ve herkesin, ameline göre karşılık bulacağı, iyilik yapanların iyilikle, kötülük yapanların da kötülükle cezalandırılacağı vurgulanmıştır: *"İnkâr edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır! Rabbime andolsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır. Onun için Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nûra (Kur'ân'a) inanın. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o zarar günüdür. (Ancak) kim Allah'a inanır ve yararlı iş yaparsa, Allah onun kötülüklerini örter, onu (ve benzerlerini), içinde ebedî kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.*

İnkâr eden ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem ehlidirler. Orada ebedî kalacaklardır. Ne kötü gidilecek yerdir orası!"

Beşincisi: Dünya ve ahiretin şerrinden kurtularak felaha ermenin yegâne çaresinin Allah'a iman ve tevekkül etmek, O'na ve bu dinin tebliğcisi olan Peygamberine mutlak itaat etmek olduğu, sûrede vurgulanan hususlardandır: *"Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi bilendir. Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Yüz çevirirseniz, bilin ki elçimize düşen apaçık bir duyurmadır. Allah; O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."*

Altıncısı: Sûre, ilerleyen ayetlerde müminlere hitap ederek, çok yakın bir düşmandan kendilerini sakındırmaktadır. Bu düşman, düşünülenin aksine savaşçı bir düşman değildir. Bu düşman, cehennem yolunu kolaylaştıran, cennetten ve onun nimetlerinden uzaklaştıran türden bir düşmandır. Bu düşmanın verdiği zarar, silah taşıyan ve tek amacı mümini şehit etmek olan düşmanın zararından çok daha büyük ve tehlikelidir. Bu düşman, fitne yoluyla zararı dokunan hak ve hayır yolundan saptırandır. Bu düşmana şu şekilde işaret edilmiştir: *"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfat ise Allah'ın yanındadır."*

Yedincisi: Sûre en sonunda, müminleri takva üzere sebat etmeye, Allah ve Resûlüne itaate teşvik etmekte, cimrilik ve dünyevîleşme hastalığından kurtulmak ve kendilerini arındırmak için mallarını Allah yolunda infak etmeye çağırmaktadır. Bu görevi hakkıyla yerine getirmeleri durumunda Allah Teâlâ onlara kat kat sevap verecektir. Zira O, kendi rızası için yapılan iyilikleri fazlasıyla mükâfatlandıran ve cezalandırmada acele etmeyendir:

"O halde gücünüz yettiğince Allah'a isyandan kaçının. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Eğer Allah'a (rızası uğruna) ödünç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat arttırır ve sizi bağışlar. Allah çok

mükâfat verendir, ceza vermekte acele etmeyendir. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah'ı tesbih eder." O'nu, kendisine layık olmayan her türlü eksik sıfatlardan tenzih eder. *"Mülk O'nundur, hamd O'nadır."* Bu ayette *"hamd"* ile *"mülk"*ün birlikte zikredilmesinin hikmeti, Allah'ın bu âlemdeki hâkimiyetinin zulüm ve azap temeline değil, adalet ve rahmet temeline dayandığına işaret etmektir. Buradan şunu söylemek mümkündür: İdareleri altındakileri zulüm, baskı ve azgınlık yoluyla yöneten yeryüzü krallarının aksine, sınırsız mülk ve kudret sahibi olan Allah, hamd edilmeye en layık olandır.

"Sizi yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kâfir, kiminiz mümindir." Sizi mükemmel bir şekilde yaratan ve seçme kudretini size bahşeden O'dur. Kiminiz kendi hür iradesiyle iman etmeyi tercih etmiş; kiminiz de aynı şekilde küfrü tercih etmiştir. Rabbin, kullarına asla zulmedici değildir.

"Gökleri ve yeri, yerli yerince yarattı." Dengeyle yarattı ve hayatın devamlılığını temin eden ilahî kanunlar ölçüsünde varlığını devam ettirme kabiliyeti verdi. Bunun yanında *"sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı."* Allah Teâlâ, Âdemoğullarını mahlûkat içinde benzersiz bir surette yaratarak onlara minnetini göstermiştir. Bu benzersiz yaratma, yeryüzünü imar etme ve medeniyet kurma görevini üstlenen insana önemli kolaylıklar sağlar. Gerçek şu ki kendisine bahşedilen iç ve dış güzellik yanında insanın genel anatomik yapısı ve ruhî özellikleri, onu yeryüzünün efendisi haline getirecek şekilde düzenlenmiştir.

"Allah kalplerde olanı bilendir." Allah, kalplerde saklı bulunan niyet ve düşünceleri, ayrıca insanın gizlediği sevgi, nefret, iyi ve kötü düşünceleri de bilendir.

"İşte onlar, (dünyada) yaptıklarının cezasını tattılar." Yani onlar, bu dünyada yaptıklarının azabını bu dünyada tattılar, Ahirette de *"Onlar için acı bir azap da vardır."*

Fakat onlar, *"'Bir beşer mi bizi doğru yola götürecekmiş?' dediler."* Müşrikler, taştan yontulmuş putlara tapmayı makul görürken, Allah Teâlâ'nın beşer bir peygamber göndermesini hoş karşılamadılar!

"Onun için Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nûra (Kur'ân'a) inanın." ayetinde Allah Teâlâ insanlara kurtuluş yolunu göstermiştir. Bu yol, peygamberler gönderen Allah'a ve O'nun Resûlü Muhammed'e (s.a.s.) iman etmek ve onun kalbine indirilen nurlu Kur'ân'ı tasdik etmektir.

"Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o zarar günüdür." Bahsi geçen gün, Kıyamet günüdür. Burada *"toplanma günü"* diye isimlendirilmiştir. Çünkü o gün, baştan sona bütün yaratılmışlar, tüm nesilleriyle beraber bir araya toplanırlar. Kıyamet gününün *"teğâbün günü"* şeklinde adlandırılması, kâfirlerin zarara uğrayacağı gün olmasındandır. O gün ateş ehli nasıl bir hüsrana uğrayacaklarını, kendilerine güven duydukları putların nasıl ortadan kaybolacaklarını açıkça göreceklerdir.

Kıyamet gününün hüsranını belirtmek üzere kullanılan *"teğâbün"* ismi, "tefâül" vezninde bir kelime olup bu fiil vezni, ortaklık bildirir. Zira hüsrana uğramak hususunda müşriklerin hepsi ortaktırlar. Çünkü onlar birbirini saptırıyor ve birbirine bâtılı tavsiye ediyorlardı.

"Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez." İnsanın başına gelen her musibet, ancak Allah'ın izni ve bu hayatta var ettiği sünneti dâhilinde gerçekleşir. Bu hakikatin burada hatırlatılmasının hikmeti şudur: Mekke'de müşriklerden zarar gören bazı Müslümanlar, *"Allah bu zalimleri ne zaman cezalandıracak?"* diye soruyorlardı. Diğer taraftan Kureyşliler de *"Şayet bunlar Allah'ın sevdiği dini benimsiyor olsalardı, Allah onları savunurdu."* diyorlardı. İman ehli ile küfür ehli arasında böyle sözler devam ediyordu. Kureyş'in bu iddialarına şöyle bir cevap verilmiştir: "Müslümanların başına gelen bu musibetler Allah Teâlâ'nın bilgisi ve O'nun takdir ettiği bir hikmet dâhilindedir." Burada müminlere yönelik bir teselli ve müjde vardır. Zira Allah, onlar için hayırlı olan şeyi takdir etmektedir.

"Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür." Allah onu, her şeyin Allah'ın bilgisi ve takdirinde olduğu inancına kavuşturur. Böylece o kişi Allah'a teslim olur, O'nun hükmüne ve kaderine rıza gösterir.

"Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin." Resûle itaat etmek, Allah'a itaat etmenin bir gereğidir. Çünkü Allah Resûlü (s.a.s.) kendi hevasına göre bir şeyi emretmez. O, Allah'tan aldığı vahyin tebliğcisidir. Bu sebeple ayetin devamında şöyle buyrulmuştur: *"Elçimize düşen, apaçık bir duyurmadır."*

"Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının." ayeti, Mekke'den hicret etmek istedikleri halde eşlerini ve çocuklarını mazeret göstererek hicretten vazgeçen bazı sahabîler hakkında nazil oldu. Bu ayetle Kur'ân, onların eş ve çocuklarını düşman mesabesinde değerlendirmiştir. Nitekim bunlar, diğer sahabîlerin kendilerinden önce elde ettikleri büyük mükâfattan, eş ve çocukları sebebiyle mahrum kalmışlardır. Oysaki diğer sahabîler Medine'de Kur'ân'ı öğrenmişler, vahyin nüzulüne şahitlik etmişler ve Allah yolunda cihad etmişlerdi. Düşman, karşısındakinin kötülüğünü isteyen, buna yeltenen kimsedir. Bu düşman, evlat veya akraba gibi bir kisve altında yaklaşsa bile bu böyledir.

"Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir." Eş ve çocukları sebebiyle hicret edemeyen bazı sahabîler, Medine'deki sahabîlerin, Kur'ân öğrenme ve Allah yolunda cihad etme gibi hususlarda üstünlüğü elde ettiklerini görünce eş ve çocuklarını cezalandırmaya kalkıştılar; ancak Allah Teâlâ, onları, onları affetmeleri yönünde teşvik etmiştir.

"Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır." ayetinde geçen "(فِتْنَةٌ) (fitne)" kelimesi, imtihan etmek manasında bir mastardır. Burada mal ve evlatlar için bir kınama söz konusu değildir. Çünkü hayat, bütünüyle bir imtihandan ibarettir. Zenginlik ve fakirlik, sıhhat ve hastalık; hepsi imtihandır. Önemli olan, akıbetin hangi yönde olacağıdır.

"O halde gücünüz yettiğince Allah'a isyandan kaçının." Çünkü Allah hiç kimseye gücünün üstünde sorumluluk yüklemez. Takva, Allah'ın sevdiği her türlü güzel ameli kapsar. Müminin kalbinde takva, kişi ile Allah'ın gazabını çeken şeyler arasında hassas bir dengeyi ifade eder. Allah'tan korkmak takvanın gereğidir. Ayrıca Müslümanın, malına ve

ailesine karşı davranışlarında Allah'ın gazabına sebep olacak şeylerden uzaklaşması da takvanın gereğidir.

"Dinleyin, itaat edin." Çünkü doğru itaat, ancak bir emir sebebiyle gerekli olur. İtaatin gerçekleşmesi için o emrin işitilip anlaşılması ve onunla amel edilmesi gerekir. Kim bir emri işitir de onunla amel etmezse, sorumluluğu kendisine aittir. Kim de işittiği bir emrin gereğini, zannına göre yerine getirirse, itaat etmiş sayılmaz, aksine bidat üretmiş olur. Çünkü itaatin emirden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Bu bakımdan dinî bir konuda bidat üretmek tehlikelidir. Çünkü bidatçi, Allah'a değil, kendi nefsine itaat etmiş sayılır.

"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir." Allah kimleri cimrilik hastalığından korursa, O'nun katında kazançlı olanlar onlardır.

"Eğer Allah'a (rızası uğruna) ödünç verirseniz." Bu sizin için büyük bir ecir vesilesidir. Allah Teâlâ sadakayı *"güzel bir borç"* olarak nitelendirmektedir. Çünkü sadaka veren kişi bunun karşılığında sevap bekler. Tıpkı verdiği borç karşılığında alacaklısından vefa bekleyen kimse gibi. Verdiğiniz o sadakanın karşılığını, *"Allah sizin için kat kat arttırır."* Böylece bu sadakada sebebiyle mükâfatınız kat kat olur.

"Allah çok mükâfat verendir." Sâlih amellerinizin karşılığını size kat kat geri verir. Bunun yanında rahmetinin bir eseri olarak günah işleyenlere *"ceza vermede acele etmeyendir."* Ayette geçen "(اَلْحَلِيمُ) (el-Halîm)" kelimesi Allah Teâlâ'nın 99 isminden biridir ve yumuşak huylu olmak anlamına gelir. Buradaki anlamı *"günahkârları cezalandırmada acele etmeyen ve tevbe etmesi için süre tanıyan"* şeklindedir.

"Görülmeyeni ve görüleni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir." Hiçbir şey O'nun bilgisinden kaçmayacağı gibi, O'nu aciz de bırakamaz. Her şey O'nun adalet terazisinde belli bir ölçüye göre takdir edilmektedir.

سُورَةُ الطَّلَاقِ

65- TALAK SÛRESİ

259. MECLİS: BOŞANMA HUKUKU

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا الْعِدَّةَ ۚ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ رَبَّكُمْ ۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّا اَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ
مُبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ لَا تَدْرِي
لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ﴿١﴾ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا ذَوَىْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَاَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ ۚ ذٰلِكُمْ
يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۙ
﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ
بَالِغُ اَمْرِهِ ۚ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَىْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾ وَالّٰٓئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ
نِسَائِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ ۙ وَالّٰٓئِي لَمْ يَحِضْنَ ۚ وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ
اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذٰلِكَ
اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُ اِلَيْكُمْ ۚ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ اَجْرًا ﴿٥﴾
اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ۚ
وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ
فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ ۚ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ ۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ اُخْرٰى
﴿٦﴾ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ ۖ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا اٰتٰىهُ اللّٰهُ ۚ لَا
يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَا اٰتٰىهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ
قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا
نُكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا
شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَا اُولِي الْاَلْبَابِ ۚ الَّذِينَ اٰمَنُوا ۚ قَدْ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۙ
﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ
جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا قَدْ اَحْسَنَ اللهُ لَهُ رِزْقًا
﴿١١﴾ اَللهُ الَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ
لِتَعْلَمُوا اَنَّ اللهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ وَاَنَّ اللهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

1. Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hâyâsızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.

2-3. İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.

4. Kadınlarınız içinden âdetten kesilmiş olanlarla, âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi ise yüklerini bırakmaları(doğum yapmaları)dır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.

5. İşte bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükâfatını arttırır.

6. Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu başka bir kadın emzirecektir.

7. İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.

8. Rabbinin ve O'nun elçilerinin emrinden uzaklaşıp azmış nice memleketler vardır ki Biz onları (ahalisini) çetin bir hesaba çekmiş ve onları görülmemiş azaba çarptırmışızdır.

9. Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar ve işlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur.

10. Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Ey inanan akıl sahipleri! Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir.

11. İman edip salih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimse için gerçekten güzel bir rızık vermiştir.

12. Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasından inip durmaktadır ki böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz.

BOŞANMA HUKUKU

Evlilik, bir kadın ile bir erkek arasında, huzur ve sükûnet üzere kurulan, sevgi ve şefkate dayanan müşterek bir hayat inşa etmek için oluşturulan daimî bir akittir. Ancak bu akit her iki taraf arasında inşa edilecek manevî ve duygusal birlikteliğe dayanır. Eşlerin birbirine duyduğu nefret, bu müşterek hayatın devamını mümkün kılmayabilir. Evlilik hayatının eşler için sükûnet ve maslahat sağlayamadığı, bazen eşlerin her ikisi, bazen de biri tarafından fark edilebilir. Bu sebeple İslam, eşlerin her ikisini veya sadece birini, kendisi için hiçbir fayda sağlamayan bir evliliği devam ettirmeye zorlamamak için talakı meşru saymıştır. Bununla birlikte boşanmayı, birden çok merhaleyi kapsayan bir sürece yaymış ve boşanma için belli şartları gerekli kılmıştır. Boşanmanın kızgınlık veya ani bir tepkiye değil, bilinçli bir karar ve sağlam bir görüşe dayanıp dayanmadığını belirlemek için de sonrasında birtakım hukukî

yükümlülükler getirmiştir. Boşanmanın sonunda her iki taraf, diğerine zulmetmeden kendi hakkını alarak hayata dair yeni bir istikamet belirleyecektir. Talak Sûresi, dinî esaslara dayalı bir boşanmanın esas ve kurallarını şu şekilde ele almaktadır:

Birincisi: Kur'ân, talak için belirli bir vaktin olduğunu şu şekilde beyan eder: *"Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın."* Ayetin metninde, iddeti niteleyen "(ل) (li)" harfi, namazla alakalı şu ayette olduğu gibi vakit bildirir: (أَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ) *"(Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar (belli vakitlerde) namaz kıl)."*[15] Bu ifade "Güneş döndüğü vakit namaz kılmaya başla" demektir. Talak için belirlenen vakit ise kadınla herhangi bir cinsel birlikteliğin yaşanmadığı temizlik dönemidir. Hayızlı olan kadını boşamak caiz değildir.

Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.), hayızlıyken eşini boşayan Abdullah b. Ömer'e (r.a.), temizleninceye kadar eşine dönmesini, temizlendikten sonra dilerse boşayabileceğini, dilerse de onu yanında tutabileceğini söylemiştir.

İkincisi: Kur'ân ayrıca boşanan kadının, iddeti boyunca evinde oturmasını, zarurî durumlar dışında evinden çıkmamasını şu ifadeyle bayan eder: *"İddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hâyâsızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir."*

İddet süresini, Bakara Sûresi'ndeki şu ayet açıklamaktadır: *"Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler."*[16] Yani üç hayız dönemi beklerler. Bu süre, eşlerin boşanma kararlarını yeniden gözden geçirmesi veya ailedeki akîl kimselerin eşleri barıştırmaları için yeterli bir süredir. Bu süre içinde erkek, eşine dönebilir. Üç hayız dönemi içinde dönmezse, talakın ani bir öfke veya fevrî bir karar sonucu gerçekleşmediği anlaşılır: *"İddet*

15 İsrâ 17/78.

16 Bakara 2/228.

müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın."

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim, erkeğin, iddet süresinde ister boşanma, ister evliliğin devamı şeklinde olsun evlilik hakkında kesin bir karar vermesini emretmiştir. Bu kararını da şahitlerce desteklemesi gereklidir: *"İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder."* Boşanmada ve ric'atte şahit tutmanın faydası, her iki tarafın hakkını korumak ve herhangi bir anlaşmazlığa mahal vermemektir. Örneğin, koca, hanımına iddet süresi içinde döndüğünü iddia eder, ancak hanımı bunu inkâr eder veya aksini iddia ederse, bu şahitlik eşler arasında İslam'ın da onaylamadığı anlaşmazlığı ortadan kaldırır. Allahu a'lem.

Dördüncüsü: Kur'ân, -iddet mevzusuna ve süresine açıklık getirmek amacıyla- menopoz dönemine girmesi nedeniyle iddet görmeyen kadınların üç ay iddet beklemeleri gerektiğine işaret ederek onların boşanmadaki durumlarını tafsilatlı bir şekilde açıklamıştır: *"Kadınlarınız içinden âdetten kesilmiş olanlarla, âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır."* Hamile kadınların ise boşanma durumunda kendilerine has iddetlerini ayet şu şekilde açıklıyor: *"Gebe olanların bekleme süresi ise yüklerini bırakmaları(doğum yapmaları)dır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir. İşte bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükâfatını arttırır."*

Beşincisi: Kur'ân aynı zamanda boşanan kadının haklarını tamamlayan bazı hüküm ve uyarıları detaylı bir şekilde hatırlatmaktadır. Bu haklardan biri de kocanın, kendi imkânı ölçüsünde, boşadığı eşine iddeti bitinceye kadar, ikamet edeceği uygun mesken temin etmesidir: *"Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun,"* Bu hakların bir diğeri, her ne şekilde olursa olsun onlara zarar vermemek ve baskı yapmamaktır: *"Onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın."*

Bu hakların sonuncusu da boşanan hamile kadının doğum yapmasının ardından kendisine nafaka temin etmek ve çocuğu emzirmesi

karşılığında doğumdan itibaren kendisine emzirme ücreti vermektir. Bu konuda anlaşmazlık olursa çocuk için başka bir sütanne kiralanır: *"Eğer hâmile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu başka bir kadın emzirecektir."*

Altıncısı: Kur'ân, boşanan kadınlara iddet süreleri içinde ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde ve erkeğin gücü nispetinde nafaka verilmesini teşvik etmektedir: *"İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır."*

Yedincisi: Kur'ân, boşanma ahkâmı kapsamında takvayı tavsiye etmiş ve muttakileri, genişlikle ve işlerini yoluna koymakla müjdelemiştir: *"Rabbiniz Allah'tan korkun. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse, O ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur." "Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir." "İşte bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükâfatını arttırır."*

Yüce Allah bu bağlamda muhatapları, zulmetmekten ve haddi aşmaktan sakındırmıştır: *"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur."*

Boşanma hukukuyla ilgili bu detaylı açıklamalar, imanî ve ahlakî motivasyonları harekete geçirerek, boşanan eşlerin haklarının korunmasına yöneliktir. Bütün bu tafsilatlı ahkâma rağmen sırf kibre kapılarak ve şahsî çıkar temin etmeye çalışarak her şeyi mahkemelere taşımak muttakilere yakışmaz. Çünkü hâkim, boşama ile ilgili hükmünü verirken ancak davada elde ettiği açık delillere göre hüküm verir, ancak gaybı bilmez. Diğer taraftan eşlerin evlilik hayatı, hâkimin deliller yoluyla anlayamayacağı kadar geniş kapsamlıdır. Buradan şunu söyleyebiliriz; hâkimin kararıyla da olsa bir başkasının hakkını alan kimse günahkâr ve zalimdir.

Sekizincisi: Boşanma hukukuyla alakalı bu detaylı açıklamalardan sonra Kur'ân, toplumsal yapının dayandığı esaslar olan Allah'a

ve Resûlüne inanmak, indirilen apaçık delillere sarılmak ve dosdoğru yoldan sapmamak hususunda bizleri uyarmaktadır: *"Rabbinin ve O'nun elçilerinin emrinden uzaklaşıp azmış nice memleketler vardır ki Biz onları (ahalisini) çetin bir hesaba çekmiş ve onları görülmemiş azaba çarptırmışızdır. Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar ve işlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur. Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Ey inanan akıl sahipleri! Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir."*

Daha sonra Kur'ân, hitabı müminlere yöneltmekte, onları takvalı olmaya çağırmakta; kendilerine indirilen nura sarılarak onun hidayetiyle yollarını bulmalarını istemektedir: *"Ey inanan akıl sahipleri! Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir. İman edip sâlih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar."*

Kur'ân, bu mükâfatı elde etmeleri için müminleri teşvik etmekte, onlara, altlarından ırmaklar akan cennetleri va'detmektedir: *"Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar."*

Bu yönlendirme ve uyarıların, boşanma ahkâmıyla ilişkisi, düşünen kimse için aşikârdır. Bütün bu hükümlerin her biri, bu dinin birer parçası ve Yüce Allah'ın nurunun şuleleridir. Bunların hepsi, müminlerin imanlarının sınandığı ve dindarlıklarının ölçüldüğü hususlardır. Eşi veya boşadığı hanımı konusunda haddi aşarak ona zulmeden bir kimseye başkalarının hukuku, namusu veya malı konusunda nasıl güvenebiliriz?!

Bu hükümlere uymak, Müslüman ferdin hakiki dindarlığına işaret eden bariz bir göstergedir. Bir kimsenin toplumsal ilişkilerde yaygın hale gelen bu tür zulümleri işlediği halde çokça rükû ve secde etmesi veya çokça umreye gitmiş olması, kendini aldatmak ve dini tahrip etmekten başka bir şey değildir.

Dokuzuncusu: Sûre, en sonunda Allah Teâlâ'nın gökleri ve yerleri yarattığını, onları idare ettiğini, onlar üzerinde hüküm ve kudret sahibi

olduğunu, orada cereyan eden olaylar hakkında bilgi sahibi olduğunu, O'nu hiç kimsenin aciz bırakamayacağını ve hiçbir şeyin O'ndan gizli kalmayacağını hatırlatmaktadır: *"Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasından inip durmaktadır ki böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda." hitabı, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şahsında tüm ümmete yöneliktir. Bu hüküm, Müslüman her erkek ve kadın için geçerlidir.

"Onları iddetlerini gözeterek boşayın." Gelişi güzel ve zamansız boşamayın. Boşamayı, eşler arasında meşru kılınan belirli bir vakitte yerine getirin. Bu vakit, içerisinde cinsî münasebetin olmadığı temizlik dönemidir. Boşama için belirli bir vaktin tercih edilmesinin birçok faydası vardır:

1. Kadın hayız halindeyken karışık bir ruh hali yaşar. Bu dönemde erkeği kışkırtacak birtakım söz ve davranışlar kendisinden sadır olabilir. Koca, hayız halindeki hanımını boşaması durumunda hem aceleci ve pervasızca davranmış; hem de eşine zulmetmiş olur.

2. Boşama için belirli bir vaktin olması, boşanmanın eşiğinde olan eşlere düşünmek için yeterli süreyi verir. Bu hüküm, aslında İslam'ın talakı hoş karşılamadığını, bilakis doğal aile hayatının devamlılığını ve istikrarını ön planda tuttuğunu göstermektedir.

Boşarken *"iddeti de sayın."* buyruğundaki *"saymak"*tan kasıt, kadının iddetini dikkatli bir şekilde takip etmek anlamındadır. Hayızlı kadının da önemli boşanma hükümlerini ilgilendiren iddetini dikkatlice takip etmesi ve günlerini sayması gereklidir.

Boşadıktan sonra da geri dönme ihtimaline karşı *"onları evlerinden çıkarmayın."* Kur'ân, boşanan kadının ikamet ettiği evi, mülkiyeti kocasına ait olsa da kadına aitmiş gibi belirtmiştir. Çünkü iddeti bitinceye kadar o evde ikamet etmeye devam etmesi onun hakkıdır. Ayette kadının psikolojik ve sosyal durumunu gözetmek gerektiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

"Apaçık bir hâyâsızlık yapmaları hali dışında evlerinden çıkmasınlar." Bahse konu bu husus, boşanmış kadının, boşandığı kocasının evinde oturma hakkına dair bir istisnadır. Çünkü oturduğu evin birtakım mahremiyetleri vardır. O mahremiyetleri çiğnemek, kadının bu haktan mahrum kalmasına sebep olur. Bu hüküm, ister boşanmış ister evli olsun bütün evli kadınlar hakkında geçerlidir. Fakat burada, boşanmadaki duruma dikkat çekilmiştir. Çünkü koca, boşadığı hanımının durumuyla pek alakadar olmayabilir. Zira boşanmadan sonraki iddet üç ay sürer ve kadının bu süre zarfında dinî ve ahlakî hassasiyeti zayıflamış olabilir. Bu süre zarfında kadının günaha düştüğü görülen bir durumdur. Bu sebeple Allah Teâlâ, dikkatli davranılması için bize uyarıda bulunmak istemiş olabilir. Allahu a'lem.

"Bilemezsin, olur ki Allah bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir." Allah Teâlâ, boşanmış kadın için daha hayırlı bir durum yaratabilir. Burada, boşanmış kadınların, iddet süresince kocalarının evlerinde neden kalmaları gerektiğine dair bir izah vardır. Ayrıca eşlerin barışma veya birbirlerine dönme ihtimallerinin devam ettiğine işaret edilmiştir. Şayet boşanma lafzını duyar duymaz evi terk etmiş olsaydı, barışma ihtimali daha uzak olurdu. Allahu a'lem.

"İddet müddetlerini doldurduklarında." Yani iddetlerinin bitimine yaklaştıklarında.

"Onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun." Onları nikâhınız altında tutmaya devam edebilirsiniz. Bir kimsenin, iddeti bitmeden eşine geri dönmesi, ric'i talak sayılır. *"Veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın."* İddetin bitiminin ardından geri dönüş olmazsa, talak, beynûnet-i suğrâ olur. Bu durumda koca, yeni bir akit olmaksızın eşine dönemez.

"İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun." Talak neticesinde ister dönüş olsun ister olmasın, eşler arasında ortaya çıkabilecek ihtilafı önlemek, eşlerin birbirine zulmetmesine engel olmak amacıyla adalet sahibi iki şahit tutulması gerekir.

"Şahitliği Allah için yapın." emri, ihtiyaç anında şahitliklerini yerine getirmeleri için şahitlere ve şahitlerin karar verdikleri hususlara uymaları ve birbirlerine zulmetmemeleri için boşanan taraflara yöneliktir.

"Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder." buyruğu, Allah'ın hakkını gözeten ve hasmına karşı bile haddini aşmayanlar için ilahî bir vaaddir. Takvalı insan, ister eşini tutsun ister ondan ayrılsın, kızgınlık veya inat sebebiyle değil, takva için bunu yaparsa Allah ona bir mükâfat yazar. Aynı şekilde kadın da durumu netleşene kadar, dininin temel ilkelerine gönülden bağlanır; evinde kalmaya devam eder ve sabrederse, hep hayır üzere olur ve yolunu asla kaybetmez.

"Kim Allah'a güvenirse, O ona yeter." Ona yardım eder ve ihtiyacını karşılar.

"Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir." Yarattıkları üzerinde hükmünü dilediği gibi icra eder. *"Allah her şey için bir ölçü koymuştur."* Her şey için belirli bir ecel, amaç, belli bir vakit belirlemiştir. Ey insanlar, Allah'ın çözümünün gecikmiş olduğunu sanmayın. Allah hiç şüphesiz emrini yerine getirecektir. Ancak her işin bir vakti ve eceli vardır.

"Kadınlarınız içinden âdetten kesilmiş olanlar." Âdetten kesilip menopoz dönemine giren kadınlardır. Ayrıca *"âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz."* Onun hükmü âdetten kesilen kadın gibidir. Bu açıklama, düzensiz âdet gören, küçük olması sebebiyle henüz âdet görmeyen veya menopoz dönemine girdiği için âdet görmeyen kadınların durumunu açıklığa kavuşturan ilave bir bilgidir. Bu durumda olan kadınların hepsi âdetten kesilmiş hükmünde kabul edilir. Onların da iddeti üç aydır.

"Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun." Onları imkânlarınız ölçüsünde yanınızda oturtun. Buradaki amaç, boşanan eşlerin arasını bulmaya yönelik bir teşviktir.

"Onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın." Onları, evlerinizden çıkmaları için sıkıştırıp zarar vermeyin. Çünkü oturacak mesken edinmek (sükna) onların hakkıdır. Onları direkt veya dolaylı yoldan evlerinden çıkarmak günahtır ve onlara zulümdür. *"Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin."* Kur'ân, boşananlar içinden özellikle hamile olanları zikretmiştir. Zira hamileliğin süresi iddet süresinden daha uzundur. Bu emir, kadının iddeti süresince nafakasının kocaya ait olduğunu da beyan etmektedir.

Ayrıca hamile kadın, diğerine nazaran bain talakla boşanmış olsa bile nafakayı hak eder. Hamile olmayan kadın ise, ancak ric'i talakla boşanması durumunda nafakayı hak eder.

"Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin." buyruğu da şu manaya gelir: İddet bekleyen hamile kadın, ric'i talakla boşanmış olsa bile doğumla birlikte bain talakla boşanmış sayılır. Çünkü ric'atin müddeti doğumla birlikte sona ermiş ve kadın, erkek için yabancı biri haline gelmiştir. Bu nedenle çocuğunu emzirdiği için ücreti hak eder. Buna göre süt emecek olan bebeğin maslahatını da gözeterek emzirme hususunda istişare ettikten sonra *"aranızda uygun bir şekilde anlaşın."* Emzirme ücreti konusunda ihtilafa düşer de *"eğer anlaşamazsanız, çocuğu başka bir kadın emzirecektir."* Zira ister anlaşma olsun ister olmasın yeni doğan bebek hiçbir surette sütannesiz bırakılmaz.

"İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin." buyruğunda, boşadığı hanımına daha fazla nafaka vermesi ve çocuğunu emzirmesi karşılığında ona süt emzirme bedeli ödemesi için zengin koca teşvik edilmektedir.

"Rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz." buyruğu, fakir bir kocanın hangi ölçülerde nafaka veya emzirme ücreti vereceğine dair bir açıklamadır. Ona fazla yüklenmemek gerekir. Buna göre nafaka, kocanın imkânlarına göre değişiklik arz eder. Toplumun bu yönde hareket etmesi, önüne bir dava geldiğinde hâkimin de bu ölçülere göre hüküm vermesi gereklidir.

"Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır." ayeti, hakkı arzulayan sadık ve hoşgörülü kimselere ilahî bir vaad; umut ve iyimserlik kapılarını açmaktır.

"Rabbinin ve elçilerinin emrinden uzaklaşıp azmış nice memleketler vardır ki" Bu şehirler, Allah'ın ahkâm ve şeriatına karşı gelmişlerdir. Allah Teâlâ'nın talak, iddet ve buna benzer yukarıda zikrettiği hükümlerine karşı gelenlere bir mesaj vardır.

"Biz onları (ahalisini) çetin bir hesaba çekmiş ve onları görülmemiş azaba çarptırmışızdır." Onlar, hükümlerine başkaldırmaları sebebiyle Yüce Allah'ın elem verici cezasına çarptırıldılar.

"Ey inanan akıl sahipleri! Allah'tan korkun." Allah'ın hükümlerine karşı gelen şehirlerin çarptırıldıkları cezalardan ibret alın.

"Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır." Yani sayı bakımından yeri de gökyüzü gibi yedi kat yarattı. Bu sayı benzerliği dışında ise yeryüzü ile gökyüzü arasında Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği nice farklılıklar vardır.

"Ferman bunlar arasından inip durmaktadır." Gökyüzünden yeryüzüne vahiy indirmektedir. Bu vurgu, Allah Teâlâ'nın bu sûrede indirdiği hükümlerin ciddiyetine ve bu hükümlerin her türlü şüpheden korunmuş vahiy ürünü olduğuna dair işaret sayılır.

"Böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz." Allah Teâlâ'nın sizin üzerinizdeki kudretini hatırlayasınız diye. Çünkü yeri, göğü ve bu kainatı yaratan O'dur. Böylece sizi kuşatan ilmini hatırlayasınız. Çünkü bu kâinatın işlerini, kendisine hiçbir şey gizli kalmayacak şekilde yürüten de O'dur. Bu ifadeler, O'nun emir ve yasaklarına uymak ve her hâlükârda O'ndan korkmak için daha etkilidir.

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

66- TAHRÎM SÛRESİ

260. MECLİS: "ALLAH'IN HELAL KILDIĞI ŞEYİ NEDEN KENDİNE HARAM KILIYORSUN?"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ ۚ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ ۗ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْ ۚ وَهُوَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ حَدِيثًا ۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِهٖ وَاَظْهَرَهُ
اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ ۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِهٖ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ
هٰذَا ۚ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾ اِنْ تَتُوبَا اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ۚ
وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسٰى رَبُّهٗٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبْدِلَهٗٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ
مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَارًا ﴿٥﴾
يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُوٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ
عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ
﴿٦﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۚ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ
﴿٧﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا ۚ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ
عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي
اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهٗ ۚ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ
رَبَّنَٓا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا ۚ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ
جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾
ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍ ۖ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ
مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ادْخُلَا
النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ ۘ اِذْ
قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنِي

مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾

1. Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

2. Allah, (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır. Sizin yardımcınız Allah'tır. O, bilendir, hikmet sahibidir.

3. Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygamber'e açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi, "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. Peygamber, "Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi" dedi.

4. Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Ve eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilesiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır.

5. Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bâkire eşler verebilir.

6. Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.

7. "Ey kâfirler! Bugün özür dilemeyin! Siz ancak işlediklerinizin cezasını çekeceksiniz" (denilir).

8. Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nûrları aydınlatıp gider de "Ey Rabbimiz! Nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü Sen her şeye kadirsin" derler.

9. Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!

10. Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altındayken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" denildi.

11. Allah, inananlara da Firavun'un karısını misal gösterdi. O, "Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar!" demişti.

12. İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi.

ALLAH'IN HELAL KILDIĞI ŞEYİ NEDEN KENDİNE HARAM KILIYORSUN?

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hâne-i saadetlerinde meydana gelen talihsiz bir hadisenin üzerine küllî bir kaide bina ediyor: *"Allah'ın sana helal kıldığı şeyi neden kendine haram kılıyorsu?"* Bu ifade, sûrenin temel konusunu oluşturmaktadır. Ardından ayetler, sûrenin nüzul sebebi de olan ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşlerini ilgilendiren hadisenin meydana geldiği evin aile ilişkilerinden de bir örnek sunarak bu hadisenin, üzerine mebni olduğu detaylı hüküm ve yönlendirmeleri geniş bir şekilde şu merhalelerle ele alıyor:

Birincisi: Bu sûre, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yöneltilen bir soruyla başlıyor: *"Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?"* Taaccüp (hayret) kalıbında gelen bu soru, hayattaki birçok meseleyi ve güncel olayı kapsayan önemli bir kaide koymayı hedeflemektedir. Nitekim dinî tutum ve davranışlarda haramların mubah sayılmasından kaçınmak zaten alışılagelmiş bir durumdur. Ancak mubahların haram sayılması, günümüzde yüksek bir dinî hassasiyet (verâ), sahih bir dindarlık olarak kabul edilmektedir. Ne yazık ki mubahların haram sayılması hususunun zayıf olarak, hatta hiçbir delile dayanmaksızın serdedildiğini görmekteyiz. Bir kimsenin kendine

helalleri bile yasaklaması zühd şeklinde anlaşılmaktadır. Bu bazen fasit bir uygulamayı hoş karşılamak veya belli bir dinî veya siyasî görüşteki bir cemaate yaranmaya çalışmak şeklinde de kendini göstermektedir. İşte bütün bu sebepler dolayısıyla Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'in (s.a.s.), eşleriyle olan özel hayatındaki bu örneği bizlere sunmaktadır. Nitekim kendisine yönelik sevgilerini izhar etmek ve ona yaklaşmak için birbiriyle yarışan eşleri sebebiyle bazen Hz. Peygamber (s.a.s.) sıkılmakta, bazen de eşlerinin kendi aralarındaki çekişmeleri, aralarında kıskançlıklara sebep olabilmektedir.

Buna dair örnek hadiselerden biri de şudur: Hz. Zeyneb binti Cahş'ın (r.anha), Hz. Peygamber'e (s.a.s.) bal şerbeti içirdiğini öğrenen Hz. Âişe (r.anha), Hz. Hafsâ (r.anha) ile işbirliği yaparak Hz. Peygamber'i (s.a.s.) baldan nefret ettirmeye ve Hz. Zeyneb'in (r.anha) yanında oturmasına engel olmaya karar vermişlerdi. Bu amaçla kendi aralarında anlaşma yaparak Hz. Peygamber (s.a.s.) önce kimin yanına gelirse, o, onun ağzının çok kötü koktuğunu söyleyeceklerdi. Hz. Zeyneb'in odasından çıkan Hz. Peygamber (s.a.s.) ilk olarak Hz. Hafsâ validemizin yanına girdi. Hz. Hafsâ, *"Ey Allah'ın Resûlü, meğâfir*[17] *mi yedin?"* diye sordu. O da *"Hayır, falancanın yanında bal şerbeti içtim. Ama bir daha içmem"* dedi ve bunu kimseye söylememesini tembihledi.[18]

Gerçek şu ki Hz. Peygamber (s.a.s.) Allah'ın kendisine helal kıldığı bir şeyi teşrîî manada (hâşâ) haram saymamış, sadece söz konusu fiilden uzak durmayı tercih etmiştir. Buna rağmen helal ve haramlara karşı ne yapmaları gerektiğini İslam ümmetine öğretmek üzere Rabbanî bir uyarıya maruz kalmıştır. Maide Sûresi'ndeki şu ayet, bu mükemmel

17 Meğâfir, kötü kokusuyla bilinen bir tür ottur. (Çev.).

18 Bu olay Buhârî ve Müslim'de geçmektedir. Âişe (r.anha) validemizden nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) Zeyneb binti Cahş'ın yanında oturmuş ve orada bal şerbeti içmişti. Bunun üzerine Âişe, Hafsâ ile iş birliği yaparak ilk önce kimin odasına uğrarsa ona, ağzının meğafir otu koktuğunu söyleyecekleri hususunda anlaştılar. İlk olarak Hafsâ'nın yanına girdi. Hafsa ona ne yediğini sorunca, *"Zeyneb binti Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim; ama madem öyle bir daha içmem."* dedi. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu: *"Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun?"* Ayetler, Hafsâ ve Âişe hakkında *"Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, (yerinde olur)."* şeklinde bir uyarı da içermektedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bazı eşlerine, *"Bal şerbeti içtim"* şeklinde açıkça haber vermişti. Bkz. Buhârî, *Sahîh*, 5/2016; Müslim, *Sahîh*, 4/184.

kuralı onaylar mahiyettedir: *"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın."*[19]

Tahrim Sûresi, Peygamber (s.a.s.) eşlerinin, gelişen olaylarla ilgisini şu ifadeyle açıklamaktadır: *"Eşlerinin rızasını gözeterek... Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."*

İkincisi: Sûrede, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) bir daha bal şerbeti içmeyeceğine yemin ettiğine işaret edildikten sonra, keffaret ödemek suretiyle yeminlerin bozulabileceği şu ifadelerle hatırlatılmaktadır: *"Allah, (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır. Sizin yardımcınız Allah'tır. O, bilendir, hikmet sahibidir."*

Yemin keffareti ise Mâide Sûresi'nde şu şekilde dile getirilmektedir: *"Bunun da keffareti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek yahut onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan, üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin keffareti işte budur. Yeminlerinizi koruyun (onlara riayet edin). Allah size ayetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz!"*[20] Ayrıca yemin bozulmadan önce keffaretin ödenmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Üçüncüsü: Sûre ayrıca, olayın bir kadının, kocasının sırrını ifşa etmesini konu edinen başka bir yönünü ele almaktadır. Buradaki söz konusu hadise şudur: "Allah Resûlü (s.a.s.), eşi Hafsâ'ya, diğer eşi olan Zeyneb'in evinde bal şerbeti içtiğini ve bunu kimseye söylememesini tembihlediği halde Hafsâ bu sırrı Âişe'ye ifşa etmiştir. Çünkü daha önce ikisi bu hususta gizlice anlaşmışlardı. Bu onların hatasıdır. Çünkü eşlerden birinin diğerinin sırrını ifşa etmesi asla uygun değildir. Hele hele söz konusu olan Allah Resûlü (s.a.s.) ise durum daha önemli hale gelir. Nitekim ayet-i kerimede Hz. Hafsâ ile müttefiki Hz. Âişe, tehditvari bir üslupla ikaz edilmişlerdir: *"Eğer ikiniz de Allah'a tevbe edersiniz (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Ve eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilesiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır. Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha iyi, kendini*

19 Mâide, 5/87.

20 Mâide, 5/89.

Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bâkire eşler verebilir."

Hiç şüphesiz bütün bu ifadeler Hz. Âişe veya Hafsâ ile sınırlı değildir. Bunlar, İslam toplumunun tümüne yönelik olarak kıyamete kadar geçerli olacak terbiye ve talim ilkeleridir. Bu sebeple Hz. Peygamber'in (s.a.s.) aile hayatını ilgilendiren bu olay, toplumsal terbiye bakımından Kur'ân'ın önemli bir konusu haline gelmiştir.

Dördüncüsü: Bu kapsamlı ve derinlikli dersin ardından sûre, zamanlar üstü bir üslupla Müslüman topluma şöyle seslenmiştir: *"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır." "Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nûrları aydınlatıp gider de 'Ey Rabbimiz! Nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü sen her şeye kadirsin' derler."*

Bu ayetler, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) helal olan şeyleri kendine haram kılması ve sonrasında gündeme gelen Peygamber eşleri arasındaki şahsî çekişmelerde Kur'ân'ın asıl hedefinin, bu olaylara sebep olan problemleri ortadan kaldırmak değil ileride ortaya çıkabilecek farklı detay ve aktörlere sahip benzer sorunların çözümünde de kalıcı bir yöntem inşa etmek olduğunu ıspatlamaktadır.

Beşincisi: Sûre, bu gibi sorunların ortaya çıkmasını fırsat bilen ve bunun için teyakkuzda bekleyerek fitne çıkarmaya ve asılsız haberler yaymaya çalışan düşmanlara şu uyarıda bulunmuştur: *"'Ey kâfirler! Bugün özür dilemeyin! Siz ancak işlediklerinizin cezasını çekeceksiniz' (denilir)." "Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!"*

Altıncısı: Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hâne-i saadetlerinde meydana gelen ve toplumsal eğitimde bir örnek teşkil eden bu hadisenin aktarımının ardından, tarihî başka bir örnek hatırlatılmaktadır. Bu,

inkârcı bir hanım ile mümin bir koca arasındaki ilişkiyi konu edinen çok önemli ve dikkat çekici bir örnektir: *"Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altındayken onlara hainlik ettiler. Kocaları, Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, 'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!' denildi."*

Yedincisi: Daha sonraki ayetler, bir önceki örneğin zıddı mahiyetinde, inkârcı bir kocanın nikâhı altındaki mümin kadın örneğini şöyle hatırlatır: *"Allah, inananlara da Firavun'un karısını misal gösterdi. O, 'Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar!' demişti."*

Sekizincisi: Sûrenin sonunda ise mümin, şerefli, iffetli ve takvalı bir kadın örneği olan Hz. Meryem'den şöyle bahsedilmektedir: *"İffetini korumuş olan İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O, gönülden itaat edenlerdendi."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ey Peygamber! Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram kılıyorsun?" Yani Allah'ın sana helal kıldığı şeyi kendine haram sayıp neden bunun için yemin ediyorsun? Nitekim yukarıda da geçtiği üzere Hz. Peygamber (s.a.s.), bal şerbeti içmeyeceğine dair yemin etmişti. Üstelik bunu *"eşlerinin rızasını gözeterek"* yapmıştı. Bu durum, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yumuşak huylu, mütevazı ve üstün ahlak sahibi oluşundan kaynaklanmaktadır. Ayrıca eşinin rızasını gözetmek bir koca için eksiklik değildir. Allah Teâlâ'nın buradaki tenkidi tek bir noktaya yöneliktir. O da Hz. Peygamber'in (s.a.s.), kendi dönemi ve sonraki nesiller için bir örnek olmasına rağmen, helal şeyleri kendine haram saymasıdır.

"Allah, (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır." Yemini bozmak, bilinen şekliyle keffaret ödemekle olur. Ayette geçen (اَيْمَانٌ) kelimesi (يَمِينٌ) kelimesinin çoğulu olup *"yeminler"* manasına gelir.

"Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verince." Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendisine verdiği sırrı bir başkasına söyledi. *"Allah da bunu Peygamber'e açıkladı."* Allah, eşleri Hafsâ ve Âişe arasında geçenleri Peygamberine haber verdi.

"Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti." Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bildirdiği şey, sırrı ifşa etmesi nedeniyle Hafsâ'ya olan kırgınlığını ifade etmesidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) açıklamadığı şey konusunda ise Kur'ân'da da sahih sünnette de hiçbir bilgi yoktur. Bu hususla ilgili sükût etmek evladır. Ancak bu durumdan şu sonucu çıkarmak mümkündür: Eşlerin ufak tefek hatalarını görmezden gelmek, o hataların telafi edilmesine ve doğabilecek huzursuzlukların giderilmesine yardımcı olacaktır.

"Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı." Buradaki hitap Hz. Hafsâ ile Hz. Âişe'ye yöneliktir. Böylece Allah Teâlâ, her ikisini de hataları için Hz. Peygamber'den (s.a.s.) özür dilemeye ve işledikleri günah sebebiyle tevbe etmeye davet etmektedir.

"Çünkü kalpleriniz sapmıştı." Eğer tevbe ederseniz, kalpleriniz hayra yönelir; Hz. Peygamber'e (s.a.s.) eş olarak kalmaya da devam edebilirsiniz.

"Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız." Yani kendi aranızda gizli işler çevirmeye devam eder, onun razı olmayacağı işlerde aranızda gizlice ittifak yaparsanız, *"bilesiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır."* Bu cümle, şartın cevabıdır. Manası şudur: Allah kendi peygamberine yardım edecek ve onu destekleyecektir. Yeryüzünde Cebrail ve müminler, gökyüzünde diğer melekler ona destek olurlar. Bu müjdeler, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Allah katındaki değerini belirtmek ve üstünlüğünü ortaya koymak, diğer müminleri terbiye etmek ve onların etrafında bulunan Yahudi ve müşrikleri tehdit etmek içindir. Her ne kadar şartın cevabı özel bir meseleye taalluk etmekte ise de delaleti bakımından çok daha geniş kapsamlıdır.

"Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona sizden daha iyi eşler verebilir." uyarısı, sadece Hafsâ ve Âişe'ye değil, onun bütün eşlerine yöneliktir. Buna

göre, Allah'ın kendilerine bahşettiği ve kendilerini müminlerin annesi kılan bu şerefli mertebeye sahip çıkmaları ve onu korumaları gerekir. Şayet onlar bu şerefli mertebenin değerine yakışmayan, Allah ve Resûlünün gazabını üzerlerine çeken günahları işlemeye devam ederlerse Allah, Peygamberine onlardan daha hayırlı eşler verebilir. Ancak bu ihtimal gerçekleşmemiştir. Nitekim sonraki olaylar, onun eşlerinin, Allah'ın murat ettiği, Peygamber'in de hoşnut olduğu çizgide hareket etmeye başladıklarını göstermektedir. Onlar, Allah Resûlü (s.a.s.) açısından daha sevgili ve ona tüm dünya kadınlarından daha layıktırlar. Bazıları tarafından işlenen bu hata hepsi için anlamlı bir ders, Allah Resûlü'ne (s.a.s.) karşı davranışlarında diğer bütün Müslüman erkek ve kadınlar için etkili bir öğüt olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki bu olay, eşlerinin, Resûlullah'a (s.a.s.) karşı aşırı sevgi ve kıskançlıklarından kaynaklanmıştır.

"Ey Peygamber eşleri! Allah kendi peygamberine, kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bâkire eşler verebilir." Bu sıfatlar, Allah Teâlâ'nın, müminlerin anneleri konumundaki peygamber eşlerinde bulunmasını murat ettiği üstün vasıflardır. Bu sıfatlar, ayette her ne kadar başkalarına aitmiş gibi zikredilse de peygamber eşlerine, bu sıfatlara sahip olmaları yönünde bir işaret vardır. Çünkü Allah Teâlâ, Peygamberinin, eşlerini boşamayacağını çok iyi bilmektedir. Böylece Hz. Peygamber'in (s.a.s.) eşlerinin, bu sıfatlara sahip olmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu sıfatlar onun eşlerinde her zaman var olmuştur.

Ayette geçen "(الْقَانِتَات) (el-kânitât)" kelimesi, "itaat edenler" manasına gelir. "(اَلسَّائِحَات) (es-sâihât)" kelimesi de "oruç tutanlar" veya Allah'ın dinine karşı ihlaslı davrananlar ve ona gönülden bağlı olanlar manasındadır.

"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun." emri, görevlerini yerine getirmeleri, haramlardan uzaklaşarak imanlarını muhafaza etmeleri ve imanlarının gereğini yerine getirmeleri yönünde müminlere yönelik bir hatırlatmadır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hane-i saadetinden alınan bu anlamlı ders, her

Müslüman ferdin, ailesine nasihatte bulunma ve ahireti hatırlatma sorumluluğu taşıdığını da içermektedir.

"Ey kâfirler! Bugün özür dilemeyin!" ifadesiyle ayetlerin bağlamı birden değişmektedir. Anlatımda bu tür konu değişikliğine belagatte iltifat sanatı denir.[21] Bu tür bir anlatımla, Allah Teâlâ'nın müminlere kendilerini ve ailelerini korumalarını tavsiye ettiği cehennem sahnesinin aktarımı amaçlanmıştır. Ayette kâfirlerin özellikle hatırlatılması, ateşin onlar için yaratıldığına bir işarettir. Dikkat edileceği gibi, Kur'ân, müminlere, ateşten sakınmaları gerektiğini tavsiye ederken bile, bunu kâfirlere mahsus bir tabloyla sunmaya çalışmaktadır.

"Ey iman edenler! Samimi bir tevbeyle Allah'a dönün." ayetinde bir kimsenin, günahları için tevbe etmesi emredilmektedir. Bu emrin aslı ise vücup ifade eder. Tevbe ise bir kimsenin, işlediği bir günahı itiraf ederek, ondan pişmanlık duyması ve affetmesi için Allah'a yalvarmasıdır. Eğer bu günah kul hakkını ilgilendiriyorsa, tevbe, o hakkı sahibine iade etmek suretiyle olur. Tevbe eden kişi, işlediği günahı bir daha işlememek üzere kararlılık göstermelidir. Nasuh tevbe ise bu özelliklere sahip olan, içinde asla aldatma olmayan ve tüm şartlarını taşıyan samimi tevbedir.

"Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter." ayetinde geçen (عَسَى) edatı, gerçekleşen bir temenniyi ifade eder. Kim samimi bir şekilde tevbe ederse, Allah Teâlâ, hem verdiği sözü hem de lütfu ve keremi sayesinde onun tevbesini kabul eder.

"Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et." Allah Teâlâ bu ayette kâfir ve münafıkları cihad hükmü altında birlikte zikretmiştir. Bu mücmel durum, bir başka ayette ve sünnet-i seniyyede açıklanmıştır. Kâfirlerle cihad iki şekilde olur: Eğer kâfir olan düşman, savaşçıysa güç kullanılarak onunla savaşılır. Eğer Müslümanlarla arasında anlaşma bulunan bir kâfirse, uygun olan bir yöntemle onunla mücadele edilir; iyilik ve güzel sözle İslam'a davet edilir. Münafığa gelince, onunla kılıçla

---

21 Müellifin eserde 'intikal' diye isimlendirdiği "iltifat" sanatı, anlatımda bir üslubu bırakıp başka bir üsluba geçmek demektir. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Ahmet Yüksel, "Arap Dilinde İltifat Sanatının Tarihî Seyri Üzerine Bir İnceleme," *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 28, Yıl: 2010 Samsun (Çev.).

cihad edilmez. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatı buna dair örneklerle doludur. Onlarla cihad etmek, ancak sürekli kontrol ve gözetim altında tutmak, planlarını ortaya çıkarmak, onlara karşı her daim uyanık kalmak, doğru bir terbiyeyle nifaklarını kontrol etmek, Müslümanlar arasında doğru düşünce ve İslamî bilincin yaygınlaştırılması şeklinde olur.

"Onlara karşı sert davran." Aralarından hak edenlere karşı sert bir tutum takın. Bunlar da savaşçı kâfirlerdir. Sertlik, savaşçıların ve mücahitlerin olmazsa olmaz özelliklerindendir. Ancak davetçiler bunun tam aksine, kâfirlere karşı dahi ilim, hikmet ve yumuşaklık silahını kullanmalıdır: *"Ehl-i kitapla ancak en güzel yoldan mücadele edin."*[22]

"Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını misal verdi." Önceki ayetlerde iman eden ve inkâr edenlerden söz edildikten sonra Allah Teâlâ bizden öncekiler arasından hem küfre hem de imana ait birer örnek vermeyi murat etti. Bu örneğin bizzat yaşamış kişilerden seçilmiş olması da ayrı bir anlam taşımakta, hâlin maziye kıyas edilmesine imkân vermektedir.

Allah Teâlâ, inkâr edenlere örnek kabilinden iki kadına işaret etti. Bunlar peygamberlerin nikâhı altında oldukları halde bu durum, onlara hiçbir fayda sağlamamış, aksine küfür ve günahta daha çok azgınlaşmışlardır. *"Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhları altındayken onlara hainlik ettiler."* Onlar, kocalarına karşı kâfir kavimleriyle birlikte hareket ettiler. Onların bu hıyaneti, din tercihlerinde ve eşlerine karşı tutumlarındaydı; ırz ve namus hıyaneti değildi. Zira bu tür bir hıyanet peygamberlik makamına asla yakışmazdı.

"Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, 'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!' denildi." Çünkü kâfire hiçbir şefaat fayda vermeyeceği gibi, ondan hiçbir fidye de kabul edilmez. Bu da Allah Teâlâ'nın hiçbir şüpheye yer olmayan adaletinin bir gereğidir.

"Allah, inananlara da Firavun'un karısını misal gösterdi. O, 'Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar!' demişti." Bu örnek,

---

22 Ankebût 29/46.

Hz. Nûh ve Hz. Lût'un eşlerine karşılık olumlu bir örnektir. Onlar, sâlih iki peygamberin nikâhı altındaki kâfir kadınlarken, Firavun'un karısı ise kâfir bir kocanın nikâhı altındaki sâliha bir kadındı. Bu örnekte derin bir eğitsel mesaj vardır. İnsan, kendi zâtından ve bireysel tercihlerinden sorumludur. Aile ve çevre, onun tercihlerinin şekillenmesinde sadece yardımcı bir role sahiptir.

"İffetini korumuş olan İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi." Bu da inananlar için diğer bir örnektir. Bu örnek, Allah Teâlâ'nın, kendisini ve oğlunu âlemler için bir örnek kıldığı Hz. Meryem'dir. O, iffetini korumaya çalışan, dinine sarılan ve düşmanlarının itham ve iftiralarına sabreden mümin kadın için en üstün örnektir. Öyle ki Allah Teâlâ, bu tavrı sebebiyle Hz. Meryem'i hem bu dünyada hem de ahirette yüceltmiştir.

سُورَةُ الْمُلْكِ

67- MÜLK SÛRESİ

261. MECLİS: HANGİNİZİN DAHA GÜZEL İŞ YAPACAĞINI DENEMEK İÇİN

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِى بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ اَلَّذِى خَلَقَ الْمَوْتَ
وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ اَلَّذِى خَلَقَ
سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرٰى فِى خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ
هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا
وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا
لِلشَّيَاطِينِ وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ
جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾ اِذَآ اُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِىَ تَفُورُ ﴿٧﴾
تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا اُلْقِىَ فِيهَا فَوْجٌ سَاَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ
﴿٨﴾ قَالُوا بَلٰى قَدْ جَآءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنْ شَىْءٍ اِنْ اَنْتُمْ
اِلَّا فِى ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِى اَصْحَابِ
السَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِاَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾ اِنَّ الَّذِينَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾ وَاَسِرُّوا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوا
بِهٖ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾ اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ
﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهٖ
وَاِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾ ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَآءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِىَ
تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَآءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ
كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ
يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحْمٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ
شَىْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِى هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ
اِنِ الْكَافِرُونَ اِلَّا فِى غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ اَمَّنْ هٰذَا الَّذِى يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ

لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي
سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ
إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ
اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا ۖ فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ
الرَّحْمَٰنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

1. Mutlak hükümranlık elinde bulunan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter.

2. O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yarattı. O, üstündür, bağışlayandır.

3. O, yedi göğü birbiri üzerine yarattı. Rahmân'ın yaratmasında bir aykırılık, uygunsuzluk görmezsin. Gözünü döndür de bak, bir bozukluk görüyor musun?

4. Sonra gözünü tekrar tekrar döndür (bak). Göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin halde sana dönecektir.

5. Andolsun Biz, en yakın göğü kandillerle donattık ve onları, şeytanlar için taşlamalar yaptık. Ve onlar için alevli ateş azabını hazırladık.

6. Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü gidilecek yerdir o!

7. Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.

8. Az daha öfkeden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara, "Size uyarıcı bir peygamber gelmemiş miydi?" diye sorarlar.

9. Derler ki: "Evet, bize uyarıcı geldi ama biz yalanladık ve 'Allah hiçbir şey indirmedi, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz.' dedik."

10. Ve derler ki: "Eğer biz dinleseydik yahut düşünüp anlasaydık şu çılgın ateşin halkı arasında bulunmazdık!"

11. Böylece günahlarını itiraf ederler. (Artık) o çılgın ateş halkı (Allah'ın rahmetinden) uzak olsunlar!

12. Fakat daha görmeden Rablerinden korkanlar var ya, işte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

13. Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O, göğüslerin özünü bilir.

14. Hiç yaratan bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.

15. O size yeri boyun eğer kıldı. Haydi, onun omuzlarında (dağlarında, tepelerinde) yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır.

16. Her şeyi kuşatmış olan Allah'ın yeri sizinle birlikte göçürüvermesinden emin misiniz? O zaman yer çalkalanıyordur.

17. Yoksa siz, gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin misiniz? Tehdidim nasılmış bileceksiniz.

18. Andolsun, onlardan öncekiler de yalanladılar. Ama Beni inkâr nasıl oldu?!

19. Üstlerinde kanatlarını açıp yumarak uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları Rahmân'dan başkası tutmuyor. Doğrusu O, her şeyi görmektedir.

20. Rahmân olan Allah'a karşı şu size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir? İnkârcılar, ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar.

21. Allah size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verecek olabilen kimdir? Hayır, onlar azgınlık ve nefrette direnip durmaktadırlar.

22. Şimdi yüz üstü kapanarak yürüyen mi doğru gider, yoksa dosdoğru yolda yürüyen mi?

23. De ki: "Sizi yaratan, size kulaklar gözler ve gönüller veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!"

24. De ki: "Sizi yerden üreten O'dur ve O'na toplanıp götürüleceksiniz."

25. (Onlar,) "Doğru iseniz bu tehdit ne zaman olacak?" diyorlar.

26. De ki: "(Kıyamete ait) bilgi Allah'ın yanındadır. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım."

27. Onu yakın görünce, inkâr edenlerin yüzleri kötüleşti. Ve "İşte çağırıp durduğunuz şey budur!" dendi.
28. De ki: "Baksanıza, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları öldürse yahut bize merhamet etse, kâfirleri acı bir azaptan kim kurtarabilir?"
29. De ki: "O çok merhametlidir. O'na inanmış, O'na dayanmışızdır. Yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz."
30. De ki: "Baksanıza, eğer suyunuz çekilse, size kim bir akarsu getirebilir?"

HANGİNİZİN DAHA GÜZEL İŞ YAPACAĞINI DENEMEK İÇİN

Bu mübarek sûre, insanın yaratılışının esas amacını ele almaktadır: *"O, hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yarattı."* İnsan bu büyük imtihan için yaratılmıştır ve hayır işlerinde yarışmak için de önünde geniş bir alan bulunmaktadır. Allah Teâlâ, insana, bu imtihan alanında ihtiyaç duyacağı tüm imkânları vermiş; ona akıl ve irade bahşetmiş, görevini hakkıyla yapacak surette onu yaratmış ve yeryüzündeki her şeyi hizmetine sunmuştur. Ardından bu imtihan dünyasında takip edeceği esasları ve imtihanın temel ölçülerini belirlemiştir.

Mülk Sûresi, yukarıda sayılan esas ve ölçüleri, hüsrana sebep olan tehlikelerle birlikte hatırlatmakta ve tümünü şu şekilde ele almaktadır:

Birincisi: Sûre ilk olarak bu temel esasların kaynağını ve makâsıdını oluşturan büyük inanç ilkesini, Allah inancını ortaya koymaktadır: *"Mutlak hükümranlık elinde bulunan Allah, yüceler yücesidir."* Göklerin, yerin ve içindeki her şeyin hükümranlığını elinde bulunduran, Yüce Allah'tır. Tüm mahlûkatı türlü çeşitleriyle yaratan ve her tür için uygun görevler tayin eden O'dur.

İkincisi: Daha sonra sûre, Allah Teâlâ'nın bu evrendeki sonsuz vahdetini gösteren kaideyi detaylı bir şekilde açıklamıştır. O, hayatın ve ölümün yaratanıdır: *"O, ölümü ve hayatı yarattı."* Nereye yönelsek her an üzerimizde gördüğümüz ve sınırsız genişliği ve ihtişamıyla yeryüzemizi kuşatan gökyüzünü yaratan da O'dur: *"O, yedi göğü birbiri üzerine yarattı. Rahmân'ın yaratmasında bir aykırılık, uygunsuzluk görmezsin.*

Gözünü döndür de bak, bir bozukluk görüyor musun? Sonra gözünü tekrar tekrar döndür (bak). Göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin halde sana dönecektir. Andolsun Biz, en yakın göğü kandillerle donattık ve onları, şeytanlar için taşlamalar yaptık. Ve onlar için alevli ateş azabını hazırladık."

Üçüncüsü: Sûrede, insanın yaratılış amacı şu ifadeyle hatırlatılmaktadır: *"Hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için."* Bu ifade, insanı bu amaç için yaratanın, onu bu amaca göre hazırlayanın ve yeryüzündeki her şeyi bu amaç doğrultusunda düzenleyenin Allah olduğunu ortaya koymaktadır: *"O, yeri size boyun eğer kıldı. Haydi, onun omuzlarında (dağlarında, tepelerinde) yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır." "De ki: 'Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve gönüller veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!' De ki: 'Sizi yerden üreten O'dur ve O'na toplanıp götürüleceksiniz.'"*

Dördüncüsü: İnsanların, bu dünyadaki büyük imtihanda iki gruba ayrılacakları, bunlardan birinin, kurtuluş yollarını çok iyi bildiği, diğerinin ise hayatın anlamını ve hangi amaçla yaratıldığını bilmeden gafilce davrandığı, sûrede şu şekilde belirtilmektedir: *"Şimdi yüz üstü kapanarak yürüyen mi doğru gider, yoksa dosdoğru yolda yürüyen mi?"* Hemen ardından her grubun akıbeti açıklanmaktadır. Hidayete eren itaatkârların akıbeti şu şekilde ifade edilmektedir: *"Fakat daha görmeden Rablerinden korkanlar var ya, işte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır."* Dalâlette olan yalancıların durumu ise şudur: *"Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Ne kötü gidilecek yerdir o! Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler." "Onu (cehennemi) yakın görünce, inkâr edenlerin yüzleri kötüleşti. Ve 'İşte çağırıp durduğunuz şey budur!' dendi."*

Beşincisi: Sûre, ahiret âleminden, hesap ve ceza yurdundan bizlere naklettiği bir diyalog aracılığıyla, helâk olan kavimlerin helâk sebeplerini şu şekilde anlatıyor: *"Az daha öfkeden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara, 'Size uyarıcı bir peygamber gelmemiş miydi?' diye sorarlar. Derler ki: 'Evet, bize uyarıcı geldi ama biz yalanladık ve 'Allah hiçbir şey indirmedi, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz.' dedik.' Ve derler ki: 'Eğer biz dinleseydik yahut*

düşünüp anlasaydık şu çılgın ateşin halkı arasında bulunmazdık!' Böylece günahlarını itiraf ederler. (Artık) o çılgın ateş halkı (Allah'ın rahmetinden) uzak olsunlar!"

Çünkü onlar, Allah'ın, kendi nefislerinde yarattığı bütün marifet araçlarını devre dışı bıraktılar. Bu sebeple sahip oldukları akılları da kendilerine gönderilen peygamberin nasihatleri de onlara hiçbir fayda sağlamadı.

Altıncısı: Allah Teâlâ'nın, yarattıklarını en iyi şekilde bildiği, gizledikleri ve açığa vurdukları her şeye tüm detaylarıyla vakıf olduğu ve amellerine göre onları hesaba çekeceği de sûrede anlatılmaktadır. Bu, son derece adaletli ve şaibesiz bir imtihanın en önemli kurallarından biridir: *"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O, göğüslerin özünü bilir. Hiç yaratan bilmez mi?! O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır."* Allah Teâlâ, bunların tümüne kadirdir. Onlardan hiçbiri O'nu aciz bırakamaz:

"De ki: Baksanıza, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları öldürse yahut bize merhamet etse, kâfirleri acı bir azaptan kim kurtarabilir? De ki: O çok merhametlidir. O'na inanmış, O'na dayanmışızdır. Yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz."

Yedincisi: İnsanın yaratılış amacına dair bütün bu açıklama ve mukayeseden sonra sûre-i celile, dalâlete düşen yalancı kâfirleri uyarmak, akıllarını başlarına almalarını ve kendilerini bekleyen akıbeti düşünmelerini sağlamak amacıyla şunları vurgulamaktadır: *"Her şeyi kuşatmış olan Allah'ın yeri sizinle birlikte göçürüvermesinden emin misiniz? O zaman yer çalkalanıyordur. Yoksa siz, gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin misiniz? Tehdidim nasılmış bileceksiniz! Andolsun, onlardan öncekiler de yalanladılar. Ama Beni inkâr nasıl oldu?!"*

Sekizincisi: Son olarak sûre, muhataplarını, bu engin kâinatın derinliklerine doğru sürükleyip, oradaki işaret ve delilleri kendilerine sunmaya, kendi hayatlarından birtakım örnekler vererek bu evrendeki sayısız nimeti onlara hatırlatmaya başlar: *"Üstlerinde kanatlarını açıp yumarak uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları Rahmân'dan başkası tutmuyor. Doğrusu O, her şeyi görmektedir. Rahmân olan Allah'a karşı şu*

size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir? İnkârcılar, ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar. Allah size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verecek olabilen kimdir? Hayır, onlar azgınlık ve nefrette direnip durmaktadırlar." "De ki: Baksanıza, eğer suyunuz çekilse, size kim bir akarsu getirebilir?"

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah, yüceler yücesidir." O, mukaddes ve yüce olandır. *"Mutlak hükümranlığı elinde bulunduran"* O'dur. Varlık âleminde O'nun dışında gerçek hükümdar yoktur. O'nun dışındaki her türlü hükümdar, ancak O'nun bilgisi ve murakabesi dâhilinde yetki sahibidir. *"Hanginizin daha güzel iş yapacağınızı denemek için,"* sahip olduğunuz imkânlar konusunda sizleri imtihan etmeyi murat etmiş; bu sebeple yücelik mertebelerine hanginizin ulaşacağını sınamak üzere sizler için sınırsız bir alan açmıştır.

O, yeryüzünü ve gökyüzünü, birbiri üzerine gelecek şekilde *"kat kat yarattı."* Bu sebeple *"Rahmân'ın yaratmasında bir aykırılık, uygunsuzluk görmezsin."* Çünkü hepsi Rahmân olan Allah'ın yaratmasının ürünüdür. Onda ne bir eksiklik ne de bir düzensizlik görebilirsin. Şüphen varsa tekrar *"Gözünü döndür de bak, bir bozukluk görüyor musun?"* Tekrar bir bak. Daha önce göremediğin herhangi bir eksiklik gözüne çarptı mı? Bu sorudaki maksat, mükemmel yaratılışa işaret etmek; bu evrene hâkim olan düzene dikkat çekmektir. Öyle ki bu düzen, arkasında büyük bir yaratıcının, hikmet ve kudret sahibi bir ilahın olduğu hususunda en ufak bir şüphe taşımaz.

"Sonra gözünü tekrar tekrar döndür (bak)." Tekrar tekrar dikkatli bir şekilde bak. Bu talep, meydan okuma anlamındadır. Bu sebeple bir sonraki ayette şöyle cevap verilir: *"Göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin halde sana dönecektir."* Bakışlar, aradığı şeyi bir türlü bulamaz ve hüsrana uğramış bir halde çabasından vazgeçer. Öyle ki dünya semasını durmadan tarar, düşünür ve en sonunda hiçbir eksiklik bulamadan yorgun argın bir şekilde bu çabasını sona erdirir.

"Andolsun Biz, en yakın göğü kandillerle donattık." Allah Teâlâ gökyüzünün mükemmel bir şekilde yaratılmasının kıymetini hatırlattıktan

sonra onu güzelleştirmenin ve süslemenin kıymetini de zikretmiştir. Çölde bulunan bir kimse, zifirî karanlığın ortasında dünya semasının o ihtişamını gördüğü vakit *"Allah ne yücedir."* demekten kendini alamayacaktır.

"Onları, şeytanlar için taşlamalar yaptık." Bu mesele, gaybî konulardandır. Bize bildirildiği şekliyle inanılması gerekir. Bu taşlamanın nasıl gerçekleştiği insan aklıyla bilinemez. Ancak bu ifadenin maksadı apaçık bellidir. Gökyüzü, hiçbir şeytanın ulaşamayacağı kadar korunaklıdır. Burada vahyin, şeytanların her türlü müdahalesinden münezzeh olduğu ve sihirbazların, cinler aracılığıyla gaybı bildiklerine dair iddiaların geçersiz olduğu vurgulanmıştır.

"Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler." Bu, cehenneme ait işitsel bir tavsiftir. -Allah bizleri ve bütün Müslümanları ondan korusun.- Nitekim orası, gazabı ve şiddeti sebebiyle insanın kalbine ürperti veren bir uğultu çıkarır. Bu hiddetli sese ateşin fokurdaması da eşlik eder.

"Az daha öfkeden çatlayacak!" Cehennem öfke ve hiddetinden ikiye yarılacak gibidir. Kur'ân, bu ifadeleriyle, cehennemi, etrafında olup bitenleri hisseden ve duyuları olan bir canlıya benzetmiştir. Bu durum, uzak bir ihtimal veya imkânsız bir şey değildir. Çünkü ahiret ahvali dünya ahvaliyle mukayese edilemez.

"Her ne zaman oraya kâfirlerden bir topluluk atılsa, onun bekçileri..." Ateşe atılan kâfirleri azarlamak ve kınamak amacıyla şöyle sorarlar: *"Size uyarıcı bir peygamber gelmemiş miydi?" "Derler ki: 'Evet, bize uyarıcı geldi ama biz yalanladık ve 'Allah hiçbir şey indirmedi...' dedik.'..."* Onların bu yalanlaması, derin bir düşünme ve makul bir mukayese neticesinde değil, hevâ ve dalâlet neticesindedir. Bu sebeple cehennem bekçileri, onlara şu karşılığı verir: *"Siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz."*

"'Eğer biz dinleseydik yahut düşünüp anlasaydık şu çılgın ateşin halkı arasında bulunmazdık' derler." Hâlbuki onlar duyuyorlardı ama hakka karşı kulakları sağır kesilmişti. Düşünebiliyorlardı fakat akıllarını hakikati anlamaya kapatmışlardı. İşte onlar itirafın asla fayda vermediği

bir zamanda suçlarını itiraf ettiler: *"Böylece günahlarını itiraf ederler. (Artık) o çılgın ateş halkı (Allah'ın rahmetinden) uzak olsunlar!"*

"Fakat daha görmeden Rablerinden korkanlar var ya, işte onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır." Allah Teâlâ, müminlerin kalplerini tatmin etmek, cahiliye yıllarında işledikleri günahların endişesini gidermek veya genellikle her insanın içine düşebileceği hatalardan korumak amacıyla ayette önce mağfireti zikretmiş; ardından onları büyük bir mükâfatla müjdelemiştir.

"Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun." Her iki durum da Allah'ın bilgisi dahilindedir. Çünkü O, *"kalplerde olanın özünü bilir."*

"Hiç yaratan bilmez mi?" buyruğu, her şeyi kuşatan sınırsız ilmi hususunda şüphe edenlere yönelik bir reddiye ve hayret ifadesidir. Bütün mevcudatı yaratan yegâne kudret, yarattıklarının durumunu nasıl bilmez?! Zira bir şeyi yaratmak, onun bilgisine de vakıf olmayı zorunlu kılar.

"O, yeri size boyun eğer kıldı." Yeryüzünü size hazırlayarak emrinize amade kılmıştır. *"Haydi, onun omuzlarında (dağlarında, tepelerinde) yürüyün."* Her tarafı, sizin emrinize vermiştir. *"Ve Allah'ın rızkından yiyin."* Burada, yeryüzünün omuzları üzerinde yürümek ile rızık arasında hoş bir bağlantı kurulmuş; böylece rızık elde etmenin, çaba göstermeyi gerektirdiğine, Allah Teâlâ'nın içinde barındırdığı nimetleri keşfetmek için yeryüzünün iç ve dış mekânlarında araştırmalar yapmanın önemine vurgu yapılmıştır. *"Dönüş ancak O'nadır."* Yani sizin yeniden dirilişiniz O'na olacaktır.

"Gökyüzündekinin (göndereceği azaptan) emin misiniz?" Siz, Allah Teâlâ'nın azabından emin misiniz? Allah ne yerdedir ne göktedir; her yerdedir. Ancak ayette, gökyüzündeymiş gibi O'ndan söz edilmesi, her gün secdede *"Yüce Rabbimi her türlü eksiklikten tenzih ederim"* şeklinde tekrar ettiğimiz mutlak yücelik sıfatına işaret etmek içindir. Diğer taraftan Allah Teâlâ'nın yüceliği, beşerin yüceliği gibi değildir. Aynı şekilde O'nun hiçbir sıfatı beşerinkine benzemez.

"Allah'ın, yeri sizinle birlikte göçürüvermesinden emin misiniz? O zaman yer çalkalanıyordur." O haldeyken yer ıstırap halinde olur. Bu

tehdit kâinatın, Allah'ın kanunlarına ve kapsayıcı düzenine boyun eğdiğini, ayrıca görevini hakkıyla yerine getirmesi için insanın emrine verilmiş olduğunu inkâr eden müşriklere yöneliktir. O müşrik insana şu gerçek söylenmek istenmiştir: Bu yeryüzü seninle birlikte dalgalanıp çalkalansa ne yapabilirsin? Seni kurtarması için kimi yanında istersin? Kime dua edersin?

"Yoksa siz, gökte olanın üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin misiniz?" Bir önceki tehdit, Allah Teâlâ'nın yeryüzündeki kudretine işaret etmekteydi; bu da O'nun gökyüzündeki kudretinin delillerine, hayatın kaynağı olan suyu oradan nasıl indirdiğine, güneş, ay ve yıldızlarla nasıl orayı süslediğine işaret eden bir diğer uyarıdır. Bütün bu düzen değişse nasıl bir felaket olur? İnkârcı yalancılara hitaben, "Gökyüzü sizin üzerinize su yerine taş yağdırsaydı, kimi yardıma çağırırdınız? Kime dua ederdiniz?"denilmektedir adeta.

"Tehdidim nasılmış bileceksiniz." Bu durumda sizi nasıl bir azapla uyardığımı ve bu azabın nasıl gerçekleşeceğini daha iyi anlayacaksınız.

"Andolsun, onlardan öncekiler de yalanladılar. Ama Beni inkâr nasıl oldu?!" ifadesi, Mekke müşriklerine, geçmiş asırlarda yaşamış önceki kavimlerin başına gelen musibetleri hatırlatan bir uyarı mahiyetindedir. Nitekim Allah Teâlâ onların inkâr ve inatlarına karşılık olarak onları helâk etmiştir. Bu hatırlatma, onları tehdit etmekte ve olacaklar hakkında kendilerini uyarmaktadır, çünkü bazı hakikatler arasında kıyas yapmaya ve onlardan ibret almaya dayanmaktadır.

"Üstlerinde kanatlarını açıp yumarak uçan kuşları görmüyorlar mı?" Kur'ân, muhataplarını, kuş türlerine ibret gözüyle bakmaya çağırıyor. Nitekim kuşlar; et, kemik ve kandan ibaret olmalarına rağmen, meydan okurcasına insanların üzerinde uçmakta, gökyüzünün derinliklerinde süzülmektedirler. Kanatlarını son derece güzel bir şekilde açıp gökyüzünde süzülmekte ve hızla dalmak istedikleri zaman da kanatlarını kapatarak süratle yol almaktadırlar. İnsan, taklit etmekten aciz bir halde onu seyreder. Sonra kendi kendine şu soruyu sormayı akıl edemez: Bu kuşları, uçabilecek şekilde kim yarattı? İçinde dilediği gibi gezineceği uçsuz bucaksız semaları ona kim açtı?

"Onları Rahmân'dan başkası tutmuyor." Gökyüzü semasında kuşları havada tutabilen ve onları düşmekten alıkoyan, ancak yüceler yücesi ve Rahmân olan Allah'tır. O, bütün bunları rahmeti sayesinde, bu kâinata ülfet, sekinet ve güzellik bahşetmesi için yaratmıştır.

"Rahmân olan Allah'a karşı şu size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir?" buyruğu, müşriklerin inat ve gururlarına karşılık başka bir tehdittir. Yine burada müşriklere, kendilerine yardım edebilecek ve Allah'ın gazabını savacak bir ordunun olup olmadığı, istifham-ı inkârî ile sorulmaktadır. Ayette uyarı ve tehdit söz konusu edildiği halde "Rahmân" isminin zikredilmesi, Allah Teâlâ'nın, müşrikler için dahi aslında azabı tasvip etmediğini, onların kendi yaptıkları sebebiyle azabı hak ettiklerini göstermektedir. Gökyüzünü; yıldızlar ve kuşlarla süsleyen, insanlara muhtaç oldukları her şeyi hazırlayan Allah'ın, yarattığı varlıklara kötülük etmesi ve kullarına azap etmesi düşünülemez. O, merhametlilerin en merhametlisidir. Ne yazık ki *"inkârcılar, ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar."* İşte onları helâke sürükleyen şey, bu gururlarıdır.

"Allah size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verecek olabilen kimdir?" Kâfir olmalarına rağmen Allah onlara rızık vermektedir. Dileseydi onları gökyüzünün suyundan, yeryüzünün çimeninden bile mahrum bırakır; onları açlık ve susuzlukla imtihan ederdi. O halde onlar için gökyüzünden yağmuru indirecek ve yerden ot bitirecek kim vardır?

"Hayır, onlar azgınlık ve nefrette direnip durmaktadırlar." Ama onlar, her türlü nimeti elde etmiş olmalarına rağmen, azgınca ve kibirli bir şekilde haktan yüz çevirerek ona karşı düşmanlık ve inatlarını sürdürdüler.

"Şimdi yüz üstü kapanarak yürüyen mi doğru gider, yoksa dosdoğru yolda yürüyen mi?" ayetindeki ifadelerle Allah Teâlâ, aşırı sapkınlık ve karanlık içinde, yolunu şaşırmış bir şekilde sağa sola savrulan ve yerlerde sürünen kâfirlerin durumunu, dosdoğru yol üzerinde başları dik ve alnı açık bir şekilde hiçbir zorluktan çekinmeyen müminlerin durumuna kıyas etmek üzere örnek sunmaktadır.

"De ki: "Sizi yaratan, size kulaklar gözler ve gönüller veren O'dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!" Yani sizi yoktan var eden Allah Teâlâ,

sizlere görebilmeyi, duyabilmeyi ve düşünebilmeyi bahşederek sizleri bilginin gereçleriyle donatmıştır. Fakat sizler, bu nimetler için Allah'a şükretmeyi ihmal ettiniz. Cüneyd-i Bağdadî'nin de dediği gibi şükür; "'Onun verdiği nimetleri O'na karşı isyanda kullanmamaktır." Ancak onlar (kâfirler) kulaklarını, gözlerini ve akıllarını Allah'ın yolundan sapmak için kullandılar. Ayette onların şu sözleri kınanmaktadır: "*Ve derler ki: 'Eğer biz dinleseydik yahut düşünüp anlasaydık şu çılgın ateşin halkı arasında bulunmazdık!'*"

"*De ki: Sizi yerden üreten O'dur.*" Yeryüzünde sayılarınızı çoğaltan ve sizleri kabile ve uluslar haline getiren O'dur.

"*De ki: (Kıyamete ait) bilgi Allah'ın yanındadır. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.*" Kıyamet gününün bilgisi Allah katındadır ve yalnızca O'na mahsustur. Peygamberler de ancak vahiy yoluyla bilgi sahibi olabilirler. Peygamberler, tek başına gaybı bilemedikleri gibi, Allah'ın tebliğ etmesini istemediği bir şeyi de tebliğ edemezler.

"*Onu yakın görünce.*" Kâfirlerin, kıyamet gününün, tüm dehşeti ve şiddetli azabıyla kendilerine yaklaştığını gördüklerinde "*yüzleri kötüleşti.*" Ayetin bu bölümü (لَمَّا) edatının cevabıdır. Kâfirler azabı görünce iyice kötülendiler. Öyle ki duydukları endişe, yüzlerinden okunuyordu. "*'İşte çağırıp durduğunuz şey budur!' dendi.*" Kendilerine, "Yalanladığınız ve asla gerçekleşmeyeceğini sandığınız şey işte budur" denecektir.

"*De ki: Baksanıza, eğer Allah beni ve benimle beraber olanları öldürse yahut bize merhamet etse.*" Müşrikler, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ölmesini arzu ediyorlardı. Bu sebeple Allah Teâlâ, Peygamberinden, şöyle demesini istiyor: "Allah, beni ve beraberimdeki tüm ashabımı öldürse veya bu davanın sürmesi için bizleri hayatta bıraksa, bunların hepsi, ancak O'nun, karşı gelinemeyecek iradesiyledir. Bu size herhangi bir fayda sağlayacak mı veya sizi bekleyen Allah'ın azabını sizden uzaklaştıracak mı? "*Kâfirleri acı azaptan kim kurtarabilir?*"

"*De ki: O, Rahmân'dır; biz O'na iman etmiş ve O'na güvenip dayanmışızdır.*" Bu söz, ümmetin tevhid akidesini ortaya koyan ara cümledir. "*O, Rahmân'dır.*" O'ndan başka rab yoktur. O'ndan başka, yaratan ve rızık veren yoktur. Biz sadece O'na iman ettik ve O'na tevekkül ettik.

"De ki: Baksanıza, eğer suyunuz çekilse." Yani yerin derinliklerine çekilse ve siz de ona ulaşamasanız *"Size kim bir akarsu getirebilir?"* Önünüzde akıp giden suyu size kim verecektir? Bu soru, inkârî bir anlam taşır. Yani Allah, sizin suyunuzu engellese, sizin putlarınız, o suyu size geri getirmeye güç yetiremez. Bu benzetmedeki maksat, Allah Teâlâ'nın bu evrendeki kudretine, birliğine ve rahmetine dikkat çekmektir.

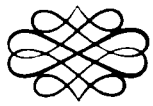

سُورَةُ الْقَلَمِ

68- KALEM SÛRESİ

262. MECLİS: "SEN YÜCE BİR AHLÂK ÜZERESİN"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ لَاَجْرًا
غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِاَيِّكُمُ
الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ
﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ
مَهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّآءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ
ذٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ
الْاَوَّلِينَ ﴿١٥﴾ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾ اِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَآ اَصْحَابَ
الْجَنَّةِ اِذْ اَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيْهَا
طَآئِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَآئِمُونَ ﴿١٩﴾ فَاَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ
﴿٢١﴾ اَنِ اغْدُوا عَلٰى حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ
﴿٢٣﴾ اَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلٰى حَرْدٍ قَادِرِينَ
﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوا اِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ اَوْسَطُهُمْ
اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾
فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا طَاغِينَ
﴿٣١﴾ عَسٰى رَبُّنَآ اَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَآ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ
الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ اَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ
تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ اَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ
﴿٣٨﴾ اَمْ لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾
سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكَآءُ فَلْيَاْتُوا بِشُرَكَآئِهِمْ اِنْ كَانُوا

صَادِقِيـنَ ﴿٤١﴾ يَـوْمَ يُكْشَـفُ عَـنْ سَـاقٍ وَيُدْعَـوْنَ اِلَـى السُّـجُودِ فَـلَا يَسْـتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾ خَاشِـعَةً اَبْصَارُهُـمْ تَرْهَقُهُـمْ ذِلَّـةٌ وَقَـدْ كَانُـوا يُدْعَـوْنَ اِلَـى السُّـجُودِ وَهُـمْ سَـالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِـى وَمَـنْ يُكَـذِّبُ بِهٰـذَا الْحَدِيـثِ سَنَسْـتَدْرِجُهُمْ مِـنْ حَيْـثُ لَا يَعْلَمُـونَ ﴿٤٤﴾ وَاُمْلِـى لَهُـمْ اِنَّ كَيْـدِى مَتِيـنٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ تَسْـئَلُهُمْ اَجْـرًا فَهُـمْ مِـنْ مَغْـرَمٍ مُثْقَلُـونَ ﴿٤٦﴾ اَمْ عِنْدَهُـمُ الْغَيْـبُ فَهُـمْ يَكْتُبُـونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِـرْ لِحُكْـمِ رَبِّـكَ وَلَا تَكُـنْ كَصَاحِـبِ الْحُـوتِ اِذْ نَـادٰى وَهُـوَ مَكْظُـومٌ ﴿٤٨﴾ لَـوْلَآ اَنْ تَدَارَكَـهُ نِعْمَـةٌ مِـنْ رَبِّـهِ لَنُبِـذَ بِالْعَـرَآءِ وَهُـوَ مَذْمُـومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيـهُ رَبُّـهُ فَجَعَلَـهُ مِـنَ الصَّالِحِيـنَ ﴿٥٠﴾ وَاِنْ يَـكَادُ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا لَيُزْلِقُونَـكَ بِاَبْصَارِهِـمْ لَمَّـا سَـمِعُوا الذِّكْـرَ وَيَقُولُـونَ اِنَّـهُ لَمَجْنُـونٌ ﴿٥١﴾ وَمَـا هُـوَ اِلَّا ذِكْـرٌ لِلْعَالَمِيـنَ ﴿٥٢﴾

1-2. Nûn. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki (Resûlüm), sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin.

3. Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır.

4. Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.

5-6. Hanginizde delilik olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da.

7. Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir, hidayete erenleri de en iyi bilen O'dur.

8. O halde, (hakikati) yalan sayanlara boyun eğme!

9. Onlar isterler ki sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar.

10-14. (Resûlüm!) Alabildiğine yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan lâf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, mütecâviz, günaha dadanmış, kaba ve haşin, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme.

15. Ona ayetlerimiz okunduğu zaman o, "Öncekilerin masalları!" der.

16. Biz yakında onun burnuna damga vuracağız (kibrini kırıp rezil edeceğiz).

17-18. Biz, vaktiyle bahçe sahiplerine belâ verdiğimiz gibi onlara da belâ verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi. Onlar istisna da etmiyorlardı.

19-20. Fakat onlar daha uykudayken Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir âfet (ateş) bahçeyi sarıverdi de bahçe kapkara kesildi.

21-22. (Beri tarafta ise) onlar, sabah olurken, "Madem devşireceksiniz, hadi erkenden mahsulünüzün başına gidin!" diye birbirlerine seslendiler.

23-24. Derken, "Aman, bugün orada hiçbir yoksul yanınıza sokulmasın!" diye fısıldaşa fısıldaşa yola koyuldular.

25. (Evet, yoksullara yardıma) güçleri yettiği halde, onları yardımdan mahrum etmek niyet ve azmiyle erkenden yola düştüler.

26. Fakat bahçeyi gördüklerinde, "Mutlaka yolumuzu şaşırmış olmalıyız!" dediler.

27. "Yok yok, doğrusu biz mahrum bırakılmışız!"

28. İçlerinden en makul olanı şöyle dedi: Ben size "Rabbinizi tesbih etsenize" dememiş miydim?

29. "Rabbimizi tesbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz" dediler.

30. Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar.

31. (Nihayet) şöyle dediler: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kişilermişiz.

32. Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir. Çünkü biz (artık) Rabbimizi (O'nun hoşnutluğunu) arzuluyoruz.

33. İşte azap böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!

34. Şu da muhakkak ki takva sahipleri için Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır.

35. Öyle ya, (Allah'a) teslimiyet gösterenleri, günahkârlar gibi tutar mıyız hiç?

36. Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?

37. Yoksa size ait bir kitap var da (bu bâtıl inanışları) onda mı okuyorsunuz?

38. Onda, "Beğendiğiniz her şey sizin için mutlaka vardır" (diye mi yazılı)?

39. Yoksa, "Ne hükmederseniz mutlaka sizindir" diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?

40. Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?

41. Yoksa ortakları mı var onların? Sözlerinde doğru iseler, hadi getirsinler ortaklarını!

42. O gün incikten açılır ve secdeye davet edilirler; fakat güç getiremezler.

43. Gözleri hor bir şekilde aşağı düşmüş halde kendilerini zillet bürür. Hâlbuki onlar, sapasağlamken de secdeye davet ediliyorlardı (fakat yine secde etmiyorlardı).

44. (Resûlüm!) Sen bu sözü (Kur'ân'ı) yalan sayanı Bana bırak (kendini üzme). Biz onları, bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştırıyoruz.

45. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu Benim fendim çok sağlamdır!

46. Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

47. Yahut gaybın bilgisi onların nezdinde de onlar mı (istedikleri gibi) yazıyorlar?

48. Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti.

49. Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı, o mutlaka kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı.

50. Fakat ardından, Rabbi onu seçti (vahiy verdi) ve onu sâlihlerden kıldı.

51. O inkâr edenler Zikr'i (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hâlâ da (kin ve hasetlerinden,) "Hiç şüphe yok, o bir delidir" derler.

52. Oysa o (Kur'ân), âlemler için ancak bir öğüttür.

SEN YÜCE BİR AHLÂK ÜZERESİN

Kalem Sûresi, nebevî davetin Mekke dönemini konu edinir. Kur'ân'ın ilk nazil olan sûreleri arasındadır. En başta Hz. Peygamber'in (s.a.s.) üstün ahlak sahibi olduğuna vurgu yaparak muhatapların dikkatini ahlakî yöne çeken bir özelliğe sahiptir. Sûrenin ilerleyen ayetlerinde yalancı ve inatçı müşriklerin kötü huylarına işaret edilmiştir. Daha sonra, Mekke müşriklerine cevap mahiyetinde, imanın insan ahlakı üzerindeki etkisini göstermek amacıyla geçmiş kavimlerin hayatından kesitler sunulmuştur. Bu sûrede, kavminin inat ve nefretine karşı sabretmesi için Hz. Peygamber'e (s.a.s.) bazı yönlendirmeler yapılmıştır. Kavminin eziyetlerine karşı sabırsız davranıp onları terk eden ve daha sonra Allah'ın bir ikramı olarak kavmine geri döndürülen Hz. Yunus'un (a.s.) hayatından örneklerle sûre son bulmaktadır. Sûrenin konu başlıkları genel hatlarıyla şöyle sıralanabilir:

Birincisi: Sûre ilk olarak, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kapsamlı bir şekilde tezkiye edilmesiyle başlar. Bu tezkiye, kasemle güçlendirilmiştir: *"Nûn. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun."* Allah Teâlâ, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ilk olarak aklını tezkiye etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"(Resûlüm), sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin."* Ardından sahip olduğu inanca ve Allah katındaki yüce konumuna işaret etmiştir: *"Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır."* En sonunda da ahlakının temizliğine şu ifadelerle vurgu yapılmıştır: *"Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin."*

Kureyşliler, Allah Resûlü'nü (s.a.s.) delilikle suçlayarak aklî açıdan yetersiz olduğunu iddia etmişler ve onu küçük düşürmeye çalışmışlardır. Onu, sihirbazlık ve Allah adına yalan uydurmakla itham ederek dinî anlayışını lekelemeyi amaçlamışlardır. Ayrıca onu yalancılıkla suçlayıp ahlaken karalamaya, kötü niyetli ve batıl yolda olduğunu iddia ederek menfî bir niyet taşıdığını yaymaya çalışmışlardır. Bütün bunları, özellikle hac veya ticaret amacıyla Mekke'ye gelen yabancıların gözünde Hz. Peygamber'i (s.a.s.) küçük düşürmek ve ondan nefret ettirmek için yapıyorlardı. Çünkü bu tür propagandalar yabancılar üzerinde etkili oluyordu. Bu tür iftiralara karşı Kur'ân'ın cevabı; son derece açık ve anlaşılır idi ve kolay bir şekilde herkese ulaşmaktaydı.

İkincisi: Sûre, tüm hakikatlerin ortaya çıkacağı günün yakında geleceğini, bu iftiraların asılsız olduğunun ortaya çıkacağını, kimin sırat-ı müstakim üzere kimin de dalâlette olduğunun belli olacağını açıkça şu şekilde ortaya koymaktadır: *"Hanginizde delilik olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da. Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir, hidayete erenleri de en iyi bilen O'dur."*

Üçüncüsü: Sûrede müfterilerin özellikleri zikredilmekte, içinde bulundukları ahlaksızlığın seviyesi hatırlatılmakta, ardından Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şahsında bütün müminlere, müşriklerin bu iddialarını hesaba almamaları ve onlara boyun eğmemeleri için şu tavsiyeler yapılmaktadır: *"O halde, (hakikati) yalan sayanlara boyun eğme! Onlar isterler ki sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar. (Resûlüm!) Alabildiğine yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan lâf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, mütecâviz, günaha dadanmış, kaba ve haşin, bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmış kimselerden hiçbirine, mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme. Ona ayetlerimiz okunduğu zaman o, 'Öncekilerin masalları!' der. Biz yakında onun burnuna damga vuracağız (kibrini kırıp rezil edeceğiz)."*

Dördüncüsü: Sûrenin takip eden ayetleri, iman ile ahlak arasında sıkı bağ olduğunu gösteren anlamlı bir örnek sunmaktadır. Bu örnek özetle şöyledir: Meyveleri olgunlaşmış, devşirilmeye hazır verimli bir bahçeye sahip kardeşler, o bahçeden kendilerine bir şeyler verilmesini uman ihtiyaç sahipleri gelmeden, sabah erkenden mahsulü toplamak üzere anlaşmışlardır. Kardeşler, kendi aralarında fakirlere hiçbir şey vermemeyi kararlaştırınca Allah da onları mahrum bırakarak bahçelerini yerle bir etmiş ve onları da mahrum bırakmıştır. Sonunda yaptıkları hatadan dolayı büyük bir pişmanlık duymuşlardır: *"Biz, vaktiyle bahçe sahiplerine belâ verdiğimiz gibi, onlara da belâ verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi. Onlar istisna da etmiyorlardı. Fakat onlar daha uykudayken Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir âfet (ateş) bahçeyi sarıverdi de bahçe kapkara kesildi. (Beri tarafta ise) onlar, sabah olurken, 'Madem devşireceksiniz, hadi erkenden mahsulünüzün*

başına gidin!' diye birbirlerine seslendiler. Derken, 'Aman, bugün orada hiçbir yoksul yanınıza sokulmasın!' diye fısıldaşa fısıldaşa yola koyuldular. (Evet, yoksullara yardıma) güçleri yettiği halde onları yardımdan mahrum etmek niyet ve azmiyle erkenden yola düştüler. Fakat bahçeyi gördüklerinde, 'Mutlaka yolumuzu şaşırmış olmalıyız!' dediler. 'Yok yok, doğrusu biz mahrum bırakılmışız!' İçlerinden en makul olanı şöyle dedi: 'Ben size 'Rabbinizi tesbih etsenize' dememiş miydim?' 'Rabbimizi tesbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz' dediler. Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar. (Nihayet) şöyle dediler: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kişilermişiz. Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir. Çünkü biz (artık) Rabbimizi (O'nun hoşnutluğunu) arzuluyoruz."

Beşincisi: Yüce Allah bu sûrede o yalancı müşrikleri, inatlarının ve yalanlamalarının kötü akıbeti hususunda uyarıyor ve iddialarına bir delil veya şahit getirmelerini talep ediyor. Şayet onlar, Allah'tan bir söz almış iseler O'na güvenebilirler veya Allah Resûlü (s.a.s.), daveti karşılığında kendilerinden bir ücret talep ediyor da onlar bu ücreti çok görüyorlarsa, bu onlar için geçerli bir mazeret olabilir: *"İşte azap böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi! Şu da muhakkak ki takva sahipleri için Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır. Öyle ya, (Allah'a) teslimiyet gösterenleri, (o) günahkârlar gibi tutar mıyız hiç? Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz? Yoksa size ait bir kitap var da (bu bâtıl inanışları) onda mı okuyorsunuz? Onda, 'Beğendiğiniz her şey sizin için mutlaka vardır' (diye mi yazılı)? Yoksa, 'Ne hükmederseniz mutlaka sizindir' diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var? Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak? Yoksa ortakları mı var onların? Sözlerinde doğru iseler, hadi getirsinler ortaklarını! O gün incikten açılır ve secdeye davet edilirler; fakat güç getiremezler. Gözleri hor bir şekilde aşağı düşmüş bir halde kendilerini zillet bürür. Hâlbuki onlar, sapasağlam iken de secdeye davet ediliyorlardı (fakat yine secde etmiyorlardı). (Resûlüm!) Sen bu sözü (Kur'ân'ı) yalan sayanı bana bırak (kendini üzme). Biz onları, bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştırıyoruz. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu Benim fendim çok sağlamdır!*

Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar? Yahut gaybın bilgisi onların nezdinde de onlar mı (istedikleri gibi) yazıyorlar?!"

Altıncısı: Kalem Sûresi, müşriklere yönelik hitabının ardından Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelerek kavminin haddi aşan eziyetlerine karşı sabretmesini, bu hususta Allah'ın elçisi Yunus'un (a.s.) hayatından ibret almasını hatırlatmaktadır. Nitekim kavmine duyduğu öfke yüzünden Rabbinin izni olmadan onları terk eden Hz. Yunus (a.s.), Rabbi tarafından kınanmış ve denizde bir balığın karnındayken boğulmaktan kurtarılarak kavmine geri gönderilmişti. Bu ibretli olay sûrede şöyle anlatılır: *"Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti. Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı, o, mutlaka kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı. Fakat ardından, Rabbi onu seçti (vahiy verdi) ve onu sâlihlerden kıldı. O inkâr edenler Zikr'i (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hâlâ da (kin ve hasetlerinden,) 'Hiç şüphe yok, o bir delidir' derler. Oysa o (Kur'ân), âlemler için ancak bir öğüttür."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Nûn." ayeti, Kur'ân-ı Kerim'deki hurûf-ı mukattaadandır. Bakara Sûresi tefsirinde bu harflerle alakalı açıklamalar yapılmış ve bu harflerin ne anlama gelebileceği hususunda tercih edilen görüş zikredilmişti.

"Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun." ayetinde Allah Teâlâ, ilmi sağlamlaştıran araçlara, kaleme ve onun yazdıklarına yemin etmektedir. Kalemin yazdığı şey de ilim sayılır. Bu yeminle, ilmin ve âlimlerin şanı yüceltilmek istenmiştirr. Bu yeminin içeriği hakkında Kur'ân detaylı bilgi vermemiştir. Bu nedenle meleklerin gökyüzünde kaleme aldığı ilim de olabilir, yeryüzünde âlimlerin kaydettiği ilim de olabilir.

"(Resûlüm), sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin." Ey Peygamber, Allah Teâlâ'nın sana bahşettiği nübüvvet ve diğer nimetler sayesinde sen mecnun değilsin. Yani Allah Teâlâ'nın; mükemmel akıl, güzel ahlak ve hikmet gibi nimetleri senin üzerinde apaçık görünmekteyken nasıl olur da sana "deli" denilebilir?!

"Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır." Senin, Allah katındaki mükâfatın, devamlı ve kesintisizdir. Bu ayet, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) dininin mükemmelliğine ve Allah katındaki yüceliğine işarettir.

"Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin." Ahlak, güzel olan bütün huy ve karakter özelliklerini ifade eder. Ayette "alâ" harf-i cerrinin kullanılması, bir şeye tam manasıyla sahip olmayı ifade eder. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.s.) tüm ahlakî faziletleri barındırması sebebiyle her yönüyle kemal sıfatlarıyla nitelendirilmiştir.

"Sen de göreceksin, onlar da." Ey Muhammed (s.a.s.), tüm hakikatlerin ayan beyan olacağı, gizli sırların açığa çıkacağı kıyamet günü, *"Hanginizde delilik olduğunu"* sen de göreceksin, onlar da görecekler. Bu ayetteki "meftun" kelimesi, delilik sebebiyle aklın çektiği sıkıntıyı veya ahlaksızlığı ifade eder. Yani kıyamet günü kimin akılsız, dinsiz ve ahlaksız olduğunu insanlar görecektir. Sen hiç endişe etme!

"Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir." ayeti, üstte geçen "(مَفْتُون) (meftûn)" kelimesinin tefsiridir. Meftûn; yolunu şaşırmış, doğruyu yanlıştan ayıramayan kimse demektir.

"Hidayete erenleri de en iyi bilen O'dur." buyruğundaki *"hidayete erenler"* ile hidayete erenlerin rehberi olan Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ve kıyamete kadar onun yolunda gidenlere işaret edilmektedir.

"Onlar isterler ki sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar." Müşrikler kendilerine yumuşak davranmanı arzu ediyorlar. Dinlerini değersizleştirmemen ve putlarıyla alay etmemen karşılığında, onlar da sana yumuşak davranacaklar. Sakın onların bu saçmalıklarına kulak asma.

Bu ayette şeriatın hoş görmediği "yumuşak davranış" şekli, akide ve ahkâmı tahrif etmeyi amaçlayan ve "yağcılık" diye tabir edilebilecek yapmacık davranışlardır. Ancak güzel söz söylemek, insanlara iyilik yapmak anlamındaki veya mazluma yardım etmek, zor durumda olanı desteklemek suretiyle hayır işlerinde yardımlaşmak şeklindeki yumuşak davranışta bir beis yoktur.

Daha önceki bölümlerde, insanlara yumuşak davranmaktan bahseden birçok ayet geçmişti. Bunlardan biri de şudur: *"(Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!"*[23] Yine Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn'a yönelik olarak *"Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar."*[24] şeklindeki ilahî hitap, yumuşak davranışın etkisine işaret etmektedir.

"Alabildiğine yemin eden." Buradaki maksat, yemin ettiği şeylerde çokça yalan söyleyen kişidir. *"Aşağılık,"* sözü dinlenmeyen ve ahlaksız, *"daima kusur arayıp kınayan,"* yani gıybet ve buna benzer dedikodularla insanlara eziyet eden, *"durmadan lâf götürüp getiren," "iyiliği hep engelleyen,"* yani cimri davranan ve başkaları için hiçbir iyiliği istemeyen, *"mütecâviz,"* yani saldırgan tutumuyla sınırları aşıp hakka ve hak sahiplerine düşmanca davranan, *"günaha dadanmış,"* yani çokça günah işleyen, *"kaba ve haşin,"* yani çirkin tabiata sahip zalim ve cahil kimse demektir.

"Bütün bunlardan sonra bir de soysuzlukla damgalanmıştır." Yani yukarıda sayılan çirkin özelliklerine ilaveten soysuzlukla bilinen kişiye sakın boyun eğme. Bahsi geçen bu son özellik ile Kur'ân belirli bir kişiyi kastetmekte ancak ismini zikretmemektedir. Dolayısıyla sözü edilen bu şahsın kim olduğu konusunda sükût etmek daha uygundur. Çünkü şuan onun ismini zikretmenin bir faydası olmayacaktır.

"Mal ve oğulları vardır diye." ifadesi, kabalığının ve batıldaki ısrarının, gurur ve kibrinin sebebidir. Kur'ân hakkında *"öncekilerin masalları!"* diyordu. Yani Kur'ân, öncekilerin uydurduğu, hiçbir bilgi ve delile dayanmayan kıssa ve hikâyelerden ibarettir.

"Biz yakında onun burnuna damga vuracağız (kibrini kırıp rezil edeceğiz)." Kibrinin sembolü olan burnunun üzerine vuracağız. Bu tabir, onun son derece alçaltılacağını ifade eden bir kinayedir. Çünkü Araplara göre burun, böbürlenmenin sembolüdür. Belki de burada sözü edilen kişi, Bedir'de öldürülen müşriklerden biridir. Allahu a'lem.

"Biz, vaktiyle bahçe sahiplerine belâ verdiğimiz gibi, onlara da belâ verdik." Yani onları (müşrikleri) bahçe sahiplerini imtihan ettiğimiz

23 Nahl, 16/1215.

24 Taha, 20/44.

gibi imtihan ettik. Buradaki imtihan, Allah Teâlâ'nın onlara, hoşlarına giden şeyleri vererek mühlet vermesi ve iyi olanları kötü olanlardan ayırt etmesi anlamına gelir. Bu karşılaştırma, bahçe sahipleri kıssasına hoş bir giriş oluşturmaktadır.

"Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi." Bahçedeki meyveyi, -oranın mahsulünden bir şeyler bekleyen fakir bazı kimselerin haberi olmadan- sabah erkenden toplamayı düşünüyorlardı. Çünkü babaları hayattayken, hasat mevsiminde mahsulden fakirlere dağıtmayı âdet edinmişti. Ama onlar, fakirlere hiçbir şey kalmayacak şekilde bahçenin bütün mahsulünü toplayıp gitmek istiyor ve *"istisna da etmiyorlardı."*

"Fakat onlar daha uykudayken Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir afet (ateş) bahçeyi sarıverdi." Onlar uykudayken Allah'ın emriyle bahçeye bir ateş iniverdi. Bu ateş, gökyüzünden düşen bir yıldırım da olabilir. Böylece *"bahçe kapkara kesildi."* Simsiyah küle döndü. Şayet bahçe, bir yıldırım sebebiyle harap olduysa, simsiyah küle dönmüş olması da en uygun tefsir olur. Allahu a'lem.

"Onlar, sabah olurken birbirlerine seslendiler." Karar verdikleri gibi sabahleyin erkenden mahsulü toplamak üzere birbirlerine şöyle seslendiler: *"Madem devşireceksiniz, hadi erkenden mahsulünüzün başına gidin!"* Mahsulün tümünü toplamak istiyorsanız erkenden bahçenize doğru yola koyulun. Buradaki şart edatı (*"madem devşireceksiniz"* ifadesi) talik ifade etmez. Yani şartın cevabı yoktur. Bu çağrı, acele etmeleri yönünde bir uyarıdır. Kendilerine seslenen kardeşleri sanki yeteri kadar hızlı olmadıklarını düşünmekteydi. Başkaları duymasın da kendilerinden bir şey istemesin diye *"fısıldaşa fısıldaşa yola koyuldular."*

"Aman, bugün orada hiçbir yoksul yanınıza sokulmasın!" Çünkü üzerinde anlaştıkları asıl gaye buydu. *"(Evet, yoksullara yardıma) güçleri yettiği halde onları yardımdan mahrum etmek niyet ve azmiyle erkenden yola düştüler."* Böyle yapmakla akıllarınca fakirlere engel olacaklar ve bahçenin tüm mahsulü kendilerine kalacaktı.

"Fakat bahçeyi gördüklerinde, 'Mutlaka yolumuzu şaşırmış olmalıyız!' dediler." Bahçeleri, gökyüzünden inen bir azapla küle dönüp tanınmaz hale gelince, ilk önce *"biz galiba yolumuzu şaşırdık"* dediler. Ancak

yanlış gelmediklerini fark edince, *"Yok yok, doğrusu biz mahrum bırakılmışız!"* dediler. Sonunda gerçeği anladılar. Onlar, fakirleri mahrum bırakmayı düşünürken, kendileri Allah tarafından mahrum bırakılmışlardı.

"İçlerinden en makul olanı şöyle dedi: Ben size 'Rabbinizi tesbih etsenize!' dememiş miydim?" Aralarında en adaletli ve en hikmetli olanı onlara şöyle dedi: "Allah'ı hatırlamanız ve O'nu tesbih etmeniz gerektiğini ben size öğütlememiş miydim?" Bu kişinin, diğer kardeşleriyle birlikte hareket ettiği halde onları kınadığı ayetin bağlamından anlaşılmaktadır. Yani aslında kardeşlerinin, fakirlere karşı aldıkları kararı onaylamamış fakat bahçe tüm kardeşlere ait olduğu için onlarla birlikte bahçeye gitmekten başka bir çare de bulamamıştı.

"Rabbimizi tesbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz, dediler." Sonunda hatalarını anlayıp doğru yolu buldular. *"Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar."* Bu gibi durumlarda, insanlar suç ortağı olsalar bile, genelde başkasını kınamayı tercih ederler. Özellikle yanlış davranışı diğerlerine teklif eden kişi kınamaya daha çok maruz kalır. O işi yapmak üzere erken davrananlar da aynı şekilde kınanır.

"(Nihayet) şöyle dediler: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kişilermişiz." Pişmanlık ve üzüntü içeren bu itiraf, kendi hatalarını kabul ettiklerini onaylar mahiyettedir. *"Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir. Çünkü biz (artık) Rabbimizi (O'nun hoşnutluğunu) arzuluyoruz."* İman, bahçe sahiplerinin kalplerinde uyanışa geçip de hatalarını itiraf edince, kaybettikleri bahçelerinden daha hayırlısını vermesi için Allah'a dua etmeye başladılar. Hata edip günaha düşen müminin durumu da böyle olmalıdır. Öncelikle böbürlenmeden ve inat etmeksizin günahını itiraf etmesi, daha sonra tutumunu değiştirmesi, Rabbiyle arasındaki ümit kapısını daima açık tutması gerekir. Çünkü O, kullarını cezalandırmaktan müstağnidir. Kullarını terbiye eder ve kendisine yönelmeleri için onları uyarır.

"İşte azap böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!" Eğer Allah dünyadayken birini cezalandıracaksa, ceza, bu ve benzeri şekillerde olur. Bu kıssada Mekke müşriklerine yönelik bir

tehdit vardır. Başlarına daha şiddetli ve daha büyük ahiret azabının gelmesinden önce dünyevî bir azabın gelmesinden endişe etmeleri istenmektedir.

"Şu da muhakkak ki takva sahipleri için Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır." Onları önce azapla tehdit etti; ardından cennet nimetleriyle müjdeledi. Bu, Kur'ân'ın önemli bir yöntemidir. Teşvik ve tehdidi orantılı bir şekilde ihtiva etmektedir.

"Öyle ya, (Allah'a) teslimiyet gösterenleri, günahkârlar gibi tutar mıyız hiç?" Bu, istifham-ı inkârî tarzında bir sorudur. Adl-ı ilahî akidesini teyit eden bir anlam taşır. Yani seçkinlik başka bir şeyle değil, ancak iman ve amelle gerçekleşir.

"Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?" Allah Teâlâ, müşriklerin insanlar arasında hüküm verme yöntemlerini ve bu konudaki ölçülerini reddetmektedir. *"Yoksa size ait bir kitap var da, (bu bâtıl inanışları) onda mı okuyorsunuz? Onda, beğendiğiniz her şey sizin için mutlaka vardır (diye mi yazılı)?"* Hüküm verirken hangi kaynaklardan faydalandıklarını soruyor: Kendilerine indirilen ve arzu ettikleri hükümleri içeren bir kitaba göre mi hüküm veriyorlar? Açıkçası Kur'ân, onların hüküm verirken, yazılı ve güvenilir bir kaynağa değil de hevâ ve azgınlıklarına göre hüküm verdiklerini belirtiyor.

"Yoksa, 'Ne hükmederseniz mutlaka sizindir.' diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?" Elinizde, hevâ ve hevesinize uygun olan hükümleri içeren bir kitap mı var? Yoksa Allah Teâlâ'nın, sizin isteğinize göre hüküm vereceğine dair elinizde sabit ve devamlı bir ahdiniz mi var?

"Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?" Arzuladığınız her şeyi size garanti edecek olan, Allah katında bir kefiliniz mi var? *"Yoksa ortakları mı var onların? Sözlerinde doğru iseler, hadi getirsinler ortaklarını!"* Eğer Allah katında, haklarını koruyacağına inandıkları kefilleri yoksa bu hususta putlarına mı güveniyorlar? Yoksa ilah edindikleri bu putların onların hakkını Allah'tan alabileceklerine mi inanıyorlar? O halde Kıyamet günü onları Allah'ın huzuruna getirsinler! Bu üslup, düşünme yöntemlerini ve muhakemede kullandıkları akıllarını alaya almaktır!

"O gün incikten açılır." İşte o gün, kendilerinin ve yalancı ilahlarının hesap için toplanacakları kıyamet günüdür. O günde her şey, tüm açıklığı ile ortaya çıkacaktır. Ayette geçen "incik/baldır" ifadesi, bir işin iç yüzü anlamında kinaye olarak kullanılmıştır. Müşriklerin, Müslümanlarla olan anlaşmazlıklarının asıl kaynağı ortaya çıkacak, onlara yönelik sert muamele daha da şiddetlenecektir. Ayrıca ahiret âlemiyle ilgili nice gerçekler de olacaktır. Her şey ayan beyan ortaya dökülecektir. Bu da sadece Allah Teâlâ'nın yetkisinde olacaktır.

"Ve secdeye davet edilirler; fakat güç getiremezler. Gözleri hor bir şekilde aşağı düşmüş bir halde kendilerini zillet bürür. Hâlbuki onlar, sapasağlamken de secdeye davet ediliyorlardı (fakat yine secde etmiyorlardı)." buyruğu, ahiret hayatına dair bir tablodur. Nitekim insanlar o gün, kâfiriyle müşrikiyle, hepsi bir arada mahşer meydanında Rablerinin huzurunda toplanırlar. Hepsi birden secde etmeye çağrılırlar. Dünyadayken mümin olanlar secde ederler. Ancak kâfir bedbahtlar secde edemeyecekler, bu sebeple de büyük bir zillet ve pişmanlık duyacaklardır. İşte o zaman dünyadayken Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendilerini secde etmeye çağırdığını, ancak yüz çevirip böbürlendiklerini çok iyi hatırlayacaklardır. Buhârî ve Müslim'de yer alan bir rivayette Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu ibretlik tabloyu şu ifadelerle dile getiriyor: *"Kıyamet günü tüm gerçekler ortaya çıkacaktır. O gün, dünyadayken gönül rızasıyla Allah'a secde edenlere, orada da secde etmeye müsaade edilecektir. Ancak sadece gösteriş/riya için secde edenler öylece kalacaktır. Allah onların sırtlarını tek parçaya dönüştürecektir. Secde etmek istediğinde kafa üstü yere düşecekler."*[25]

Bu hadis-i şerif, kıyamet gününe dair bilgi sahibi olamadığımız bazı hakikatlerin, onları bizden daha iyi bilen ve keyfiyetlerine vakıf olan Allah tarafından ortaya çıkarılacağına işaret etmektedir.

"(Resûlüm!) Sen bu sözü (Kur'ân'ı) yalan sayanı Bana bırak (kendini üzme)." O yalancıları sen Bana bırak.

---

25 Ebu Said el-Hudri'den nakledilen bu hadis muttefekun aleyhtir. Lafız Müslim'e aittir. Müslim bu hadisi, uzun bir şekilde, Buhârî ise muhtasar bir şekilde rivayet etmiştir. Bkz. Buhârî, 4/1870; Müslim, 1/115.

"Biz onları, bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştırıyoruz." ayetinde geçen "(اِسْتِدْرَاج) (istidrâc)" kelimesi, "helâk oluncaya kadar bir halden başka bir hale geçirmek" demektir. Allah Teâlâ'nın, kötü niyetli kimselere kurduğu bir tuzak olan istidrâc, sadece kötü kişilerin başına gelir. Nitekim Allah Teâlâ onlara, nimetler ve her türlü imkân verir; ancak en sonunda onları hiç ummadıkları bir şekilde yakalayıverir. Bu durumu bir sonraki ayet şu şekilde açıklamaktadır: *"Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu Benim fendim çok sağlamdır!"* Yani şiddetlidir. Bu ceza, onların dünyadaki tuzaklarına uygun bir karşılıktır.

"Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?" Ey Muhammed! Onların üzerine fazla mı gittin? Onlara nasihat etmen karşılığında mallarından bir pay mı istedin? Bu sorunun amacı İslamî davetin her türlü maddî menfaatten münezzeh olduğunu göstermektir. Bu durumda müşriklerin inat ve kibirden başka bir bahaneleri kalmamış olur.

"Yahut gaybın bilgisi onların nezdinde de onlar mı (istedikleri gibi) yazıyorlar?" Yoksa gaybı yazmaya yetkileri var da onu diledikleri gibi kendileri mi yazıyorlar? Bu hitap onların akıllarıyla dalga geçme amacı taşımaktadır.

"Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle." Davetini sürdürmeye ve aynı yolda yürümeye, Allah'ın onlar hakkında vereceği hükmü beklemeye devam et. Çünkü her ecelin yazıldığı bir yer vardır.

"Balık sahibi (Yunus) gibi olma." ayetinde bahsi geçen kişi, Yunus'tur (a.s.). Yani kavmine karşı davranışlarında onun gibi sabırsız davranma.

"Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti." Balığın karnında, karanlıklar içinde kederli bir şekilde Allah'a yalvarmış ve O'na seslenmişti: *"Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı o, mutlaka kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı."* Şayet Allah onun duasını kabul edip nimetini bahşetmeseydi, balık onu denizin ortasında bırakırdı. Evsiz barksız bir halde ölüme terkedilirdi. Fakat Allah Teâlâ, ona sahip çıkarak onu bu zor durumdan kurtardı, denizden çıkardı ve ona yönelik nimetlerini tamamladı: *"Fakat ardından, Rabbi onu seçti ve onu sâlihlerden kıldı."*

"O inkâr edenler Zikr'i (Kur'ân'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hâlâ da (kin ve hasetlerinden,) 'Hiç şüphe yok, o bir delidir' derler." Sûrenin sonunda Kur'ân-ı Kerîm, başlangıçta zikrettiği hususa geri dönerek Kureyş'in, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) karşı tutumunu, ona yönelik ithamlarını, ona karşı kurdukları tuzakları ve içlerinde barındırdıkları kini hatırlatmaya başladı. Hâlbuki o, onların iyiliğini istiyordu. Allah Teâlâ'nın *"Seni gözleriyle devirivereceklerdi"* sözü, "Sana kin ve nefretle bakıyorlar" manasındadır. Yani Kureyş müşrikleri, kin dolu bakışlarıyla âdeta seni yere sermek istiyorlardı.

"Oysa o (Kur'ân), âlemler için ancak bir öğüttür." Onları bu öfke ve düşmanlığa sevk eden şey, onlara ve tüm âlemlere güzel öğütler ihtiva eden bu Kur'ân'dır. Eğer düşünebilselerdi Kur'ân'ın onlara hakkı hatırlattığını ve hakka davet ettiğini, dünya ve ahiretteki değerlerini arttıracağını bileceklerdi. Ama bilemediler.

69- HÂKKA SÛRESİ

263. MECLİS: "O HESAP GÜNÜNDE HİÇBİR ŞEYİ GİZLEYEMEZSİNİZ"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَآقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَآقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْحَآقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ
بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِرِيحٍ
صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى
الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ
﴿٨﴾ وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ
فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنَاكُمْ فِى الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾
لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ نَفْخَةٌ
وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ
وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلٰٓى
اَرْجَآئِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا
تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَآؤُمُ اقْرَؤُا
كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنِّى ظَنَنْتُ اَنِّى مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾
فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِى
الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِى لَمْ اُوتَ
كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ اَغْنٰى
عَنِّى مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ
صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ اِنَّهُ كَانَ لَا
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ
الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَاْكُلُهٓ اِلَّا الْخَاطِـُٔونَ
﴿٣٧﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ

﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

1. Gerçekleşecek olan;

2. (Evet,) nedir o gerçekleşecek olan?

3. Gerçekleşecek olanın ne olduğunu sen nereden bileceksin?!

4. Semûd ve Âd kavimleri, kapılarını çalacak felâketi (kıyameti) yalan saymışlardı.

5. Semûd'a gelince, onlar pek zorlu (bir sarsıntı) ile helâk edildiler.

6. Âd kavmi ise uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler.

7. Allah onu, ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün.

8. Şimdi onlardan arda kalan bir şey görüyor musun?

9. Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilen beldeler halkı (Lût kavmi) hep o günahı (şirki) işlediler.

10. Böylece Rablerinin peygamberlerine karşı geldiler, O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıverdi.

11. Şüphesiz, su bastığı vakit sizi gemide Biz taşıdık;

12. Onu sizin için bir ibret ve öğüt yapalım ve belleyici kulaklar onu bellesin diye.

13-15. Artık Sûr'a bir defa üflendiği, yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine tek çarpışla çarpılıp darmadağın edildiği zaman, işte o gün olacak olur (kıyamet kopar).

16. Gök de yarılır ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar.

17. Melekler onun (göğün) etrafındadır. O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir.

18. (Ey insanlar!) O gün (hesap için) huzura alınırsınız; size ait hiçbir sır gizli kalmaz.

19-20. Kitabı sağ tarafından verilen, "Alın, kitabımı okuyun; doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum" der.

21-23. Artık o, meyveleri sarkmış yüce bir cennette, hoşnut kalacağı bir hayat içindedir.

24. (Onlara denir ki:) "Geçmiş günlerde işlediklerinize (iyi amellerinize) karşılık âfiyetle yiyin, için."

25-26. Kitabı sol tarafından verilene gelince, o, "Keşke, der, bana kitabım verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!"

27. "Keşke onunla (ölümümle) her iş son bulup bitseydi!"

28. "Malım bana hiç fayda sağlamadı;"

29. "Saltanatım da benden (koptu), yok olup gitti."

30. (Denir ki:) Onu yakalayın da (ellerini boynuna) bağlayın;

31. Sonra alevli ateşe atın onu!

32. Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun!

33. Çünkü o, yüce olan Allah'a iman etmezdi,

34. Yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi.

35. Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu yoktur.

36-37. Ancak günahkârların yediği kanlı irinden başka yiyeceği de yoktur.

38-39. Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki,

40. Hiç şüphesiz o (Kur'ân), çok şerefli bir elçinin sözüdür.

41. Ve o bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz!

42. Bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz!

43. (O,) âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.

44. Eğer (Peygamber) Bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı,

45. Elbette onu kıskıvrak yakalardık.

46. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık).

47. Hiçbiriniz buna mâni de olamazdınız.

48. Doğrusu o (Kur'ân), takva sahipleri için bir öğüttür.

49. İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu şüphesiz bilmekteyiz.
50. Muhakkak o, kâfirler için bir iç yarasıdır.
51. Ve o, gerçekten kat'î bilginin ta kendisidir.
52. O halde, ulu Rabbinin adını yüceltip noksanlıklardan tenzih et.

O HESAP GÜNÜNDE HİÇBİR ŞEYİ GİZLEYEMEZSİNİZ

Ahiret hayatının ihtiva ettiği zorluk ve sıkıntılar, bu sûrenin konusunu teşkil etmektedir. Sûre, kıyamet gününde dağların un ufak edilmesini, gökyüzünün yarılmasını, ayrıca amellerinin sonuçlarını görmeleri için insanların huzura çıkarılmasını, kimi insanların cennetle müjdeleneceğini, kimilerinin de cehennem azabıyla cezalandırılacağını gözler önüne sermektedir. Kıyamet ahvaline dair bizlere sunulan bu sahnelerin ortasında, inkârcı kavimlerin başına gelecek dünyevî helâke yer verilmekte ve sûrenin inişine şahit olan Mekke müşriklerinin bahaneleri anılmaktadır. Sûrede geçen konuları şöyle sıralamak mümkündür:

Birincisi: Sûre, kıyamete dair sorulara dikkat çekerek o zorlu günü şu şekilde hatırlatıyor: *"Gerçekleşecek olan, (Eevet,) nedir o gerçekleşecek olan? Gerçekleşecek olanın ne olduğunu sen nereden bileceksin?!"* Bu ayetler âdeta sûrenin başlığını oluşturur. Sûre, aklı baştan alan ve vicdanı harekete geçiren sorularla devam etmektedir. Böylece zihinler daima uyanık kalsın ve bakışlar dikkat kesilsin diye de soruların cevabı geciktirilmiştir. Kur'ân dikkatleri canlı tutmak için de cevabı vermeden başka bir konuya intikal etmiştir.

İkincisi: Daha sonra Kur'ân, geçmiş peygamberlerin davetini yalanlayanların durumunu ve bu sebeple onların başına gelen musibetleri ele alıyor. Tabiî ki bunda Mekke müşrikleri için bir tehdidin olduğu da kesindir. Ayetler ilk olarak Sâlih Peygamberin kavmi olan Semûd'u hatırlatarak başlar: *"Semûd'a gelince, onlar pek zorlu (bir sarsıntı) ile helâk edildiler."* Ardından Hûd Peygamberin kavmi olan Âd'dan söz eder: *"Âd kavmi ise uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler. Allah onu, ardarda yedi gece sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün. Şimdi onlardan arda kalan bir şey görüyor musun?"*

Daha sonra Firavun'un kavmi ile Lût kavminin yaşadığı şehirler olan mü'tefikât'tan bahseder: *"Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilen beldeler halkı (Lût kavmi) hep o günahı (şirki) işlediler. Böylece Rablerinin peygamberlerine karşı geldiler, O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıverdi. Şüphesiz, su bastığı vakit sizi gemide Biz taşıdık; Onu sizin için bir ibret ve öğüt yapalım ve belleyici kulaklar onu bellesin diye."* Kur'ân-ı Kerîm, kavimlerin helâkini konu alan bu sahneleri, kıyametin kopuşu esnasında meydana gelecek büyük yıkıma -yani el-Hâkka'ya- işaret ettiği için öne almıştır. Sûrede *"el-Hâkka"* diye tabir edilen bu büyük yıkım, sûrenin başlıca konusunu ve ana başlığını oluşturmaktadır.

Üçüncüsü: Kur'ân ayetleri, Allah Teâlâ'nın helâk ettiği geçmiş kavimlerin hayatından örneklerle, el-Hâkka'nın yıkımı hatırlattığına işaret ettikten sonra, kelimenin ne anlama geldiğini tafsilatlı olarak açıklamaya başlar. Bu sebeple Kur'ân, sura üflemeyle başlayan o güne dair dehşet verici bir tablo sunmaya devam eder. Nitekim sura üflemek, Allah'ın va'dettiği ve takdir buyurduğu gibi, bu dünya hayatının bittiğine dair ilahî bir ilandır: *"Artık Sûr'a bir defa üflendiği, yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine tek çarpışla çarpılıp darmadağın edildiği zaman, işte o gün olacak olur (kıyamet kopar)."*

Dördüncüsü: İnsanların, hesaba çekilmek üzere Yüce Allah'ın huzuruna arz edildikleri ve en ufak bir sırrın bile gizli kalmayacağı o günde, insanın tüm amelleri yazılmış ve korunmuş bir halde kendisine gösterilir. Bu aşamada insanlar ikiye ayrılır: Bunların ilki, ebedî cenneti ve Allah'ın rızasını elde edenlerdir: *"Kitabı sağ tarafından verilen, 'Alın, kitabımı okuyun; doğrusu ben hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum' der. Artık o, meyveleri sarkmış yüce bir cennette, hoşnut kalacağı bir hayat içindedir. (Onlara denir ki:) Geçmiş günlerde işlediklerinize (iyi amellerinize) karşılık âfiyetle yiyin, için."*

Hüsrana uğrayan ikinci grubun ise akıbeti şöyle olacaktır: *"Kitabı sol tarafından verilene gelince, o, 'Keşke, der, bana kitabım verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim! Keşke onunla (ölümümle) her iş olup bitseydi! Malım bana hiç fayda sağlamadı; saltanatım da benden (koptu,) yok olup gitti.' (Denir ki:) Onu yakalayın da (ellerini boynuna)*

bağlayın; sonra alevli ateşe atın onu! Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun! Çünkü o, ulu Allah'a iman etmezdi, yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi. Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu yoktur. Ancak günahkârların yediği kanlı irinden başka yiyeceği de yoktur."

Beşincisi: Bu sûrenin sonunda Kur'ân, Mekke müşriklerini, bu vahyin hakikat ve doğruluğunun delillerini düşünmeye davet eder. Böylece vahyin gücünü idrak etmelerini, boş ve anlamsız şüphelere teşebbüs etmemelerini, fayda etmeyen pişmanlığı tatmadan önce kendilerini bekleyen akıbeti iyice düşünmelerini tavsiye eder: *"Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki hiç şüphesiz o (Kur'ân), çok şerefli bir elçinin sözüdür. Ve o, bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz! Bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz! (O,) âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer (Peygamber) Bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kıskıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık). Hiçbiriniz buna mâni de olamazdınız. Doğrusu o (Kur'ân), takva sahipleri için bir öğüttür. İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu şüphesiz bilmekteyiz. Muhakkak o, kâfirler için bir iç yarasıdır. Ve o, gerçekten ka'tî bilginin ta kendisidir. O halde, ulu Rabbinin adını yüceltip noksanlıklardan tenzih et."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Gerçekleşecek olan." ayetinin metninde geçen "el-hâkka," kıyamet gününün isimlerinden biridir. Asıl itibariyle, gerçekleşmesi hususunda asla şüphe bulunmayan kıyamet saatinin vasfıdır.

"Semûd ve Âd kavimleri, kapılarını çalacak felâketi (kıyameti) yalan saymışlardı." Kıyamet gününü yalanlamışlardı. Ayette geçen "(اَلْقَارِعَة) (el-karia)" kelimesi, kıyamet gününün isimlerinden biridir. Şiddeti kalpleri çarptırdığı için bu ismi almıştır.

"Semûd'a gelince, onlar pek zorlu (bir sarsıntı) ile helâk edildiler." Sarsan bir çığlıkla helâk oldular. Bu çığlığın, beşerin aşina olduğu sınırların da üzerinde son derece şiddetli olduğu anlaşılıyor. Veya bu çığlık her şeyi kapladığı ve onu yok ettiği için "tâğiye" şeklinde nitelendirilmiş olabilir.

"Âd kavmi ise uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler." Uğultulu, şiddetli bir fırtınayla helâk edildiler. Ayette geçen "(اَلْعَاتِيَةُ) (el-'âtiye)," azgın demektir. "(حُسُومًا) (husûmen)" kelimesi (حَسَمَ) kökünden türemiştir. Bir şeyin kökünü kazımak demektir. Yani şiddetli fırtına, onların kökünü kazıyarak, onlara dair bir iz bile bırakmadı.

"Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün." Onların cüsseleri, içi boş ve oyuk hurma kütükleri gibi yere serildiler. *"Firavun, ondan öncekiler, hep o günahı (şirki) işlediler."* Firavunla birlikte ondan önce gelen azgın günahkâr önderler ve *"altı üstüne getirilen beldeler halkı (Lût kavmi)"* de gelip geçtiler.

"Böylece Rablerinin peygamberlerine karşı geldiler." Bahsi geçen bütün bu kavimler, kendilerine gönderilen peygamberlere karşı çıkarak isyan ettiler. *"O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıverdi."* Ayette geçen "(رَابِيَة) (râbiye)" kelimesi şiddetli ve azgın manasındadır. Yani onları, insanların bildiğinin de üstünde şiddetli bir azapla helâk etmiştir.

"Şüphesiz, su bastığı vakit sizi gemide Biz taşıdık." Tufanda, yüzen gemiyle sizleri taşıdık. *"Sizi taşıdık"* hitabı tüm insanları kapsamaktadır. Çünkü beşerin tamamı Allah Teâlâ'nın gemiyle kurtardığı Nûh'un soyundandır.

"Onu sizin için bir ibret ve öğüt yapalım." İnsanlar bunu hatırlasın ve ondan ibret alsınlar diye böyle yaptık. *"Ve belleyici kulaklar onu bellesin diye."* Belleyici kulaklar hakkın sesine açık olan, işiten ve ders çıkarılmasına vesile olan kulaklardır. Bu da müşriklere yönelik bir tarizdir. Nitekim onlar, hakikati işittikleri halde ona aldırış etmemişlerdir.

Hayatın sonunda *"Sûr'a bir defa üflendiğinde."* O zaman onların hali nice olacak?! Malum olduğu üzere, sûra ikinci defa da üflenecektir. O da yeniden dirilip hesaba çekilmek üzere toplanma anındadır.

"Yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine tek çarpışla çarpılıp darmadağın edildiği zaman." Bu olaylar, Allah Teâlâ'nın, bütün bu gezegenlerin hareketini sağlayan kozmik düzeni bozduğu zaman yaşanacaktır. Bu suretle yeryüzü sarsılacaktır. Yerin kaldırılması ise yörüngesinden

çıkacağına ve düzeninin bozulacağına işaret eder. Yerin düzeni bozulup darmadağın oluverir.

"İşte o gün olacak olur (kıyamet kopar)." ayetindeki "(الْوَاقِعَةُ) (el-vâkıa)" ise kıyametin bir diğer ismidir. Bu isim daha önce Vâkıa Sûresi'nde de geçmişti.

"Gök de yarılır ve artık o gün o çökmeye yüz tutar." Kıyametin kopmasıyla birlikte meydana gelecek olan kevnî değişim, yeri ve göğü kapsayacak şekilde gerçekleşir.

"Melekler onun (göğün) etrafındadır." ayetinde sadece *"melek"* kelimesi zikredilmiş olsa da kastedilen tüm meleklerdir. (عَلَىٰ اَرْجَائِهَا) ifadesi, meleklerin kendilerine verilecek bir emri beklercesine gökyüzünün etrafında beklediklerini ifade eder. Bu da o dehşet verici günün sahnelerinden biridir.

"O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir." Bu, aklın idrak edemeyeceği ve manevî âlemdeki suretini tahayyül edemeyeceği gaybî haberlerdendir. Bilinmesi de gerekmemektedir. Burada istenen, o dehşet verici günün büyüklüğünü hissettirmek ve muhatapları o gün için hazırlık yapmaya sevk etmektir.

"(Ey insanlar!) O gün (hesap için) huzura alınırsınız; size ait hiçbir sır gizli kalmaz." Sizler, o gün titreyen bir kalple ve yanınızda hazırladığınız amellerinizle, bizzat Allah'ın huzuruna arz edileceksiniz. Sizlerden hiç kimse Allah'a gizli kalamayacaktır. Size ait küçük büyük ne varsa hepsi ulu orta meydana dökülecektir.

"Kitabı sağ tarafından verilenler." Onlar, rahat olacaklardır. Çünkü bu durum, kurtuluş ve felaha işaret eder. Kitabını sağ eliyle alan ve kurtuluşa eren o kimse, sevinçle coşup diğer mümin kardeşlerine, "(هَآؤُمُ) (hâüm)" diyecektir. Bu kelime, "işte alın!" manasına gelen isim-fiildir. Yani "Kitabımı alın ve inceleyin, bakın görün içinde neler var!" diyecek.

O kişi devam ederek *"'Doğrusu ben hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum' der."* Ayetin metninde geçen *"zann,"* burada kesin bilgi anlamındadır. Amel defterini sağ eliyle alan kişi şöyle demiş olur: "Ben, böyle bir günle karşılaşacağıma inanıyordum. Bu sebeple onun için çalıştım."

"(Onlara denir ki:) Geçmiş günlerde işlediklerinize (iyi amellerinize) karşılık âfiyetle yiyin, için." Geçmiş dünya hayatınızda kendiniz için yaptığınız büyük iyiliklerin karşılığı olarak elde ettiğiniz bu nimetler size afiyet olsun!

"Kitabı sol tarafından verilene gelince." Allah korusun, bu durum bedbahtlığın ve hüsranın göstergesidir. O kişi şöyle der: *"Keşke, bana kitabım verilmeseydi."* Âdeta amel defterini sonsuza kadar görmemeyi ister. Duyduğu aşırı pişmanlıktan ötürü ayrıca şunu da temenni eder: *"Keşke hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!"* O, hesaba çekilmemiş ve yeniden dirilmemiş olmayı temenni eder. *"Keşke onunla (ölümümle) her iş son bulup bitseydi!"* Pişmanlık dolu bu ifadeler, önceki söylenenleri doğrulama kabilindendir. Hüsrana uğrayan o kişi, sonunda diriliş olmayan yok edici bir ölümü temenni eder.

"Malım bana hiç fayda sağlamadı." Helal-haram demeden biriktirdiği dünya malını hatırlar. Peki, bugün kendisine ne gibi bir fayda sağladı?! *"Saltanatım da benden (koptu,) yok olup gitti."* Uğrunda her şeyi feda ettiği, onu elde etmek için Müslümanlarla savaşıp kâfirlerin yolunu benimsediği o şan ve şerefi nerede şimdi? Kendisiyle beraber her şey helâk oldu.

"Onu yakalayın da (ellerini boynuna) bağlayın." Onu sıkıca bağlayın. *"Sonra alevli ateşe atın!"* Onu cehenneme atın da ateşin tadına varsın. *"Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun!"* Onu o zincire öyle bir sarın ki içinde kaybolsun!

"Çünkü o, ulu Allah'a iman etmezdi, Yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi." Bunlar o bedbahtı, böyle kötü bir akıbete düşüren en önemli sebeplerdir: Allah'ı inkâr etmesi ve miskinlere karşı görevini yerine getirmemesi. Böyle bir bağlantı, aslında delalet bakımından oldukça güçlüdür. Nitekim bu ifadeyle Kur'ân, Allah'ın hakkı ile miskinlerin hakkını bir araya getiriyor ve her ikisini aynı kategorideymiş gibi değerlendiriyor. Yerlerin ve göklerin hükümranlığını elinde bulunduran Yüce Allah, hiçbir şeye malik olmayan miskinlerle bir arada kendini zikrediyor! Bu yaklaşım, insana karşı yapılan bir noksanlığı, sanki Allah'a karşı yapılmış sayan hak dinin en önemli esasını teşkil etmektedir!

Çünkü hak din, aynı zamanda rahmet dinidir: *"(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."*[26]

İbadetleri çokça yapıp da muamelat konusunda noksanlık yapan bazı kişiler, abdesti bozan şeylere özen gösterdikleri kadar manevî değerlerin eksikliğine önem vermezler. Onlar dini asla anlayamadılar. Üstelik kurtuluşa erenlerin yoluna da hiç girmediler. Hâlbuki Allah Teâlâ, yetimi ve miskini azarlamayı hak dini yalanlamak gibi değerlendirmemiş midir? Bu hususta şöyle buyurmuştur: *"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya teşvik etmez."*[27]

"Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu yoktur." Bugün cehennemde, onu teselli edecek ve savunacak hiçbir yakını olmayacaktır. *"Ancak günahkârların yediği kanlı irinden başka yiyeceği de yoktur."* Ayette geçen "(غِسْلِينٍ) (ğislin)" kelimesi, cehennem ehline ikram edilen çirkin bir yiyecektir. Bu kelimenin kök anlamından yola çıkarak bu yemeğin nasıl bir şey olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmak gereksizdir. Çünkü bu, aklın tasavvur edemeyeceği gayb konularındadır. Kastedilen mananın zihinde tasavvur edilmesi yeterlidir. Buradaki amaç, cehennemden nefret ettirmektir.

"Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki." buyruğunda müekked bir yemin vardır. Bunda iki türlü şeye yemin edilmiştir. Birincisi, insanların görebildiği güneş, ay, dağlar ve denizler. İkincisi göremediği şeylerden olan arz, kürsî, melek vb. şeyler.

"Hiç şüphesiz o (Kur'ân), çok şerefli bir elçinin sözüdür." Yeminin cevabı, yani kendisi için yemin edilen şey budur. Burada ayetlerin bağlamı birden değişmiş, kıyamet sahneleri ve onun korkunç hallerinden, Allah'ın son mesajı ve yegâne kurtuluş yolu olan Kur'ân'dan söz edilmeye başlanmıştır. Ayette sözü edilen *"şerefli elçi,"* Hz. Muhammed'dir (s.a.s.).[28] Yani Kur'ân, Rabbinden aldığını sizlere tebliğ eden Hz. Muhammed'in (s.a.s.) vahiy yoluyla alıp sizlere okuduğu kitaptır.

---

26 Enbiya 21/107.

27 Mâûn, 107/1-3.

28 Bu ayette geçen *"şerefli elçi"* çoğu tefsirde "Cebrail" olarak kabul edilmiştir. Ancak müellif, bu anlayıştan farklı olarak "şerefli elçi"den kastın Hz. Peygamber (s.a.s.) olduğu görüşündedir. (Çev.).

"Ve o, bir şair sözü değildir." Çünkü müşrikler, şiiri ve yönteminin ne olduğunu çok iyi biliyorlardı. Kur'ân'ın ise onların iddia ve iftira ettikleri gibi şiir olması mümkün değildir. Şayet şiir olsaydı onlar bu geleneğe sahip oldukları için şiirin ne olduğunu çok iyi biliyorlardı. O zaman Kur'ân'a karşı geri durmalarına ve onun benzerini getirmelerine kim engel olabilirdi?

"Bir kâhin sözü de değildir." Kâhinler Arap Yarımadası'nın her tarafında bulunmaktaydılar. Onların sözleri, ne gelecekten haber verme ne hüküm ne üslup ne de beyan bakımından Kur'ân'a benzerlik gösteriyordu! Dahası kâhinlerin, Kur'ân'ın bir benzerini getirmelerine kim engel olabilirdi?

"Eğer (Peygamber) Bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı elbette onu kıskıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık)." buyruğunda Kur'ân'ın her türlü eksiklik ve ziyadelikten berî olduğuna ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Allah'tan getirdiği her türlü haber konusunda güvenilirliğine işaret eden farazî bir durum söz konusudur. Bunun manası şudur: "Hz. Peygamber (s.a.s.) -hâşâ- Allah adına bazı sözler uydurmuş olsaydı, Allah onu affetmeyecek; mutlaka ona engel olacak veya daha da kötüsü şah damarını keserek onu helâk edecekti."

"Hiçbiriniz buna mâni de olamazdınız." Aranızda, buna engel olabilecek hiç kimse yoktur. *"Ve o, gerçekten kat'î bilginin ta kendisidir."* Çünkü bu Kur'ân tüm mahlûkatı yaratan Allah'ın katındandır. Yarattıklarını en iyi tanıyan da dünyada ve ahirette onların menfaatini bilen de O'dur. *"O halde, ulu Rabbinin adını yüceltip noksanlıklardan tenzih et."* Yani Allah'ı, O'na layık olmayan her türlü eksik sıfattan tenzih et. O, üzerinde hiçbir ulunun bulunmadığı en yüce uludur.

سُورَةُ المَعَارِجِ

70- MEÂRİC SÛRESİ

264. MECLİS: İMANÎ VE AHLAKÎ DEĞERLERİN YÜKSELİŞİ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَاَلَ سَآئِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ اللهِ ذِى
الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ
سَنَةٍ ﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرٰيهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾
يَوْمَ تَكُونُ السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ
حَمِيمًا ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِى مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَاَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِى تُـْٔوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ
يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّآ اِنَّهَا لَظٰى ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوٰى ﴿١٦﴾ تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى
﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا
﴿٢٠﴾ وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ اِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ اَلَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ
دَآئِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِى اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾
وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾
اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ اِلَّا عَلٰى
اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ
ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾
وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَآئِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾
اُولٰٓئِكَ فِى جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَا لِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾
عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ
نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّآ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ
وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلٰى اَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ
﴿٤١﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ

يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

1-3. Birisi, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından inkârcılara gelecek olan ve hiç kimsenin savamayacağı azabı istedi!

4. Melekler ve Rûh (Cebrail), oraya, miktarı (dünya senesiyle) ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar.

5. (Resûlüm!) Şimdi sen güzelce sabret.

6. Doğrusu onlar, o azabı (ihtimalden) uzak görüyorlar.

7. Biz ise onu yakın görmekteyiz.

8. O gün gökyüzü, erimiş maden gibi olur.

9. Dağlar da atılmış yüne döner.

10. Dost, dostu sormaz.

11-14. Birbirlerine gösterilirler (fakat herkes kendi derdindedir). Günahkâr kimse ister ki o günün azabından (kurtuluş için), oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini koruyup barındıran tüm ailesini ve yeryüzünde kim varsa hepsini fidye olarak versin de tek kendini kurtarsın.

15. Fakat ne mümkün! Bilinmeli ki o (cehennem), alevlenen bir ateştir.

16. Derileri kavurup soyar.

17-18. Yüz çevirip geri dönen, (servet) toplayıp yığan kimseyi (kendine) çağırır.

19. Gerçekten insan pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır.

20. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder.

21. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir.

22-23. Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki onlar namazlarında devamlıdırlar (ihmal göstermezler.)

24-25. Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar;

26. Ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar;

27-28. Rablerinin azabından korkanlar ki Rablerinin azabı(na karşı) emin olunamaz;

29-31. Irzlarını koruyanlar; ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna; çünkü onlar kınanmaz; bundan öteye (geçmek) isteyenler ise, onlar taşkınların ta kendileridir;
32. Emanetlerine ve ahitlerine riayet edenler;
33. Şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar;
34. Namazlarını koruyanlar;
35. İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar.
36-37. (Resûlüm!) O kâfirlere ne oluyor ki bölük bölük sağından ve solundan sana doğru koşuyorlar.
38. Onlardan her biri nimet cennetine sokulacağını mı umuyor?
39. Hayır (hiç ummasınlar!) Şüphesiz Biz onları, kendilerinin de bildikleri şeyden yarattık (fakat ibret almadılar, imana gelmediler).
40-41. Şu halde (işin gerçeği) öyle (umdukları gibi) değil! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki şüphesiz onların yerine daha iyilerini getirmeye Bizim gücümüz yeter ve kimse Bizim önümüze geçemez.
42. Ama sen onları (şimdilik) bırak da tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya dek dalsınlar, oynayadursunlar.
43-44. O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri hor bir şekilde aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden fırlayarak çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!

İMANÎ VE AHLAKÎ DEĞERLERİN YÜKSELİŞİ

Meâric Sûresi, Mekke gibi putlarla dolu bir şehirde, her türlü batıl evham ve örfün yaygın olduğu bir ortamda sâlih bir kulun karakterini ve sâlih bir toplumun temelini oluşturan imanî ve ahlakî birtakım ilkeleri ele almaktadır. Bu değerler, cahiliye âdetleri ve onların din, fert ve toplum üzerindeki etkileriyle mücadele çerçevesinde şekillenmektedir. Bu mücadelenin merhaleleri sûrede şu şekilde anlatılmaktadır:

Birincisi: Sûre ilk olarak yalancı ve inatçı müşriklerle ilgili bir örnekle başlıyor. Bu örnekte bir müşrik, ne zaman helâk olacağını ve Allah'ın va'dettiği azabın kendisine ne zaman geleceğini alaycı ve meydan okuyan bir eda ile sormaktadır. Yaratıldığı üstün özellikler sayesinde kendini bu kâinattan daha büyük gören bu tuhaf mahlûk, kendini

Allah'tan daha bilgili sanıyor. Hâlbuki meydan okumasına rağmen nasıl yaratıldığının farkında bile olamayan bu yaratık, istemediği halde yok olup gideceğinin farkında bile değil. Bu kişi, gökyüzüne ve orada yükselenlere, yeryüzüne ve oraya inen veya içinde gizlenenlere dair en ufak bir bilgisi olmadığı halde cahilce sorar: *"Birisi, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından inkârcılara gelecek olan ve hiç kimsenin savamayacağı azabı istedi! Melekler ve Rûh (Cebrail), oraya, miktarı (dünya senesiyle) ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar. (Resûlüm!) Şimdi sen güzelce sabret. Doğrusu onlar, o azabı (ihtimalden) uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görmekteyiz."*

İkincisi: Sûrede, gerçekleşmesinde asla şüphe olmayan o günün ve kibirleriyle hadlerini aşan azgın müşriklerin başına gelecek şiddetli azabın sahneleri şu şekilde sunuluyor: *"O gün gökyüzü, erimiş maden gibi olur. Dağlar da atılmış yüne döner. Dost, dostu sormaz. Birbirlerine gösterilirler (fakat herkes kendi derdindedir). Günahkâr kimse ister ki o günün azabından (kurtuluş için), oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini koruyup barındıran tüm ailesini ve yeryüzünde kim varsa hepsini fidye olarak versin de tek kendini kurtarsın. Fakat ne mümkün! Bilinmeli ki o (cehennem), alevlenen bir ateştir. Derileri kavurup soyar. Yüz çevirip geri dönen, (servet) toplayıp yığan kimseyi (kendine) çağırır."*

Üçüncüsü: Sûrenin ileriki bölümlerinde bu tip insanların tabiatı ve onların kaygılı ve müstereddit halleri, ayrıca iyilik ve kötülük, gelişmişlik ve geri kalmışlık, ilim ve cehalet gibi fıtrî kabiliyetleri ele alınarak açıklanıyor. İnsan kendi nefsini arındırır ve kendini terbiye ederse yücelerin mertebesine ulaşır. Buna karşılık, nefsini terbiye etmeyi ihmal eder ve zayi olmasına sebep olursa, alçalanların zümresinde olur. Tıpkı şu ayetlerde bahse konu olan zavallı gibi: *"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir."*

Dördüncüsü: Sûrede, kendilerini kötülükten arındıran ve sırât-ı müstakim üzere dâim olan muttaki kimseler aşağıdaki özellikleri sebebiyle istisna edilmişlerdir:

1. Namaza devam etmek: *"Namaz kılanlar ki onlar namazlarında devamlıdırlar."* Hiç şüphesiz kendini namaza alıştıran bir insan, düzenli

ve dikkatli bir insandır. Bu kimse, namaza devam etmekle kendini düzensizlikten ve gereksiz işlerden kurtarmış olur. Bu ise başarı için ilk adımdır.

2. Zekât vermek: Zekât kişiyi, malın ve servetin şehvetine düşmekten alıkoyar ve insanın topluma hizmet etmek üzere hayır yoluna girmesini sağlar. Ayrıca ihtiyaç sahibi kimselerin sıkıntılarını gidermeyi de sağlar: *"Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar."*

3. Hesap ve ceza akidesine iman etmek: Bu kâinatta kargaşa-kaos ve abes işlere yer yoktur. Bu, hayatta da böyledir. Mazlumun, kendisine zulmedenden mutlaka hakkını alması gerekir. Hayır sahibinin, yaptığı iyiliğin sevabını mutlaka alması, kötülük yapanın da cezasını mutlaka çekmesi gerekir. Bu inanç olmadan yeryüzü, hiçbir fakirin veya zayıfın söz hakkı bulunmadığı büyük ve vahşi bir orman haline gelir. Burası âdeta vahşi hayvanların birbiriyle mücadele ettiği bir alan haline gelir ve hayat, akıl ve insaf sahibi insanın istemediği bir şekilde sona erer.

4. İffet ve temizliğe riayet etmek, şehevî duygulara karşı mücadele edip, o duyguları, yeryüzünün istikrarı, oradaki düzen ve emniyetin hakim kılınması gibi olumlu yönlerde kullanmak: *"Irzlarını koruyanlar; ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna; çünkü onlar kınanmaz; bundan öteye (geçmek) isteyenler ise, onlar taşkınların ta kendileridir."*

5-6. Emanete sahip çıkmak ve ahde vefa göstermek: Bu iki kavram, ifade ettikleri manadan çok daha geniş bir anlam yelpazesine sahip, birbiriyle bağlantılı iki önemli kavramdır. Devlet kademelerindeki en yüksek rütbeli yöneticiden en alt kademedeki memuruna kadar herkesin boynunda asılı bir emaneti ve yerine getirmesi gereken bir sorumluluğu vardır. Öğretmen, sınıfından sorumludur. Hâkim, mahkemesinde yürüttüğü davalardan sorumludur. Gazeteci de kendi gazetesinden sorumludur. Baba, çocuklarına karşı sorumludur. Komşu, diğer komşularına karşı sorumludur. Aynı şekilde hayatın her köşesinde ayrı bir sorumluluk görürsünüz: *"Onlar, emanetlerine ve ahitlerine riayet edenlerdir."*

7. Doğru şahitlikte bulunmak: *"Onlar ki şahitliklerini (dosdoğru) yapanlardır."* Bu özellik, bir önceki iki özelliği tamamlayıcı niteliktedir.

İlk planda davalardaki şahitlik anlamına geldiği düşünülebilir; ancak bundan daha geniş ve daha ciddi hassasiyetleri gerektirir. Müftü, fetva verdiği meselede Allah'ın hükmüne vâkıftır. Siyasette oy veren kimse, seçtiği kişinin, en uygun kişi olduğuna kanaat getirmelidir. Atamaya yetkili bütün kurullar da görev verdikleri kişilerin ehliyetli olduğuna kanaat getirmelidirler. Dolayısıyla herkes kendi görev alanıyla alakalı ağır bir sorumluluğa sahiptir.

8. Namaz kılan kişinin; ruhunda, nefsinde ve organlarında, namazın etkisini yok edecek kötülüklerden kendini muhafaza etmesi: *"Onlar, namazlarını koruyanlardır."* Görüldüğü üzere Yüce Allah daha önce namaza devam etmeyi üstün bir özellik olarak saydığı gibi, burada da namazı muhafaza etmeyi başka bir üstün özellik olarak sayıyor. Çünkü yaşadığımız hayatta, namaza devam eden birçok kimse, namazın izini ve onun manevî nurunu ne yazık ki üzerlerinde taşımamaktadır. Bunun için, namaz kılan bir kimsenin, kıldığı bu namaz kendisini kötülüklerden korumuyorsa bu, kalbinde mevcut bulunan namazın nuruna sahip çıkamamasından kaynaklanmaktadır. Maalesef namazın nuruna sahip çıkmak yerine, onu gafletin karanlığıyla söndürdüğüne ve masiyetle yok ettiğine şahit olmaktayız. Allahu a'lem.

Beşincisi: O yalancı sapıklar böyle bir cezayı hak etmişlerse, o zaman yukarıda saydığımız üstün sıfatlara sahip olanlar ve bu faziletleri koruyanlar da Allah Teâlâ'nın şu güzel müjdesini hak etmiş sayılırlar: *"İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar."*

Altıncısı: En sonunda sûre, başladığı yere tekrar dönerek hakkı yalanlayan müşriklere seslenmekte ve sahip oldukları cahilî âdetler, boş hâyâller ve faydasız uğraşlar yüzünden onları uyarmaktadır. Sanki onlar, bu tutum ve davranışlarla kendi kaderlerini oyuncak haline getirmişler ve geleceklerini heba etmişlerdi. Başka bir hayatları olmayacakmış gibi davranıyorlar ve ölüm sonrası akıbetleri hususunda hiç kimse ile istişare etmiyorlardı:

"(Resûlüm!) O kâfirlere ne oluyor ki bölük bölük sağından ve solundan sana doğru koşuyorlar. Onlardan her biri nimet cennetine sokulacağını mı umuyor? Hayır (hiç ummasınlar!) Şüphesiz Biz onları, kendilerinin de bildikleri şeyden yarattık (fakat ibret almadılar, imana

gelmediler). Şu halde (işin gerçeği) öyle (umdukları gibi) değil! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki şüphesiz onların yerine daha iyilerini getirmeye Bizim gücümüz yeter ve kimse Bizim önümüze geçemez. Ama sen onları (şimdilik) bırak da tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya dek dalsınlar, oynayadursunlar. O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri hor bir şekilde aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!"

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Birisi, Allah katından inkârcılara gelecek olan azabı istedi!" ayetinde geçen "(سَأَلَ) (seele)" fiili, talep anlamına ilaveten dua anlamı da taşısın diye (بِ) harf-i cerriyle kullanılmıştır. Burada her iki manayı da kapsamaktadır. Bu soruyu soran müşrik, bunu hem meydan okumak hem de alay etmek manasına gelecek şekilde veya kendi kavmine helâk konusunda beddua olsun diye sormuştur. Şu da buna benzemektedir: *"Hani (o kâfirler) bir zaman, 'Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap Senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır yahut bize elem verici bir azap getir!' demişlerdi."*[29] Kur'ân, bunu söyleyenin kim olduğunu da açıklamamıştır. Çünkü önemli olan, şahıs değil, buradaki taleptir.

"İnkârcılara gelecek olan ve hiç kimsenin savamayacağı azabı." Yani azabı onların üzerinden defedecek hiç kimse yoktur.

"Yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından." Bu azap, o kâfirlere bir ceza olarak takdir edilmiştir. Onların küfür ve inatları dolayısıyla çarptırıldıkları bir cezadır. Ayette geçen "(الْمَعَارِجِ) (el-me'âric)" kelimesi, yüce âlemlere çıkılan yolları ifade eder. Allah'a yol alanların kat ettiği merhaleler ile her merhale arasında gelip gidenlerin kat ettikleri menziller de bunlardandır. Her merhale, bir öncekinden daha yüksektir.

"Melekler ve Rûh (Cebrail), oraya yükselip çıkar." Melekler ve Cebrail buraya yükselirler. Burada mertebesinin yüceliğine ve getirdiği vahyin kutsiyetine işaret etmek üzere Cebrail'e özel bir atıfta bulunulmuştur.

---

29 Enfâl 8/32.

Buradaki ruhun, ölüm esnasında göğe yükselen insan ruhu olması da uzak ihtimal değildir.

"Miktarı (dünya senesiyle) ellibin yıl olan bir günde." *"Gün,"* göreceli bir zaman dilimidir. Yerkürenin bir günü, Mars veya Satürn'deki bir güne eşit değildir. Allah Teâlâ'nın bu geniş kâinattaki günlerinin çeşitleri sınırsızdır. Allahu a'lem.

"Doğrusu onlar, o azabı (ihtimalden) uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görmekteyiz." ifadesi müşriklerin kıyamet günüyle alay etmelerinin ve meydan okuyan bir tavırla onu hemen talep etmelerinin sebebidir. Çünkü onlar, o günün gerçekleşmesini uzak ihtimal, hatta imkânsız görseler de o gün, Allah nezdinde gerçekleşmesi kesin bir gündür.

"O gün gökyüzü, erimiş maden gibi olur." ayetinin metninde geçen "(الْمُهْل) (e'l-mühl)," katran ve erimiş madenler için kullanılan bir kelimedir. Ayrıca zeytinyağının dibine çöken ve arta kalan bulanık tabaka için de bu tabir kullanılır. Her iki mana da birbirine yakındır. Allahu a'lem.

"Dağlar da atılmış yüne döner." Kıyamet günü paramparça olup etrafa saçılması bakımından dağlar, saçılmış yüne benzerler.

"Dost, dostu sormaz." Hiçbir akraba kendi akrabasını, hiçbir arkadaş kendi arkadaşını sormaz olur. Çünkü başlarında öyle bir dert vardır ki artık birbirleriyle ilgilenecek vakitleri yoktur. Aslında birbirlerini göremeyecek kadar uzak değillerdir, hatta *"birbirlerine gösterilirler (fakat herkes kendi derdindedir)."*

O günün azabından kurtulmak için *"günahkâr kimse ister ki o günün azabından (kurtuluş için), oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini koruyup barındıran tüm ailesini fidye versin."* O gün akrabalar, sadece birbirlerini sormamakla kalmaz, bir de günahkârlar ateşten kurtulmak için yakın akrabalarını dahi fidye olarak vermek isterler. Hatta o, *"koruyup barındıran tüm ailesi"* ve tüm aşiretini bile feda etmek ister. Hatta *"yeryüzünde kim varsa hepsini fidye olarak vermek ister ki tek kendini kurtarsın."* Kıyamet günü bu günahkâr insan, ateşten kurtulmak için yeryüzündeki herkesi feda etmeyi dahi arzu eder.

"Fakat ne mümkün!" Arapçada "(كَلَّا) (kellâ)," azarlama ve olumsuz kılma ifadesidir. Yani bütün bunların artık bir faydası yoktur. Çünkü ahirette fidye söz konusu değildir.

"Bilinmeli ki o (cehennem), alevlenen bir ateştir." Cehennem bir kor ateşten ibarettir, azgın ve öfkelidir. Allah bizleri böyle bir ateşten korusun. O ateş *"derileri kavurup soyar."* Onların başlarının derisini sıyırıp atar. Arapçada "(اَلشَّوَى) (eş-şevâ)" kelimesi, "(شِوَاةٌ) (şivâtün)" kelimesinin çoğuludur. *"Kafa derisi"* anlamına gelir.

O ateş *"yüz çevirip geri dönen, (servet) toplayıp yığan kimseyi (kendine) çağırır."* Onları ister, çünkü onlar için hazırlanmıştır. Allah Teâlâ bu ayette, o bedbahtlara ait iki önemli özelliği zikretmektedir. Biri, haktan yüz çevirmeleri ve uzaklaşmaları, diğeri de mala karşı hırsları ve cimrilikleridir. Bu tarz bağlantıların kurulduğu ayetler çoktur. Bunlardan biri de şudur: *"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar, yoksulu doyurmaya teşvik etmez"*[30]

"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır." Hırslı ve sabırsız olmak insanın fıtratında vardır. İnsanın bu özellikleri, onu diğer varlıklardan ayıran önemli psikolojik eğilimlerdir. Hırslı ve sabırsız olmak (الهَلَع), insanı istikrarsızlığa sevk eden psikolojik bir rahatsızlıktır. Nimet anında insanı şımartan, mihnet anında insanı ümitsizliğe sürükleyen bir dengesizliktir. Irak kırsalında, tepkisel, dengesiz ve istikrarsız davranışlar gösteren kişiler için bu lafzın çok kullanıldığına tanık oldum.

"Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir." ayetleri her ne kadar, "(هَلُوعًا) (helûʿân)" kelimesinin lügavî bir tefsiri mahiyetinde olsalar da insanın içinde gizli bulunan bir davranış bozukluğuna işaret etmektedir. Bu tür kimseler, tüm insanların, kendisine muhtaç olmasını isterler, hayrın da başkalarına ulaşmasını istemezler. Başlarına bir musibet geldiğinde de sanki dünyanın sonu imiş gibi feryad-ı figan ederler.

---

30 Mâûn, 107/1-3.

"Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki onlar namazlarında devamlıdırlar (ihmal etmezler)." Onlar, namazlarını vaktinde kıldıkları gibi, onu asla geciktirmezler de.

"Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar." buyruğunda, miktarı belirlenmiş olan zekâttan bahsedilmektedir. Bu görüş müfessirlerin cumhuruna aittir. Nitekim zekât, ihtiyaç sahibi fakirlerin belirlenmiş bir hakkıdır. Ancak sadaka, miktarı belirlenmemiş bir infak türüdür. Aynı şekilde hak sahiplerine verilen nafaka onlar için haktır. Ancak dilenci ve ihtiyaç sahipleri için sadaka haktır. Bu sûrenin Mekkî olduğu ve zekâtın ise Mekke'de değil Medine'de farz kılındığı meselesi tartışmalıdır. Zekâtın Mekke döneminde meşru kılındığını, ancak tüm tafsilatıyla Medine döneminde uygulanmaya başlandığını söylemek yanlış olmaz. Nitekim ibadetlerde buna benzer durumlar söz konusu olabilir.[31] Allahu a'lem.

"İsteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmış olana." ayetinde geçen "(السَّائِلِ) (es-sâil)," ihtiyacını karşılamak üzere insanlardan bir şeyler isteyen kimse demektir. "(وَالْمَحْرُومِ) (el-mahrûm)" ise yiyecek lokması bile olmayan fakir kimse demektir.

"Ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar." Kıyamet günü karşılaşacağı mükâfat ve cezaya inanan kimseler, *"Rablerinin azabından korkanlar"*dır. Burada kastedilen *"korkma,"* olumlu anlamda bir korkmadır. Çünkü insanı gafletten kurtararak nefis muhasebesi yapmaya sevk eder.

"Emanetlerine ve ahitlerine riayet edenler." O emanetleri muhafaza altına alıp onlarla ilgilenirler.

"Şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar." Onlar, şahitliklerini tastamam yerine getirirler ve asla doğru şahitlik yapmaktan çekinmezler.

"Namazlarını koruyanlar." Onu tadil-i erkâna riayet ederek hakkıyla eda ettikleri gibi, manevî nurunu kalplerinde muhafaza etmeye çalışır, onun izlerini davranış ve tutumlarına yansıtmaya çalışırlar. Onu, kötülük ve gafletle zayi etmezler.

---

31 Müellif, Medine döneminde kâmil manada uygulanan birtakım ibadetlerin Mekke döneminde farklı formlarda uygulanmaya başlandığına işaret etmektedir. (Çev.).

"(Resûlüm!) O kâfirlere ne oluyor ki sana doğru koşuyorlar." Ne oluyor ki onlara, boyunlarını sana doğru uzatıp sana gelmektedirler. Seninle çok ilgililer. Senden ne istiyorlar acaba? *"Bölük bölük sağından ve solundan geliyorlar."* Senin etrafında öbek öbek toplanmışlar. Ayette geçen "(عِزِينَ) ('izîn)" kelimesi, "öbek" manasında olup, "(عِزْوَةٌ) ('izve)" kelimesinin çoğuludur.

"Onlardan her biri nimet cennetine sokulacağını mı umuyor?" Onlar, küfür ve zulüm üzere daim oldukları halde cennete girmeyi mi umuyorlar?!

"Hayır, (hiç ummasınlar!) Şüphesiz Biz onları, kendilerinin de bildikleri şeyden yarattık (fakat ibret almadılar, imana gelmediler)." Biz onları, bir nutfeden ve atılmış pis bir sudan yarattık. Bu cevap, bazı müşriklerin yersiz beklentilerine reddiye mahiyetindedir. Çünkü onlardan bazıları şunu iddia ediyorlardı: "Eğer ahirette bir cennet olacaksa, biz oraya girmeye daha layığız. Çünkü biz bu toplumun önde gelen şerefli insanlarıyız." Kur'ân, bu ayetle, âdeta onlara şöyle cevap vermiştir: "Siz neyden yaratıldığınızı biliyorsunuz. Sizin yaptığınız ameller de bellidir. Neyin beklentisi içindesiniz?"

"Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki" ayeti, ağır yemin siğalarından biridir. Doğular, yıldız ve gezegenlerin farklı çıkış noktaları demektir. Güneşin, şahit olduğumuz her günkü hareketi de bu kapsamda değerlendirilir. Her gün yeni bir doğuş mevcuttur. Ayrıca her günün farklı bir doğuş mekânı vardır. Gezegenler de aynı şekildedir. Her gezegenin, kendine has bir günü mevcuttur.

"Şüphesiz, onların yerine daha iyilerini getirmeye Bizim gücümüz yeter." Onları helâk edip yerlerine başkalarını getirmeye gücümüz vardır. *"Kimse Bizim önümüze geçemez."* Biz bundan aciz de değiliz.

"Ama sen onları (şimdilik) bırak da tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya dek dalsınlar, oynayadursunlar." Onları küfür ve inatları üzere bırak, sakın onlarla meşgul olma. Oyuna dalmak, hakkı arzulayan ciddiyet sahibi insanların işi değildir. Bu sebeple onları terk etmesi istenmiştir. Ayetteki her iki fiilin de (yehûdû ve yel'abû) meczum olması, ilave bir manaya daha işaret eder ki o da tehdittir. Çünkü fiiller mukadder bir "emir lâm"ı (ل) ile cezmedilmişlerdir. Manası ise "Dalsınlar

ve oynasınlar bakalım!" şeklindedir. Bu fiillerin, talep cümlesi olan "(فَذَرْهُم) (fezerhüm)" emriyle meczum kılınmış olması ise uzak bir ihtimaldir. Çünkü fiillerin bu emrin cevabı olmaları uygun değildir. Zira müşrikler, öncesinde de sonrasında da oyuna dalmışlardı. Allahu a'lem.

"(الْأَجْدَاثِ) (el-ecdâs)," *"kabirler"* demektir. *"O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibidirler."* Kabirlerinden çıktıktan sonra, dünya hayatında putlarına doğru koştukları gibi, hesap ve kitap çağrılarına uyarak bir yere doğru koşarlar. *"Kendileri zillete bürünmüş bir halde."* Zillet içinde bunu yaparlar. *"İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!"* Bu, müşriklerin, sûrenin başında alaycı ve meydan okuyan bir üslupla sordukları şu sorunun karşılığıdır: *"Birisi, mutlaka gelecek olan o azabı istedi."*

سُورَةُ نُوحٍ

71- NÛH SÛRESİ

265. MECLİS: HZ. NÛH (A.S.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّآ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّأْتِيَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١﴾
قَالَ يٰقَوْمِ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ
لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى اِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ اِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ
لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّى دَعَوْتُ قَوْمِى لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ
دُعَآءِىٓ اِلَّا فِرَارًا ﴿٦﴾ وَاِنِّى كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوٓا اَصَابِعَهُمْ فِٓى
اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَاَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ﴿٧﴾ ثُمَّ اِنِّى دَعَوْتُهُمْ
جِهَارًا ﴿٨﴾ ثُمَّ اِنِّٓى اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا ﴿٩﴾ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ
بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهَارًا ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ
لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ
طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ
مِّنَ الْاَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ
لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوحٌ رَّبِّ اِنَّهُمْ
عَصَوْنِى وَاتَّبَعُوا مَنْ لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهٗ وَوَلَدُهٗٓ اِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا
﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَّلَا سُوَاعًا وَّلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا
﴿٢٣﴾ وَقَدْ اَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا ضَلٰلًا ﴿٢٤﴾ مِمَّا خَطِيٓـَٔاتِهِمْ
اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِّنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ
لَا تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ
وَلَا يَلِدُٓوا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَّبِّ اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِىَ
مُؤْمِنًا وَّلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

1. "Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar!" diye Nûh'u kendi kavmine gönderdik.

2-4. Nûh şöyle dedi: Ey kavmim! Şüpheniz olmasın ki ben sizi, "Allah'a kulluk edin; O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vadeye kadar tehir etsin (muaheze etmeden yaşatsın)." diyerek apaçık uyaran bir kimseyim. Bilinmeli ki Allah'ın tayin ettiği vade gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!

5. (Sonra Nûh,) Rabbim! dedi, doğrusu ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim;

6. Fakat benim davetim, ancak kaçmalarını arttırdı.

7. Gerçekten de (imana gelmeleri ve böylece) günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, (beni görmemek için) elbiselerine büründüler, ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler.

8. Sonra, ben kendilerine haykırarak davette bulundum.

9. Sonra, onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum.

10. Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır.

11. (Mağfiret dileyin ki) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin,

12. Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın.

13. Size ne oluyor ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?

14. Oysa sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır.

15. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenk içinde nasıl yaratmış!

16. Onların içinde ayı bir nûr kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır.

17. Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir.

18. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır.

19-20. Allah, onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz diye yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır.

21. (Öğütlerinin fayda vermemesi üzerine) Nûh, Rabbim! dedi, doğrusu bunlar bana karşı geldiler de malı ve çocuğu kendi ziyanını arttırmaktan başka işe yaramayan kimseye uydular.

22. Bunlar da büyük hileler, büyük desiseler kurdular!
23. Ve dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!
24. (Böylece) onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını arttır!
25. Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar.
26. Nûh, "Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!"
27. "Çünkü Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler)."
28. "Rabbim! Beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helâkini arttır!" demişti.

HZ. NÛH (A.S.)

Hz. Nûh'un (a.s.) kıssası, Kur'ân-ı Kerim'de birçok sûrede tekrarlanmaktadır. Ancak bu sûre tamamıyla bu kıssadan bahsetmektedir. Bu sûre, putlarla ve işbirlikçileriyle mücadeleyi ve ilk beşerî sapkınlığa karşı duruşu konu alan ilk nebevî davetin yoğunlaştırılmış bir özetidir. Bu mücadelenin sonunda, iman etmeyen azgın ve inatçı topluluğun üzerine, Allah'ın kuşatıcı azabının inerek onları helâk ettiğinden; Nûh'un ve onunla beraber iman eden az bir grubun kurtuluşundan söz edilmiştir. Sûrenin ana konularını şu şekilde özetleyebiliriz:

Birincisi: Sûrede ilk olarak, Hz. Nûh'un (a.s.), fıtratı bozulmuş ve kendi elleriyle yaptıkları putlara tapmakta olan kavmini uyarmak üzere gönderildiği belirtiliyor: ***"'Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar!' diye Nûh'u kendi kavmine gönderdik."*** Böylece Hz. Nûh (a.s.), görevini ifa etmeye başlamış, kavmine gerçekleri anlatmış; onları yalnızca Allah'a ibadet etmeye teşvik etmiş ve içinde bulundukları sapkınlıktan vazgeçmeleri hususunda şöyle uyarmıştır: *"Nûh şöyle dedi: Ey kavmim! Şüpheniz olmasın ki ben sizi, 'Allah'a kulluk edin; O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vadeye kadar tehir etsin (muâhaze etmeden*

yaşatsın).' diyerek apaçık uyaran bir kimseyim. Bilinmeli ki Allah'ın tayin ettiği vade gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!"

İkincisi: Sûre, Hz. Nûh'un (a.s.), kavmiyle olan mücadelesini, bu mücadelesindeki yöntemini ve gece gündüz devam eden çabasını bıkmadan, usanmadan ısrarla devam ettirdiğini, kavmini bazen uyardığını bazen de müjdelediğini, onların ise onu işitmemek için parmaklarıyla kulaklarını tıkadıklarını ve ısrarla dalâlet üzere kalmaya devam ettiklerini özet bir şekilde anlatmaktadır: *"(Sonra Nûh,) 'Rabbim! dedi, doğrusu ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim; Fakat benim davetim, ancak kaçmalarını arttırdı. Gerçekten de (imana gelmeleri ve böylece) günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, (beni görmemek için) elbiselerine büründüler, ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler. Sonra, ben kendilerine haykırarak davette bulundum. Sonra, onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum. Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin, mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın.'"*

Üçüncüsü: Sûrede Hz. Nûh'un (a.s.), eşsiz kâinatın yaratılışına işaret eden ve davet yönteminde kullandığı aklî delillerden bazıları arz edilmektedir: *"Size ne oluyor ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz? Oysa sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenk içinde nasıl yaratmış! Onların içinde ayı bir nûr kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır. Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır. Allah, onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz diye yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır."*

Dördüncüsü: Hz. Nûh (a.s.), kavminin kendisinden yüz çevirdiklerini, davetini inkâr ettiklerini ve putlarına sıkıca sarıldıklarını görünce, onları şu ifadelerle şikâyet etmiştir: *"(Öğütlerinin fayda vermemesi üzerine) Nûh, 'Rabbim! dedi, doğrusu bunlar bana karşı geldiler de malı ve çocuğu kendi ziyanını arttırmaktan başka işe yaramayan kimseye uydular. Bunlar da büyük hileler, büyük desiseler kurdular! Ve dediler ki: 'Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğûs'tan,*

Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!' (Böylece) onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını arttır!'"

Beşincisi: Yukarıdaki şikâyetin ardından Hz. Nûh (a.s.), topyekûn helâk olmaları için kavmine beddua etmeye başlamış, Allah Teâlâ da kendisine icabet ederek onları topluca suda boğmuştur: *"Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar. Nûh demişti ki: 'Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma! Çünkü Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler).'"*

Altıncısı: Bu sûre, Hz. Nûh'un (a.s.) açık davetine ve güçlü delillerine rağmen kendisine iman etmeyen zalimleri, zulüm ve küfürde ısrar edenleri istisna ederek; kendine, anne-babasına, iman ederek ona sığınan kadın ve erkeklere bağışlanma talebiyle son bulmaktadır: *"Rabbim! Beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helâkini arttır!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Nûh'u kendi kavmine gönderdik." Hz. Nûh'un (a.s.) daveti hakkında tekit edatı olan (لَقَدْ) ile söze başlanması, haberin önemini gösterir. Nûh kavmi, insanlığın erken döneminde yaşayan kavimlerdendi.

"Allah'a kulluk edin; O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin." Yani peygamberinize itaat edin. Çünkü Allah'tan gelen vahyi tebliğ eden peygambere itaat etmek, Allah'a itaat etmek demektir. Böylece *"Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın."* Yani bu sebeple günahlarınızı bağışlar. Ayette geçen (مِنْ) harf-i cerri, tekit ifade eder. Ayette "(يَغْفِرْ) (yağfir)" fiili de meczum olarak gelmiştir. Çünkü bu fiil, *"Allah'a kulluk edin; O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin"* ayetinde geçen üç fiilin cevabı mesabesindedir. Böylece *"sizi belli bir vadeye kadar tehir etsin (muaheze etmeden yaşatsın)."* Sizi hemencecik helâk etmek yerine belirlenmiş ecelinize kadar size mühlet versin.

"(Sonra Nûh,) 'Rabbim! dedi, doğrusu ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim.'" Gece gündüz davet ettim. Bu söz, devamlığı ifade ediyor. Yani gece ve gündüzün uygun olan zaman dilimlerinde daima onları davet ettim. *"Fakat benim davetim, ancak kaçmalarını arttırdı."* Onlara yönelik çağrılarım ve davetim boşa çıktı. *"Onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar."* Sözlerimi duymamak için parmak uçlarıyla kulaklarını tıkadılar. Ayette her ne kadar parmaklar zikredilmiş olsa da kastedilen, parmak uçlarıdır. Çünkü parmakların hepsi kulağa girmez. Ayet, onların duymamak için kulaklarını ne kadar sıkı bir şekilde kapattıklarını tasvir etmektedir.

Onlar ayrıca *"(Beni görmemek için) elbiselerine büründüler."* Hz. Nûh (a.s.) onlara hitap ederken onu görmemek için yüzlerini ve gözlerini elbiseleriyle kapatıyorlardı. Kulaklarını kapatmakla kalmayarak elbiseleriyle yüzlerini ve gözlerini kapatmaları, onun söylediklerinden bir şey duymak veya onu görmek istemediklerini mübalağalı bir şekilde göstermektedir.

"Ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler." Onların yüz çevirmelerinin en önemli sebebi kibirdir. Nitekim kibir, insan açısından en büyük hastalık ve beladır. *"Sonra, ben kendilerine haykırarak davette bulundum."* Onlara karşı açık ve net bir dil kullanarak davette bulundum. *"Sonra, onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum."* Duruma uygun olarak Hz. Nûh (a.s.), insanların yoğun olduğu yerlerde davetini açıkça ilan ediyor, kendileriyle diyaloğa geçtiği kişilerle de toplumdan baskı görmemeleri için davetini gizlice sürdürüyordu.

Kur'ân'ın bizlere sunduğu bu bilgiler, İslam'a davetin toplumsal ve bireysel gereksinimler doğrultusunda şekillenebileceğini, farklı yöntem ve üsluplarla yürütülebileceğini öğretmektedir. Diğer taraftan Hz. Nûh'un (a.s.), insanların gözü önünde İslam davetini açıkça ilan etmesini, üstün cesaret gösterisi olarak görenlerin bu zannı Kur'ânî metoda göre yanlıştır ve vehimden ibarettir. Çünkü hakkı söylemenin zamanı, yöntemi ve gayesi vardır. Bir sözü hiçbir amaç gözetmeden alelade söylemek yerine susmak daha evlâdır.

"Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin,

Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın." Muhatapları dünyevî nimetlerle teşvik etmek gibi, davetin bir başka üslubu ile karşı karşıyayız. Örneğin, gökyüzünden bereketli yağmurların yağdırılması, insanlara mallar, evlatlar veya yemyeşil bahçeler ve ırmaklar verilmesi bu türden dünyevî teşviklerdendir.

Burada, davetle alakalı önemli bir meseleye daha değinmek gerekir. Davetçilerden bazıları, insanlara Allah'ı ve ahiret gününü hatırlatmakla görevlerinin sona ereceğini sanıyor. Ancak günümüzde dünyaya meyleden insanların azımsanmayacak derecede çok oldukları malumdur! Küfrün davetçileri, insanların sorunlarını çözmek ve hayat standartlarını geliştirmek üzere bilimsel teoriler üretip iktisat ve hizmet sektöründe programlar sunarken, İslam davetine kulak verenlerin, hatta davetçilerin açık veya gizli bir bunalım içinde olmaları kabul edilemez bir şeydir. Diğer taraftan onlar, İslam'ın hak din olduğuna ve ona muhalefet eden her şeyin batıl olduğuna inanıyorken işlerinin büyük bir çoğunluğunu batıl bir yöntemle halletmeye çalışmaları da kabul edilemez. Hz. Nûh'un (a.s.) davetine dair bu ayetler, İslam'ı tebliğ için başka alanlara da kapı aralamaktadır. Öyle ki ayetler uhrevî ve dünyevî müjdeleri bir araya getirmektedir. Bu ise, ilmî çabalarla elde edilemeyen ilave bir gayret gerektirmektedir. Hz. Yusuf kıssasında da gördüğümüz üzere, onun Mısır halkını açlık ve kıtlıktan kurtarmak için gösterdiği çaba, onun insanları Allah'a ve ahiret gününe inanmaya davet etmesinden daha az yoğunluklu bir çaba değildir.

"Size ne oluyor ki Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?" Size ne oluyor ki Allah'ı hakkıyla yüceltmiyor ve O'na gereği gibi saygı duymuyorsunuz?

"Oysa sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır." Sizleri değişik merhalelerden geçirerek O yaratmıştır. Nutfeden alakaya, sonra mudğaya çevirdi ve sizi annelerinizin rahmine yerleştirdi. Doğumdan sonra ise bebeklik, çocukluk ve gençlik çağı, olgunluk, ardından da yaşlılık çağı gibi dönemleriniz gelmektedir.

"Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenk içinde nasıl yaratmış!" "Görmek," gözün görevidir; ancak burada bahsedilen şeyi görmek mümkün değildir. Zira insanların yedi kat göğü görmeleri mümkün

değildir. Bu durumda kelam, bağlama uygun bir manaya hamledilmelidir. Şöyle ki: Buradaki bakmak, ilim, yani bilmek anlamında kullanılmıştır. Yani onlar daha önce kendilerine gelen bir peygamber aracılığıyla göğün yedi kat olduğunu biliyorlardı. Ya da Hz. Nûh (a.s.) onlara şöyle diyordu: "Sadece ilk/alt tabakasını gördüğünüz bu gökyüzünün üzerinde başka semaların olduğunu da bilin." Gördükleri bu dünya seması, kâinatın daha büyük bir suretini onlara sunmaktadır. Allahu a'lem.

"Onların içinde ayı bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır." Allah Teâlâ bu ayette güneşi kandile benzeterek aya nazaran daha öncelikli kılmıştır. Çünkü kandil, ateşle yakılır; hem ısı hem de ışık kaynağıdır. Ama nur böyle değildir. Nur, karanlığın zıddı olan aydınlıktır, ısı kaynağı değildir, ateşle yakılmayı da gerektirmez.

"Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir." Âdem'i topraktan yarattığı gibi sizleri de topraktan var etti. Ardından yerden biten ot ve besinlerle sizleri besledi. Öldükten sonra da bedenlerinizin toprağa gömülmesiyle *"Sizi yine oraya döndürecek ve oradan yeniden çıkaracaktır."* Tüm bunlar yeniden diriliş sayesinde olacaktır. İnsanın yaratılış, yok oluş ve yeniden dirilişiyle alakalı bu tablo, bitkinin yetişmesi, olgunlaşıp kuruması ve çekirdeğinin yeniden topraktan filizlenmesine benzer. Yaratıcıların en iyisi olan Allah, ne yücedir!

"Allah, yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır." Kendiniz için yaşam alanları kurmanız ve rahatça hareket etmeniz için yeryüzünü dümdüz yaptık. Bu düzlük, yeryüzünün genel yapısı itibariyle değil insanoğlunun müşahede ettiği ve üzerinde yaşadığı kadarıyladır. *"Onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz diye."* Yani rahatça yol alabilmeniz ve bir yerden başka bir yere gidebilmeniz için böyle yarattık.

"Malı ve çocuğu kendi ziyanını arttırmaktan başka işe yaramayan kimseye uydular." Kendi kavmi, Hz. Nûh'u (a.s.) bırakıp, sapkın olduklarını bildikleri halde içlerindeki sermaye ve nüfuz sahiplerine tabi oldular. Burada toplumdaki şımarık kişilerin, insanları saptırmadaki rolüne bir işaret söz konusudur. *"Bunlar da büyük hileler, büyük desiseler kurdular!"* İçinde bulundukları yersiz kuruntulara ve dalâlete sarılıp, halkı Hz. Nûh'un davetine karşı kışkırtarak büyük bir tuzak kurdular.

"Ve dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suvâ'dan, Yeğûs'tan, Ye'ûk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!" Bunlar, Nûh kavminin ilah edindikleri putlardı. Bu isimler, Arapçada iştikakı olmayan özel isimlerdir. Bunlar, Buhârî'de[32] yer alan bir habere göre, o toplumdaki sâlih kimselere ait isimlerdi. O insanlara duydukları aşırı sevgi sebebiyle, onlar öldükten belli bir süre sonra şeytanın teşvikiyle onlara tapmaya başlamışlardı.

"(Rabbim!) Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını (dalâletlerini) arttır!" buyruğundaki *"dalâlet,"* hidayetin zıddı anlamında değildir, zira bu, Hz. Nûh'un (a.s.) davetine tamamen ters düşer. Buradaki dalâlet, yol bilmezlik, helâk olmak ve güçlerinin yok olmasıdır. Onlar, *"günahları yüzünden,"* yani zulmetmeleri, şirk koşmaları ve günah işlemeleri sebebiyle *"suda boğuldular"* ve helâk oldular. *"Ardından da ateşe sokuldular."* Bu anlatım, onların ateşin sıcağıyla suyun soğuğu arasında çeşitli azaplara çarptırıldıklarına işaret etmektedir.

"Nûh, 'Rabbim! dedi, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!'" Ey Rabbim! Bu diyarların sakinlerinden hiç kimseyi sağ bırakma! *"Çünkü Sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar."* Hz. Nûh'un (a.s.), kavminin helâk olması için beddua etmesinin sebebi işte budur. Nûh'un (a.s.) korktuğu şey, kendi kavminin, iman eden ve ona tabi olan az sayıdaki halkı saptırmaları ve bu sapkınlıklarını gelecek nesillere sirayet ettirmeleridir.

Hz. Nûh'un (a.s.), kavminin önde gelenleri için kullandığı, *"yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) doğururlar."* ifadesinde mecaz-ı mürsel vardır. Çünkü yeni doğan kimsenin ahlaksızlık ve nankörlükle nitelenmesi mümkün değildir. Onların, büyüdükten sonra bu davranışları anne-babalarından veya çevrelerinden öğrenecekleri kastedilmiştir.

"Zalimlerin de ancak helâkini arttır." Yani onları kökten helâk et.

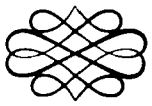

32 Buhârî, *Sahîh*, 4/1873.

سُورَةُ الجِنِّ

72- CİN SÛRESİ

266. MECLİS: İNSANLARIN CİNLERLE ALAKASI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا اَحَدًا ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ﴿٧﴾ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ وَاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾ وَاَنَّا لَا نَدْرِي اَشَرٌّ اُرِيدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَاَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰى اٰمَنَّا بِهٖ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾ وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَاَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَآءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾ وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوا رَبِّي وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنِّي لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ اِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللّٰهِ وَرِسَالَاتِهٖ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ

إِنْ أَدْرِيٓ أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُۥ رَبِّيٓ أَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُۥ يَسْلُكُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا۟ رِسَٰلَٰتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَىْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

1-2. (Resûlüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'ân'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten hârikulâde güzel bir Kur'ân dinledik de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız.

3. Hakikat şu ki Rabbimizin şânı çok yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir.

4. Doğrusu bizim beyinsiz olanımız, Allah hakkında pek aşırı yalanlar uyduruyormuş.

5. Hâlbuki biz, gerek insanlar gerekse cinler Allah hakkında asla yalan söylemezler sanmıştık.

6. Şu da gerçek ki insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da onların taşkınlıklarını arttırırlardı.

7. Onlar da sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi tekrar diriltmeyeceğini sanmışlardı.

8. Doğrusu biz (cinler), göğü yokladık, fakat onu sert bekçilerle, alev hüzmeleriyle doldurulmuş bulduk.

9. Hâlbuki (daha önce) biz onun bazı kısımlarında (haber) dinlemek için oturacak yerler (bulup) oturuyorduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir alev hüzmesi buluyor.

10. Bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü murat edildi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?

11. Gerçekten biz, -kimimiz sâlih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda olmak üzere- türlü türlü yollar tutmuştuk.

12. (Artık) şu gerçeği şüphesiz anladık ki biz yeryüzünde bulunsak da Allah'ı aciz bırakamayacağız, başka yere kaçmakla da elinden kurtulamayacağız.

13. Doğrusu biz, o hidayeti (Kur'ân'ı) işitince ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse, artık ne bir (ecrinin) eksikliğe uğratılmasından ne de haksızlık edilmesinden korkar.

14. İçimizde, (Allah'a) teslimiyet gösterenler de var, hak yoldan sapanlar da var. Teslimiyet gösteren kimseler, doğru yolu arayanlardır.

15. Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır.

16-17. Şayet doğru yolda gitselerdi, bu hususta kendilerini denememiz için onlara bol su verirdik. Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, (Rabbin) onu gitgide artan çetin bir azaba uğratır.

18. Mescitler şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin).

19. Allah'ın kulu, O'na yalvarmaya (namaza) kalkınca, neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi.

20. (Resûlüm!) De ki: Ben ancak Rabbime yalvarırım ve O'na kimseyi ortak koşmam.

21. De ki: Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sahibim.

22. De ki: Gerçekten (bana bir kötülük dilerse) Allah'a karşı beni kimse himaye edemez, O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam.

23. (Benim yaptığım,) ancak Allah katından olanı, O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Artık kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki ona, (kendi gibilerle birlikte) içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır.

24. Sonunda, tehdit edilip durduklarını (azabı, kıyameti) gördükleri zaman, kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, bileceklerdir.

25. De ki: Tehdit edilegeldiğiniz (azap) yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar, ben bilmem.

26. O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz;

27. Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar,

28. Ki böylece onların (peygamberlerin), Rablerinin gönderdiklerini hakkıyla tebliğ ettiklerini bilsin. (Allah) onların nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır (kaydetmiştir).

İNSANLARIN CİNLERLE ALAKASI

İnsan, bu evrende tek başına yaşamamaktadır. Onun dışında birçok varlık bulunmaktadır. Bunların bir kısmı insanoğlunun, geçmişten beri birlikte yaşadığı ve kendilerine nasıl davranacağını öğrendiği hayvan ve bitkiler gibi duyu organlarıyla idrak edilebilen varlıklardır. Bunların yanında, varlığı duyu organlarıyla idrak edilemeyen, ancak ilmin ve tıbbın gelişmesiyle öğrenilebilen virüsler, mikroplar ve bakteriler gibi canlılar da bulunmaktadır. Aynı şekilde varlığı hakkında bilgi sahibi olamadığımız ve ancak gelecekte bilinmesi muhtemel radyasyon türündeki ışınların da varlığı bir gerçektir.

Aklıselim sahibi bir insan, ilmî tecrübelerinden edindiği birikimle, idrak edemediği şeylerin var olduğuna inanır. Cinler âlemi de varlığını bütün semavî dinlerin kabul ettiği bu tür varlıklardandır. Bu sûrenin konusu, cinler âleminin varlığını ispat etmeye çalışmak değil, cinlerin bazı özelliklerini zikrederek bu âleme dair insanların zihninde yer edinen yanlış imaj ve anlayışları bertaraf etmektir. Bu sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Birincisi: Sûre, cinlerden bir grubun, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kur'ân tilavetini dinledikleri, ondan etkilendikleri ve bu sebeple iman ettikleri haberiyle başlıyor: *"(Resûlüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'ân'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten hârikulâde güzel bir Kur'ân dinledik de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız."*

Bunlar böylece, kendi akılsızlarını ve müşriklerin söylediklerini ikrar etmiş oldular: *"Hakikat şu ki Rabbimizin şânı çok yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir. Doğrusu bizim beyinsiz olanımız, Allah hakkında pek aşırı yalanlar uyduruyormuş."* Cinler kendi akılsızlarının ve müşriklerinin, tıpkı beşer müşrikleri gibi, ilahî risaletleri inkâr ettiklerini ve peygamberleri yalanladıklarını belirttiler: *"Onlar da sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi tekrar diriltmeyeceğini sanmışlardı."*

İkincisi: Sûrede cinlerden bir grubun diliyle, insanlardan bazılarının cinlerden bazılarıyla bir araya gelip onlara sığındıkları, bu durumun

onlar için büyük bir zillet ve sapkınlık olduğu bizlere haber verilmektedir: *"Şu da gerçek ki insanlardan bazı kimseler cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da onların taşkınlıklarını arttırırlardı."*

Üçüncüsü: Sûrede ayrıca cinlerden aynı grubun ifadelerine göre, onların göğü yokladıkları ama göğün korunmakta olduğu, bu sebeple eskisi gibi oradan bilgi elde edemedikleri gibi hususlar bizlere haber veriliyor. Aslında onlar, bu sözlerle Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaleti ve Kur'ân'ın inmeye başlamasıyla gökyüzünde meydana gelen değişime işaret etmiş oldular: *"Doğrusu biz (cinler), göğü yokladık, fakat onu sert bekçilerle, alev hüzmeleriyle doldurulmuş bulduk. Hâlbuki (daha önce) biz onun bazı kısımlarında (haber) dinlemek için oturacak yerler (bulup) oturuyorduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir alev hüzmesi buluyor. Bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü murat edildi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?"*

Dördüncüsü: Cinlerle alakalı son olarak, onların değişik yapısal özelliklere sahip oldukları, birçok kısma ayrıldıkları, bir kısmının mümin, bir kısmının kâfir, bir kısmının iyi niyetli, bir kısmının kötü niyetli oldukları görülmektedir: *"Gerçekten biz, -kimimiz sâlih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda olmak üzere- türlü türlü yollar tutmuştuk. (Artık) şu gerçeği şüphesiz anladık ki biz yeryüzünde bulunsak da Allah'ı aciz bırakamayacağız, başka yere kaçmakla da elinden kurtulamayacağız. Doğrusu biz, o hidayeti (Kur'ân'ı) işitince ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse, artık ne bir (ecrinin) eksikliğe uğratılmasından ne de haksızlık edilmesinden korkar. İçimizde, (Allah'a) teslimiyet gösterenler de var, hak yoldan sapanlar da var. Teslimiyet gösteren kimseler, doğru yolu arayanlardır. Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır."*

Beşincisi: Sûrede, cinlerden sonra Kureyş'in durumuna da işaret edilmiş, hakka yönelmeleri için müjdeleme ve korkutma unsurları kullanılmıştır: *"Şayet doğru yolda gitselerdi, bu hususta kendilerini denememiz için onlara bol su verirdik. Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, (Rabbin) onu gitgide artan çetin bir azaba uğratır."*

Altıncısı: Bu bölümde sûre, Mekke müşriklerini, Mescid-i Haram'ı putlardan ve onlara dair cahilî ritüellerden arındırmaları konusunda

uyarmıştır: *"Mescitler şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin)."*

Yedincisi: Müşriklere yönelik bu uyarılardan sonra Kur'ân, müşrikleri, tevhide, dini Allah'a halis kılmaya ve sadece O'na tevekkül etmeye çağırmış; Muhammedî davete karşı tutumlarını değiştirmeleri gerektiğini beyan etmiş; Allah'a ve Resûlüne karşı gelmenin ve şirk hususundaki inatlarının akıbeti hususunda kendilerini uyarmıştır: *"Allah'ın kulu, O'na yalvarmaya (namaza) kalkınca, neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi. (Resûlüm!) De ki: Ben ancak Rabbime yalvarırım ve O'na kimseyi ortak koşmam. De ki: Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sahibim. De ki: Gerçekten (bana bir kötülük dilerse) Allah'a karşı beni kimse himaye edemez, O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam. (Benim yaptığım,) ancak Allah katından olanı, O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Artık kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki ona, (kendi gibilerle birlikte) içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır. Sonunda, tehdit edilip durduklarını (azabı, kıyameti) gördükleri zaman, kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, bileceklerdir."*

Sekinzincisi: Cin sûresi, cinlerle ilgili gaybî haberlere, ahiret hayatına ve Mekke müşriklerinin kötü akıbetine işaret ederek; Allah Resûlü'nün (s.a.s.) gayb âlemiyle ilişkisini ele almış; peygamber olduğu halde gaybı ancak Allah'ın bildirdiği kadarıyla bilebileceğini hatırlatmıştır: *"De ki: Tehdit edilegeldiğiniz (azap), yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar, ben bilmem. O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar ki böylece onların (peygamberlerin), Rablerinin gönderdiklerini hakkıyla tebliğ ettiklerini bilsin. (Allah) onların nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır (kaydetmiştir)."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"(Resûlüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'ân'ı) dinlediği bana vahyolunmuştur." Anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber (s.a.s.) cinlerin kendisini dinlediklerinden habersizdi.

Müfessir İbn Kesir, Hasan-ı Basri'den naklettiği bir rivayette şöyle diyor: "Allah, kendisine bu haberi ulaştırıncaya kadar, onlardan haberi yoktu."[33] Ayetteki "(نَفَرٌ) (nefer)" kelimesi Arapçada, on kişiyi geçmeyen küçük bir grubu ifade etmek üzere kullanılır.

"'Gerçekten biz, hârikulâde güzel bir Kur'ân dinledik' dediler." Cinler, Kur'ân'ın kendilerinde bıraktığı güzel etkiyi bu sözleriyle ifade ettiler.

"Doğru yola ileten." Doğru olana, hayra ve hikmete yönelten bir Kur'ân.

"Hakikat şu ki Rabbimizin şânı çok yücedir. O ne eş ne de çocuk edinmiştir." Şanı yüce Rabbimizin bir eş veya çocuğunun olması düşünülemez. O, bu tür noksanlıklardan münezzehtir.

"Doğrusu bizim beyinsiz olanımız." Onlar, bu sözleriyle kendi türlerinden olan İblis'i kastediyorlardı. *"Pek aşırı yalanlar uyduruyormuş."* Arapçada "(شَطَطًا) (şetatan)" kelimesi, doğruluk ve adaletten sapmak manasına gelir.

"Hâlbuki biz, gerek insanlar gerekse cinler Allah hakkında asla yalan söylemezler sanmıştık." İnsanlar veya cinler arasında Allah'a yalan söylemeye cür'et edecek kimsenin olabileceğini zannetmezdik.

"Şu da gerçek ki insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı." Cinleri kendilerine kalkan ediniyorlardı. Bu tavır, yaygın cahilî bir âdetti. Nitekim Mekke müşrikleri, yolculukları esnasında, ıssız bir vadiden geçerken serkeş cinlerin saldırılarından korunmak için -kim olduğunu bilmedikleri halde- cinlerin efendisine sığınırlardı. Çünkü cin korkusu Araplar arasında o kadar yaygındı ki onlara ibadet etmeye başlamışlar, hatta Allah'a ait bazı sıfatları cinlere nispet etmişlerdi.

"Onların taşkınlıklarını arttırırlardı." Cinlere ibadet etmeleri, onların korku, zillet ve sapkınlıklarını daha da arttırırdı. Yaratıcısının dışındaki bir varlığa sığınan kimsenin durumu işte böyledir. Ayetin bu manası, hem bağlam açısından hem de cinler konusundaki yanlış

---

33 İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim*, 7/290, Daru Taybe, II. Baskı, 1999, Tahkik: Sami b. Muhammed es-Selâme.

anlayışı bertaraf etmek açısından daha uygundur. Zira birçok insan, cinlerin insanları ele geçirebileceğine olan inancı sebebiyle cinlerden çok korkar. Gerçek şu ki ne cinler insanları ele geçirebilir, ne de insanlar cinleri ele geçirebilir. Ayetteki ifadeyi bu şekilde anlamak, insanların cinlere sığınması ve onlardan yardım istemesinin cinleri daha çok yoldan çıkardığını ve günaha sürüklediğini söylemekten daha doğrudur. Çünkü bu ikinci yorum ayetteki "(رَهَقَ) (rehak)" kelimesinin anlamına uygun değildir. *"Kendilerini zillet bürür (terhekuhum)"*[34] ayetiyle *"İşimde bana güçlük çıkarma (turhikni)"* ayetinde de bu görülmektedir. Bu sûrenin 13. ayetinde geçen *"Kim Rabbine iman ederse, artık ne bir (ecrinin) eksikliğe uğratılmasından ne de haksızlık edilmesinden korkar"* cümlesinde de durum aynıdır. Allahu a'lem.

"Onlar da sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi tekrar diriltmeyeceğini (yahut hiçbir peygamber göndermeyeceğini) sanmışlardı." ayeti, müşriklerin yeniden dirilişi ve hesabı inkâr ettikleri anlamına gelebileceği gibi Allah Teâlâ'nın bir peygamber göndereceğini inkâr ettikleri anlamına da gelebilir. Ayetin bağlamı açısından ikinci mana daha kuvvetlidir. Çünkü sûrenin başında cinlerin, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) okuduğu Kur'ân'ı dinlediklerinden söz edilmektedir. Ardından gökyüzünün koruma altına alınması nedeniyle göğün haberlerine dair bir şey elde edemedikleri anlatılmaktadır. Hiç şüphesiz bu, olağanüstü ve yeni bir durumu ifade etmektedir. Bu, -herkesin bildiği üzere- Muhammedî risaletin gelişinden başka bir şey değildir.

"Doğrusu biz (cinler), göğü yokladık, fakat onu sert bekçilerle, alev hüzmeleriyle doldurulmuş bulduk. Hâlbuki (daha önce) biz onun bazı kısımlarında (haber) dinlemek için oturacak yerler (bulup) oturuyorduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir alev hüzmesi buluyor." buyruğunda anlatılanlar, cinlerin gökyüzüne olan ilgilerini ifade eden gaybî haberlerdendir. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletinden önce gayba dair bazı haberleri gökyüzünden çalmakta idiler; ancak daha sonra engellendiler.

Akıl, bu tür gaybî haberlerin keyfiyetini veya bunlara dair herhangi bir detayı idrak edebilecek araçlara sahip olmadığı gibi, bunları

34 Kalem, 68/43.

bilmekle de sorumlu değildir. Bu haberlerin asıl amacı, -anlatımlar yoluyla- pratik sonuçlar elde etmektir. Bu sonuç gökten yeryüzüne inen vahyin, ziyade ve eksikliklerden korunmuş olduğu ilkesidir. Vahye hiçbir varlık; ne insan ne de cin ilişemeyecektir. Ayrıca bu konuda cinler de insanlar gibi Allah'ın kaderine mahkûmdurlar.

"Bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü murat edildi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?" Cinler şöyle diyorlar: "Bilemiyoruz, gökyüzünün korunması ve ayrıca oradaki haberleri almaktan men edilmemiz, yeryüzündeki kavimlerin helâk edilmesi veya kıyametin kopması gibi şeyler bir şer midir, yoksa Allah'ın oraya bir peygamber göndermesi şeklinde bir hayır mıdır?" Cinler bu tahminlerini, Kur'ân'ı dinleyip ona iman etmeden önce yürütmüşlerdi. Allahu a'lem.

"Gerçekten biz, -kimimiz sâlih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda olmak üzere- türlü türlü yollar tutmuştuk." Değişik görüş ve mezheplere sahiptik. Arapçada "(قِدَدًا) (kideden)" kelimesi, "parça" anlamına gelen "(اَلْقِدَّةُ) (el-kıddetü)" kelimesinin çoğuludur.

"(Artık) şu gerçeği şüphesiz anladık ki biz yeryüzünde bulunsak da Allah'ı aciz bırakamayacağız, başka yere kaçmakla da elinden kurtulamayacağız." Allah Teâlâ'nın, tam anlamıyla bizlere hâkim olduğunu, ister yeryüzünde kalalım, ister başka bir yere gidelim O'nun hükmünden kaçamayacağımızı ve her iki durumda da Allah'ın hükmünden kurtulamayacağımızı anladık.

"Kim Rabbine iman ederse, artık ne bir (ecrinin) eksikliğe uğratılmasından ne de haksızlık edilmesinden korkar." ayetinde geçen "(اَلْبَخْسُ) (el-bahsü)," "eksiklik" anlamına gelir. "(رَهَقَ) (Rehak)" ise "küçük düşürme, boyun eğdirme, haksızlık" demektir. Bu kelime için önceki ayetlerde insanların cinlere sığınması meselesinde tercih ettiğimiz mana da böylece kuvvetlenmiş oldu. "Rehak" kelimesinin "eksiklik" ile bir arada kullanılması, "azgınlık, kibir" anlamına gelmediğini gösterir.

"Doğru yolu arayanlardır." Yani onlar, doğru yolu buluncaya kadar aradılar. Buna karşılık *"hak yoldan sapanlar"* ise zalimlerdir.

"Şayet doğru yolda gitselerdi." Şayet onlar, -yani Mekke halkı- hak davete icabet etseler ve sırat-ı müstakim üzere olsalardı... Bu nimetlere

şükredip etmediklerini görmemiz ve *"bu hususta kendilerini denememiz için onlara bol su verirdik."* Yani üzerlerine bolca yağmur yağdırırdık. Çünkü insanın başına gelen her türlü hayır veya şer, bu dünya hayatındaki imtihanının bir parçasıdır. Bu ifadeler, küfürde inat etmeleri sebebiyle şiddetli bir kuraklıkla cezalandırıldıklarına işaret etmektedir. *"Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, (Rabbin) onu gitgide artan çetin bir azaba uğratır."* Onu, eziyet veren bir azaba mahkûm eder.

"Mescitler şüphesiz Allah'ındır." Sadece O'na ibadet edilmek için inşa edilir. Burada sözü edilen mescit, Allah'ın kutsal evi Kâbe'dir. Çünkü bu ayetin nazil olduğu dönemde başka mescit yoktu. Ayrıca bu hüküm, daha sonra inşa edilen bütün mescitler için de geçerlidir.

"O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin)" Allah Teâlâ, sahte ilahlarla Kâbe'yi kirlettikleri için müşrikleri kınamaktadır. Ayrıca, padişahlara yapılan methiyeler gibi, Allah Teâlâ dışındaki varlıkların övülmesi de bu kapsamda değerlendirilir. Çünkü mescitler, beşeri yüceltmek üzere inşa edilmez. Maalesef günümüzde birçok ülkenin mescitlerinde kendi idarecilerinin övülmesi bir yarış haline getirilmektedir. Üstelik bu idareciler arasında dağlar kadar fark vardır. Hâlbuki mutlak güç ve kuvvet sadece büyük ve yüce olan Allah'a aittir (Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh).

"Allah'ın kulu, O'na yalvarmaya (namaza) kalkınca." Hz. Muhammed (s.a.s.) Allah'a davet görevine başlayıp Allah'ı tek ilah kabul etmeye ve O'na ibadet etmeye çağırınca, *"Neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi."* Müşrikler önüne dikilip insanların kendisine ulaşmasına engel oldular. Arapçada "(لِبَدًا) (libeden)" kelimesi, eşyaların birbiri üzerine yığılması anlamına gelir.

"De ki: Gerçekten (bana bir kötülük dilerse) Allah'a karşı beni kimse himaye edemez." Hevâ ve heveslerinize tabi olur ve bu davamdan vazgeçersem, Allah'a karşı beni kim himaye edecek? Bu söz, onları vazgeçirme amacına matuftur.

"O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam." O'ndan kaçıp sığınabileceğim başka bir yer yoktur. Ayetteki "mülteheden" kelimesi *"sığınak"* demektir. Ölen kişinin cesedini muhafaza eden "lahit" kelimesi de bu kökten gelir.

"(Benim yaptığım,) ancak Allah katından olanı, O'nun gönderdiklerini tebliğdir." Yani Rabbimin kelamını ve O'nun risaletini tebliğ etmek dışında hiçbir şeye sahip değilim. Allah Teâlâ'nın şu sözü de bu anlamdadır: *"Sana düşen, sadece duyurmaktır."*[35] Nebi (s.a.s.) hiç kimseyi zorla hidayete ulaştıramayacağı gibi Allah'ın gazabını da çabuklaştıramaz. Talep ettikleri bazı mucizeleri de -Allah'ın izni olmadan- yapmaya güç yetiremez.

"De ki: Tehdit edilegeldiğiniz (azap) yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar, ben bilemem." Yani "Ey Muhammed! Azabın üzerlerine ne zaman ineceğini, yakın mı yoksa uzak mı olduğunu, onlara mühlet verilip verilmeyeceğini bilmediğini onlara söyle." Bu kesin ifadelerle, Allah Teâlâ'nın mutlak ve şamil ilmiyle O'ndan vahiy alan ve risaletini insanlara tebliğ etmekle görevli olan peygamberlerin ilmi arasındaki kesin sınırlar çizilmek istenmiş olabilir.

"O bütün görülmeyenleri bilir." Gaybı kendisinden başka bilen yoktur. Peygamber, ancak Rabbinden aldığı vahyi tebliğ eder. *"Sırlarına kimseyi muttali kılmaz. Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır."* Burada hasr ifade eden bir istisna vardır. Allah'tan vahiy alan Resûlullah (s.a.s.) dışında gaybı bilen hiç kimse yoktur. Kim, her ne surette olursa olsun gaybı bildiğini iddia ederse kendisine vahiy indiğini iddia etmiş olur.

Burada *"gayb"*dan maksat, bu âlemde insanın göremediği şeyler değil, gayb âleminde olup bitenler demektir. Çünkü bu âlemde gerek bilimsel, gerek manevî olarak gerekse feraset yoluyla birçok şey öğrenilebilir. Ancak gayb âlemiyle aramızda perde vardır. Arş, kürsü, gaybî âlemlerin ahvali, ahiret ahvali, Allah'ın ilminde yazılı olan ecel ve rızık gibi şeyler gayb kapsamındadır. Allahu a'lem.

"Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar." Hiçbir rivayet kanalına ve ravi zincirine ihtiyaç duymayacak şekilde ve her türlü eksiklik ve fazlalıktan münezzeh, vahyi doğrudan iletecek olan meleğini ona gönderir.

---

35 Şûrâ, 42/48.

"Ki böylece onların (peygamberlerin), Rablerinin gönderdiklerini hakkıyla tebliğ ettiklerini bilsin." Peygamberlerin kendilerine gönderilen vahyi olduğu gibi insanlara ulaştırdıklarına dair haber, Allah'ın ilminde sabit olsun ve diğer insanlara karşı hüccet ortadan kalksın diye *"(Allah) onların nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır (kaydetmiştir.)"* Bu ifade, Allah Teâlâ'nın, peygamberlerin tebliğ ettiklerini de kapsayan şamil ve kâmil ilmine dair bir vurgudur. Çünkü o, bu kâinatta meydana gelen her şeyi, kapsayıcı ilmiyle bilendir. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!

سُورَةُ المُزَّمِّلِ

73- MÜZZEMMİL SÛRESİ

267. MECLİS: DAVETÇİLERİN GECE NAMAZINA OLAN İHTİYACI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ اِنَّا سَنُلْقِى عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٥﴾ اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِىَ اَشَدُّ وَطْئًا وَاَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ فِى النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِى وَالْمُكَذِّبِينَ اُولِى النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾ اِنَّ لَدَيْنَآ اَنْكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَاَخَذْنَاهُ اَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ اَلسَّمَآءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ كَانَ وَعْدُهٗ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿١٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَىِ الَّيْلِ وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآئِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضٰى وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

1. Ey örtünüp bürünen (Resûlüm)!

2-4. Birazı hariç, geceleri kalk, namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt ya da çoğalt ve Kur'ân'ı tane tane oku.

5. Doğrusu Biz sana (taşıması) ağır bir söz vahyedeceğiz.

6. Şüphesiz gece kalkışı, (kalp ve uzuvlar arasında) tam bir uyuma ve sağlam bir kıraata daha elverişlidir.

7. Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet var.

8. Rabbinin adını an. Bütün varlığınla O'na yönel.

9. O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse yalnız O'nun himayesine sığın.

10. Onların (müşriklerin) söylediklerine katlan ve onlardan güzellikle ayrıl.

11. Nimet içinde yüzen o yalancıları Bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.

12-13. Hiç şüphesiz Bizim nezdimizde (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azap vardır.

14. O gün (kıyamet günü) yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar çöküntü ile akıp giden kum yığınına döner.

15. Nasıl Firavun'a bir elçi göndermiş idiysek doğrusu size de, hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik.

16. Ama Firavun, o peygambere karşı gelmiş, Biz de onu ağır ve çetin bir şekilde muaheze etmiştik.

17. Peki inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz?

18. Gökyüzü bile onunla (o günün dehşetiyle) yarılacaktır. Allah'ın vaadi mutlaka yerine gelir.

19. İşte bu (anlatılanlar), şüphesiz bir öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine (varan) bir yol tutar.

20. (Resûlüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak

Allah'tır. O sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı. Artık, Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaklardır. O halde Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için önden (dünyadayken) ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

DAVETÇİLERİN GECE NAMAZINA OLAN İHTİYACI

Namazla, zikirle veya duayla geceyi ihya etmek, sâlih insanların özelliklerinden biri, Allah'a doğru yol alan kimselerin metodu, Allah'ın rahmetini dileyen kimselerin alışkanlıklarından biri, ihlaslı kimselerin vahalarından bir vahadır. Ancak İslam davetçilerinin, bunlara oldukça ihtiyacı vardır. Bu sebeple bu mübarek sûre, Allah'a davetle bu güzel hasletler arasında güçlü bir bağlantı kurmak üzere nazil olmuştur. Sûrenin temel konularını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Sûre, Hz. Peygamber'e (s.a.s.), geceyi ihya etmesini emreden doğrudan bir hitapla başlamıştır. Daha sonraki ayetler, gece kıyamını vahiy emanetine, onu taşımanın ve tebliğ etmenin ağır sorumluluğuna bağlamaktadır. Daha sonra gece kıyamının, Allah'ı zikretmenin ve sadece O'na yönelmenin değeri şu şekilde açıklanmıştır: *"Ey örtünüp bürünen (Resûlüm)! Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt ya da çoğalt ve Kur'ân'ı tane tane oku. Doğrusu Biz sana (taşıması) ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz gece kalkışı, (kalp ve uzuvlar arasında) tam bir uyuma ve sağlam bir kıraata daha elverişlidir. Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet var. Rabbinin adını an. Bütün varlığınla O'na yönel. O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse yalnız O'nun himayesine sığın."*

İkincisi: Sûrede davet konusuna değinilmiş, sabretmenin davet açısından gereğine işaret edilmiştir. Nitekim geceyi ibadetle geçirmenin

sabrı kuşanmak için vazgeçilmez olduğu aşikârdır: *"Onların (müşriklerin) söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle ayrıl."*

Üçüncüsü: Yalancı sapkınlar uyarılmakta, İslam daveti karşısında durmaya ve Müslümanlarla savaşmaya devam etmeleri halinde kendilerini kötü bir hale sokacak azabın yakında geleceği haber verilmektedir: *"Nimet içinde yüzen o yalancıları Bana bırak ve onlara biraz mühlet ver. Hiç şüphesiz Bizim nezdimizde (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azap vardır. O gün (kıyamet günü) yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar çöküntüyle akıp giden kum yığınına döner."*

Dördüncüsü: Hz. Muhammed'in (s.a.s.) davetiyle Hz. Mûsâ'nın (a.s.) daveti arasında sıkı bir bağ olduğuna vurgu yapılmıştır. Nitekim Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ'yı (a.s.), Firavun'u uyarması için göndermiş; ancak Firavun, Mûsâ'yı (a.s.) yalanlamış, böylece Rabbinin emrine karşı gelmiş ve Allah tarafından helâk edilmiştir. Allah Teâlâ, Mekke müşriklerine bu uyarıları yeniden hatırlatmaktadır: *"Nasıl Firavun'a bir elçi göndermiş idiysek doğrusu size de hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik. Ama Firavun o peygambere karşı gelmiş, Biz de onu ağır ve çetin bir şekilde muaheze etmiştik."*

Beşincisi: Sûre, kıyamet gününü ve o yalancı sapkınları bekleyen kötü akıbeti şu ifadelerle hatırlatmaktadır: *"Peki inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz? Gökyüzü bile onunla (o günün dehşetiyle) yarılacaktır. Allah'ın vaadi mutlaka yerine gelir. İşte bu (anlatılanlar), şüphesiz bir öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine (varan) bir yol tutar."*

Altıncısı: Geçmiş kavimlerden ve Mekke müşriklerinden bahsedildikten sonra, gece namazından ve Allah Teâlâ'nın, elçisine ve onun şerefli ashabına yönelik övgüsünden söz edilmiştir: *"(Resûlüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak Allah'tır. O sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı. Artık, Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun."* Bu ağır sorumluluğu yerine getiremeyecek olan

hasta, yolcu ve mücahitlerin mazeretlerinin kabul olunacağı şu şekilde beyan edilmiştir: *"Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaklardır. O halde Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun."*

Yedincisi: Son olarak sûre, müminleri, namaz kılmaya, zekât vermeye, Allah yolunda infak etmeye ve daima istiğfarda bulunmaya çağıran inanç ve ahlakla ilgili birtakım tavsiyelerle son bulmaktadır: *"Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için önden (dünyadayken) ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir."* Bütün bunlar, sûrenin başlangıcıyla bağlantılıdır. Allahu a'lem.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ey örtünüp bürünen (Resûlüm)!" buyruğu, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik incelik ve yakınlık içeren bir sesleniştir. "(الْمُزَّمِّلُ) (el-müzzemmil)" kelimesinin aslı, bir kimsenin kendi elbisesine bürünmesi manasına gelen "(اَلتَّزَمُّلُ) (et-tezemmül)"dür. Bu her devirde ve herkesçe bilinen bir alışkanlıktır; ancak Resûlullah (s.a.s.) açısından önemi, vahyin inmeye başlamasıyla ilgili olmasıdır. Nitekim o, vahyin nüzulüyle beraber duyduğu endişe ve korkuyla ailesine giderek *"Beni örtün, beni örtün."*[36] diye seslenmiştir.

"Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt ya da çoğalt." emri, Hz. Peygamber'e (s.a.s.), gecenin en az yarısını kapsayacak şekilde, geceleri, uzunca namaz kılmasını emretmektedir. Buradaki emir, Hz. Peygamber (s.a.s.) açısından mübahlık veya nafile değil vücûb ifade eder. Bu durum ona hastır.

"Kur'ân'ı tane tane oku." Gece kıyamının Kur'ân'la bağlantılı olarak zikredilmesi, bu kıyamın faydalarından birini ön plana çıkarmaktadır. Bu fayda Kur'ân-ı Kerim'in en iyi şekilde okunmasını, ezberlenmesini

---

36 Hadis, muttefekun aleyhtir. Müminlerin annesi Hz. Âişe (r.anha) ve Cabir b. Abdullah'tan nakledilmiştir. Kaynaklarda hem uzun hem de muhtasar farklı şekillerde nakledilmiştir. Bkz. Buhârî, *Sahîh*, 1/4; Müslim, *Sahîh*, 1/97.

ve üzerinde düşünülmesini kapsar. Hiç şüphesiz, uzunluğu ve sakinliği bakımından gece, bu amaç için yeterli zamanı sağlar. Ayetteki "tertil" ise, Kur'ân'ı tane tane okumaktır. Böyle bir okuyuşla, Kur'ân harfleri tane tane, kelimeleri de net bir şekilde telaffuz edilmiş olur.

"Doğrusu Biz sana, (taşıması) ağır bir söz vahyedeceğiz." buyruğundaki *"ağır söz"*den kasıt, Kur'ân-ı Kerim'dir. Onun ağırlığı ise emanetinin büyüklüğü ve insanlara tebliğ sorumluluğunun ağırlığından kaynaklanmaktadır. Bu sorumluluğun ağır olduğunu ifade eden bu haber, gece namazıyla ilişkilendirilerek bizlere bildirilmiştir. Yani bu ağır emaneti yüklenmek, yerin üstündeki meyve ve dallarını beslemek için yerin altına derin kökler salan bir ağaç misali, Allah Teâlâ ile derin bir bağlantıyı gerektirir.

"Şüphesiz gece kalkışı, (kalp ve uzuvlar arasında) tam bir uyuma ve sağlam bir kıraata daha elverişlidir." ayetinde geçen "(نَاشِئَةَ)(nâşie)" kelimesi, gece namazı kılan bir kimsenin, namaz, zikir ve dua kabilinden gerçekleştirdiği manevî inşayı ifade eder. Allah Teâlâ, bunu bildirmek için mevsuf yerine sadece sıfatı zikretmekle yetinmiştir. Ayette geçen "(اَشَدُّ وَطْئًا) (eşeddü vet'an)" tabiri, "nefse çok ağır gelen şey" demektir. Bu iş, takvalı ve seçkin kimselerin dışındakilere oldukça zor gelir. "(اَقْوَمُ قِيلًا) (akvamu kîlen)" tabiri ise "daha doğru ve daha faziletli söz" demektir. Çünkü gece yarısında yapılan zikir, hem daha saf hem de huşu ve tedebbüre daha yakın ve gösterişten de uzaktır.

"Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet var." ayetindeki "(سَبْحًا) (sebhan)" mastarı, "yüzmek" manasına gelir. Burada, "bir kimsenin, görevlerini yapmak ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere dolaşıp gezinmesi" anlamına gelir. Allah'a davetle meşgul olmak, toplumun sorunlarını gidermeye çalışmak ve dinî konularda soru soranlara fetva vermek de bu manaya gelir.

"Bütün varlığınla O'na yönel." Huzur-ı kalple ve büyük bir ihlasla sadece O'na ibadete yoğunlaş. Sadece O'ndan korkup da dünyadan elini eteğini çekmek yetmez. *"Onların (müşriklerin) söylediklerine katlan ve güzellikle onlardan ayrıl."* Onların söylediklerine cevap vermekle ilgilenmej. Bu tür bir ayrılma, onlara hiddetlenip onları terk etmek ve

onlardan intikam almak değil, sabır ve yumuşak huyla, hidayete yönelmelerini talep etmekle olur.

"Nimet içinde yüzen o yalancıları bana bırak." Tek amaçları, hakka karşı böbürlenmek olan o yalancı şımarıkları boş ver ve onları Bana bırak. Bu ifade tarzı, Kur'ân'ın bilinen tehdit sıygalarındandır. *"Ve onlara biraz mühlet ver."* Onlar için acele etme, onların başına neler geleceğini yakında göreceksin. *"Hiç şüphesiz Bizim nezdimizde (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar ve yakıcı bir ateş vardır."* "(أَنكَالًا) (enkâlen)" kelimesi "demirden yapılmış ağır kelepçeler" anlamına gelir. Müşrikler, kelepçelenerek cehenneme atılacaklardır. Ayrıca onlar için *"boğazdan geçmez bir yiyecek"* vardır. Boğaza takılıp kalan ve sindirilmesi mümkün olmayan bir yiyecektir bu.

Kendilerine va'dedilen *"o gün (kıyamet günü) yeryüzü ve dağlar sarsılır."* Yani deprem olur ve sarsılır. *"Dağlar çöküntü ile akıp giden kum yığınına döner."* Her bir tanesi sağa sola saçılmış kum yığını gibi olur.

"Size de, hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik." O da Muhammed'dir (s.a.s.). Nitekim o, kıyamet gününde Allah'ın risaletini, kendisine nazil olduğu şekliyle insanlara tebliğ ettiği konusunda mümin-kâfir tüm insanlardan şahitlik alacaktır. Aynı şekilde, *"Firavun'a bir elçi göndermiştik."* O elçi Hz. Mûsâ'dır (a.s.). Kur'ân'da, muhtelif yerlerde Muhammedî ve Mûsevî iki risalet arasındaki bağlantıya işaret edilmiştir. Bunun birçok manası vardır. Bunların en önemlisi, bu iki risaletin kapsayıcılığıdır. Ayrıca bu iki ümmet de birbirine benzemektedirler. Nitekim Allah Teâlâ, İsrailoğullarını, risaletini taşımak üzere görevlendirmiş ve onları diğer milletlere üstün kılmış, daha sonra onların yerine Muhammed (s.a.s.) Ümmeti'ni seçmiştir.

Allah'ın emrine muhalefet eden Firavun'u, *"ağır ve çetin bir şekilde muaheze etmiştik."* Onu şiddetli bir şekilde yakalayıp cezalandırdık. Bu ifadede, Mekke müşrikleri için tariz ve tehdit vardır. Çünkü onlar, Allah Resûlü'ne (s.a.s.) isyan etmeye devam ediyorlardı, Firavun da Mûsâ'ya (a.s.) isyanda ısrar etmişti.

"Peki, inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz?" Küfür üzere yaşamaya devam ederseniz, Allah Teâlâ'nın, hesaba çekilmek üzere sizleri dirilteceği o

kıyamet gününün şiddetinden nasıl kurtulacaksınız? Allah Teâlâ o günün şiddetinden söz ederken, onun, küçük çocukların saçlarını ağarttığını belirtmiştir.

"Gökyüzü bile onunla (o günün dehşetiyle) yarılacaktır." Bu, kıyamet gününe ait ikinci bir özelliktir. Nitekim o günün şiddetiyle gökyüzü bile ikiye ayrılacaktır. Bu durumu ifade eden "(مُنْفَطِرٌ) (münfatır)" kelimesi, mevsufu olan (اَلسَّمَاءُ) kelimesine uygun olarak müennes gelmesi gerekirken, lafzına riayetle müzekker olarak gelmiştir. Böyle bir ifadeyle Allah Teâlâ gökyüzünün, yeryüzü üzerine gerilmiş bir çatı konumunda olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Bu çatının yarılması, insanların yüreğinde korku meydana getiren güçlü bir etken olacaktır. Ayrıca böyle bir tablonun, kıyamet gününün şiddetini anlatmaya en uygun üslup olduğuna işaret etmek istemiştir.

"İşte bu (anlatılanlar), şüphesiz bir öğüttür." Bu korkutmayla, insanları uyarmak ve nasihat etmek istenmiştir. Bu sebeple sonraki ayette şöyle denmiştir: *"Artık kim dilerse Rabbine (varan) bir yol tutar."*

"(Resûlüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını) Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak Allah'tır. O sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı." Bu son ayet, diğer ayetlerden uzun bir süre sonra nazil olmuştur. Bu ayette Allah Resûlü (s.a.s.), Rabbinin emirlerine sıkıca sarıldığı için tezkiye edilmiştir. Daha sonra ayet, gece namazlarına devam etmeyi ve Hz. Peygamber'e (s.a.s.) itaat etmeyi kendilerine görev addeden, itaat ve ibadetlerde yarışan bir grup sahabîden de övgüyle söz etmekte ve birtakım hafifletmelere işaret etmektedir.

"O sizin bundan fazlasına güç yetiremeyeceğinizi bildiği için sizi bağışladı." Gecenin büyük bir bölümünü ayakta geçirmeye ve belirlenen süre içinde gece namazına devam etmeye güç yetiremezsiniz. Bu ise, gece namazında hafifletmeye ve güç yetirilecek ölçüye yönelik bir ruhsat mahiyetindedir: *"Artık, Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun."* Daha sonra bu hafifletmenin bir başka hikmetine şu şekilde işaret edilmiştir: *"Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın*

lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaklardır." "Yeryüzünde yol tepmek," rızık ve benzerî imkânları elde etmek için yolculuk yapmak demektir.

Ayette Allah Resûlü'ne (s.a.s.) yönelik hafifletme, daha önce bu ibadetin ona vacip olması nedeniyle anlaşılır bir husustur. Ancak sahabe hakkındaki hafifletme, güç yetirebilecekleri ölçüde ibadet yapmalarının, farzların yanında nafile ibadetlere de devam etmelerinin kendileri için hayırlı olacağını vurgulama anlamına gelmektedir. Bunun delili ise ayetteki *"beraberinde bulunanlardan bir topluluk"* ifadesidir. Şayet gece namazı herkese vacib olsaydı, bu ruhsat sahabeden sadece belli bir gruba mahsus olmazdı. Allahu a'lem.

İster gece namazlarınızda, ister diğer namazlarınızda *"Artık Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun."* Diğer iyilikleri de ihmal etmeyin ve sadaka vererek *"Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin."* Allah Teâlâ sadaka vermeyi, güzelce borç vermeye benzetmiştir. Çünkü sadaka veren kişi, tıpkı borç veren kimse gibi, verdiği şeyin kendisine geri dönmesini arzu eder.

"Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir." Yukarıdaki ayetlerde Allah Teâlâ, fazilet olarak zikrettiği gece namazı, Kur'ân okuma ve zekâtın yanında müminlere istiğfarı da tavsiye ediyor. Bu ise mümin kulu, hiçbir zaman görevini tam anlamıyla yapamadığı hissine sevk ederek tevbe ve bağışlanma talebiyle yücelten çok ince bir ahlakî metottur. Aynı şekilde hangi mertebede olursa olsun hiçbir amel, Yüce Allah'ın makamına ve insana bahşettiği nimetlere karşılık gelemez. Bu ince tavır, insana kibir ve üstünlüğü vehmettiren şeytanın müdahalesini engelleyecektir. Çünkü kibir ve üstünlük hissi, ahlak sahibi insanın bile amellerini ifsat eden kötü hasletlerdendir. Allah bizlere yardım etsin. Her zaman ve zeminde O'ndan bağışlanma diliyor ve O'na tevbe ediyoruz.

سُورَةُ المُدَّثِّر

74- MÜDDESSİR SÛRESİ

268. MECLİS: "KALK VE UYAR!"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَاَنْذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ
فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾ فَاِذَا نُقِرَ فِى النَّاقُورِ
﴿٨﴾ فَذٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِى
وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾
وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ اَنْ اَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّا اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنِيدًا
﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾ اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ
كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾
فَقَالَ اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَآ اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَاُصْلِيهِ سَقَرَ
﴿٢٦﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا
تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلْنَآ اَصْحَابَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ
اِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا
اِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِى
مَنْ يَشَآءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَ وَمَا هِىَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا
وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ اِذَآ اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ
﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا
كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ اِلَّآ اَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِى جَنَّاتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ
الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾
وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَآئِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ
بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتّٰٓى اَتٰينَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن
قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَل يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا
يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَن شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ
إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

1. Ey bürünüp sarınan (Resûlüm)!
2. Kalk ve (insanları) uyar.
3. Sadece Rabbini büyük tanı.
4. Elbiseni tertemiz tut.
5. Kötü şeyleri terket.
6. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma.
7. Rabbinin rızasına ermek için sabret.
8. O Sûr'a üfürüldüğü zaman var ya;
9. İşte o gün zorlu bir gündür.
10. Kâfirler için (hiç de) kolay değildir.
11-14. Tek olarak yaratıp kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi Bana bırak!
15. Üstelik o, (nimetlerimi) daha da arttırmamı umuyor.
16. Asla! Çünkü o, Bizim ayetlerimize karşı alabildiğine inatçıdır.
17. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım!
18. Zira o, düşündü, taşındı, ölçtü, biçti.
19. Canı çıkasıca, ne biçim ölçtü, biçti!
20. Sonra, canı çıkasıca tekrar (ölçtü, biçti); nasıl ölçtü, biçtiyse!
21-25. Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En sonunda, kibrini yenemeyip sırt çevirdi de "Bu (Kur'ân) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil."
26. Ben onu sekar'a (cehenneme) sokacağım.
27. Sen biliyor musun sekar nedir?

28. Hem (bütün bedeni helâk eder, hiçbir şey) bırakmaz, hem (eski hale getirip tekrar azap etmekten) vazgeçmez o.

29. İnsanın derisini kavurur.

30. Üzerinde on dokuz (muhafız melek) vardır.

31. Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise insanlık için ancak bir öğüttür.

32. Hayır, hayır (öğüt almazlar). Aya andolsun,

33. Dönüp gitmekte olan geceye,

34. Ağarmakta olan sabaha andolsun ki,

35-37. O (cehennem), insanlık için, sizden, ileri gitmek ya da geri kalmak isteyen kimseler için büyük uyarıcı musibetlerden biridir.

38. Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir;

39. Ancak sağdakiler başka.

40-42. Onlar cennetler içindedir. Günahkârlara, "Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?" diye uzaktan uzağa sorarlar.

43. Onlar şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik,

44. Yoksulu doyurmuyorduk,

45. (Bâtıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk,

46. Ceza gününü de yalan sayıyorduk,

47. Sonunda bize ölüm geldi, çattı.

48. Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez.

49-51. Böyleyken onlara ne oluyor ki âdeta aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi (hâlâ) öğütten yüz çeviriyorlar?

52. Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine, (önünde) açılmış sahifeler (ilahî vahiy) verilmesini istiyor.

53. Hayır! Aslında onlar Ahiretten korkmuyorlar.

54. Asla (düşündükleri gibi değil)! Bilsinler ki bu, gerçekten bir ikazdır!

55. Dileyen ondan öğüt alır.
56. Bununla beraber, Allah dilemeksizin onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya layık olan da O'dur, mağfiret sahibi de O'dur.

KALK VE UYAR!

Müddessir Sûresi, Mekke'de nazil olan ilk sûrelerdendir. Konusu, Resûlullah'ın (s.a.s.) yüklendiği İslam daveti ve bu davete ait bazı hususlardır. Sûrede ayrıca Mekke müşriklerinin tutumu, İslam davetiyle yüzleşmeleri, ona karşı ne cevap vereceklerine dair şaşkınlıkları, kendilerine va'dedilen helâk ve azap ele alınmaktadır. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: İlk olarak sûrede, Hz. Peygamber'e (s.a.s.), insanları bu dine çağırması emredilmektedir. Bunun için gerekli olan Allah'ı tazim etmek, iç ve dış temizliği yapmak, günahlardan uzaklaşmak, cimrilik ve tamahkârlıktan arınmak ve sabretmek gibi üstün sıfatlara sahip olmasını öğütleyen ulvî bir çağrıyla başlamaktadır: *"Ey bürünüp sarınan (Resûlüm)! Kalk ve (insanları) uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbinin rızasına ermek için sabret."* Ayetlerdeki hitap Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik olsa da sayılan bütün bu özellikler, her zaman ve mekânda İslam davetçisinin ahlakî niteliklerine ve davet için yapması gereken hazırlıklara bir işarettir.

İkincisi: İslam davetinin şanını yücelten, bu davetin şartlarını belirleyen ve davetçilerin özelliklerini anlatan bu girişin ardından sûre, kendilerini İslam davetini engellemeye ve onu karalamaya adayan müşrik liderlerden söz etmekte ve onları şiddetli bir azapla uyarmaktadır: *"O Sûr'a üfürüldüğü zaman var ya, işte o gün zorlu bir gündür. Kâfirler için (hiç de) kolay değildir. Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim, kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi Bana bırak! Üstelik o, (nimetlerimi) daha da arttırmamı umuyor. Asla! Çünkü o, Bizim ayetlerimize karşı alabildiğine inatçıdır. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım! Zira o, düşündü, taşındı, ölçtü, biçti. Canı çıkasıca, ne biçim ölçtü, biçti! Sonra, canı çıkasıca tekrar (ölçtü, biçti); nasıl ölçtü biçtiyse! Sonra baktı. Sonra kaşlarını çattı,*

suratını astı. En sonunda, kibrini yenemeyip sırt çevirdi de 'Bu (Kur'ân) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil.' Ben onu sekar'a (cehenneme) sokacağım. Sen biliyor musun sekar nedir? Hem (bütün bedeni helâk eder, hiçbir şey) bırakmaz, hem (eski hale getirip tekrar azap etmekten) vazgeçmez o. İnsanın derisini kavurur. Üzerinde on dokuz (muhafız melek) vardır."

Üçüncüsü: Daha sonra sûrede, müşriklerin, cehennemin on dokuz bekçisi hususundaki soru ve itirazlarından söz edilmiş, bu bekçilerin melekler olduğu ve güç bakımından beşerle ölçülemeyecek derecede ileri oldukları, bu sayının ehl-i kitabın kaynaklarında da zikredildiği hatırlatılmıştır. Ayrıca bu tür gaybî haberlerin, müminlerin imanını sınamak, müşrikleri ve mütereddidleri de açığa çıkarmak için verildiği vurgulanmıştır: *"Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki böylelikle kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını arttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de 'Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?' desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise insanlık için ancak bir öğüttür."*

Dördüncüsü: Sûre daha da detaya inerek muhataplarına ahireti hatırlatmaya başlamıştır. Buna göre o gün, insanlar dünya hayatındaki amellerine göre ikiye ayrılacaklardır. Allah, her bir fırkanın, amelleri ölçüsünde karşılık bulacağını, sâlih amel işleyenlerin iyilik bulacağını, kötü ameller işleyenlerin ise kötülük bulacağını haber vermektedir: *"Hayır hayır (öğüt almazlar). Aya andolsun; dönüp gitmekte olan geceye, ağarmakta olan sabaha andolsun ki o (cehennem), insanlık için, sizden, ileri gitmek ya da geri kalmak isteyen kimseler için büyük uyarıcı musibetlerden biridir. Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir. Ancak sağdakiler başka. Onlar cennetler içindedir. Günahkârlara, 'Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?' diye uzaktan uzağa sorarlar. Onlar şöyle cevap verirler: 'Biz namaz kılanlardan değildik, yoksulu doyurmuyorduk, (bâtıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk, ceza gününü de yalan sayıyorduk.*

Sonunda bize ölüm geldi çattı.' Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez."

Beşincisi: Müddessir Sûresi, tüm insanlığı dünya ve ahiret mutluluğuna eriştirmek üzere gönderilen İslam davetine karşı müşriklerin tutum ve nefretlerini hatırlatarak şöyle son bulmuştur: *"Böyleyken onlara ne oluyor ki âdeta aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi (hâlâ) öğütten yüz çeviriyorlar? Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine, (önünde) açılmış sahifeler (ilahî vahiy) verilmesini istiyor. Hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar. Asla (düşündükleri gibi değil)! Bilsinler ki bu, gerçekten bir ikazdır! Dileyen ondan öğüt alır. Bununla beraber, Allah dilemeksizin onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya layık olan da O'dur, mağfiret sahibi de O'dur."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ey bürünüp sarınan (Resûlüm)!" Bu, bir önceki sûre olan Müzzemmil Sûresi'nde, *"Ey örtünüp bürünen (Resûlüm)!"*[37] hitabında olduğu gibi, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik, incelik ve yakınlık manası içeren bir sesleniştir. Her iki sûrede geçen "müzzemmil" ve "müddessir" kelimeleri, mana bakımından birbirine yakındır. Ayrıca her ikisi de vahyin nüzulü sırasında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yaşadığı korkuyla ilgilidir.

"Kalk ve (insanları) uyar." Allah'a davetin gerekliliğini ifade eden bir emirdir. "Kalkma" eylemi, her ne kadar yataktan veya herhangi bir yerden kalkmayı ifade etse de delaleti bakımından daha geniş manaya sahiptir. Burada, bir işe soyunmak ve o işin tüm sorumluluklarını taşımak anlamına gelir.

"Sadece Rabbini büyük tanı." Ey Peygamber! Allah'ı gereği gibi tekbir ederek yücelt. Allah Teâlâ bu emriyle namaz imasında bulunmuş olabilir.

"Elbiseni tertemiz tut." Elbiseni daima temiz tut. Elbisenin temiz tutulması, öncelikle bedenin de temiz tutulmasını gerektirir. Ayrıca bu emir, insanın iç dünyasını manevî kötülüklerden arındırmasını, kalbini huşuya engel olan her türlü kötülükten temizlemesini de kapsar. Ayrıca

37 Müzzemmil, 73/1.

belirtmek gerekir ki tekbir ve temizliğin ardarda zikredilmesi, namaza da işaret olabilir.

"Kötü şeyleri terket." Kötü şeylere asla yaklaşma. Ayette geçen "(اَلرجْز) (er-ruczü)" kelimesi, necaset gibi maddî kirler ile şirk, zulüm ve cezayı gerektiren günah gibi manevî kirleri ifade etmek için kullanılır.

"Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma." İlim, sadaka veya ikram gibi insanlara yaptığın iyilikleri onların başına kakma. Bu sebeple kendini onlardan üstün görme. Yaptığın iyiliklerin karşılığını yalnızca Allah'tan bekle.

"Rabbinin rızasına ermek için sabret." Allah Teâlâ'nın sana yüklediği davet görevini hakkıyla yerine getir. Bu uğurda başına gelen her türlü eziyete, aciz veya yetersiz kaldığın için değil, sadece Allah için sabret.

"Sûr'a üflendiği zaman." Kıyametin geldiğini ve dünya hayatının sona erdiğini duyurmak üzere sûra üflendiği zaman. *"Sura üfleme"* ifadesi Kur'ân'ın birçok yerinde geçmektedir. Ancak bu ayette, üflemeyi ifade etmek üzere "nefeha" fiili değil de "(نَقَرَ) (nekara)" fiili kullanılmıştır. Bu da başka bir anlamın da kastedilmiş olabileceğini gösterir, ancak en doğrusunu Allah bilir. Çünkü bunlar, nassın ifade ettiği şekilde tevakkuf etmeyi gerektiren, dinî bir yükümlülük kapsamına girmeyen ve lafzın genel maksadının zahir olduğu gaybî meselelerdendir. Allahu a'lem.

"Tek olarak yarattığım o kimseyi Bana bırak." Annesinin karnında hiçbir makama, mala ve mevkiye sahip değilken, bir başına yarattığım o kişiyi Bana bırak. Bu ifadeler, Kur'ân'ın tehdit sıygalarından biridir. Bu ayetler Velid b. Muğire hakkında nazil olmuştur.

"Kendisine geniş servet ve gözü önünde duran oğullar verdiğim." Kendisini çokça malla rızıklandırdığım, gözü önünde duran ve onlarla kendini güçlü hissettiği evlatlar bahşettiğim, *"Nimetleri önüne serdikçe serdiğim,"* yani tüm işlerini yoluna koyduğum ve bu sebeple kavmi içinde üstün ve muteber bir mevkiye ulaşmış olan o kişiyi Bana bırak.

"Üstelik o, nimetlerimi daha da arttırmamı umuyor." Mal ve makam türünden verdiğim nimetlerin arttırılmasını istiyor. Çünkü aşırı kibir ve gururu sebebiyle kendini bu nimetlerin sahibi gibi görüyor.

"Asla!" lafzı, çarpıcı ve yasaklayıcı bir ifadedir. Yani bunlar asla kendisine kalmayacaktır. Bu, elindeki nimetlerin kaybolacağına dair bir tehdit ve korkutmadır.

"Çünkü o, Bizim ayetlerimize karşı alabildiğine inatçıdır." İnatçı; inadı şiddetli olan demektir. Bu ayet sebep bildirmektedir. Yani Allah'ın ayetlerine karşı inadı sebebiyle elindeki nimetlerin kalıcı olması mümkün değildir.

"Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım!" Arapçada "(اَلْإِرْهَاقُ) (el-irhâku)," "zorluk ve sıkıntı," "(صَعُودًا) (sa'ûdâ)" ise "sarp yokuş" demektir. Allah Teâlâ onun işlerini kolaylaştırmıştı. Ama küfrü, inadı ve şükürsüzlüğü sebebiyle kolaylığı, zorluk ve meşakkate; nimeti de azaba dönüştü. Bu da mükâfatın amele uygunluğu demektir.

"Zira o, düşündü, taşındı, ölçtü, biçti." Bu ve sonraki ayetler, Velid b. Muğire'nin inadının sebebini açıklamaktadır. Onun düşünerek ürettiği şey, Kur'ân'a nasıl karşı koyacağına ve insanları nasıl ondan uzaklaştıracağına dairdi. Bunun için çok ince bir plan yaparak Kur'ân hakkında nasıl bir iftira uyduracağını belirlemeye çalıştı.

"Canı çıkasıca, ne biçim ölçtü, biçti! Sonra, canı çıkasıca tekrar (ölçtü, biçti); nasıl ölçtü biçtiyse!" buyruğunda, vurgulu ara cümlelerle, tasarladığı kötülükler için kendisine beddua edilmiştir.

"Sonra baktı." Derin bir eda ile ince ince düşündü. *"Sonra kaşlarını çattı, suratını astı."* Duyduğu kinden ötürü yüz şekli değişti. Bu onun psikolojik durumunu ve Allah'ın ayetlerine karşı aşırı kinini yansıtan bir tablodur. Çünkü düşünebiliyor olmasına rağmen, batıl düşüncelerinden kurtulmak için ufak da olsa bir geçit bulamamıştır.

"En sonunda, kibrini yenemeyip sırt çevirdi." Bu düşüncesi sayesinde önünde apaçık beliren hakikatten, kibri ve inadı sebebiyle yüz çevirdi ve ona uymayı reddetti. Sonunda, *"'Bu (Kur'ân), olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir' dedi."* O kadar derin düşünmesine rağmen Kur'ân hakkında *"Bu sihirdir"* dışında başka bir şey diyemedi. Bu, Kur'ân'ın kendi ruhunda oluşturduğu, ancak kendisinin *"sihir"* kılıfıyla gizlemeye çalıştığı etkinin zımnî bir itirafıdır. Nitekim Kur'ân'ın

gaybî haberleri, dinî hükümleri ve ahlakî konuları içerdiğini, bu tür konuların sihirle alakasının olmadığını çok iyi biliyordu.

Kur'ân için *"nakledilen bir sihirdir"* sözüyle, Kur'ân'ın eski dönemlerden geldiğini ve insanlar tarafından bilindiğini iddia etmiş oldu ki bu da başka bir yalandır. Nakledilen sihrin konusu Kur'ân'dan tamamen farklıdır. Şayet böyle olsaydı sihirbazlar, Kur'ân'ın bir benzerini veya onun karşı tezini çok kolay bir şekilde getirirlerdi.

"Bu, insan sözünden başka bir şey değil." Bu defa Kur'ân'ı vahiy mahsulü değil, peygamber sözü olarak görüyor. Güya Hz. Peygamber (s.a.s.) onun Allah'tan olduğunu iddia ederek -hâşâ- yalan söylüyor ve Kur'ân'ı uyduruyordu.

"Ben onu sekar'a (cehenneme) sokacağım." Evet! Onu cehenneme sokacağım ve orada yanacaktır. *"Sen biliyor musun sekar nedir?"* Bu, cehennemin korkunç durumuna ve tehlikesine işaret eden bir sorudur. *"Hem (bütün bedeni helâk eder, hiçbir şey) bırakmaz."* Yani oraya atılanlar ateşin şiddetinden derhal helâk olur. Helâk olmaları bir an bile gecikmez. Ayette ateşin şiddeti hakkındaki *"onlardan hiçbir şey bırakmaz"* ifadesi, tamamen yok edildikleri manasına gelmez. Çünkü yok oluş, onlar için bir rahmet olur.

Cehennem ateşi *"insanın derisini kavurur."* Öyle bir ateş ki insanların vücutlarını yakar. Âdeta onları kavurarak renklerini değiştirir. *"Üzerinde on dokuz (muhafız melek) vardır."* Onlar, cehennemin bekçileri olan meleklerdir. Bu sayı, sırrı bilinemeyecek gaybî bir haberdir. Cehennemin her bir katmanının ayrı ayrı bekçileri olabileceği gibi, farklı bir anlam da ifade edebilir. Pratik netice itibariyle farketmez. Buradaki amaç, müşriklerin yüreklerine korku salmak ve onlara öğüt vermektir. Akıllı insan, o günün şerrinden ve zorluklarından korunmaya çalışır.

"Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir." Cehennemin bekçilerini meleklerden seçtik. Müşrikler, vehme kapılıp da o bekçilerin beşer olduklarını ve bazı insanları mağlup edip püskürttükleri gibi onları da püskürtebileceklerini zannetmesinler. Nitekim bazı müşriklerin kendi güçlerine güvenerek on dokuz sayısını alay konusu ettikleri nakledilir. Bu durum, onların ne kadar cahil ve ahmak olduklarını gösterir.

"Onların sayısını da inkârcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık." Fitne, yani imtihan vesilesi olan şey meleklerin sayısı değil, ahiret ahvalinden olan bu konunun aktarılma şeklidir. Nitekim yukarıda müşriklerin bu sayı hakkındaki görüşlerini aktarmıştık.

"Böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin." Çünkü cehennem bekçilerinin sayısı hakkındaki bu rakam, kitaplarında yer alan bilgiyi doğrular mahiyettedir. Ehl-i kitabın da tasdik etmesiyle *"iman edenlerin imanını arttırsın"* diye böyle yaptık. Nitekim bu konuda sayısız rivayet vardır. Bu haberlerin imanı arttırmasının, haber verilen hususların inananların yüreğinde oluşturduğu korku, kaygı ve olumlu davranış sebebiyle gerçekleşmesi uzak bir ihtimal değildir.

"Kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de 'Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?' desinler." Kâfirler ve kalplerinde eğrilik olanlar bu sayının geçtiği ayeti inkâr etsinler diye ayeti böyle indirdik. Kalplerinde eğrilik bulunanların "münafıklar" olması uzak ihtimaldir. Çünkü bu sûre, Mekkî sûrelerin ilklerindendir. Ayrıca sadece bu ayeti Medenî sayan görüşler de vardır. Ehl-i kitaptan bahsedilmesi gayet doğaldır. Nitekim pek çok Mekkî sûrede ehl-i kitaptan bahsedilmiştir. Çünkü onlar, fikir ve inanç bazında Mekke'de varlıklarını sürdürdükleri gibi Mekke halkıyla bağlantıları da vardı.

"İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir." Allah dalâleti tercih edeni ve onun için çalışanı dalâlete sevk eder; hidayeti talep edip onun için çalışanı da hidayete erdirir.

"Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez." buyruğunda cehennem bekçilerine bir işaret olsa da mana daha geniştir. Çünkü Allah Teâlâ'nın askerleri, onların sayısı ve vazifeleri, sadece Allah'ın bilebileceği gayb konularındandır. Bu konularda bizim bilgimiz, Allah'ın bize vahiy yoluyla öğrettiğiyle sınırlıdır. Ancak bize bildirmediklerini bilemeyiz.

"Bu, insanlık için ancak bir öğüttür." Bu ayetler, insanlar için bir hatırlatma ve öğüttür.

"Hayır, hayır! (öğüt almazlar). Aya andolsun, dönüp gitmekte olan geceye, ağarmakta olan sabaha andolsun." buyruğunda söze "(كَلَّا)

(kellâ)" tabiriyle başlanmış olması ve hemen akabinde de aya, bitmekte olan geceye ve ağarmaya başlayan gündüze kasem edilmiş olması, Allah Teâlâ'nın evrendeki ayetlerinin azametine, vahdaniyetinin delillerine, sanattaki inceliğine ve bu evreni itinayla yarattığına dikkat çekmek içindir.

"O (cehennem), büyük uyarıcı musibetlerden biridir." Kasemin cevabı budur. Buradaki yeminin amacı, bu haberi tekit etmek ve o günün tehlikesine dikkat çekmektir. (إِنَّهَا) ifadesiyle işaret edilen şey, yukarıda bahsi geçen *"sekar,"* yani cehennemdir. O, *"büyük uyarıcı musibetlerden biridir."* Kıyamet, büyük musibetlerden biridir. *"İnsanlık için bir uyarıdır."* Ondan bahsedilmesi, uyarı içindir. İnsanlar ondan sakınsın ve onun için hazırlıklı olsun diye. *"Sizden, ileri gitmek ya da geri kalmak isteyen kimseler için."* Bu açık uyarılardan sonra artık hiçbir mazeretiniz kalmamıştır. Dileyen hayır ve sâlih amel işlesin; dileyen de zulüm ve kötü amellerle koca bir ömür geçirmeyi tercih etsin. Her insan, kendi tercihlerinin sorumluluğunu taşıyacaktır.

"Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir." Her nefis, kendi yaptıklarıyla sınırlandırılmış bir halde âdeta rehin alınmıştır. Bu, batıl ehli için bir tehdittir. Çünkü hatalarıyla kendilerini rehin eden onlardır. Ancak hak ehli bundan müstesnadır.

"Ancak sağdakiler başka." İşte istisna edilenler bunlardır. Amel defterlerini sağ elleriyle alanlar, yaptıklarına karşılık rehin olmazlar. Aksine onlar, serbesttirler. Amellerinin karşılığıyla da müjdelenmişlerdir. *"Onlar cennetler içindedir. Günahkârları uzaktan uzağa sorarlar."* Onlar, cennet ehlidirler. Dünyadayken tanıdıkları mücrimleri hatırlar ve onlara şöyle seslenirler: *"Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?"* Yani sizi bu duruma düşüren şey nedir? Cehennemlikler büyük bir hüsranla *"Şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik, yoksulu doyurmuyorduk, (bâtıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk; ceza gününü de yalan sayıyorduk."* Böylece suçlarını itiraf ederler. Bu suçların bir kısmı, namaz gibi bizzat Allah'ın hakkı olan görevleri yerine getirmemeleri sebebiyle işledikleri suçlar; bir kısmı da miskinleri gözetmemek gibi yaşadıkları toplumun fertlerine karşı işledikleri suçlardır. Sonunda kendilerini böyle kötü bir akıbete düşüren en büyük suçlarını itiraf ederler: Ahiret

gününü inkâr etmek. Hâlbuki onlar dünyadayken, düşüncesizce faydasız işler peşinde koşuyorlardı. Bu da hiç şüphesiz, dalâlet ve akılsızlık sebeplerinden biridir. Bu durumda olan kimse, çoğunluğun cahil ve sapkın olduğuna bakmaksızın sadece onları razı etmek için uğraşır.

"Sonunda bize ölüm geldi, çattı." İçinde bulunduğumuz bu durumun, batıl olduğunu en sonunda fark ettik. *"Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez."* Şefaat, Allah'ın izni ve rızası ile gerçekleşir. Dolayısıyla şefaat, müşrik için geçerli değildir.

Onlar, *"âdeta aslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi (hâlâ) öğütten yüz çeviriyorlar?"* Allah Teâlâ, Kur'ân'dan nefret eden müşriklerin durumunu yaban eşeklerine benzetmiştir. Zira yaban eşekleri, her gördüğünü kendine düşman sanır ve yakalanma endişesiyle hem insanlardan ve hem de diğer yırtıcılardan kaçarlar. Ayette geçen "(حُمُرٌ) (humur)," *"eşekler"* demek olup "(حِمَارٌ) (himâr)"ın çoğuludur. Kelime, yabanî eşekleri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Çünkü ehil eşekler av konusu değildir. Ayette geçen "(قَسْوَرَةٍ) (kasvera)" kelimesi de (قَسْوَرٌ) kelimesinin çoğuldur ve "avcılar" demektir. Ayrıca "aslan" manasına gelen müfred bir isim olduğunu söyleyenler de vardır. Kelimenin aslı Arapça olmayıp sonradan Arapçalaşmıştır. Kelimenin bütün anlamları "avlanmak" manasında birleşmektedir. Allahu a'lem.

"Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine, (önünde) açılmış sahifeler (ilahî vahiy) verilmesini istiyor." Bu, onların inat ve kibirleri sebebiyle her türlü inkâra yönelmelerinden kaynaklanmaktadır. Müşriklerin her biri, eline alıp baksın diye kendine vahiy sahifeleri indirilmesini ve ona göre inanıp inanmamaya karar vermeyi bekliyor. Bugün aynı üslubu, kendilerini bilim adamı addeden bazı kimselerde de görmekteyiz. Senet bakımından çok muteber -hatta mütevatir- olsa da bazı rivayetleri reddetmektedirler. Rivayet ve tercih konusunda hiçbir ilmî yöntemi dikkate almazlar. Kendi anlayışına uygun olmayan hiçbir şeye inanmak istemezler. Bu ise tarihin tümünü devre dışı bırakmak, ona şüpheyle yaklaşmak ve çağlarüstü bir özelliğe sahip düşünsel mirası yerle bir etmek demektir. Hatta bu yaklaşım, rivayet yoluyla bizlere ulaşan sünnet-i seniyyeyi şüpheli duruma getirmektedir.

"Hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar." İşte hastalıklarının asıl sebebi budur. Onları zulme ve fesada sürükleyen saik, sahip oldukları bu inançtır.

"Asla (düşündükleri gibi değil)! Bilsinler ki bu, gerçekten bir ikazdır!" Uyarı ve ibret için Kur'ân yeter. Şayet onlar, gerçekte hidayet yolunu bulmak istiyorlarsa, Kur'ân'ın, talep ettikleri o sahifelerden üstün olduğunu anlayacaklardır.

"Dileyen ondan (düşünüp) öğüt alır." Kim hidayeti istiyorsa, Kur'ân'ı okuyup manaları üzerinde derin derin düşünür. Bu hatırlatma, Kur'ân'a ve ihtiva ettiği hidayete ve doğruluğa dönmeye teşviktir.

"Bununla beraber, Allah dilemeksizin onlar öğüt alamazlar." Bu istisna ile Allah Teâlâ'nın mutlak iradesine ve sağlam kanunlarına işaret edilmiştir. Allah Teâlâ, eşsiz dilemesiyle Kur'ân'ı indirmiş ve insana, düşünme ve ayırdetme özelliğini bahşetmiştir. Ona, seçme hürriyeti de vermiştir. O'nun irade ve hikmeti, doğru yolu isteyeni hidayete erdirmeyi gerektirmektedir. Hiç kimseyi, istemediği işi yapmaya mecbur kılmaz. Bu ise, sevap ve cezanın, üzerine bina edildiği adil bir imtihanın gereğidir.

سُورَةُ القِيَامَةِ

75- KIYÂMET SÛRESİ

269. MECLİS: KIYAMET GÜNÜ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلَّنْ
نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلٰى قَادِرِينَ عَلٰى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ الْاِنْسَانُ
لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ﴿٦﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ
الْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾
كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا
قَدَّمَ وَاَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾
لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٦﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْاٰنَهُ ﴿١٧﴾ فَاِذَا قَرَأْنَاهُ
فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهُ ﴿١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿١٩﴾ كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ
الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾ كَلَّآ اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ
مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ اِلٰى رَبِّكَ
يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى ﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ
ذَهَبَ اِلٰى اَهْلِهِ يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾
اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾ اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ
كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ
ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

1. Kıyamet gününe yemin ederim.

2. Kendini kınayan (pişmanlık duyan) nefse yemin ederim (diriltilip hesaba çekileceksiniz).

3. İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanır?

4. Evet, Bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter

5. Fakat insan, önündekini (kıyameti) yalanlamak ister.

6. "Kıyamet günü ne zamanmış?" diye sorar.

7-9. İşte, göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman!

10. O gün insan, "Kaçacak yer neresi!" diyecektir.

11. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur!

12. O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur.

13. O gün insana, ileri götürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir.

14. Artık insan, kendi kendinin şahididir.

15. İsterse mazeretlerini sayıp döksün.

16. (Resûlüm!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini oynatıp durma.

17. Şüphesiz onu toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak Bize aittir.

18. O halde, Biz onu okuduğumuz zaman, Sen onun okunuşunu takip et.

19. Sonra şüphen olmasın ki onu açıklamak da Bize aittir.

20-21. Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya hayatını ve nimetlerini) seviyor, ahireti bırakıyorsunuz.

22. Yüzler vardır ki o gün ışıl ışıl parıldayacaktır.

23. Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir).

24. Yüzler de vardır ki o gün buruşacaktır;

25. Kendilerinin, bel kemiklerini kıran bir felâkete uğratılacağını sezeceklerdir.

26. Artık gözünüzü açın! Ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır,

27. "Tedavi edebilecek kimdir?" denir.

28. (Can çekişen,) bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlar.

29. Ve bacak, bacağa dolaşır.

30. İşte o gün sevk edilecek yer, sadece Rabbinin huzurudur.

31. İşte o, (Peygamber'in getirdiğini) doğru kabul etmemiş, namaz da kılmamıştı.

32. Aksine yalan saymış ve yüz çevirmişti.

33. Sonra da çalım sata sata yürüyerek kendi ehline (taraftarlarına) gitmişti.
34. Layıktır (o azap) sana, layık!
35. Evet, layıktır sana (o azap) layık!
36. İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!
37. O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi?
38. Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp şekillendirmişti.
39. Ondan da iki eşi, yani erkek ve dişiyi var etmişti.
40. Peki (bunları yapan) Allah'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?

KIYAMET GÜNÜ

Kıyâmet Sûresi, isim ve içerik bakımından ahenkli bir bütündür. Sûrede, kıyamet ahvali ve buna bağlı olaylar anlatılmakta; o esnada meydana gelecek büyük ve olağanüstü kozmik olaylar hatırlatılmakta ve akabinde gerçekleşecek olan hesap ve mükâfat, ödül ve cezadan söz edilmektedir. Sûrenin, kıyamet gününden söz etmesi, sadece o gün hakkında haber naklettiği anlamına gelmez. Kıyamet günü, Müslüman toplumun, üzerine inşa edildiği inanç sisteminin yanısıra mümin bireyin şahsiyet inşasının da bir parçasını oluşturur. Sûrenin ana başlıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Birincisi: Allah Teâlâ, kesin bir dille kıyamet gününe yemin etmektedir: *"Kıyamet gününe yemin ederim."* Daha sonra aynı üslupla, sahibini kınayan ve kendine çeki düzen vermesini talep eden nefs-i levvâmeye yemin etmiştir. "Kınayıcı nefis" manasına gelen nefsin bu türü, davranışlarını hak ve adalet terazisinde tartması için insanı uyaran niteliktedir: *"Kendini kınayan (pişmanlık duyan) nefse yemin ederim (diriltilip hesaba çekileceksiniz)."* Bu iki yemin arasındaki ilişki şudur: Nefs-i levvâme (kınayıcı nefis), ahireti hatırlayıp kendine gelebilecek, gidişatını düzeltebilecek ve nihayetinde o gün geldiğinde başarabilecek olan nefistir.

İkincisi: Sûredeki bu vurgulu yeminden sonra yeniden diriliş inancı üzerinde durulmuş ve insanın şu sorularına cevap verilmiştir: *"İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanır? Evet, Bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter."*

Sûre ayrıca, ahireti inkâr etmeye sevk eden asıl sebebin, kötülükleri emreden şerli nefsin günahta kalma ısrarı ve şehevî arzulara dalma arzusu olduğunu bildirmektedir. *"Fakat insan, önündekini (kıyameti) yalanlamak ister. 'Kıyamet günü ne zamanmış?' diye sorar."*

Üçüncüsü: Kıyâmet Sûresi, gökyüzü cisimlerinin yok oluşuna ve insanın bu durum karşısındaki şaşkınlığına dair manzaralar sunar: *"İşte, göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman! O gün insan, 'Kaçacak yer neresi!' diyecektir. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur."*

Dördüncüsü: Sûre, o dehşetli günün, hesap günü olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim o gün, insan tüm ayrıntılarıyla amel defterine muttali olur. Dünyadayken yaptığı her hayrın ve şerrin o gün karşılığını görür. Hayattayken yapması gereken ancak yapmadığı şeyleri fark eder. Nitekim her şeyi yazılı olarak karşısında görmüştür. İnsan, ne kadar mazeret gösterirse göstersin gerçekte kendi durumunu açık ve net bir şekilde bilir: *"O gün insana, ileri götürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir. Artık insan, kendi kendinin şahididir. İsterse mazeretlerini sayıp döksün."*

Beşincisi: Sûrenin ilerleyen bölümlerinde vahiy konusuna değinilmiştir. Bu bağlamda vahyin özellikleri ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendisine gelen ayetlerin tek bir harfini dahi unutmamak için gösterdiği çaba üzerinde durulmuştur: *"(Resûlüm!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini oynatıp durma. Şüphesiz onu toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak Bize aittir. O halde, Biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et. Sonra şüphen olmasın ki onu açıklamak da Bize aittir."* Bu ifadeler, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gelen bütün bu haberlerin, âlemleri var eden ve Kur'ân'ı indiren Allah katından geldiğini onaylamaktadır.

Altıncısı: Sûrede, insanların inanç değerlerine göre farklılık gösteren beşerî özelliklerine şu şekilde işaret edilmektedir: *"Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya hayatını ve nimetlerini) seviyor, ahireti bırakıyorsunuz."* İnsanlar, daha değerli olan bir şey yerine, bazen daha değersiz olanı tercih edebilirler. Ahireti bırakıp dünyaya meyletmeleri de bu yüzdendir. Kâfir kimse, ahireti bütünüyle inkâr edip dünyaya meyledendir.

Yedincisi: Sûrede, insanların ahiret gününde, amellerinin sonucuna göre iki gruba ayrılacağı haber verilmektedir: Bunlardan biri kurtuluşa erip cennetle müjdelenenler, diğeri de helâk olanlardır: *"Yüzler vardır ki o gün ışıl ışıl parıldayacaktır. Rablerine bakacaklar (O'nu göreceklerdir). Yüzler de vardır ki o gün buruşacaktır. Kendilerinin, bel kemiklerini kıran bir felâkete uğratılacağını sezeceklerdir."*

Sekizincisi: Sûrenin konusu ahiret ve ahvali olunca ölüm anına dair haberlerin bulunması da gayet tabiîdir. Bu sebeple ecelinin yaklaşmasıyla insanın yaşayacağı haller bizlere anlatılmaktadır. İnsanoğlunun her gün yaşadığı veya şahit olduğu bu tablo, birçok kimsenin gafilce davranarak unuttuğu hayatın bir kesitidir: *"Artık gözünüzü açın! Ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır, 'Tedavi edebilecek kimdir?' denir. (Can çekişen,) bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlar. Ve bacak, bacağa dolaşır. İşte o gün sevk edilecek yer, sadece Rabbinin huzurudur."*

Dokuzuncusu: Bu dünya hayatında ölümü hatırdan çıkararak Allah'ın ve kullarının hakkını eda etmeyenler, şiddetli bir azapla uyarılmaktadırlar: *"İşte o, (Peygamber'in getirdiğini) doğru kabul etmemiş, namaz da kılmamıştı. Aksine yalan saymış ve yüz çevirmişti. Sonra da çalım sata sata yürüyerek kendi ehline (taraftarlarına) gitmişti. Layıktır (o azap) sana, layık! Evet, layıktır sana (o azap,) layık!"*

Onuncusu: Sûrede "hayat" ve "ölüm" kavramları doğru bir bakış açısıyla yeniden inşa edilmekte; insanın abes olsun diye değil, ulvî bir amaç için yaratıldığı vurgulanmaktadır. Bu amaç, onun tutum ve davranışlarına, bunların neticesinde karşılaşacağı ceza ve mükâfata bağlıdır: *"İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır! O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi? Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp*

şekillendirmişti. Ondan da iki eşi, yani erkek ve dişiyi var etmişti. Peki, (bunları yapan) Allah'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?"

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

Kur'ân'da *"lâ uksimu"* (kasem ederim) ifadesi, yemini kuvvetlendirmek için kullanılır. "Kesin bir tarzda yemin ederim" demektir.

"Kendini kınayan (pişmanlık duyan) nefse." Yani hata ve kusur sebebiyle sahibini kınayan nefse yemin ederim.

"İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanır?" İnsan, kemikleri çürüyüp toprağa karıştıktan sonra onları yeniden diriltemeyeceğimizi mi sanıyor?

"Evet, Bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter." Arapçada "(اَلْبَنَانُ) (el-benân)," vücuttaki en küçük kemiklerden oluşan parmaklar anlamına gelir. Onlar bile bir araya getirilebilecekse, diğerlerini bir araya getirmek daha kolay olacaktır. Aslında bütün bunları yapmak Allah için oldukça kolaydır.

"Fakat insan, önündekini (kıyameti) yalanlamak ister." Hâlbuki kâfir, ölüm ve ahiretten ibret almak yerine günah işlemeye devam etmek ister. Bu sebeple ahireti inkâr ederek alaycı bir tavırla şöyle sorar: *"Kıyamet günü ne zamanmış?"*

Kıyamet *"işte o, gözün kamaştığı"* vakittir. Gözler kıyametin dehşetine şahit olunca donup kalır. O gün, *"ay tutulduğu"* ve ışığı tamamen kaybolduğu zamandır. Ayrıca *"güneşle ay bir araya getirildiği zaman"*dır. Güneşin cazibesine kapılan ay, ona yapıştığı zaman vay o kâfirlerin haline! Ayette geçen bu olağanüstü durumlar, kâinat düzenin bozulması ve yeryüzünün hiçbir cazibesinin kalmamasıyla ortaya çıkacaktır. Nitekim günümüz astronomi ilmi, güneş ve ayın yörüngelerindeki ufak bir sapma sonucunda birbirine çarpmasını uzak bir ihtimal olarak görmemektedir.

"O gün insan, 'Kaçacak yer neresi!' diyecektir." Kıyamet kopmaya başlayınca insanlar, kaçıp sığınacak bir yer arayacaklardır. Bu, kurtuluş için bir yer aramayı değil, ümitsizlik ve kesin helâki ifade eden bir sorudur.

"Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur!" Kaçacak yerin olmaması, insanların kıyamet anında yaşayacağı ümitsizlik halinin tekidi mahiyetindedir. Ayette geçen "(وَزَر) (vezer)" kelimesi, "tehlike anında insanların sığındığı yer" anlamına gelir. Bu cümle, sığınacak yer arayan insanların kendi kendilerine verdikleri cevap hükmündedir. Veya kıyamet gününün hakikatini açıklamak üzere Allah Teâlâ tarafından söylenmiş bir söz de olabilir. Her iki durumda da sonuç aynıdır.

"O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur." Dönüş, Allah'a olacaktır. Çünkü hiçbir ölüm veya yok oluşun sona erdiremediği kesintisiz hayat, Allah'a ait olacaktır.

"O gün insana, ileri götürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir." Kıyamet günü insan küçük veya büyük, ilk veya son, fiilen yaptığı veya mükellef olduğu halde ihmal ederek yapmadığı bütün amellerinden haberdar edilecektir. Sadece haberdar edilmekle kalmayacak, amellerinin karşılığıyla da cezalandırılacaktır.

"Artık insan, kendi kendinin şahididir." Yapıp yapmadığı her türlü amelinin şahidi bizzat kendisi olacaktır. "(بَصِيرَة) (basîra)" kelimesinin sonundaki kapalı "te," görme işinde mübalağaya işaret etmektedir. Çok bilen için "(عَلَّامَةٌ) (allâme)" veya çok iyi anlayan için "(فَهَّامَةٌ) (fehhâme)" tabirinin kullanılması da böyledir.

"İsterse mazeretlerini sayıp döksün." Küfrü tercih eden kişi, nasıl bir özür beyan ederse etsin; böyle bir cezayı hak ettiğini apaçık bilmektedir.

"(Resûlüm!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini oynatıp durma!" ayeti ve sonrasıyla ilgili şöyle bir rivayet nakledilmiştir: "Nebi (s.a.s.) vahiy kendisine nazil olur olmaz onu unutmamak için dilini ve dudaklarını kıpırdatıyor, tekrar ediyordu. Bu ayet, Kur'ân'ın kendisinin kalbinde hıfzedileceği ve onu asla unutmayacağı konusunda kendisine teminat vermek üzere nazil oldu.[38]

"Şüphesiz onu toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak Bize aittir." Onu senin kalbinde toplamak Bize aittir. Böylece sana

---

38 Bu ayetin nüzul sebebi olarak İbn Abbas'tan nakledilen bu rivayet, muttefekun aleyh'tir. Birçok şekilde nakledilen rivayet için bkz. Buhârî 1/6; Müslim, 2/34.

indirildiği şekliyle sen onu okuyabileceksin. *"O halde, Biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et."* Cebrail, Bizim katımızdan indirilen bu ilahî kelamımızı sana okuduğu zaman onu dinle ve takip et. *"Sonra şüphen olmasın ki onu açıklamak da Bize aittir."* Tilavet ve hıfzla birlikte açıklama da gelir. Ayetteki "(ثُمَّ) (sümme)" bağlacı, açıklamanın sonraya bırakıldığı anlamına gelmez. Aksi halde mana şöyle olacaktır: Allah Resûlü (s.a.s.) vahyi, manasını bilmeden dinliyor ve onu ezberliyordu. Doğru olan şu ki, mana lafza bitişiktir; hiç şüphesiz anlamak, lafızdan sonra gelir. Çünkü anlam, ancak sözün bitmesiyle oluşabilir. Allahu a'lem,

"Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (hazır bulunan dünya hayatını ve nimetlerini) seviyorsunuz, ahireti bırakıyorsunuz." Ahireti elde etmek üzere çalışmıyorsunuz, çünkü onu göremiyorsunuz.

"Yüzler vardır ki o gün ışıl ışıl parıldayacaktır." O gün bazı yüzler apaydınlıktır; Allah'ın mükâfatı ve sonsuz mutlulukla müjdelenmiştir. *"Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir)."* Kıyamet gününde o günün durumuna uygun bir şekilde müminlerin, Rablerini görebilecekleri açıktır. Böyle bir görmenin dünyadakiyle mukayese edilmesi veya dünyanın koşullarıyla değerlendirilmesi doğru değildir. Bu ayet, aklın idrakinin varamayacağı gaybî haberleri konu edinmektedir. İfade ettiği şeyin ne olduğunu bilmekle mükellef değiliz. *"Yüzler de vardır ki o gün buruşacaktır."* Alçaklık ve zilletin izlerinin açıkça görüldüğü asık suratlar vardır.

"Kendilerinin, bel kemiklerini kıran bir felâkete uğratılacağını sezeceklerdir." Başına bir musibetin gelmesinden korkar bir vaziyettedir. *"Artık gözünüzü açın! Ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır."* tasviri, canın çıktığı ve boğaza dayandığı ana işaret etmektedir. Allah Teâlâ'nın, *"Hele can boğaza dayandığı zaman"*[39] sözü de bu manadadır. "(التَّرَاقِى) (et-terâkî)" kelimesi, göğüs kafesinin en üstü ile gırtlak arasında kalan kemik demek olan "(تُرْقُوَةٌ) (turkuve)" kelimesinin çoğuludur. Her insanda bu kemikten iki tane bulunur. *"'Tedavi edebilecek kimdir?' denir."* Ölüm döşeğinde can çekişen kişinin akrabaları ve onun

39 Vâkıa 56/83.

başında olanlar, onu iyileştirecek bir tabip veya hikmetli birini şöyle diyerek ararlar: "Bunu kim tedavi edebilir?"

"(Can çekişen,) bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlar." Artık bu dünyadan ayrılmanın vaktinin geldiği kanaatine varır. *"Ve bacak, bacağa dolaşır."* Ölüm gerçekleşip insan ruhunu teslim edince cesedi bir kefene sarılır ve iki ayağı birbirine birleştirilerek bağlanır.

"İşte o gün sevk edilecek yer, sadece Rabbinin huzurudur." Bu, yok oluş anlamında bir ölüm değildir. Bir yerden başka bir yere taşınmaktır. "(الْمَسَاقُ) (el-mesâk)" kelimesi, "(سَاقَ) (sâka)" fiilinin mastarıdır. Ölen bir insanın, Rabbinin huzurundaki akıbetine taşınması demektir.

"İşte o, (Peygamber'in getirdiğini) doğru kabul etmemiş, namaz da kılmamıştı." buyruğunda kastedilen, kâfir kimsedir. Allah'a inanmadığı gibi, emirlerini de yerine getirmez. *"Aksine yalan saymış ve yüz çevirmişti."* Kur'ân'ı ve onda yer alan hesap ve ceza inancı gibi ahiretle alakalı haberleri yalanladı ve haktan yüz çevirdi.

"Sonra da çalım sata sata yürüyerek kendi ehline (taraftarlarına) gitmişti." Alımla, çalımla ve hiçbir şeye aldırış etmeden gitti. *"Layıktır (o azap) sana, layık! Evet, layıktır sana (o azap,) layık!"* ifadeleri tehdit içermektedir. Tekrar edilmesi ise tehdidin şiddetini arttırmak içindir.

"İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!" İnsan, hesap ve kitap olmaksızın, ihmal edilmiş bir şekilde mi bırakılacak? Ne yani, zalim ile mazlum, sâlih ile müfsit; hepsi eşit mi olsun?!

"O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi?" Allah Teâlâ insana, aslını hatırlatmaktadır. Nitekim bir su damlasından yaratılan nutfeden ibaretti. *"Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp şekillendirmişti."* Yaratılışın tüm aşamalarını geçmek suretiyle kâmil bir insan oluverdi. *"Ondan da iki eşi, yani erkek ve dişiyi var etmişti."* Hayat devam etsin ve nesiller birbiri ardına gelsin diye böyle yarattı. Bu tek başına ne erkeğin ne de kadının işidir. Tesadüf de değildir. Bu çeşitlilikteki hikmetli tasarruf, kaçınılmaz aklî bir zorunluluktur. Bu aklî zorunluluk, her şeyi hakkıyla bilen bir yaratıcının takdirine en büyük şahittir.

"Peki, (bunları yapan) Allah'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?" Kur'ân-ı Kerîm'in, sağlıklı bir akla daima göstermek istediği aklî delil işte budur. Birinci yaratma, haddizâtında ikinci yaratmanın mümkün olduğuna dair bir delildir. Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!

سُورَةُ الإِنسَانِ

76- İNSAN SÛRESİ

270. MECLİS: GAYRETİNİZ KARŞILIĞINI BULMUŞTUR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا ﴿١﴾ اِنَّا
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ اِنَّا
هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ اِنَّا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا
وَاَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾
عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا
كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَاَسِيرًا
﴿٨﴾ اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ اِنَّا نَخَافُ
مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰيهُمْ
نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزٰيهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا
عَلَى الْاَرَآئِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا
وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَاَكْوَابٍ كَانَتْ
قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَاْسًا كَانَ
مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ
مُخَلَّدُونَ اِذَا رَاَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ ثَمَّ رَاَيْتَ نَعِيمًا
وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَاِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا اَسَاوِرَ مِنْ
فِضَّةٍ وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ
مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ
وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٢٥﴾ وَمِنَ
الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ
وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا

اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاۤءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾
وَمَا تَشَاۤؤُنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَاۤءَ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَّشَاۤءُ
فِىْ رَحْمَتِهٖ وَالظّٰلِمِيْنَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٣١﴾

1. İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?

2. Gerçek şu ki Biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadının suyundan) yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık.

3. Şüphesiz Biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.

4. Doğrusu Biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık.

5. İyiler ise, kâfûr katılmış bir kadehten (cennet şarabı) içerler.

6. (Bu,) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır.

7. O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler.

8. Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.

9. "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz."

10. "Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız" (derler).

11. İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir.

12. Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder.

13. Orada, koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk.

14. (Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur.

15-16. Yanlarında, gümüş kaplar ve billûr kâselerle, gümüş beyazlığında (billûr gibi) şeffaf kupalarla dolaşılır ki sâkiler bunu (cennet şarabını) ölçüsünce tayin ve takdir ederler.

17. Onlara orada bir kâseden içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır.

18. (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebîl denir.

19. O insanların etrafında öyle ölümsüz genç nedîmler dolaşır ki onları gördüğünde, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın.

20. Ne yana bakarsan bak, (yığınla) nimet ve ulu bir saltanat görürsün.

21. Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bileziklerle takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.

22. (Onlara şöyle denir:) Bu, sizin için bir mükâfattır. Sizin gayretiniz karşılığını bulmuştur.

23. (Resûlüm!) Kur'ân'ı sana Biz, evet Biz indirdik.

24. Artık Rabbinin hükmüne (boyun eğip) sabret; onlardan hiçbir günahkâra yahut hiçbir nanköre boyun eğme.

25. Sabah akşam Rabbinin ismini yâdet.

26. Gecenin bir kısmında O'na secde et; gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et.

27. Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar.

28. Onları Biz yarattık; onların yaratılışını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde (kendilerini yok eder,) yerlerine benzerlerini getiririz.

29. Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar.

30. Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.

31. O, dilediğini rahmetine dâhil eder. Zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır.

GAYRETİNİZ KARŞILIĞINI BULMUŞTUR

Bu sûrenin başlıca konusu, Allah Teâlâ'nın muttaki kulları için hazırladığı mükâfat ile cennet nimetleridir. Bu sebeple sûreye isim olan insanla söze başlanmıştır. Sûre, hayat yolculuğundaki insanın cennet

veya cehennem için yaptığı hazırlığı, bir giriş mahiyetinde hatırlatarak yine insan için birtakım öğüt ve uyarılarla son bulmuştur. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birinci: İlk olarak sûre insanın yaratılışından ve yaratılış amacından söz etmektedir. Bu amaç, insanın dünyadaki imtihanıdır: *"İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? Gerçek şu ki Biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadının suyundan) yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık. Şüphesiz Biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör."*

İkincisi: Sûre, bu imtihan serüveninde insanların iki gruba ayrılacaklarını haber verir. Bunların ilki, hüsrana uğramış inkârcı gruptur: *"Doğrusu Biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık."* İkincisi ise Allah'ın rızasını ve O'nun cennetini elde eden, hidayete ermiş inançlı gruptur: *"İyiler ise kâfûr katılmış bir kadehten (cennet şarabı) içerler. (Bu,) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır."*

Üçüncüsü: Sûrede, hidayete ermiş inananların niteliklerinden ve onların bu dünyadaki amellerinden geniş bir şekilde söz edilmektedir: *"O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak, verdikleri sözü yerine getirirler. Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. 'Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız' (derler)."* Bu niteliklerinden; onların, ahiret hayatından endişe ettikleri ve bu sebeple insanlara iyilik yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu nitelikler, Kur'ân'ın birçok yerde işaret ettiği üstün ahlakî vasıflardandır. Çünkü ahiret endişesi, iyilik ve güzel ameli beraberinde getirmektedir.

Dördüncüsü: Cennet nimetleri sûrede geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu tafsilat, sûrede cennet ehlinin övgüye layık üstün niteliklerinin de geniş bir şekilde ele alınmış olmasıyla uyumludur. Sûrede zikredilen cennet nimetlerin ilki, cennet ehlinin azaptan korunmuş olmasıdır. Ayrıca yüzlerinin ve gönüllerinin sevinçle kaplanmış olması, onlar için cennette ipekten elbiseler ve serin gölgelikler, meyveler, temiz

içecekler, süslü koltuklar, geniş bir mülk, itaatkâr hizmetçiler ve bütün bunların öncesinde ve ötesinde ilim ve kudret sahibi olan Allah'ın rızası da vardır: *"İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir. Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder. Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk. (Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur. Yanlarında, gümüş kaplar ve billûr kâselerle, gümüş beyazlığında (billûr gibi) şeffaf kupalarla dolaşılır ki sâkiler bunu (cennet şarabını) ölçüsünce tayin ve takdir ederler. Onlara orada bir kâseden içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır. (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebîl denir. O insanların etrafında öyle ölümsüz genç nedîmler dolaşır ki onları gördüğünde, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın. Ne yana bakarsan bak, (yığınla) nimet ve ulu bir saltanat görürsün. Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Onlara şöyle denir:) Bu, sizin için bir mükâfattır. Sizin gayretiniz, karşılığını bulmuştur."*

Beşincisi: Sûrede, Kur'ân'ın Allah'ın kelamı olduğu ve ona muhalefet edenlerin günahkâr kâfirler oldukları hatırlatılmaktadır. Bu hatırlatma, cennet nimetlerini hak edecek olanlarla ondan mahrum olacakları beyan eden ayetlerin içeriğini desteklemek içindir: *"(Resûlüm!) Kur'ân'ı sana Biz, evet Biz indirdik. Artık Rabbinin hükmüne (boyun eğip) sabret; onlardan hiçbir günahkâra yahut hiçbir nanköre boyun eğme."*

Altıncısı: İbadeti yalnızca Allah'a has kılmak, daima Allah'ı zikretmek ve gece namazına devam etmek, sûrede ele alınan başlıca konular arasındadır. Bu bağlamda, inanan insanların, dünyaya tapan ve onun peşinden sürüklenen gafil kimseler gibi olmamaları gerektiği hatırlatılmıştır. *"Sabah akşam Rabbinin ismini yâdet. Gecenin bir kısmında O'na secde et; gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et. Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar. Onları Biz yarattık; onların yaratılışını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde (kendilerini yok eder,) yerlerine benzerlerini getiririz."*

Yedincisi: En sonunda sûre, tüm insanlığa seslenerek onları en sağlam ve en doğru yola girmeye teşvik etmektedir. Allah Teâlâ, irade ve hikmetiyle, rahmet yolunu ve azap yolunu ayan beyan tarif etmiş, açıkça ortaya koymuştur: *"Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar. Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. O, dilediğini rahmetine dâhil eder. Zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?" sorusu, sorulan hususu ispat etmek üzere yöneltilen ikrarî (onaylayıcı) bir sorudur. Buradaki (هَلْ) soru edatı, tekit ifade eden (قَدْ) manasındadır. Bu, daha önce yokken sonra var olan her insan ve insan türü için değişmez bir hakikattir. Birbiri ardına gelen nesillerin mutlaka bir başlangıcı olmalıdır. Akıl ve ilim ölçeğinde, başlangıç noktası olmaksızın ezelden beri insan neslinin var olması mümkün değildir. Buna göre, insan yaratılışının zamansal bir başlangıcının olması da kaçınılmazdır.

"Gerçek şu ki Biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadının suyundan) yarattık." Nutfenin bir özelliği olarak zikredilen katışıklık, erkeğin spermiyle kadının yumurtasının birleşmesi demektir. Veya ilmî verilerin de ispat ettiği üzere, milyonlarca hücreyi ihtiva eden erkek spermine akışkan bir suyla birlikte karışan değişik unsurların da kastedilmiş olması muhtemeldir. Allahu a'lem.

Biz *"onu imtihan edelim diye"* böyle yarattık. Burada, yaratmanın imtihan edilme hikmetine yönelik bir açıklama vardır. *"Şüphesiz Biz ona (doğru) yolu gösterdik."* Peygamberlerin getirdikleri mesajlarla, varlığımıza dair bu kâinatta sergilenmiş hüccet ve delillerle hak yolunu onun için aydınlattık. *"İster şükredici olsun ister nankör."* İnsanın en güzel şekilde yaratılmasının, hüccet ve delillerle yolunun aydınlatılmasının ardından, şükredenlerden mi, yoksa nankörlerden mi olacağının sorumluluğunu kendisi taşıyacaktır.

"Doğrusu Biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık." "(سَلَاسِلَ) (selâsil)" kelimesi, Hâkka Sûresi'nde de belirtildiği üzere, kâfiri çepeçevre saran, birbirine eklenmiş demirden örgü demektir. "(اَغْلَال) (eğlâl)" ise, ahirette kâfirin boynuna takılacak büyük ve kalın halka demektir. "(سَعير) (se'îr)" ise tutuşturulmuş cehennem ateşi anlamına gelmektedir.

"İyiler ise" lafzındaki "(اَبْرَار) (ebrâr)," cemi bir isim olup müfredi "(بَارٌّ) (bârrun)" kelimesidir. Vermek ve iyilikte bulunmak manasındaki "(اَلْبِرُّ) (el-birru)" isminden türemiştir.

Onlar, *"kâfûr katılmış bir kadehten (cennet şarabı) içerler."* O kadehin içine güzel kokan kâfûr katılmıştır. Bu, şarabın tadını güzelleştirmesi için katılan bir tür aromatik bitkidir. *"(Bu,) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır."* Bu kâfur kokusu, kendi çeşmesinden alınır. İyiler, kâfûr katılmış içeceklerini bu pınardan alırlar. Ayetteki (بِهَا) zamirindeki (ب) harfi, bazı müfessirlerin iddia ettiği gibi zait değildir.

"Ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır." İstedikleri yerlerde bu pınarları akıtırlar. Buradaki akıtma ise dünyadaki kuyuları açmak gibi zorluk ve meşakkatle değil, sevinç ve eğlenceyle gerçekleştirilmektedir.

"O kullar, verdikleri sözü yerine getirirler." Bu, iyilere ait özelliklerin ilkidir. Yerine getirdikleri bu söz, anlaşıldığı kadarıyla fıkıhtaki adaktan çok daha büyük ve geniş bir özelliktir. Bu özellik, verdiği her türlü sözü yerine getirmeyi, imanın gereğini yapmayı, sadece Allah'a ibadet etmeyi, Allah ve Resûlüne gönülden itaat etmeyi, adağını yerine getirmek ve nafile ibadetlerde bulunmak şeklinde kendilerine vacip kılınmasa da kendilerini yapmakla zorunlu gördükleri her türlü eylemi yapmayı kapsamaktadır. Allahu a'lem.

"O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarlar." Bu, şiddeti her tarafı kaplayan kıyamet günüdür. O iyi insanlar, o günün hazırlığını yapıyorlar ve bunun için çalışıyorlardı.

"Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği (başkalarına) yedirirler." Kendileri o yemeği seviyor ve ona ihtiyaç duyuyor olsalar da ihtiyaç sahiplerini kendilerine tercih ederler. Allah Teâlâ'nın, Ensâr

hakkındaki şu ifadeleri anlam bakımından buna benzemektedir: *"Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler."*[40]

"Yoksula, yetime ve esire yedirirler." Müfessirler, bu ayette geçen *"esir"* kelimesinin manası hakkında ihtilaf ettiler. Çünkü tercih edilen görüşe göre, sûre, Mekkîdir. Ancak o sıralarda esirlerin söz konusu olabileceği herhangi bir savaş yoktu. Bu sebeple müfessirler bu kelimeyi, müşriklerin işkence ederek açlığa mahkûm bıraktığı "Mekkeli Müslümanlar" şeklinde anlamışlardır. Müşriklerin eziyetine maruz kalan kölelerin miskin grubunda değerlendirilmesi daha doğrudur. Onların, *"esir"* şeklinde nitelendirilmeleri, içinde bulundukları sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Terim anlamıyla *"esir,"* savaşta düşman tarafından ele geçirilen kimsedir. O dönemde her ne kadar Müslümanlarla müşrikler arasında bir savaş olmasa da kabileler arasında birtakım savaşlar vardı. Esirin sadece Müslümanlarla diğer kavimler arasındaki savaşta düşmanın ele geçirdiği kimse olması şart değildir. Nitekim o dönemde yaşayan köleler, hür iken çatışmalar neticesinde esir alınmış ve köleleştirilmişlerdi.

İhtiyaç sahibi düşkünlere yardım etme alışkanlığından söz edilmiş olması, İslam'ın esirlere dair hassasiyetini ortaya koyduğu gibi, Müslüman bireyi, gelecekte oluşması muhtemel böyle bir ortama da hazırlamayı amaçlar. Zira Medine döneminde farz kılanın zekât ve hac gibi bazı ibadetlere, Mekkî sûrelerde de işaret edilmiştir. Hatta Mekkî bazı sûrelerde Bedir savaşı gibi bazı önemli hadiselere işaret edilerek müşriklerin önde gelenlerinin bu savaşta öldürülecekleri önceden haber verilmiştir. Allahu a'lem.

"Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz." sözünün akışından anlaşıldığı kadarıyla müminler bu sözü, yardım ettikleri ihtiyaç sahiplerinin yüzüne değil de kendi içlerinden söylemektedirler. Bu yaklaşımları Allah'a karşı ihlaslarına ve herhangi bir dünyevî beklenti içinde olmadıklarına delildir. Diğer taraftan, yapılan bir iyiliğe, teşekkür veya dünyevî bir karşılık beklemenin Allah'ın rızasına uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak

40 Haşr 59/9.

iyilik gören kimsenin de karşısındakine teşekkür ve dua etmesi gerektiğine de işaret edilmiştir.

"Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız." sözleri, gerekçe kabilinden söylenmiştir. Yani o zenginler sadakalarını, yalnızca Allah'ın rızasını elde etmek için veriyorlar. Çünkü Allah'a karşı takvalarını kaybetmek istemiyor ve ahiret hayatını göz önünde bulunduruyorlar. Ayette geçen "(عَبُوس) (abûs)" kelimesi, asık suratlı demektir. "(اَلْقَمْطَرِير) (el-kamtarîr)" ise şiddetli demektir.

"İşte bu yüzden Allah onların yüzlerine parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir." Onları, kalbe sevinç dolduran ve insanın yüzüne parlaklık şeklinde yansıyan müjdelerle mükâfatlandırdı. *"Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar."* Onlar, cennette kendileri için özel olarak hazırlanmış süslü koltuklara kurulurlar. *"Ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk."* Orada sıcak veya soğuk gibi sıkıntılara maruz kalmazlar. *"(Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar."* Cennet bahçesindeki ağaçların gölgeleri onlara çok yakındır. Kastedilen şey ağaç ve dalların arasında devamlı bir gölgelik altında olduklarıdır. *"Onlar, orada yakıcı sıcak görmezler."* Bu sebeple kendilerini sıcaktan koruyacak bir gölgeye de aslında ihtiyaçları yoktur. Ayrıca orada, *"kolayca koparılabilen meyveler istifadelerine sunulur."* Orada hiçbir sıkıntı çekmeden bir el uzatımı mesafesindeki meyvelerden faydalanırlar. "(قُطُوف) (kutûf)" kelimesi, "(قِطَاف) (kıtâf)"ın çoğulu olup "toplanan meyveler" anlamına gelir.

"Yanlarında, gümüş kaplar vardır." Bir şeyler içmek için kullandıkları kaplar gümüştendir. Ayette geçen "kavârîr" kelimesi aslında camdan yapılmış şeyler için kullanılır. Neml Sûresi'nde de bu manada geçmektedir: *"Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir."*[41] Ancak burada geçen "gümüş kavârîr" ifadesi müfessirlerce farklı değerlendirilmiştir. Bazı müfessirler, bu kapların, farklı iki maddeden yapılabileceği ihtimalini uzak gördükleri için bunların, kristale benzeyen saf gümüşten yapıldığını belirtmişlerdir. Oysaki bu kapların her iki maddeden yapıldığını söylemek uzak bir ihtimal değildir. Şahsen ben bu tür kapların

41 Neml 27/44.

ahirette -hatta dünyada bile- farklı iki maddeden yapılabileceğini imkânsız görmüyorum. Allahu a'lem.

"Sâkiler bunu (cennet şarabını) ölçüsünce tayin ve takdir ederler." Bu bardaklarla cennetliklerin huzuruna gelenler, oradakilerin sayılarını ve bu temiz içeceğe olan ihtiyaçlarını çok iyi biliyorlar. Bu sebeple onlara, ihtiyaç duydukları ölçüde ve istedikleri kadar ikram ederler.

"Onlara orada bir kâseden içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır." Bir önceki ayette, içine kâfûr karıştırılmış bir içki türünden bahsedilmişti. Burada ise başka bir içecek türünden bahsedilmektedir. Ancak oradaki kâfûr veya zencefil dünyadakine asla benzemez. *"(Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebîl denir."* Orada, kâfûr içeceği için ayrı bir çeşme olduğu gibi, zencefil için de ayrı bir çeşme vardır. Bu çeşmenin özel adı "Selsebil" çeşmesidir. Bu kelime, inceliği ve kolaylığı çağrıştırmaktadır. Allahu a'lem.

"O insanların etrafında öyle ölümsüz genç nedîmler dolaşır." ayetindeki (وِلْدَانٌ) kelimesi çoğuldur. Müfredi ise "çocuk" anlamına gelen (وَلِيدٌ)'dir. Bunlar, cennet ehlinin hizmetçileri olan, "yaşlanmayan ölümsüz gençler"dir. *"Onları gördüğünde, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın."* Güzellikleri ve cennet ehli arasındaki düzenli duruşları ile inciye benzerler.

"Ne yana bakarsan bak, (yığınla) nimet ve ulu bir saltanat görürsün." Cennette büyük bir nimet ve yüce bir saltanat görürsün. Yukarıda sayılanlar ise, orada bulunan sonsuz nimetlerin sadece bir kısmıdır. *"Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır."* Kalın ve ince ipeğin her türlüsüne ait elbiseler giyerler. "(سُنْدُسٍ) (sündüs)" kelimesi, iç giyimde kullanılan ince ipek, "(إِسْتَبْرَقٌ) (istebrak)" ise dış giyimde kullanılan kalın ipek manasındadır. "(خُضْرٌ) (hudr)" kelimesi cemi olup "yeşil" anlamında "(اخْضَرُ) (ahdar)" kelimesinin çoğuludur. Giyilen ipek elbisenin de rengidir.

"Gümüş bilezikler takınmışlardır." Onlarla süslenmişlerdir. Burada süslenmenin ve güzelleşmenin kıymetine işaret vardır. *"Rableri onlara tertemiz bir içki içirir."* Bu da bir başka içki çeşididir. Nasıl bir şey olduğu üzerinde detaylı durulmayan bu içki çeşidinin, sadece Allah Teâlâ tarafından ikram edileceği kısaca ifade edilmiştir. Bu ise, onun ne kadar

hayırlı ve üstün bir içecek olduğunu göstermesi bakımından yeterlidir. Çünkü özelliklerinin belirtilmemiş olması, insana daha gizemli gelmekte, insanın özlem ve isteğini arttırmaktadır.

"Sizin gayretiniz karşılığını bulmuştur." Bu, Allah Teâlâ'nın onlar üzerindeki lütuf ve ikramıdır. Bu büyük nimetlerin sahibi, gayret ve çabalarının karşılıksız kalmadığını görünce daha büyük bir mutluluk olacaktır. O kimse, dünya imtihanındaki başarısının, bu davet için gösterdiği sabrının karşılığını, zikir ve dua ile geçirdiği uzun gecelerinin, sâlih amel ve oruçla geçirdiği gündüzlerinin, sadakalarının, namazlarının; tümünün karşılığının burada olduğunu görecektir. Nimet ve büyük bir memnuniyet görecektir. Allah'ım! Bizleri o nimetlerden mahrum bırakma! Senin rızanı elde etmeyi ve cennette vech-i kerimini görebilmeyi bizlere nasib eyle!

"(Resûlüm!) Artık Rabbinin hükmüne (boyun eğip) sabret; onlardan hiçbir günahkâra yahut hiçbir nanköre boyun eğme." ifadesi, nimetlere ulaşmak için sarf edilmesi gereken çaba ve gayretin hatırlatılmasıdır. *"Sabah akşam Rabbinin ismini yâdet."* Günün başlangıcında işlerine hazırlık yapmak, günün sonunda da hata ve kusurlarına bağışlanma dilemek için Rabbinin ismini an.

"Gecenin bir kısmında O'na secde et; gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et." Bunlar, va'dedilen o cennetlere ulaştıran en seçkin amellerdendir. Çünkü bu ameller, riya hastalığından ve nefsin kötülüklerinden koruyan bir kalkandır.

"Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar." Yani ahireti unutturacak derecede dünya hayatını seviyorlar. Bu sebeple ayet şöyle devam etmektedir: *"Önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar."*

"Onları Biz yarattık; onların yaratılışını sapasağlam yaptık." Onları sapasağlam bir şekilde yarattık. Onların yaşamını bu kâinatın kanunlarına göre şekillendirdik. Onların yaşam sürelerini ve ölüm anlarını belirledik. Onlar Bizim hükmümüz altındadırlar. *"Dilediğimizde (kendilerini yok eder,) yerlerine benzerlerini getiririz."* Bir önceki ayetin detaylı açıklaması yapılmaktadır. Bizim hükmümüz altında ve irademizin kontrolünde olduklarına göre onları helâk etmeye ve yerlerine onlar gibi başka bir kavim getirmeye gücümüz yeter. Bu gerçek başka bir

ayette şöyle dile getirilmektedir: *"O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir."*[42]

"Şüphesiz ki bu bir öğüttür." ayeti, insanlar için birer hatırlatma ve öğüttür. *"Artık dileyen Rabbine bir yol tutar."* ayeti, ibret ve öğüt almak isteyenlere, Allah'a ulaştıran yola yönelmeleri için teşvik mahiyetindedir. Bu yol, iman ve İslam yoludur. Ayrıca bu ayette, insanın irade sahibi olduğuna, seçme özgürlüğü taşıdığına dair bir işaret vardır.

"Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz." İnsanın dilemesi, Allah'ın dilemesinin dışına çıkamaz. Yani insanın seçme özgürlüğüne sahip olmasını Yüce Allah murat etmiştir. Dileseydi onu, hiçbir şekilde irade ve seçme hürriyeti olmayan başka bir varlık kılardı. Allah Teâlâ'nın insanda var ettiği bu seçme özgürlüğü, mükellefiyetin esasını teşkil etmektedir. Ayrıca seçme özgürlüğü sevap ve cezanın mahallidir. Allahu a'lem.

"O, dilediğini rahmetine dâhil eder." Çünkü Allah'ın rahmeti geniştir. O'nun rahmeti gazabını geçmiştir. *"Zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır."* Onlar, haklarında hiçbir hayrın murat edilmemiş olması sebebiyle değil, zulümleri sebebiyle bu azabı hak etmişlerdir. Bu durum, ilahi adaleti vurgulamaktadır. Günah işleyen, cezasını çeker. Hayır işleyen de mükâfatını bulur.

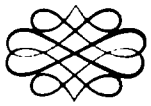

[42] Bu ayet Kur'ân-ı Kerim'de iki farklı yerde geçmektedir. Bkz. İbrâhim 14/19; Fâtır 35/16.

سُورَةُ المُرسَلَاتِ

77- MÜRSELÂT SÛRESİ

271. MECLİS: "O GÜN YALANCILARIN VAY HALİNE!"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾
فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ
لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَآءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ
نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾
وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾ اَلَمْ نُهْلِكِ
الْاَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾ اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّآءٍ مَهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِى
قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾ اِلٰى قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ اَحْيَآءً وَاَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾
وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِىَ شَامِخَاتٍ وَاَسْقَيْنَاكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى ظِلٍّ
ذِى ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِى مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا تَرْمِى بِشَرَرٍ
كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَاَنَّهٗ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾ هٰذَا
يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ
﴿٣٧﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْاَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ
﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ
مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيٓـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ
نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا
اِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا
يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

1. Yemin olsun, (iyiliklerle) birbiri peşinden gönderilenlere;
2. Şiddetle eserek (zararlıları) savurup atanlara;
3. (Hakikat ve hayırları) yaydıkça yayanlara;
4. (Hak ile batılı) birbirinden iyice ayıranlara;
5-6. (Allah'a yönelenleri) arıtmak, (kötüleri) sakındırmak için öğüt telkin edenlere.
7. Bilin ki size va'dolunan şey gerçekleşecek!
8-11. Yıldızların ışığı söndürüldüğü, gök kubbe yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu ve peygamberlerin (ümmetleri hakkında şahitlik) vakti tayin edildiği zaman (artık kıyamet kopmuştur).
12. (Bu alâmetler) hangi vakte ertelenmiştir?
13. Ayrım gününe!
14. (Resûlüm!) Ayrım gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin!
15. O gün (Peygamber'i ve ahireti) yalan sayanların vay haline!
16. Biz, (bunlar gibi inkârcı olan) öncekileri helâk etmedik mi?
17. Sonra arkadakileri de onların ardına takacağız.
18. İşte Biz suçlulara böyle yaparız!
19. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
20. (Ey insanlar!) Biz sizi dayanıksız bir sudan yaratmadık mı?
21-22. İşte o suyu, belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik.
23. Biz buna güç yetirmişizdir. Ve Bizim gücümüz ne büyüktür!
24. O gün (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
25-26. Biz, yeryüzünü dirilere ve ölülere toplanma yeri yapmadık mı?
27. Yeryüzünde haşmetli dağlar yarattık, sizlere tatlı sular içirdik.
28. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
29. (İnkârcılara o gün şöyle denilir:) Yalan sayageldiğiniz azaba doğru gidin!
30-31. Üç kola ayrılmış, (ama) ne gölgelendiren ne de alevden koruyan bir gölgeye gidin.
32. O, saray gibi kocaman kıvılcım saçar.
33. Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir.
34. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

35. Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür.
36. Onlara izin de verilmez ki (sözde) mazeretlerini beyan etsinler.
37. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
38. (O zaman şöyle denir:) Bu, ayırım günüdür. Sizi ve sizden öncekileri bir araya getirdik.
39. (Azaptan kurtulmanız için) bir hileniz varsa, gösterin Bana hilenizi!
40. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
41-42. Şüphesiz (o gün) takva sahipleri, gölgeliklerde ve pınar başlarında, canlarının çektiğinden çeşit çeşit meyveler arasında olacaklardır.
43. (Kendilerine,) "İşlediklerinizin karşılığı olarak şimdi âfiyetle yiyin için" (denir).
44. İşte, Biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız.
45. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
46. (Ey inkârcılar!) Yiyin, (dünyadan) faydalanın biraz! Gerçek şu ki sizler suçlusunuz!
47. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
48. Onlar, kendilerine, "Allah'ın huzurunda eğilin!" denildiği vakit eğilmezler.
49. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!
50. Onlar artık bundan (Kur'ân'dan) sonra hangi söze inanacaklar!

O GÜN YALANCILARIN VAY HALİNE!

Bu sûre kısa olmasına rağmen, *"O gün (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!"* ayeti sûrede on defa tekrarlanmaktadır. Buna göre sûrenin ana konusu, hakikatleri yalanlayanlara cevap verilmesi, iddialarının çürütülmesi ve inkârlarının sonuçları konusunda uyarılmalarıdır. Sûrenin ele aldığı konuları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: Allah Teâlâ ilk olarak iki ayrı varlığa yemin etmektedir. Birisi, Allah'ın emriyle gönderilen ve şiddetli bir şekilde eserek fırtına haline gelen rüzgârlar; diğeri hak ile batılı, hidayet ile dalâleti birbirinden ayıran, ikaz ve uyarılar içeren apaçık vahyi getiren meleklerdir. Allah Teâlâ, vahyin bu özelliklerini, istiare yoluyla vahyi taşıyan meleklere vermiştir: *"Yemin olsun, (iyiliklerle) birbiri peşinden gönderilenlere;*

şiddetle eserek (zararlıları) savurup atanlara, (hakikat ve hayırları) yaydıkça yayanlara; (hHak ile batılı) birbirinden iyice ayıranlara; (Allah'a yönelenleri) arıtmak, (kötüleri) sakındırmak için öğüt telkin edenlere."

Burada hoş bir nükte vardır. Meleklere yeminle rüzgârlara yeminin bir arada zikredilmiş olması, hız ve letafet bakımından aralarındaki benzerliğe işaret etmektedir. Nitekim rüzgârlar, bulutların içinde toprağa can veren suyu taşıdıkları gibi, helâk edici yıldırımları da taşırlar. Aynı şekilde vahiy yoluyla müminlere rahmet indiren melekler, inkârcılara da azap indirirler. Allahu a'lem.

İkincisi: İlk ayetlerde yer alan kasemin cevabı, vuku bulmasında hiçbir şüphe olmayan ahiret günüdür: *"Bilin ki size va'dolunan şey gerçekleşecektir!"* İşte o gün, kâinatın bu düzeni alt üst olacaktır: *"Yıldızların ışığı söndürüldüğü, gök kubbe yarıldığı, dağlar ufalanıp savrulduğu zaman."* İşte o zaman peygamberlerle onları yalanlayan kavimler arasındaki ayrılık anı gelmiş olacaktır: *"Ve peygamberlerin (ümmetleri hakkında şahitlik) vakti tayin edildiği zaman (artık kıyamet kopmuştur). (Bu alâmetler) hangi vakte ertelenmiştir? Ayrım gününe. (Resûlüm!) Ayrım gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?!"*

Üçüncüsü: Sûrede, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) davetini yalanlayan o müşrik yalancılar, -yani Mekke halkı- kendilerinden önceki kavimlerin başına gelen felaketlerin kendilerinin de başına gelmemesi için şöyle ikaz edilmektedirler: *"Biz, (bunlar gibi inkârcı olan) öncekileri helâk etmedik mi? Sonra arkadakileri de onların ardına takacağız. İşte Biz suçlulara böyle yaparız! O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!"*

Dördüncüsü: Allah'a ortak koşan yalancı müşriklere, ilk yaratılışları delil olarak gösterilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ onları yoktan var etmiş ve atılmış basit bir sudan vücuda getirmiştir. Bu yaratılışta ne kendilerinin ne de putlarının bir payı vardır. Bilakis Allah tek başına böyle bir yaratma için kadir ve muktedir olandır: *"(Ey insanlar!) Biz sizi dayanıksız bir sudan yaratmadık mı? İşte o suyu, belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik. Biz buna güç yetirmişizdir. Ve Bizim gücümüz ne büyüktür! O gün (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!"*

Daha sonra yeryüzünün, Allah'ın yaratmadaki delillerinden biri olduğu kendilerine hatırlatılmıştır. Nitekim orası, dirileri üstünde

barındırmakta, ölüleri de içinde tutmaktadır. Yeryüzü, dağları, nehirleri ve Yüce Allah'ın bahşettiği diğer özellikleriyle kendileri için bir yaşam alanı haline gelmiştir: *"Biz, yeryüzünü dirilere ve ölülere toplanma yeri yapmadık mı? Yeryüzünde haşmetli dağlar yarattık, sizlere tatlı sular içirdik. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!"*

Beşincisi: Sûre, yalancı müşriklerin inkâr ettiği hesap günü olan kıyametin sahnelerinden birini sunarak devam etmiştir. Onlar o günün gerçeğiyle başbaşa kalacaklar ve geç de olsa sonunda akılları başlarına gelecektir: *"(İnkârcılara o gün şöyle denilir:) Yalan sayageldiğiniz azaba doğru gidin! Üç kola ayrılmış, (ama) ne gölgelendiren ne de alevden koruyan bir gölgeye gidin. O, saray gibi kocaman kıvılcım saçar. Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline! Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür. Onlara izin de verilmez ki (sözde) mazeretlerini beyan etsinler. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline! (O zaman şöyle denir:) Bu, ayrım günüdür. Sizi ve sizden öncekileri bir araya getirdik. (Azaptan kurtulmanız için) bir hileniz varsa, gösterin Bana hilenizi! O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!"*

Altıncısı: Müşrikleri ikna edecek ve onların inkâr gerekçelerini ortadan kaldıracak uzunca bir bahsin ardından sûre, muttaki müminlerle ilgili bir tablo sunmaktadır: *"Şüphesiz (o gün) takva sahipleri, gölgeliklerde ve pınar başlarında, canlarının çektiğinden çeşit çeşit meyveler arasında olacaklardır. (Kendilerine,) 'İşlediklerinizin karşılığı olarak şimdi âfiyetle yiyin için' (denir). İşte, Biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız."*

Yedincisi: En sonunda sûrede, inkârlarından vazgeçip iman etmeleri için yalancı müşriklere caydırıcı birtakım tehditler yöneltilmektedir: *"O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline! (Ey inkârcılar!) Yiyin, (dünyadan) faydalanın biraz! Gerçek şu ki sizler suçlusunuz! O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline! Onlar, kendilerine, 'Allah'ın huzurunda eğilin!' denildiği vakit eğilmezler. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline! Onlar artık bundan (Kur'ân'dan) sonra hangi söze inanacaklar?!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Yemin olsun, (iyiliklerle) birbiri peşinden gönderilenlere." Allah Teâlâ, süvari akıncıları gibi ardarda akıp giden rüzgârlara yemin etmektedir. *"Şiddetle eserek (zararlıları) savurup atanlara."* Yani şiddetli ve hızlı esen rüzgârlara andolsun.

"(Hakikat ve hayırları) yaydıkça yayanlara." buyruğunda, üzerine yemin edilen şeyin rüzgârlardan farklı olduğunu anlatmak için iki ayetin arası *"vav"* atıf harfiyle ayrılmıştır. *"Yayanlar"* ise tüm dünyaya, apaçık bir hidayet kaynağı olarak vahyi indiren meleklerdir. *"(Hak ile batılı) birbirinden iyice ayıranlara."* Melekler, Allah katından getirdikleri bu vahiyle hak ile batılı, hidayet ile dalâlet yollarını birbirinden ayırmaktadırlar. *"Öğüt telkin edenlere."* Buradaki öğüt ve hatırlatma ifadesi, bir önceki ayetlerde geçen *"neşr"* (yayma) ve *"fark"* (ayırma) eylemlerinin vahiyle irtibatlı olduğunu göstermektedir.

"(Allah'a yönelenleri) arıtmak, (kötüleri) sakındırmak için." Allah Teâlâ, insanları cehaletin karanlıklarından ve risaletin yokluğundan kurtarması ve yalancı inatçıları (müşrikleri) uyarması ve bahanelerini ortadan kaldırması için bu vahyi göndermektedir.

"Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman." Yıldızlar kararıtıldığı zaman vay onların haline!

"Gök kubbe yarıldığı zaman." Allah Teâlâ, İnşikâk Sûresi'nde de bunu ifade buyurmuştur: *"Gökyüzü yarıldığı zaman."*[43]

"Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman." Yani yerlerinden sökülerek un ufak oldukları vakit. *"Ve peygamberlerin (ümmetleri hakkında şahitlik) vakti tayin edildiği zaman (artık kıyamet kopmuştur)."* Peygamberlerle kavimleri arasında bir ayrıma gidilmesi için vakit belirlendiği zaman onlar için her şey bitmiş demektir. Bu sebeple bir sonraki ayette, *"(Bu alâmetler) hangi vakte ertelenmiştir? Ayrım gününe."* ifadesiyle buna işaret edilmiştir. *"(Resûlüm!) Ayrım gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?!"* Bu, kıyamet gününün zorluk ve tehlikelerine dikkat çeken bir sorudur.

---

43 İnşikâk 84/1.

"Biz, (bunlar gibi inkârcı olan) öncekileri helâk etmedik mi? Sonra arkadakileri de onların ardına takacağız." Daha önceki Nûh kavmi ve sonraki Firavun ve orduları gibi birçoklarını helâk ettik. *"İşte Biz suçlulara böyle yaparız!"* Bu tehdit, Kur'ân'ın nüzulüne tanıklık eden müşriklere hitap ederek helâkin, zalim ve yalancılar için bir sünnetullah olduğunu bildirmektedir.

"(Ey insanlar!) Biz sizi dayanıksız bir sudan yaratmadık mı?" Bu su, görenlerin kendisinden iğrendiği menidir. Allah Teâlâ'nın bu sudan; maddî, manevî ve psikolojik bir bütünlüğe sahip, düzgün ve akıllı bir insan yaratması, görenler için büyük bir ibrettir. *"İşte o suyu, belli bir süreye kadar sağlam bir yere yerleştirdik."* Onu, kendisi için hazırlanmış en uygun yer olan ana rahmine yerleştirdik. Olgunlaşıp insan suretini alıncaya kadar onu bir süreliğine orada barındırdık. *"Biz buna güç yetirmişizdir. Ve Bizim gücümüz ne büyüktür!"* Allah Teâlâ, burada kendi zâtını yüceltmekte ve yaratmadaki kudretinin sınırlarına dikkat çekmektedir.

"Biz, yeryüzünü dirilere ve ölülere toplanma yeri yapmadık mı?" ayetindeki soru (istifham-ı takrirî), ifadeyi ispat etmeyi hedefleyen açıklayıcı bir anlam taşır. Allah Teâlâ, yeryüzünü insanlar için toplanma yeri kılmıştır. Dirileri toprağın üstünde, ölüleri ise altında taşımaktadır. Bu durum nesilden nesile böyle devam etmektedir.

Hayattayken sizi üstünde taşıyan ve öldüğünüzde altına defnedildiğiniz o yerin derinliklerinden *"Sizlere tatlı sular içirdik."* O halde bütün bu nimetleri gördüğü halde *"(Hakikatleri) yalan sayanların vay haline!"*

"(İnkârcılara o gün şöyle denilir:) Yalan sayageldiğiniz azaba doğru gidin!" Dünyadayken inkâr ettiğiniz o cehennem ateşine doğru gidin! Ayetteki *"gidin"* emri onlar için bir teklif değil, onları cehenneme doğru sürükleyen Zebanilere zorunlu itaatlerini ifade eder.

Ey kâfirler! İşte şimdi *"üç kola ayrılmış, bir gölgeye gidin."* Bu gölge, onları dört bir koldan saracak olan cehennem ateşinin dumanıdır. Bu dumanın *"gölge"* şeklinde nitelendirilmesi, onlarla alay etmek içindir. Ayette tehdit, müjde gibi sunulmaktadır. Bu ifade Kur'ân-ı Kerim'de

birçok yerde geçmektedir. Örneğin, *"Onlara acı bir azabı müjdele!"*[44] ayeti de aynı minvaldedir. Sanki cehennemde sığınacakları bir gölge arıyorlarmış gibi onlara, "İşte o gölgeye doğru gidin" denecektir. Ne yazık ki sığındıkları o yer, *"ne gölgelendiren ne de alevden koruyan"* bir yerdir. Üzerlerinde yükselen bu duman, kendilerini sıcaktan veya ateşten koruyamayacaktır. Aksine *"O, saray gibi kocaman kıvılcım saçar."* Ayette geçen "(اَلشَّرَرُ) (eş-şerar)" kelimesi, cehennem ateşinden saçılan kıvılcımlar anlamına gelir. Müfredi (شَرَرَةٌ) kelimesidir. Ayette çoğul olan *"kıvılcımlar,"* tekil olan *"saray"*a benzetilmiştir. Burada sözü edilen saray, tekil değil, çoğul anlamı taşıyan bir cins ismi olmalıdır. Nitekim günlük hayattaki konuşmalarımızda kitaplar cinsini kastederek "kitap" tabirini kullanırız. Arapçada "(اَلْقَصْرُ) (el-kasru)" kelimesi yüksek ve ihtişamlı bina anlamına gelir. Bu demektir ki cehennemin bir kıvılcımı bile saray büyüklüğündedir. Allah muhafaza.

"Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir." Bu da cehennem ateşinden uçuşan kıvılcımları deveyle mukayese eden bir başka benzetmedir. Buradaki sarı renk, benzeyen veya benzetilen şeyin rengi olabilir. Her iki anlam da birbirine yakındır.

"Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür." Bu, ahiret hayatına dair özel bir gündür. Nitekim başka ayetlerde geçtiği üzere cehennem halkı birbirleriyle konuşmakta, birbirlerini kınamakta, birbirlerinden yardım istemektedirler. Bu ayet, ahiret ahvalinin yerine göre değişiklik arz ettiği anlamına da gelir. Allahu a'lem.

"Onlara izin de verilmez ki (sözde) mazeretlerini beyan etsinler." Çünkü onlar için mazeret ve pişmanlık zamanı geçmiştir artık. *"(O zaman şöyle denir:) Bu, ayırım günüdür."* Bu gün, hak ile batıl ehli arasında nihaî hükmün verileceği gündür.

"Sizi ve sizden öncekileri bir araya getirdik." Bu sebeple ahiret için "toplanma günü" tabiri kullanılır. Zira o gün, bütün nesiller tek bir yerde toplanırlar. O gün onlara şöyle seslenilir: *"(Azaptan kurtulmanız için) bir hileniz varsa, gösterin Bana hilenizi!"* Bu, iğneleyici bir meydan

---

44 Bu ayet Kur'ân-ı Kerim'de üç farklı sûrede tekrarlanmaktadır. Bkz. Âl-i İmrân 3/21; Tevbe 9/34; İnşikak 84/24.

okumadır. Allah Teâlâ onlara, dünyadayken Müslümanlara kurdukları tuzakları hatırlatıyor.

"Şüphesiz (o gün) takva sahipleri, gölgeliklerde ve pınar başlarında olacaklardır." ayetinde, tekrar gölgeden bahsedilmesi, müşriklere yönelik bir azarlama ve onların pişmanlıklarını arttırmaya yönelik bir hatırlatmadır. Nitekim onlar, kendilerini üç koldan saracak olan cehennem ateşinin gölgesiyle cennetteki bu eğlence ve nimetlerin gölgelerini karşılaştırdıklarında büyük bir pişmanlık yaşayacaklardır.

"(Kendilerine,) 'İşlediklerinizin karşılığı olarak şimdi âfiyetle yiyin için' (denir)." Bu çağrı, ilahî adaletin tecellisidir. Çünkü ilahî adalet gereği mükâfat, amele uygun olmalıdır. Mükâfat, günümüzde uygulandığı üzere renge, ırka ve nesebe göre takdir edilmez. Ayrıca kendilerini bu hale düşüren müşriklere burada bir kınama vardır. Oysaki onlar da bu nimetlere erişen muttakiler gibi amel edebilirlerdi.

"O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline! (Ey inkârcılar!) Yiyin, (dünyadan) faydalanın biraz!" Sizin için belirlenen vakit gelinceye kadar bekleyin. Müşriklere yemenin emredilmesi, bir talep değil tehdittir.

"Kendilerine, 'Allah'ın huzurunda eğilin!' denildiği vakit eğilmezler." O yalancılara yönelik bir başka azarlama da budur. Yani onlardan zor bir şey talep edilmemişti. Onlardan istenen bu talepte bir zorluk, zarar ve meşakkat de yoktu ama yine de bunu yapmadılar. Bu çetin azaptan kurtulmaları için onlardan istenen tek şey, Allah'a ve Resûlüne iman etmeleriydi.

"Onlar artık bundan (Kur'ân'dan) sonra hangi söze inanacaklar!" Kendilerine gönderilen Kur'ân, onları ikna edici kesin delillerin tümünü ihtiva ettiği halde ona inanmıyorlarsa bu demektir ki başka hiçbir söze inanmayacaklardır. Çünkü delil ve hüccet bakımından ondan daha güçlü başka bir kelam yoktur.

Öyle anlaşılıyor ki bu yalancıların (müşriklerin) asıl sorunu; delil, hüccet, mana veya bu işlerin zor olması değil, Kur'ân'a karşı takındıkları inatçı, hasetçi ve mütekebbir tutumdur.

سُورَةُ النَّبَإِ

78- NEBE' SÛRESİ

272. MECLİS: BÜYÜK HABER

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ اَلَّذِى هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾
كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾
وَالْجِبَالَ اَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾
وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ
سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ
مَآءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ اَلْفَافًا ﴿١٦﴾ اِنَّ
يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَتَأْتُونَ اَفْوَاجًا ﴿١٨﴾
وَفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾
اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَاٰبًا ﴿٢٢﴾ لَابِثِينَ فِيهَآ اَحْقَابًا
﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ اِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَآءً
وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾
وَكُلَّ شَىْءٍ اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾ اِنَّ
لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَآئِقَ وَاَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ اَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا
دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَآءً مِنْ رَبِّكَ عَطَآءً
حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ
خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ
الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهِ
مَاٰبًا ﴿٣٩﴾ اِنَّآ اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ
وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِى كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

1. Birbirlerine neyi soruyorlar?

2-3. (İnanıp inanmamakta) ayrılığa düştükleri büyük haberi mi?

4. Hayır! Anlayacaklar!

5. Yine hayır! Onlar anlayacaklar!

6-7. Biz yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık yapmadık mı?

8. Sizi çifter çifter yarattık.

9. Uykunuzu bir dinlenme kıldık.

10. Geceyi bir örtü yaptık.

11. Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.

12. Üstünüzde yedi kat sağlam göğü bina ettik.

13. (Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık.

14-16. Size tohumlar, bitkiler, (ağaçları) sarmaş dolaş olmuş bağlar bahçeler yetiştirmek için üstüste yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik.

17. Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir.

18. Sûr'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz;

19. Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur;

20. Dağlar yürütülür, serap haline gelir.

21-22. Şüphesiz, azgınların barınağı olacak cehennem pusuda beklemektedir.

23-26. (Azgınlar) orada çağlar boyu kalırlar, orada bir serinlik ya da (susuzluk gideren) bir içecek tatmazlar, ancak (dünyada yaptıklarına) uygun karşılık olarak kaynar su ve irin tadarlar.

27. Çünkü onlar hesap gününü ummazlardı.

28. Bizim ayetlerimizi yalanladıkça yalanlamışlardı.

29. Biz ise her şeyi bir kitapta sayıp yazmıştık.

30. Tadın! Bundan sonra yalnızca azabınızı arttıracağız.

31-34. Şüphesiz takva sahipleri için umulanı buldukları yer, bahçeler, üzüm bağları, göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış yaşıt kızlar, içki dolu kâseler vardır.

35. Onlar orada ne boş bir lâkırdı ne de yalan işitirler.

36. Bunlar Rabbinin yeterli bir bağışı, mükâfatıdır.

37. O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. O, rahmândır. O gün insanlar O'na karşı konuşmaya yetkili değillerdir.
38. Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahmân'ın izin verdiklerinden başkaları konuşmazlar; konuşan da doğruyu söyler.
39. İşte o, kesin olarak gelecek gündür. O halde dileyen Rabbine varan bir yol tutsun.
40. Biz, yakın bir azap ile sizi uyardık. O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkârcı kişi, "Keşke toprak olsaydım!" diyecektir.

BÜYÜK HABER

Nebe' Sûresi, İslam davetinin sorunlarına, içerisinde bulunduğu Mekke ortamında çözümler getiren Mekkî sûrelerdendir. Ahiret inancını, o güne dair delilleri, o günde insanların durumunu, karşılaşacakları mükâfat ve cezayı merkeze alan bir muhtevaya sahiptir. Sûrenin konularını başlıklar halinde şöyle sıralayabiliriz:

Birincisi: Nebe' Sûresi, zihni harekete geçiren ve motive eden bir soruyla başlıyor: *"Birbirlerine neyi soruyorlar?"* Sorunun cevabı ise dinleyicinin ilgi ve alakasını çeken bir mahiyet taşıyor: *"(İnanıp inanmamakta) ayrılığa düştükleri büyük haberi mi? Hayır! Anlayacaklar!"*

İkincisi: Daha sonra sûrede, Allah'ın mutlak kudretine işaret eden deliller sıralanmış, O'nun bu evrendeki varlığına ait başka delillere şu şekilde işaret edilmiştir: *"Biz yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık yapmadık mı? Sizi çifter çifter yarattık. Uykunuzu bir dinlenme kıldık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık. Üstünüzde yedi kat sağlam göğü bina ettik. (Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık. Size tohumlar, bitkiler, (ağaçları) sarmaş dolaş olmuş bağlar, bahçeler yetiştirmek için üstüste yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik."*

Üçüncüsü: Sûrede kıyametin mutlak surette kopacağı, bunun belirlenen vakit ve surette gerçekleşeceği beyan edilmiştir: *"Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir. Sûr'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz; Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur; dağlar yürütülür, serap haline gelir."*

Dördüncüsü: Yukarıda aktarılan kıyamet tablosunun ardından sûrede, azgın yalancıları bekleyen zor bir akıbetin sureti resmedilir: *"Şüphesiz, azgınların barınağı olacak cehennem pusuda beklemektedir. (Azgınlar) orada çağlar boyu kalırlar, orada bir serinlik ya da (susuzluk gideren) bir içecek tatmazlar, ancak (dünyada yaptıklarına) uygun karşılık olarak kaynar su ve irin tadarlar. Çünkü onlar hesap gününü ummazlardı. Bizim ayetlerimizi yalanladıkça yalanlamışlardı. Biz ise her şeyi bir kitapta sayıp yazmıştık. Tadın! Bundan sonra yalnızca azabınızı arttıracağız!"*

Altıncısı: Yukarıdaki korkunç tablonun ardından muhatapların yüreğine su serpmek amacıyla bizlere karşıt bir tablo daha sunulmuştur. Bu, Allah'ın rızasını ve cenneti elde eden muttakilerin, yani cennetliklerin tablosudur. *"Şüphesiz takva sahipleri için umulanı buldukları yer, bahçeler, üzüm bağları, göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış yaşıt kızlar, içki dolu kâseler vardır. Onlar orada ne boş bir lâkırdı ne de yalan işitirler. Bunlar Rabbinin yeterli bir bağışı, mükâfatıdır. O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. O, rahmândır. O gün insanlar O'na karşı konuşmaya yetkili değillerdir."*

Yedincisi: En sonunda sûre, o "büyük haber"den bahsetmeye ve o günün şiddetini ve dehşetini anlatmaya, hiç kimsenin kimseye faydasının olmayacağı o günde karşılaşılacak azap ve rahmet tablolarını aktarmaya; bir yandan da insanları, o gün için hazırlık yapmaya teşvik etmektedir: *"Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahmân'ın izin verdiklerinden başkaları konuşmazlar; konuşan da doğruyu söyler. İşte o, kesin olarak gelecek gündür. O halde dileyen Rabbine varan bir yol tutsun. Biz, yakın bir azap ile sizi uyardık. O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkârcı kişi, 'Keşke toprak olsaydım!' diyecektir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

Sûrenin başındaki (عَمَّ) kelimesi, "neyi, neyden" anlamında gelmektedir. Asıl itibariyle (عَنْ) ve (مَا) harflerinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. "Nûn" ve "mîm" harfleri birbirine idğam edilmiş, sondaki soru edatı olan "mâ"nın "elif"i ise mâ-ı mevsûle ile karıştırılmaması için hazfedilmiştir.

"Büyük haberi mi soruyorlar?" Bu soruyu soranlar, Mekke halkı ve etrafta yaşayan topluluklardır. Nitekim onlar, Kur'ân-ı Kerim ve onun ihtiva ettiği yeniden diriliş ve ahiret ahvali hakkındaki haberleri konuşuyorlardı. Bu konudaki sorular, bazen hayret ifadesi, bazen alay konusu, bazen de birtakım ayrıntıları öğrenmek gibi değişik amaçlarla gündeme gelmiştir.

"Ayrılığa düştükleri büyük haberi mi?" Ne tür özelliklere sahip olduğu, onu nasıl yalanlayacakları ve insanları ondan nasıl nefret ettirecekleri hususunda ihtilafa düştükleri haberi mi soruyorlar? *"Hayır! Anlayacaklar! Yine hayır! Onlar anlayacaklar!"* bu ifadeler, müşriklere yönelik bir tehdit ve korkutmadır. O günü mutlaka yaşayacaklar ve cezalarını mutlaka bulacaklar.

"Biz yeryüzünü bir döşek yapmadık mı?" Yeryüzünü insanlar için döşek haline getirip üzerinde yaşamaya, oradan rızık elde etmeye elverişli kıldık. *"Dağları da birer kazık yapmadık mı?"* Onu, sapasağlam durması için çadırın etrafına çakılan kazıklar benzeri olarak, Biz de dağları yeryüzünü tutan kazıklar kıldık. Arapçada "(اَلْوَتَدُ) (el-veted)" sağlam bir şekilde yere çakılmış büyük direk anlamına gelir. Yeryüzündeki dağlar da suret bakımından yeryüzüne çakılmış birer direk gibidir. Aynı zamanda dağların, yeryüzünü sabit bir şekilde tutmada, atmosferik yapıyı korunmada, bulutların oluşmasında ve yeryüzündeki dağılımında önemli bir rolü olduğuna işaret olması da muhtemeldir. Allahu a'lem.

"Sizi çifter çifter yarattık." Bir erkek ve bir dişiden yarattık. Hayatın devamı ve insan neslinin sürekliliği ancak bu şekilde bir yaratma düzeniyle mümkündür.

"Uykunuzu bir dinlenme kıldık." Uykunuzu, bedenleriniz için bir rahatlama vesilesi kıldık. Onu, hayatın akışına, meşguliyet ve düşüncelerinize ara verip dinlendiğiniz bir kesinti vakti kıldık. Uykudan kalkan insanlar, çalışmak için yeni bir enerji kazanmış ve işlerine odaklanmış halde güne başlarlar. Uyku, insan hayatının onsuz devam edemeyeceği büyük bir nimettir. Aynı zamanda uyku, ölümü ve sonrasında meydana gelecek yeniden dirilişi de hatırlatır.

"Geceyi bir örtü yaptık." Bizler geceyi, sizi koruyan uyku ve sakinlik halleriniz için özel bir zaman dilimi haline getirdik. *"Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık."* Gündüzü de çalışmak ve rızık elde etmek için uygun bir zaman dilimi yaptık.

"Üstünüzde yedi kat sağlam göğü bina ettik." Yedi kat göğü, dikkatli ve özenli bir şekilde bina ettik. *"(Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık."* Allah Teâlâ, güneşi kandile benzetmiştir. Çünkü kandilin ışığı, bir başka yerden yansıyarak değil bizzat kandilin içinden yayılır. Güneş ışığı da aynı şekilde bir başka kaynaktan değil, bizatihi kendisinden yayılır.

"Yığılıp sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik." Bulutlardan yağmuru indirdik. Arapçada "(اَلثَّجَاجُ) (es-seccâc)" kelimesi, yağmurun hızlıca yağmasını ifade eden bir sıfattır. Bulutlar da üst üste yığılarak bir araya gelmeleri, rüzgârların sürüklemesi nedeniyle bir yerden başka bir yere atılmaları ve âdeta sıkılan bir eşyanın içinden suların akması nedeniyle de "sıkıştırılmış" manasına gelen (اَلْمُعْصِرَات) şeklinde nitelendirilmişlerdir. Ayetlerde, güneşten sonra yağmurdan bahsedilmesi, bulutların oluşmasında güneşin rolüne bir işarettir. Nitekim su yüzeyleri, güneş ışınları sayesinde buhar haline gelir ve bulutlar da oluşan bu buhardan meydana gelir.

"Size tohumlar, bitkiler, (ağaçları) yetiştirmek için." ayetinde özellikle önce tohumu zikretti. Çünkü buğday, arpa, pirinç ve mısır vb. gibi tohumlar insanın ana yiyeceğidir. *"Sarmaş dolaş olmuş bağlar bahçeler."* Sizler için ağaçları birbirine dolanmış bahçeler yarattık.

"Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir." Yaratılmışlar arasında adaletle hüküm verilecek olan hesap günü bellidir. Ne ileri ne de geri alınabilen belli bir zamana göre belirlenmiştir.

"Sûr'a üflendiği gün." Sözü edilen bu gün, ikinci bir hayatın başlangıcı olan ve yeniden dirilişi başlatan Sûr'a ikinci üfleyiştir. *"Bölük bölük Allah'a gelirsiniz."* İnsan toplulukları halinde Allah'ın huzurunda toplanırsınız.

"Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur." O gün melekler, herkese hak ettiğini vermek üzere mahşer yerine inerler. İyi kimselere (ebrâra) selam vererek onlara, layık oldukları cennetleri gösterir,

cehennemlikleri de cehenneme sevk ederler. Tıpkı Zümer Sûresinin 71. ayetinde belirtildiği gibi.

"Dağlar yürütülür, serap haline gelir." Demek ki kıyamet günü dağların varlığından söz etmek mümkün olmayacaktır, çünkü o günün dehşetiyle darmadağın olacaktır.

"Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir." İnkârcılar için hazır vaziyette olacaktır. *"Azgınların barınağı olacaktır."* Cehennem, onlar için karar kılma yeri ve nihaî meskenleri olacaktır. *"(Azgınlar) orada çağlar boyu kalırlar."* ayetinde geçen (اَحْقَابًا) kelimesi, cemidir. Müfredi (حِقْبٌ) veya (حِقْبَةٌ)'dir; "çok uzun zaman" anlamına gelir.

"Orada bir serinlik ya da (susuzluk gideren) bir içecek tatmazlar." Yaşadıkları sıcak ortamın hararetini düşürecek ne bir serinlik ne de susuzluklarını giderebilecek bir içecek bulabilirler. Ancak *"(Dünyada yaptıklarına) uygun bir karşılık olarak ancak kaynar su ve irin tadarlar."* Bu ayet, yukarıda geçen nefyin, yani içecek hiçbir şey bulamayacakları ifadesinin istisnasıdır. Dünyadaki amellerine karşılık olarak onlar orada, ancak kaynar su ve cehennem ehlinin yaralarından akan irini içebilirler.

"Çünkü onlar hesap gününü ummazlardı." Hesap günü olan ahirete inanmadıkları için orada kendilerini bekleyen azaptan kurtulmak gibi bir kaygıları yoktu. Bu sebeple, *"Bizim ayetlerimizi yalanladıkça yalanlamışlardı."* İçinde bulundukları şiddetli inkâra işaret etmek üzere ayette tekitli bir ifade kullanılmıştır.

"Biz ise her şeyi bir kitapta sayıp yazmıştık." İnsanların tüm amellerini kayda geçirip sağlam bir kitapta topladık. Böylece amellerinizin karşılığını ve kendi elinizle hak ettiğiniz azabı *"Tadın bakalım!"* Çünkü *"bundan sonra yalnızca azabınızı arttıracağız."*

"Şüphesiz takva sahipleri için umulanı buldukları yer (kurtuluş vardır.)" Ahirette takva sahipleri için ancak büyük bir kazanç ve başarı vardır. Ayetteki "mefâz" kelimesi, başarı ve zafer mekânı anlamına gelir ki bu da cennettir.

Onlar için cennette *"göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış yaşıt kızlar"* vardır. Kızların bu özelliği, mümin kadınların cennetteki durumunu tasvir etmektedir. Ayette geçen (كَوَاعِبَ) kelimesi çoğul olup müfredi

(كَاعِبٌ)'dür. Büluğa erip olgunlaşmış, on beş yaş civarındaki genç kızlar demektir. (أَتْرَابًا) ise *"yaşıt"* demektir. Yani cennet kızlarının hepsi yaşıttırlar.

Orada ayrıca *"içki dolu kâseler vardır."* O kâseler, asla kesilmeyen ve hiçbir şekilde eksilmeyen cennet içeceğiyle dolu olacaktır. *"Onlar orada ne boş bir lâkırdı ne de yalan işitirler."* Yani cennetteki içki ve eğlence meclisleri dünyadakilerin aksine boş söz ve yalandan münezzehtir.

"Bunlar Rabbinin yeterli bir bağışı, mükâfatıdır." Tıpkı O'nun va'dettiği gibi, bir iyilik on katıyla mükâfatlandırılacaktır. O, dilediğine de kat kat fazla verecektir. Bu cömertliğe işaret etmek için hemen devamındaki ayette Allah'ın *"Rahmân"* ism-i şerifi gelmiştir: *"Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi olan Rahmân."*

Hak edenleri hak ettikleri karşılıkla mükâfatlandıran Yüce Allah'ın karşısında, *"O gün insanlar O'na karşı konuşmaya yetkili değillerdir."* Yerle gökler arasındaki hiçbir şey, kâfirlere şefaat edilmesi hususunda Allah Teâlâ ile muhatap olamayacaktır.

"Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün." *"Ruh,"* Cebrâil'dir. Meleklerin en önde gelenidir. Allah Teâlâ insanların kalbine korku salmak üzere kıyamet gününe dair bir tablo içinde melekleri de zikretmiştir. Sanki onlar, Allah Teâlâ'nın mahlûkat hakkındaki hükmünü uygulamak üzere hazır beklemektedirler.

"Rahmân'ın izin verdiklerinden başkaları konuşmazlar; konuşan da doğruyu söyler." buyruğu, Allah Teâlâ'nın izni olmaksızın hiç kimsenin şefaat vb. hususlarda söz edemeyeceğine yönelik bir tekittir.

"İşte o, kesin olarak gelecek gündür." O gün, hakkında konuşulan her şeyin kesin olduğu ve yaratılmışlar arasında kesin hükmün verileceği kıyamet günüdür. *"O halde dileyen Rabbine varan bir yol tutsun."* Bu çağrı, Allah'a tevbe etmeleri gerektiği hususunda insanlara bir teşviktir.

"O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkârcı kişi, 'Keşke toprak olsaydım!' diyecektir." İşte bu, en büyük keder ve pişmanlıktır. Allah'ın yarattığı ve akılla donattığı insan, toprak olmayı arzu edecek, âdeta yaratılmamış olmayı dileyecektir. Oysaki bu zorlu günü hesaba katıp onun için hazırlık yapmalı ve fırsatı değerlendirmeliydi.

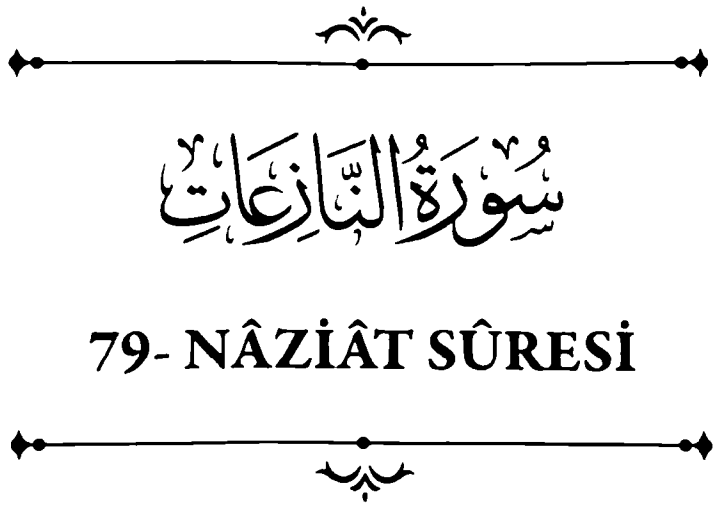

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

79- NÂZİÂT SÛRESİ

273. MECLİS: BÜYÜK FELAKET GELDİĞİ VAKİT

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنّٰزِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنّٰشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسّٰبِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾ فَالسّٰبِقَاتِ
سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾
قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ اَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى
الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾
فَاِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ
مُوسٰى ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ
طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾
فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ
فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰى
﴿٢٥﴾ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشٰى ﴿٢٦﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ
بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا ﴿٢٨﴾ وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا ﴿٢٩﴾
وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰيهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ
اَرْسٰيهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾
يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرٰى ﴿٣٦﴾ فَاَمَّا مَنْ
طَغٰى ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِىَ الْمَأْوٰى ﴿٣٩﴾ وَاَمَّا مَنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِىَ الْمَأْوٰى ﴿٤١﴾
يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَا ﴿٤٣﴾ اِلٰى
رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَا ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَا ﴿٤٥﴾ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ
يَلْبَثُوٓا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

1-5. Söküp çıkaranlara, yavaşça çekenlere, yüzdükçe yüzenlere, yarıştıkça yarışanlara, iş düzenleyenlere andolsun;

6-9. Birinci üflemenin (kâinatı) sarstığı, onu ikinci üflemenin takip ettiği gün, işte o gün yürekler kaygıdan oynar, gözlerini korku bürür.

10-11. "Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz, (hem de) çürümüş kemikler olduktan sonra mı?" derler.

12. "O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur" dediler.

13. Bu dönüş, sadece bir seslenmeye bakar.

14. Birdenbire kendilerini mahşerde buluverirler.

15. (Habibim!) Sana Mûsâ'nın haberi geldi mi?

16. Kutsal vadi Tuvâ'da Rabbi ona şöyle seslenmişti:

17. Firavun'a git! Çünkü o çok azdı.

18-19. De ki: Arınmayı ve seni Rabbimin yoluna iletmemi ister misin? Böylece O'ndan korkarsın.

20. Ve ona en büyük mucizeyi gösterdi.

21. (O ise) hemen yalanladı ve isyan etti.

22. Sonra (inkâr için) olanca çabasını göstermek üzere sırtını döndü.

23. Derhal (adamlarını) topladı ve (onlara) bağırdı:

24. "Ben, sizin en yüce Rabbinizim!" dedi.

25. Allah onu, (herkese ibret olarak) dünya ve ahiret azabıyla cezalandırdı.

26. Elbette bunda, korkan kimseler için büyük bir ibret vardır.

27-29. Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı? Ki onu Allah bina etti, yükseltip düzene koydu. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı.

30-33. Ondan sonra da yerküreyi döşedi. Kendiniz ve hayvanlarınız için bir faydalanma olmak üzere, yerden suyunu ve otlağını çıkardı ve dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi.

34-36. Her şeyi alt üst eden o büyük felâket geldiği vakit, insan dünyadayken ne için çalıştığını hatırlar. Cehennem de gören her kişiye açıklığı ile gösterilir.

37-39. Azana ve dünya hayatını ahirete tercih edene, şüphesiz cehennem tek barınaktır.

40-41. Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.

42. Sana kıyameti sorarlar: "Gelip çatması ne zamandır?" (derler.)

43. Sen onu nereden bilip bildireceksin?!

44. Onun nihaî ilmi yalnız Rabbine aittir.

45. Sen ancak ondan korkanları uyarırsın.

46. Kıyamet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar.

BÜYÜK FELAKET GELDİĞİ VAKİT

Nâziât Sûresi, bir önceki sûre olan Nebe' Sûresi ile ana konuları bakımından aynıdır. Her iki sûrenin, üslup ve lafızları farklı olsa da temel hedefi ahiret inancını pekiştirmektir. Nâziât Sûresi, vurgulu bir yeminle başlar. Mûsâ'nın (a.s.) davetine karşı çıkan Firavun'un helâkini örnek göstererek Mekke müşriklerine uyarılarda bulunur. Sûrenin ele aldığı konuları şu şekilde başlıklar halinde sıralamak mümkündür:

Birincisi: Sûrenin başında Allah Teâlâ, emrini yerine getirmek ve insanların canlarını kabzetmek için tüm evreni dolaşan görevli meleklere yemin etmektedir: *"Söküp çıkaranlara, yavaşça çekenlere, yüzdükçe yüzenlere, yarıştıkça yarışanlara, iş düzenleyenlere andolsun."*

İkincisi: Ardından kıyamet günü, insanların içine düşeceği hayret, dehşet ve korkuyu ifade eden ahiret sahnelerinden biri nakledilmektedir. Bu muazzam kevnî değişim ve dönüşüm esnasında meydana gelecek sarsıntılara şahit olan insanların hayreti sûrede şu şekilde dile getirilmiştir: *"Birinci üflemenin (kâinatı) sarstığı, onu ikinci üflemenin takip ettiği gün, işte o gün yürekler kaygıdan oynar, gözlerini korku bürür. 'Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz, (hem de) çürümüş kemikler olduktan sonra mı?' derler. 'O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur' dediler. Bu dönüş, sadece bir seslenmeye bakar. Birdenbire kendilerini mahşerde buluverirler."*

Üçüncüsü: Sûrede Firavun'la ilgili başka bir konuya geçiş yapılarak Allah Teâlâ'nın azabı hatırlatılmaya devam edilmiştir. Nitekim Firavun, Allah'ın risaletini yalanlamış; O'nun dostlarına karşı savaş açmış

ve çok aşırı bir kibre kapılmış, ilahlık taslamıştı. Sonunda Allah Teâlâ onu helâk ederek insanlar için ibret vesikası haline getirmiştir. Neticede onun kıssası, zalimlerin zulmüne ve günahkârların tavrına karşı gelen, insanları hakka davet eden ve dinine sımsıkı sarılan kimseler için büyük bir teselli kaynağı olmuştur:

"(Habibim!) Sana Mûsâ'nın haberi geldi mi? Kutsal vadi Tuvâ'da Rabbi ona şöyle seslenmişti: Firavun'a git! Çünkü o çok azdı. De ki: Arınmayı ve seni Rabbimin yoluna iletmemi ister misin? Böylece O'ndan korkarsın. Ve ona en büyük mucizeyi gösterdi. (O ise) hemen yalanladı ve isyan etti. Sonra (inkâr için) olanca çabasını göstermek üzere sırtını döndü. Derhal (adamlarını) topladı ve (onlara) bağırdı: 'Ben sizin en yüce Rabbinizim!' dedi. Allah onu, (herkese ibret olarak) dünya ve ahiret azabıyla cezalandırdı. Elbette bunda, korkan kimseler için büyük bir ibret vardır."

Dördüncüsü: Sûrenin ilerleyen bölümlerinde Allah Teâlâ'nın kudretinin kainattaki delillerine dair tablolara şu şekilde işaret edilmektedir: *"Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı? Ki onu Allah bina etti, yükseltip düzene koydu. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı. Ondan sonra da yerküreyi döşedi. Kendiniz ve hayvanlarınız için bir faydalanma olmak üzere, yerden suyunu ve otlağını çıkardı ve dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi."*

Beşincisi: Sûrenin aslî konusu olan ahiret inancından bahisle, kıyamet günü gerçekleşecek olan kapsamlı, adil, kimseye zulmetmeyen ve kimseyi kayırmayan hesaba, yani hükm-i ilahî inancına vurgu yapılmaktadır. O gün ateş, tuğyan eden günahkâr kâfirlere; cennet ise muttaki ve mütevazı müminlere yaklaştırılacaktır: *"Her şeyi alt üst eden o büyük felâket geldiği vakit, insan dünyadayken ne için çalıştığını hatırlar. Cehennem de gören her kişiye açıklığı ile gösterilir. Azana ve dünya hayatını ahirete tercih edene, şüphesiz cehennem tek barınaktır. Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır."*

Altıncısı: Sûre en sonunda, kıyametin ne zaman kopacağı hususunda insanların sorularını gündeme getirmekte ve onları pratik faydaya sevk edecek, kurtuluşa erdirecek asıl cevaba yöneltmektedir. *"Sana*

kıyameti sorarlar: 'Gelip çatması ne zamandır?' (derler.) Sen onu nereden bilip bildireceksin! Onun nihaî ilmi yalnız Rabbine aittir. Sen ancak ondan korkanları uyarırsın. Kıyamet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Söküp çıkaranlara andolsun." Allah Teâlâ bu ayette, hem insanlar hem de melekler için kullanılabilen bir sıfata, "nâziât"a yemin ediyor. Bu sebeple müfessirler burada ne kastedildiği konusunda ihtilaf etmişlerdir. Aynı şekilde bir sonraki ayette geçen "(النَّاشِطَات) (en-nâşitât)" sıfatı ve diğer sıfatlarla ne kastedildiği müfessirler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Bu sıfatlarla kastedilenlerin melekler olması -Allahu a'lem- daha uygundur. Nitekim en son zikredilen "(فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا) (iş düzenleyenler)" sıfatı meleklere işaret etmektedir. Ayrıca meleklerin, ruhları kabzetmekle ve bazı işleri düzenlemekle görevli kılınmaları, sûrenin muhtevasına daha uygundur. Buna göre (النَّازِعَاتِ) sıfatı, ruhları kabzettiği belirtilen meleklere işaret etmektedir.

"(غَرْقًا) (Ğarkan)" kelimesi, ruhu, bedenin tüm hücrelerinden söküp çıkaran demektir. "Ğark" kelimesi burada, tastamam ve eksiksiz yapma manasına işaret etmektedir.

"Yavaşça çekenlere." Bu, meleklere ait bir diğer özelliktir. Hızlıca hareket etmek, verilen görevi yerine getirmek manasına geldiği gibi, müminlerin ruhlarını kâfirlerinkine nazaran daha yavaş ve narin bir şekilde kabzetmeyi de ifade eder. Nitekim kâfirlerin ruhları zorla ve acı vererek sökülüp alınırken müminlerinki dikkatle, müjdeleyerek ve yavaşça çekilip alınır.

"Yüzdükçe yüzenlere." Meleklere ait üçüncü bir sıfattır. Yani onlar uzay boşluğunda işleri idare etmek üzere aşağı yukarı dolaşırlar.

"Yarıştıkça yarışanlara." Meleklere ait dördüncü sıfattır. Onlar, Allah'ın emrini yerine getirmek üzere birbirleriyle yarışırlar.

"İş düzenleyenlere." Meleklere ait beşinci ve son sıfattır. Onlar, Allah'ın emirleri gereğince ve evrende hâkim olan sünnetullah doğrultusunda kâinatın işlerini düzenlemektedirler.

"Birinci üflemenin (kâinatı) sarstığı o gün." Kıyametin kopması esnasında meydana gelecek olan sarsıntıya işarettir. *"Onu ikinci üflemenin takip ettiği gün."* İlk zelzeleyi ikincisi takip eder ve onun peşi sıra her şeyi yerle bir eder. *"İşte o gün yürekler kaygıdan oynar."* İnsanlar o gün büyük bir kaygı ve korku içinde olurlar.

Onlar zulmeden kâfirlerdir. İman ehli ise büyük bir huzur ve güven içinde olurlar. İçine düştükleri zelil durumdan ötürü *"gözlerini korku bürür."*

"'Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz, (hem de) çürümüş kemikler olduktan sonra mı?' derler." Onlar daha önce ahiret hayatını inkâr ediyor, kabirlerde çürümüş kemikler haline geldikten sonra yeniden dirilmenin mümkün olmayacağını iddia ediyorlardı. *"'O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur.' dediler."* Bu bir alay ifadesidir. Onlar bu sözleri, düşünerek söylemiyorlar. Çünkü düşünceden veya düşünmekten oldukça uzaktırlar. Böyle bir akıbeti, ihtimal dâhilinde bile görselerdi, bundan kendilerini korumaya ve akıbetlerini düşünmeye yönelirlerdi.

"Bu dönüş, sadece bir seslenmeye bakar." Bir seslenme bile yeniden dirilişi başlatmaya yetecektir ki bu, yeniden dirilişi başlatacak olan sûra ikinci üfleyiştir. *"Birdenbire kendilerini mahşerde buluverirler."* Mahşer yeri, hiçbir çukur ve tümseği olmayan dümdüz ve çorak bir yerdir.

"(Habibim!) Sana Mûsâ'nın haberi geldi mi?" Cevaba teşvik etmek için sorulan bir sorudur. *"Kutsal vadi Tuvâ'da Rabbi ona şöyle seslenmişti."* *"Tuvâ,"* kutsal vadinin ismidir. *"Mukaddes/kutsal"* ise sıfatı olup "tertemiz kılınmış" manasındadır. *"Firavun'a git! Çünkü o çok azdı."* Bu emir, davetçinin başkalarına giderek onlara Allah'ın risaletini ulaştırması gerektiğini ifade eder. *"De ki: Arınmayı ister misin?"* Zorlama yerine teklif formunda kullanılan bu ifade tarzı, İslam davetinin ince üsluplarından biridir. Çünkü nefis, kendisine emr-i vaki yapılmasını kabul etmeyebilir. Ancak muhataba, sonuçlarına katlanacağı ve sorumluluğunu taşıyacağı tercihler yöneltmek farklıdır. *"Seni Rabbinin yoluna iletmemi ister misin?"* Bu da bir başka nezaket ifadesidir. Çünkü Hz. Mûsâ, *"Rabbinin"* değil de "Rabbimin" deseydi, Firavun'u kendi şahsına davet ettiği hissi oluşabilirdi.

"Ve ona en büyük mucizeyi gösterdi." Hz. Mûsâ, kendisinin doğru söylediğini, gözleri önünde gerçekleştirdiği mucizeyle ispatladı. Burada geçen *"ayet/mucize"* kelimesi, cins isimdir ve tek bir mucizeyi ifade etmek için kullanılmamıştır. Nitekim Mûsâ (a.s.), bilindiği üzere Firavun'a birden çok mucize göstermiştir.

"(O ise) hemen yalanladı ve isyan etti. Sonra (inkâr için) olanca çabasını göstermek üzere sırtını döndü. Derhal (adamlarını) topladı ve (onlara) bağırdı:" Bu hızlı ve peşpeşe gelen ifadeler, Firavun'un hızlı bir şekilde hareket ettiğine ve Hz. Mûsâ'ya karşı tüm tedbirleri hemencecik aldığına işaret etmektedir. Batıl her zaman böyledir. Çünkü hak ile mücadelesini "hudud," yani sınır savaşı olarak değil, "vücud," yani var olma savaşı olarak görür.

"'Ben, sizin en yüce Rabbinizim!' dedi." *"En yüce"* sıfatının sadece kendisine ait olduğunu belirtmek istedi. Çünkü Firavun, kendisinden daha alt tabakada olsa da başka bir ilah tanımamaktaydı. Nitekim başka bir yerde de şöyle diyordu: *"Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum."*[45] Burada dikkat çeken husus, Firavun'un, bu tür sözleri söyleme cesareti değil, kendileri gibi yaratılmış, kendileri gibi yiyip içen, kendileri gibi uyuyan, kendileri gibi hastalanan ve kendileri gibi ihtiyaçlarını gideren sıradan biri olduğunu bildikleri halde insanların ona yönelik kayıtsız itaatidir.

"Allah onu, (herkese ibret olarak) dünya ve Ahiret azabıyla cezalandırdı." Allah Teâlâ onu, benzerlerine ders vermek için hem dünyada hem de ahirette cezalandırdı. *"Elbette bunda, korkan kimseler için büyük bir ibret vardır."* Düşünüp ibret alabilen kimse için böyle bir cezalandırmada büyük ibretler vardır.

"Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı?" sorusu, Yüce Allah'ın bu evrendeki ayetlerine ve yüce kudretine dikkat çekmeyi amaçlayan takrirî bir sorudur. Ayrıca burada müşriklere ve yalancılara yönelik bir tehdit vardır. *"Ki onu Allah bina etti."* Güzel ve sapasağlam bir şekilde bina etti. *"Onu yükseltip düzene koydu."* Bu kadar büyük olmasına rağmen, Allah üstün kudreti sayesinde onu yükseltti. Onda asla

---

45 Kasas 28/38.

herhangi bir düzensizlik, tümsek veya yarık göremezsin. *"Gecesini kararttı."* Yani karanlık yaptı. *"Gündüzünü ağarttı."* Güneşin doğmasıyla gündüzü aydınlık yaptı. Buradan, evrende esas olanın karanlık olduğu; sonradan olanın ise aydınlık olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü aydınlık, ancak belli bir sebebe bağlı olarak ortaya çıkar.

"Ondan sonra da yerküreyi döşedi." ayetindeki "(دَحٰيهَا) (dehâhâ)" ifadesi, Allah'ın yeryüzünü tesviye ettiği, sularla ve değişik enerji türleriyle donattığı, insanların yaşamına uygun hale getirdiği anlamına gelir. Bu sebeple hemen devamındaki ayette, *"Yerden suyunu ve otlağını çıkardı"* ve *"dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi"* denmektedir.

"Kendiniz ve hayvanlarınız için bir faydalanma olmak üzere." ayetinde geçen (مَتَاعًا) kelimesi, kendisinden faydalanılan ve şükrü gerekli kılan her türlü nimet demektir. Ayrıca bu evrenin yaratılmasının mutlak bir gayesi olduğuna da işarettir. Çünkü Allah Teâlâ, hiçbir şeyi gereksiz yere yaratmamıştır. O'nun her yaratmasında, hayatın tüm gereksinimlerine dair bir uyum ve mükemmellik vardır.

"Her şeyi alt üst eden o büyük felâket geldiği vakit." ayetindeki "(الطَّآمَّةُ) (et-tâmme)" kelimesi "kaplayan" demektir. Altındaki her şeyi kaplayan örtü manasına gelir. Büyük olayları ifade etmek üzere kullanılır. Buradaki anlamı ise, her türlü hadiseyi kaplayan en büyük hadise; her türlü afetin etkisini kaplayan en büyük afet, yani kıyamet manasındadır. Bu manayı ifade etmesi için "kübrâ," yani "en büyük" şeklinde nitelendirilmiştir.

"İnsan dünyadayken ne için çalıştığını hatırlar." O gün insan, bütünüyle hayat serüvenini, hayatta yaptığı tüm işleri hatırlar. Çünkü bütün bunların hepsi onun kurtuluşunun ya da hüsranının dayanağını teşkil edecektir.

"Dünya hayatını ahirete tercih edene." Dünyası ahiretine galip gelen ve böylece ahireti unutup onun için hiçbir şey yapmayan kimse demektir. Bunlar için *"şüphesiz cehennem tek barınaktır."* Böylelerinin barınağı ve meskeni cehennem olacaktır.

Ancak *"Rabbinin makamından korkan,"* yani Rabbine karşı takvalı olan kimseler başkadır. Burada *"makam"*ın zikredilmesinin sebebi,

seçkin müminlerin, Rablerinin makamını bildiklerine ve üzerlerine düşen görevi hakkıyla yerine getirdiklerine işaret etmek içindir. O seçkin müminlerin korkusu, bilgisizlik ve taklit ürünü değil, O'na dair üstün bir marifetten kaynaklanmaktadır.

"Nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran için ise." Yani nefsini gaflet ve batılın çirkinliklerinden arındıran, sorumluluğunun bilincinde olan, nefsini şehvet, kibir ve gösterişten kurtaran, şeref ve haysiyetini koruyan, insanlar arasında böbürlenerek gezmeyen kimse için üstün bir mükâfat vardır. Haklı sebeplerle de olsa toplumda böbürlenmemek gerekir. Bu tür davranışlar, dalâlet unsurlarının en kötüsüdür. Bazen de Allah adına konuşan, ancak zalimlerin istek ve arzularına göre fetvalar veren kimseler nezdinde, heva ve heves, hak kavramıyla karışabilmektedir. Allah bizleri böyle bir durumdan muhafaza eylesin!

"Şüphesiz cennet yegâne barınaktır." Allah'tan hakkıyla korkanlar ve nefislerinin şerrinden, heva ve hevesinden korunanlar için kalıcı mesken, cennet olacaktır.

"Sana kıyameti sorarlar: 'Gelip çatması ne zamandır?' (derler.)" Kıyametin ne zaman kopacağını sana sorarlar. Onlar için kıyamet, ne zaman geleceği belli olmayan, ancak kendilerine doğru yaklaşmakta olan gemi gibidir. Bu soru, eğer müminler tarafından sorulmuşsa kıyametten korktuklarının bir göstergesidir. Ancak yalancı kâfirler tarafından sorulmuşsa, alay etmek amaçlıdır. Bu soru her iki kesim tarafından da sorulmuş olabilir. Allahu a'lem.

"Sen onu nereden bilip bildireceksin!" Sen nereden bilecek ve nasıl haber vereceksin? Yani onun vaktiyle senin bir alakan yoktur. Onu ancak Allah bilir. Bu sebeple ayetin devamında, *"Onun nihaî ilmi yalnız Rabbine aittir."* denmiştir. *"Sen ancak ondan korkanları uyarırsın"* ifadesi, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) asıl görevinin, kıyametin kopma anını haber vermek değil, onları kıyamet anına hazırlıklı olmaları için uyarmak ve ikaz etmek olduğunu göstermektedir

"Kıyamet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar." Hayat ister uzun ister kısa olsun, belirlenen vakitte kıyamet mutlaka kopacaktır. İnsanlar, kıyametin kopma anına şahit olduklarında dünya hayatı onların gözünde

kısalacak, hatta günün belirli bir vakti kadar kısa zannedilecektir. Sınırı olmayan ahiret hayatı karşısında, dünya hayatının gerçekliği işte bundan ibarettir.

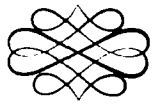

سُورَةُ عَبَسَ

80- ABESE SÛRESİ

274. MECLİS: ÂMÂ ADAMIN KISSASI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلّٰى ﴿١﴾ اَنْ جَاءَهُ الْاَعْمٰى ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰى ﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ
فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴿٤﴾ اَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰى ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ
اَلَّا يَزَّكّٰى ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعٰى ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشٰى ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى
﴿١٠﴾ كَلَّآ اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾ فِى صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾
مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾ بِاَيْدِى سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾ قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَا
اَكْفَرَهُ ﴿١٧﴾ مِنْ اَىِّ شَىْءٍ خَلَقَهُ ﴿١٨﴾ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ
يَسَّرَهُ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ اَمَاتَهُ فَاَقْبَرَهُ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اِذَا شَاءَ اَنْشَرَهُ ﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا
اَمَرَهُ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ
شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَاَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا
وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَاَبًّا ﴿٣١﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾
فَاِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَاُمِّهِ وَاَبِيهِ ﴿٣٥﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا
قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

1-4. (Peygamber), âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi. (Resûlüm! Onun halini) sana kim bildirdi?! Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek.

5-7. Kendini (sana) muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysaki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin.

8-10. Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun.

11-16. Hayır! Şüphesiz bunlar (ayetler), değerli ve güvenilir kâtiplerin elleriyle (yazılıp) tertemiz kılınmış, yüce makamlara kaldırılmış mukaddes sahifelerde (yazılı) bir öğüttür; dileyen ondan (Kur'ân'dan) öğüt alır.

17. Kahrolası insan! Ne inkârcıdır!

18. Allah onu neden yarattı?

19. Bir nutfeden (spermadan) yarattı da ona şekil verdi.

20. Sonra ona yolu kolaylaştırdı.

21. Sonra onun canını aldı ve kabre soktu.

22. Sonra dilediği bir vakitte onu yeniden diriltir.

23. Hayır! (İnsan,) Allah'ın emrettiğini yapmadı.

24. İnsan, yediğine bir baksın!

25-32. Şöyle ki: Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.

33. Kulakları sağır eden o ses geldiğinde,

34-36. İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar.

37. O gün, herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır.

38-39. O gün birtakım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir.

40-42. Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır.

ÂMÂ ADAMIN KISSASI

Abese Sûresi, önceki sûreler gibi ahiret inancını ele almakta, korku salan manzaraları, çeşitli ahvali, hesap ve ceza gibi konuları zikretmektedir. Sûrenin ana konusu budur. Ancak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sergilediği bir tutumla başlaması, üslup bakımından onu diğer sûrelerden ayırmaktadır. Nitekim davetin ilk yıllarında Hz. Peygamber (s.a.s.) dinle alakalı birtakım sorular sormak üzere gelen âmâ bir sahabîyle ilgilenmek yerine, toplumda söz sahibi olan Kureyş'in önde gelenleriyle konuşmayı tercih etmişti. Hiç şüphesiz o âmâ sahabî bu durumdan duygusal olarak etkilenmiş olmalı ki bu sûrenin baş kısmı ona tahsis

edilmiş ve sûrede, sağlıklı bir toplumun inşasında İslam'ın yerleştirmeye çalıştığı önemli değerlerden biri üzerinde durulmuştur. Bu sûrenin konularını şu başlıklar altında sıralamak mümkündür:

Birincisi: Sûre, iki gözü görmeyen âmâ bir adamın hikâyesiyle başlamıştır. Bu adam dinini öğrenmek üzere Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gelmiş, ancak Peygamber (s.a.s.) ona ilgi göstermemiş ve onun yerine Mekke müşriklerinin önde gelenleriyle ilgilenmişti. Bu, Hz. Peygamber'in (s.a.s) kendi tercihiydi. Ona göre belki müşriklerin Müslüman olmaları sebebiyle Allah Teâlâ, İslam davetini güçlendirebilirdi. Diğer taraftan ashabına yönelik olarak müşriklerden gelebilecek eziyet ve işkenceleri de böylece önleme imkânı bulacaktı. Ancak Allah Teâlâ, insanlara karşı nasıl davranılması gerektiğini beyan eden ilkesel bir kurala işaret ederek Peygamberini şöyle uyardı: *"(Peygamber,) âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi. (Resûlüm! Onun halini) sana kim bildirdi?! Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. Kendini (sana) muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysaki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun."*

İkincisi: Sûrede, Allah Teâlâ'nın, Peygamberini uyarmak üzere indirdiği bu ayetlerin, hayra çağıran her bir davetçi için ibret ve ders niteliğinde olması gerektiği vurgulanmakta; ayrıca bu ayetlerin, korunmuş ve her türlü hatadan berî olan Allah kelamı olduğu, bu vahyin Allah'a isyan etmeyen itaatkâr melekler aracılığıyla indirildiği bildirilmiştir: *"Hayır! Şüphesiz bunlar (ayetler), değerli ve güvenilir kâtiplerin elleriyle (yazılıp) tertemiz kılınmış, yüce makamlara kaldırılmış mukaddes sahifelerde (yazılı) bir öğüttür; dileyen ondan (Kur'ân'dan) öğüt alır."*

Üçüncüsü: Sûre kâfirin, Rabbini inkârının ne kadar da şaşılacak bir durum olduğunu izhar etmektedir. Zira onu değersiz bir su damlasından yaratan, sonra ona güç-kuvvet ve hayat imkânı bahşeden, ardından onu, kabre doğru götürülen bir ceset kılan ve nihayetinde onu diriltecek olan O'dur. Bütün bunlara rağmen insan, hâlâ bir oyalanma halinde düşüncesizce yaşamaya devam etmekte, üstüne düşen vazifeyi yerine getirmemede ısrar etmekte ve yaratılış amacını unutmaktadır: *"Kahrolası insan! Ne inkârcıdır! Allah onu neden yarattı? Bir nutfeden*

(spermadan) yarattı da ona şekil verdi. Sonra ona yolu kolaylaştırdı. Sonra onun canını aldı ve kabre soktu. Sonra dilediği bir vakitte onu yeniden diriltir. Hayır! (İnsan,) Allah'ın emrettiğini yapmadı."

Dördüncüsü: Sûre, söz konusu edilen insanı, Allah'ın kendisine verdiği nimetler, bu nimetlerde Allah'ın kudretine, rahmetine ve yarattıklarına karşı ihtimamına işaret eden deliller üzerinde düşünmeye davet eder: *"İnsan, yediğine bir baksın! Şöyle ki: Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir."*

Beşincisi: Sûrede son olarak ahiret hayatından söz edilmektedir. Nitekim insanlar, "müjdelenen kazançlılar" ile "azabı ve helâki hak edenler" şeklinde iki gruba ayrılacakları o gün, kendi yakınlarından bile kaçacaklardır: *"Kulakları sağır eden o ses geldiğinde, işte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün, herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır. O gün birtakım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir. Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"(Peygamber), âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi." Hz. Peygamber (s.a.s.) kendisine âmâ bir sahabî gelince yüz çevirdi ve suratını astı. Ayette sözü edilen âmâ sahabî, Abdullah b. Ümmi Mektûm'dur (r.a.).

"(Resûlüm! Onun halini) sana kim bildirdi?! Belki o temizlenecek." Ey Muhammed! Belki de sana gelen bu âmâ adam, ona bir şeyler öğretmen sayesinde arınmak, böylece hayır ve bereket elde etmek istiyordur. Böylece bu durum senin başkasına yönelmenden daha hayırlı olacaktır. *"Yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek."* Ya da senin ona edeceğin nasihatler fayda verecektir.

"Kendini (sana) muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun." Oysaki sen, arınmak üzere sana gelen birinden yüz çevirip, kendini

İslam davetinden ve Müslümanlardan müstağni gören o müstekbir kimseye ilgi gösteriyorsun. *"Oysaki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin."* Hidayete ermesini ümit ettiğin bu müstekbir insanın küfür üzere kalmasının sana bir zararı yoktur. Diğer insanlar gibi ona da tebliğ ettiğin sürece, onun hidayetinden sorumlu değilsin.

"Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun." ayeti, İbn Ümmi Mektûm (r.a.) için bir övgü, göklerin ve yerin Rabbi olan Allah Teâlâ'nın, onun hakkındaki hüsn-i şahadetidir. Ona mübarek olsun!

Burada şu hususa işaret etmekte fayda vardır: Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik bu uyarı, başkalarının da hidayetine vesile olacak olan, şan ve şöhret sahibi kimselerle ilgilenilmemesi gerektiğini göstermez. Bilakis onlarla ilgilenmek bazen, hayır ve faziletin yayılmasına sebep olabilir. Çünkü İslamî davet ve Müslüman halklar açısından bir toplumun liderinin hidayete ermesi, tek tek fertlerin hidayetinden şüphesiz daha faydalıdır. Nitekim Allah Teâlâ Mûsâ'yı (a.s.) bu amaçla Firavun'a göndermişti. Buradaki uyarı, toplumdaki engellilere daha yakın bir ilgi gösterilmesi gerektiği hususunda dikkatleri çekmeye yöneliktir. Ayrıca İslam davetinden yüz çeviren kimseyle ilgilenilmemesi gerektiğini de buradan çıkarabiliriz. Allahu a'lem.

"Hayır! Şüphesiz bunlar bir öğüttür; dileyen ondan (Kur'ân'dan) öğüt alır." ayetleri, öğüt almak isteyen için birer hatırlatma ve öğüttür. *"Mukaddes ve şerefli sahifelerdedir."* Yani bu ayetler Allah'ın kitabında da mevcuttur. Bunlar, hem O'nun katında koruma altına alınan hem de Mushaflarda yazılı olan yüce kelamdır.

"Yüce makamlara kaldırılmış ve tertemiz kılınmış sahifelerdedir." Kadri yücedir. Her türlü abesten, eksiklik ve ziyadelikten münezzehtir. *"Değerli ve güvenilir kâtiplerin elleriyle yazılmıştır."* Arapçada "(سَفَرَةٍ) (sefera)" kelimesi iki manaya gelir. Birincisi, vahyi kaleme alan vahiy kâtipleri; ikincisi ise vahyi taşıyan melekler anlamındadır. Doğrusu her ikisi de tertemizdirler.

"Kahrolası insan!" Bu, beddua sıygalarından biridir. Kendisinden sonra gelecek hususların önemine dikkat çekmek için kullanılır. *"Ne*

inkârcıdır!" ifadesi taaccüb sıygalarından biridir. Yani insanın, Allah'ı inkâr etmesi hayret verici bir durumdur.

"Allah onu neden yarattı?" Bu inkârcı ve müstekbir insan, Allah'ın kendisini hangi maddeden yarattığını bilmez mi? *"Bir nutfeden (spermadan) yarattı."* Bu cevapla, inkâr ve inatçılığında ısrarcı olmaması için insana neyden yaratıldığı hatırlatılmaktadır.

Allah, *"ona şekil verdi."* Onu, kendine has merhalelerden geçirerek yarattı. *"Sonra ona yolu kolaylaştırdı."* Hayat yolunu kat etmeye devam etti. Allah, onu imtihana tabi tutmak için ona akıl verdi ve hayattaki güçlüklere karşı koysun diye de güç verdi.

"Sonra dilediği bir vakitte onu yeniden diriltir." Dünyadaki ölümünün ardından Allah Teâlâ dilediği vakitte onu yeniden diriltecektir. *"Hayır! (İnsan,) Allah'ın emrettiğini yapmadı."* İnsan kendi üzerindeki hakları henüz ödeyememiş ve Allah'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirmemiştir.

"Yağmurlar yağdırdık." Yağmur suyunu gökyüzünden Biz indirdik. *"Sonra toprağı göz göz yardık."* Nehirler ve arklar vasıtasıyla, ayrıca topraktan çıkan otlarla yeryüzünü yardık. İnsanların yiyecekleri olan buğday, arpa, pirinç ve mısır gibi *"ekinleri oradan çıkardık."* Allah Teâlâ önce insanoğlunun yiyeceği şeyleri zikretmiştir.

"Üzüm bağları." buyruğundaki üzüm, yerden çıkan meyvelere örnek kabilinden zikredilmiştir. *"Sebzeler."* Bunlar da tahıl ve meyvelerden farklı olarak biçilebilen, yaprak ve saplarıyla birlikte tüketilebilen, defalarca hasat edilebilen sebze türüdür.

"Ve zeytin." Herkesçe bilinen bir mahsul olan bu ürün başka bir gıda türüne örnek olarak verilmiştir. Zeytinyağının elde edildiği bitkidir. *"Ve hurma ağaçları."* Taze hurmanın elde edildiği ağaç türüdür. Hurma hem azık hem de meyve türüdür. Ayette, hurmanın meyvesi yerine ağacının zikredilmesi, onun faydasının daha fazla olduğuna işaret eder. Hurmanın sadece kendisi faydalı iken, hurma ağacının hem dalları hem yaprakları hem de lifleri faydalıdır.

"İri ve sık ağaçlı bahçeler." Büyük ağaçları ve sık dallarıyla yeşil bahçeler yarattık. Orada sayılamayacak derecede birçok *"meyveler"* ve

hayvanların yiyeceği olan *"çayırlar bitirdik."* Allah Teâlâ hem insanlar hem de hayvanlar için yiyecekler yarattığını bir sonraki ayette şöyle belirtiyor: *"(Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir."*

"Kulakları sağır eden o ses geldiğinde." O zaman onların hali nice olur! Ayette geçen" (الصَّاخَّةُ) (es-sâhha)," kıyamet gününün isimlerinden biridir. Kulakları sağır eden şiddetli ses manasına gelir.

"İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar." Dara düşen bir kimse, genellikle kardeşinden yardım aldığı için ilk olarak kardeş zikredilmiştir. Ama o günün dehşetinden dolayı herkes, dünyada en çok yardım beklediği kimselerden dahi kaçacaktır. Dostun dosta, babanın oğluna, oğulun babasına, kocanın karısına faydası olmayacaktır. Ayette geçen *"kaçmak/firar etmek,"* bir yere kaçmak değildir, çünkü orada kaçacak yer yoktur. Firar etmek; yüz çevirmek, görmezden gelmek ve aşırı derecede meşgul olmak manasındadır. *"O gün, herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır."* Bu, zikredilen *"firar"*ın açıklaması ve sebebidir.

"O gün birtakım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir." İman nuru, hüsn-i kabul ve rızây-ı ilahî ile parlak ve güleçtir. *"Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüştür."* Zillet ve alçaklık sebebiyle toza bulanmış gibidir. *"Hüzünden kapkara kesilmiştir."* Üzerinde, dumandan bir tabaka vardır. *"İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır."* İşte onlar kâfir günahkârlardır.

سُورَةُ التَّكْوِيرِ

81- TEKVÎR SÛRESİ

275. MECLİS: O, ÂLEMLERE BİR ÖĞÜTTÜR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾
وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَاِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾
وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَاِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَاِذَا
الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَاِذَا السَّمَآءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَاِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾
وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ
﴿١٥﴾ اَلْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُ
لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِى قُوَّةٍ عِنْدَ ذِى الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ
﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى
الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ اِنْ
هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَآؤُنَ اِلَّآ
اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

1. Güneş katlanıp dürüldüğünde,
2. Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde,
3. Dağlar (sallanıp) yürütüldüğünde,
4. Gebe develer salıverildiğinde,
5. Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde,
6. Denizler kaynatıldığında,
7. Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde,
8-9. Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda,
10. (Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında,
11. Gökyüzü sıyrılıp alındığında,

12-13. Cehennem tutuşturulduğunda ve cennet yaklaştırıldığında,
14. Kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır.
15-16. Hayır! Akıp giden, bir kaybolup bir etrafı aydınlatan yıldızlara andolsun,
17. Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun,
18. Ağarmaya başladığında sabaha andolsun ki,
19-20. O (Kur'ân), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş'ın sahibi katında itibarlı olan bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür.
21. O orada sayılan, güvenilen(bir elçi)dir.
22. Arkadaşınız (Muhammed) de mecnun değildir.
23. Andolsun ki onu (Cebrail'i) apaçık ufukta görmüştür.
24. O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez.
25. O lânetlenmiş şeytanın sözü de değildir.
26. Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz?
27-28. O, herkes için, sizden doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür.
29. Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

O, ÂLEMLERE BİR ÖĞÜTTÜR

Bir önceki sûre olan Abese Sûresi, âmâ bir insanı konu edinmekte ve onun üzerinden engellilerin haklarını savunmaktadır. Onlara diğer insanlarla aynı şekilde davranılması gerektiğini öğütlemektedir. Tekvîr Sûresi de yaşama hakkına sahip olmak bakımından kadınla erkeğin eşit olduğuna vurgu yaparak başka bir toplumsal değeri gündeme getirmektedir. Ayrıca sûrede, cahiliye toplumunda kadınlara yönelik zulüm ve eziyetler eleştirilmekte; buna ek olarak ahirete ve peygamberlere iman konularına değinilmektedir. Sûrenin ana başlıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Birincisi: İlk olarak sûrede, ahiret hayatıyla ilgili konular ele alınmakta, ödül ve ceza inancı temellendirilmektedir. İlahî kanunlara göre şekillenecek yeni bir hayatın başlangıcına hazırlık olarak bu dünya hayatını sona erdiren kozmik değişimlere şöyle değinilmektedir: *"Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar (kararıp) döküldüğünde, dağlar (sallanıp) yürütüldüğünde, gebe develer salıverildiğinde, vahşi hayvanlar*

toplanıp bir araya getirildiğinde, denizler kaynatıldığında, ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde, diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda, (amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında, gökyüzü sıyrılıp alındığında, cehennem tutuşturulduğunda ve cennet yaklaştırıldığında kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır."

İkincisi: Sûrenin tam orta yerinde yaşama hakkının, hesap ve ceza inancının can alıcı meselesi olduğuna işaret edilerek, bu hususta erkek çocuklarıyla kız çocukları arasında ayrım yapan cahiliye anlayışı şiddetle kınanmaktadır: *"Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda."* İşte o zaman, bu cürmü işleyenlerin vay haline!

Üçüncüsü: Sûrede ardarda yapılan yeminlerle Muhammedî risaletin; Allah katından gönderilen bir vahiy olduğu, âlemlere bir öğüt ve apaçık hak olan yolu arayanlara bir rehber olarak Cibril-i Emîn tarafından indirildiği, bu risaletin, iftiracıların her türlü isnat ve uydurmalarından münezzeh olduğu vurgulanmıştır: *"Hayır! Akıp giden, bir kaybolup bir etrafı aydınlatan yıldızlara andolsun, kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun, ağarmaya başladığında sabaha andolsun ki o (Kur'ân), şüphesiz değerli, güçlü ve Arş'ın sahibi katında itibarlı bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür. O orada sayılan, güvenilen(bir elçi)dir. Arkadaşınız (Muhammed) de mecnun değildir. Andolsun ki onu (Cebrail'i) apaçık ufukta görmüştür. O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez. O lânetlenmiş şeytanın sözü de değildir. Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz? O, herkes için, sizden doğru yolda gitmek isteyenler için bir öğüttür. Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Güneş katlanıp dürüldüğünde." O gün, dışı içine doğru çökecek şekilde güneş dürülüp sarılır ve ışığı söner. Güneş açısından dürülme eylemi, zihinde belirli bir imaj uyandırmamaktadır. Çünkü insanların zihninde günlük hayatta güneşin dürüldüğüne dair bir görüntü yoktur. Buradaki ifade, malum olduğu üzere, evrenin düzeninin bozulmasıyla birlikte güneşin rolünün sona ermesidir.

"Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde." Bu dehşetli günde, aynı şekilde yıldızlar da canlılığını yitirecek ve ışığı sönecektir.

"Dağlar (sallanıp) yürütüldüğünde." Tüm haşmetiyle duran yüksek dağlar da yerlerinden sökülüp paramparça olacaktır.

"Gebe develer salıverildiğinde." İnsanlar tüm işlerini erteleyecek ve bu sebeple en güzel mallarını dahi ihmal edeceklerdir. Arapçada "(اَلْعِشَارُ) (el-'işâru)," doğumu yaklaşan dişi develerdir. Bunlar, Arap Yarımadasında insanların gözdesiydi. Ancak kıyamet koparken insanlar, ilgilenecek vakitleri olmayacağı için onları ihmal edeceklerdir.

"Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde." Vahşi hayvanlar, bir arada toplanacaklar. Bu yer, mahşer alanı olabilir. Nitekim bu ihtimal, zahirî manaya daha uygundur. Bu toplanma kıyamet anında dünyada da olabilir. Ayetin bağlamı, bu toplanmanın dünyada olma ihtimalini de güçlendiriyor. Zira yeryüzünde meydana gelecek felaketler sebebiyle, yırtıcı hayvanlar, içgüdüsel olarak kendilerine güvenli bir yer arayacaklardır.

"Denizler kaynatıldığında." Denizler tutuşturulmuş bir aleve dönüşecektir. Bu ise, kıyamet gününün olağanüstü hadiselerindendir.

"Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde." ayetinden başlanarak sûrede, yeniden diriliş ve hesap günüyle ilgili yeni bir bahis açılmıştır. Bu bahsin ilk konusu da ruhların birleştirilmesi, yani derecelerine göre aynı gruplarda bir araya getirilmesidir. Zira ruhlar, sâbikûn (önde gidenler), amel defterlerini sağdan alanlar ve soldan alanlar gibi kısımlara ayrılırlar. Ayrıca bunlar da peygamberlerine ve ümmetlerine göre farklı gruplara ayrılırlar. Allahu a'lem.

"Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda." ayetinde geçen "(اَلْمَوْءُدَةُ) (el-mev'ûde)" kelimesi, cahiliye döneminde suçsuz yere öldürülen veya diri diri toprağa gömülen kız çocuğunu ifade etmek için kullanılır. Bu gelenek, namus endişesi ve fakirlik korkusu ile kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi şeklinde sürdürülen cahilî bir âdettir. Kıyamet günü, neden öldürüldüklerinin kendisine sorulması, aslında dolaylı yoldan babasına yöneltilen bir soru ve azarlamadır. Sûrenin, tehlikesine dikkat çekmek ve günahının

büyüklüğünü vurgulamak üzere hesap gününe dair arz ettiği tek mesele de budur.

"(Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında." *"Defterler/Sayfalar"*dan kasıt, amel defterleridir. Kıyamet günü, hesap görmek üzere açılır ve içinde yazılı olanların hepsi ortaya çıkar.

"Gökyüzü sıyrılıp alındığında." O gün gökyüzü yarılır veya tamamen üzeri sıyrılır ve ortadan kaldırılır. *"Cehennem tutuşturulduğunda."* Yine o gün, hak edenleri karşılamak üzere cehennem ateşi harlanıp hazır hale getirilir. Buna karşılık *"cennet yaklaştırıldığında."* Cehennem nasıl hazır edilmişse cennet de aynı şekilde sahipleri için hazırlanır.

"Kişi, neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır." Sûrenin ilk başında *"Güneş katlanıp dürüldüğünde"* diye başlayan ve diğer ayetlerde tekrarlanan şart cümlesinin cevabı işte budur. Bunun anlamı, her nefis, hayır veya şer anlamında neler hazırladığını öğrenecektir.

"Hayır! Akıp giden, bir kaybolup bir etrafı aydınlatan yıldızlara andolsun." Yıldızların muhtelif hallerine yemin edilmektedir. Ayette geçen "(الْخُنَّسِ) (el-hunnes)," kaybolmak demektir. Gündüzün başlamasıyla yıldızların kaybolmasını ifade eder. Arapçada "(اَلْجَوَارِ) (el-cevâri)" kelimesi de "akmak, dolaşmak" anlamındaki "cery" mastarından türemiştir. Burada yerin kendi etrafındaki hareketi sonucunda yıldızların bir yerden başka bir yere hareket ediyormuş görünmesini ifade eder. Ancak yıldızların bizzat hareket etmeleri vaki olup bu bazen gözle görülür bazen de görünmez. "(الْكُنَّسِ) (el-künnes)" sıfatı, kaybolup gizlenen manasındaki "(كَنَسَ) (kenese)" fiilinden türemiştir.

Modern bilim, son yıllarda "kara delikler" adı verilen ve görünmesi mümkün olmayan birtakım gök cisimleri keşfetmiştir. Kara delikler, ışık saçmayan, etrafındaki küçük cisimleri içine çeken ve daimî bir çöküntü halinde görünen cisimlerdir. Bunlar, âdeta uzayda etrafa saçılmış birçok cismi süpürüp toplama işlevi görürler. Eğer bu bilgi gerçekse "(اَلْجَوَار الْكُنَّسِ) (el-cevâri'l-künnes)" ifadesiyle kastedilen şey bu kara delikler olabilir. Allahu a'lem.

"Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun." Yani ortalığı kaplayan karanlığa andolsun. *"Ağarmaya başladığında sabaha andolsun."*

Aydınlığı başlayan sabaha andolsun. Allah Teâlâ bu ayette "teneffese" kelimesiyle sabahı, nefes alan bir canlıya benzetmektedir. Çünkü gecenin sakinliğinden sonra hayatın başlangıcı ancak sabahla olur.

"O (Kur'ân), şüphesiz değerli bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür." ayeti kasemin cevabıdır. Bu, Kur'ân'ın ilahî bir vahiy olduğu ve Cebrail tarafından getirildiğini ifade eder. Kur'ân, *"değerli, güçlü ve Arş'ın sahibi katında itibarlı olan bir elçinin"* getirdiği sözdür. Bu elçi, Allah'ın kendisine bahşettiği gücü elinde bulunduran ve Allah katında üstün bir konuma sahip olan Cebrail'dir. *"O orada sayılan, güvenilen (bir elçi) dir."* Yani yüceler âleminde tüm melekler ona itaat ederler. Çünkü o, meleklerin önderidir. Aralarından Allah'a en yakın olanları yine odur. Allah'ın emri ve vahyi konusunda güvenilir olandır.

"Arkadaşınız (Muhammed) de mecnun değildir." Müşriklerin Resûlullah'a (s.a.s.) yönelik eleştiri ve hakaretlerine karşı bir cevap, iftiralarına karşı bir kınamadır. *"Andolsun ki onu (Cebrail'i) apaçık ufukta görmüştür."* Bu, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Cebrail'i (a.s.) kendi suretinde görmesidir. *"O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez."* ifadesi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.), vahyi eksiksiz bir şekilde ilettiğinin ispatıdır. "(ضَنِينٍ) (Danîn)," "cimri" demektir. Burada gaybı bildiğini iddia eden, ancak insanların verdiği ücret kadar tahmin yürütebilen yalancı kâhinlere reddiye vardır. *"O lânetlenmiş şeytanın sözü de değildir."* Çünkü vahiy, kâhinlerin, şeytanlar aracılığıyla gaybı bildiklerine dair iddialarından oldukça farklıdır.

"Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz?" sorusu, onları aciz bırakmayı amaçlayan bir sorudur. Yani; "Ey müşrikler! Muhammed (s.a.s.) ve onun risaleti hakkında söylediğiniz her şeyin yalan olduğu ortaya çıktı. Bundan sonra ne uyduracaksınız? Onu karalamak için hangi yolu deneyeceksiniz?" Ya da Allah onları kınamış ve şöyle sormuş olabilir: "Bu hakikatler karşısında nereye gidecek ve hangi vadiye sığınacaksınız?" Bu iki mana da birbirine yakındır.

"O, herkes için bir öğüttür." ayetiyle, Mekke'nin henüz ilk yıllarında İslam'ın evrenselliği ilan edilmiştir. Ayette geçen "(اَلذِّكْرُ) (ez-zikru)" kelimesi ile "öğüt" ve "nasihat" manasına gelen "(اَلتَّذْكِيرُ) (et-tezkîr)"

kastedilmiştir. Zikr kelimesi, aynı zamanda şeref ve üstünlük manasına da gelir.

"Sizden, doğru yolda gitmek isteyenler için." Çünkü hidayet yolu ancak bu Kur'ân ile aydınlanır. Sonrası için tercih sizindir. Herkes, tercih ve kararına göre hesaba çekilecek, ameline göre mükâfatlandırılacaktır. *"Âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."* Allah Teâlâ mutlak iradesiyle, insana seçme özgürlüğü vermiştir. Dileseydi onu hiçbir iradeye sahip olmayan ve seçme hürriyeti bulunmayan biri olarak yaratırdı. Fakat insanın, hesaba çekilmesi ile mükâfat veya ceza alması, sahip olduğu irade hürriyetine bağlıdır. Allahu a'lem.

سُورَةُ الانفِطَارِ

82- İNFİTÂR SÛRESİ

276. MECLİS: "EY İNSAN!"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾
وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَآ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ
مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ اَلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِى اَيِّ صُورَةٍ
مَا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾ وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾
كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَاِنَّ
الْفُجَّارَ لَفِى جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِينَ
﴿١٦﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا
تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْـًٔا وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

1-5. Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, insanoğlu (yapıp) gönderdiklerini ve (yapamayıp) geride bıraktıklarını bir bir anlar.

6-8. Ey insan! Seni yaratıp düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?

9-12. Hayır! Bütün bunlara rağmen siz yine de dini yalanlıyorsunuz. Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir.

13-16. İyiler muhakkak cennette, kötüler de cehennemdedirler. Ceza gününde oraya girerler. Onlar (kâfirler) oradan bir daha da ayrılmazlar.

17-19. Ceza günü nedir bilir misin? Nedir acaba o ceza günü? O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır.

EY İNSAN!

"Ey insan!" Bu sûre, yeryüzünde yaşayan ve adı insan olan varlığa işte böyle sesleniyor. O insan ki Allah Teâlâ onu, bu çağrıyı işitip anlayabilecek kabiliyette yaratmıştır. Bu dünyada başıboş yaratılmadığını, yeryüzünde yaşayacağı hayattan çok daha geniş ve çok daha büyük bir gaye için geldiğini haber vermektedir. Bu gaye onun dünya hayatını ahiret hayatına, bu dünyada yaptığı amelleri de o hayatta bulacağı karşılıklara bağlamaktadır. Sûrenin ele aldığı konuları başlıklar halinde şöyle sıralayabiliriz:

Birincisi: İlk olarak sûre, bu hayatın tabiatı ve sınırlı sonu hakkında insanın dikkatini çekmek amacıyla, ahiret inancı ve kıyamet ahvalini anlatan bir şart cümlesiyle başlamaktadır: *"Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman."*

İkincisi: Ardından insanı tam manasıyla sorumluluğunun bilincine vardırmak ve burada işlediği her amelin karşılığını ahirette göreceğini bildirmek için şartın cevabı zikredilir: *"İnsanoğlu, (yapıp) gönderdiklerini ve (yapamayıp) geride bıraktıklarını bir bir anlar."*

Üçüncüsü: Daha sonra sûre, bu insana seslenerek, kendine dikkatle bakmasını, nasıl yaratıldığını, nasıl yetiştiğini, nasıl bir suretle dünyaya geldiğini ve bu dünyadaki rolünün ne olduğunu düşünmesi gerektiğini öğütler: *"Ey insan! Seni yaratıp, seni düzgün ve dengeli kılan, seni istediği bir şekilde birleştiren, ihsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?"*

Dördüncüsü: Son olarak insan, bu büyük hakikatleri inkâr edip, inat ve ısrarının kötü akıbetine düşmemesi hususunda uyarılmaktadır. O, bu dünya hayatında kaçınılmaz olarak ya cennete veya cehenneme, ya da ebedî mutluluğa veya ebedî bedbahtlığa doğru yol almaktadır: *"Hayır! Bütün bunlara rağmen siz yine de dini yalanlıyorsunuz. Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir. İyiler muhakkak cennette, kötüler de cehennemdedirler. Ceza gününde oraya girerler. Onlar (kâfirler) oradan bir daha da ayrılmazlar. Ceza günü nedir bilir misin? Nedir acaba o ceza günü? O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Gökyüzü yarıldığı zaman." Tıpkı İnşikâk Sûresi'nde ifade edildiği gibi *"Gök yarılıp parçalandığı zaman."*[46] Kur'ân ayetleri birbirini bu şekilde açıklar mahiyettedir.

"Yıldızlar döküldüğü zaman." Yıldızları yörüngelerinde sabit tutan düzen, kıyametin kopmasıyla birlikte artık bozulmuştur.

"Denizler birbirine katıldığı zaman." Yani denizler ateş topu haline geldiği zaman. Bu ayetteki mana, az önce Tekvîr Sûresi'nde *"Denizler kaynatıldığında"*[47] şeklinde de geçmişti. Denizlerin birbirine katılması, büyük volkanik patlamalar neticesinde olacaktır. Bunun akabinde denizler, sıcağın şiddetiyle kaynamaya başlayacak. Nitekim birçok uzman jeolog, deniz tabanında, yerin altında birtakım volkanların varlığını tespit etmişlerdir. Doğrusu o günde ne olacağını ancak Allah bilir.

"Kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman." Çünkü o gün ruhlar bedenlere geri dönecek ve kabirdeki ölüler yerlerinden çıkacaklardır. Bu durum, zihinde müşahhas bir tasavvur oluşturmayan gaybî haberlerdendir. Asıl istenen şey, bu haberlere iman etmek ve bunlarla kastedilen manayı anlamaktır. Amaç, ahiret gününe hazırlıklı olmaktır.

"İnsanoğlu, (yapıp) gönderdiklerini ve (yapamayıp) geride bıraktıklarını bir bir anlar." Yani o gün, insanoğlu dünyadayken yaptığı her türlü hayır ve şer ameli, namaz ve oruç gibi kendisine farz olduğu ve ondan istendiği halde yapmadığı ve uzak durduğu her şeyi fark edip anlayacaktır. Bu ameller, yaptığı veya yapmadığı ve etkileri hayır ve şer olarak kendi ölümünden sonra devam eden ameller de olabilir.

"Ey insan!" Ayette; siyah-beyaz, Arap-Acem, zengin-fakir, amir-memur veya kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın insan türüne hitap ediliyor. Bunların hepsi Allah'ın nezdinde tek bir başlık ve tek isim altında, *"insan"* diye nitelendirilmiştir. Allah onu nasıl sadece "insan" olarak yaratmışsa, öylece kalmasını arzu etmektedir. Yaratılışı, fıtratı ve Rabbine kulluğu bakımından sadece "insan" kalmasını dilemiştir. *"Seni, Rabbine karşı aldatan nedir?"* sorusu, Allah'a ortak koşan ve yeniden dirilişi

---

46 İnşikâk 84/1.

47 Tekvîr 83/6.

inkâr eden insana yöneltilen bir sorudur. Bu soru insanın, böyle bir küfür ve inkârla, sonsuz kerem sahibi olan Rabbinin karşısına nasıl çıkabileceğini sorgulayan ve hayret içeren bir istifham-ı inkârîdir. İnsana kendisini böyle bir tutuma sürükleyen asıl sebebin ne olduğu, bu yanlış yolu ona süslü gösterenin kim olduğu soruluyor.

"Seni yaratıp, seni düzgün ve dengeli kılan Rabbine karşı." Seni O yarattı. Yani sen yokken O var etti. Sonra da eksiksiz ve kusursuz kıldı. Seni, boyu posu yerinde, organları birbiriyle uyumlu bir canlı yaptı. Bu ifadelerin amacı, insana, yapılan iyiliği göstermek ve apaçık bir nimet olan bu lütf-u ilahîyi inkâr eden müşrikleri kınamaktır.

"Seni istediği bir şekilde birleştirdi." Seni, kendisinin murat ettiği mükemmel ve eşsiz surette bir insan haline getirdi. Burada, Allah Teâlâ'nın insanlar üzerindeki minneti övülmektedir.

"Hayır! Bütün bunlara rağmen siz yine de dini yalanlıyorsunuz." Hesap gününü yalanlıyorsunuz. *"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler vardır."* Amellerinizi kayıt altına alan, kıyamet gününe kadar onları muhafaza eden melekler vardır. Onlar *"değerli"* meleklerdir. Bu özellik, meleklerin bir sıfatı olup, onların Allah katındaki değerine işaret etmektedir. Ayrıca onlar amellerinizi kayda geçiren *"yazıcılar"*dır. Bu da meleklerin görevleriyle alakalı bir diğer nitelemedir. Onlar, Allah'ın istediği şeyleri yazmakla görevlidirler. Bu sebeple *"onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler."* Yazdıkları şeyler, tahmien ve zanna değil, ilme ve yakîne dayanır.

"İyiler muhakkak cennette olacaklar." ayetindeki *"iyiler/ebrâr"*dan kasıt, iyiler, yani müminlerdir. Bu, müminlerin vasfıdır. Ebrâr, iyilik ve sâlih amel demek olan "birr" kökünden türemiştir. Allah ebrâra, kesintisiz cennet nimetlerini va'detmektedir. Müminlere va'dedilen bu üstün fazilete karşılık *"kötüler de cehennemdedirler."* Onlar, müşrikler ve yeniden dirilişi inkâr eden kâfirlerdir. Ayette onlar hakkında kullanılan "füccâr" ifadesi, iyiliğin zıddı, yani kötülük manasına gelen "fücûr" kökünden türemiştir. Allah o kötülere cehennemi va'detmektedir. *"Ceza gününde oraya girerler."* Kıyamet günü onun ateşiyle kavrulur ve orada azap görürler. Öyle bir azap görürler ki *"Onlar (kâfirler), oradan bir daha da ayrılmazlar."* Oradan bir daha çıkma imkânları olmayacaktır.

"Ceza günü nedir bilir misin?" sorusu, muhatapları korkutmak ve o günün dehşetine işaret etmek için yöneltilen bir sorudur. *"O gün, hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz ve iş, Allah'a kalmıştır."* Bu, kıyamet gününün özelliklerinden ve ahvalinden biridir. Özellikle zikredilmiş olması, önemine işarettir. Hiç kimse, bir başkası aracılığıyla kurtulacağını sanmasın. Herkes, yaptığının karşılığını görecektir. O gün insana, ancak yaptığının karşılığı verilecektir.

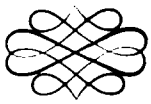

سُورَةُ المُطَفِّفِينَ

83- MUTAFFİFÎN SÛRESİ

277. MECLİS: ÖLÇÜ VE TARTIDA HİLE YAPANLARIN VAY HALİNE!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَاِذَا كَالُوهُمْ
اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾
يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾ كَلَّٓا اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾
وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾
اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ﴿١٢﴾ اِذَا
تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّٓا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ
لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِى كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّٓا اِنَّ
كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ
﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ
﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾
خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِى ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ
﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ
اٰمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَاِذَا انْقَلَبُٓوا اِلٰٓى اَهْلِهِمُ
انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُٓوا اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَٓا اُرْسِلُوا
عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى
الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

1-3. İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun!

4-6. Onlar düşünmezler mi ki büyük bir günde (hesap vermek için) diriltilecekler! Öyle bir gün ki insanlar o günde âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır.

7. Doğrusu günahkârların yazısı, muhakkak Siccîn'de olmaktır.

8. Siccîn nedir bilir misin?

9. Amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.

10. O gün vay haline yalancıların!

11. Ki onlar ceza gününü yalan sayarlar.

12. Onu ancak hükümleri çiğneyen ve günaha dalan kimseler yalanlar.

13. Böyle birine ayetlerimiz okununca "Eskilerin masalları" der.

14. Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir.

15. Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır.

16. Sonra onlar cehenneme girerler.

17. Sonra onlara, "İşte yalanlamış olduğunuz (cehennem) budur" denilir.

18. Hayır! Andolsun ki iyilerin kitabı İlliyyûn'dadır

19. İlliyyûn nedir, bilir misin?

20. (O İlliyyûn'daki kitap,) İçinde ameller kaydedilmiş bir kitaptır.

21. O kitabı, Allah'a yakın olanlar görür.

22. İyiler kesinkes cennettedir.

23. Onlar orada koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.

24. Onların yüzünde nimetlerin sevincini görürsün.

25. Kendilerine mühürlü hâlis bir içki sunulur.

26. Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar.

27. Karışımı Tesnîm'dendir.

28. (O Tesnîm, Allah'a) Yakın olanların içecekleri bir kaynaktır.

29. Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülerlerdi.

30. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi.

31. Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi.

32. Müminleri gördüklerinde, "Şüphesiz bunlar sapıtmış" derlerdi.
33. Hâlbuki onlar, müminleri denetleyici olarak gönderilmediler.
34. İşte o gün (ahirette) de iman edenler kâfirlere gülerler.
35. Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.
36. Kâfirler, yaptıklarının cezasını buldular mı?! (Elbette buldular.)

ÖLÇÜ VE TARTIDA HİLE YAPANLARIN VAY HALİNE!

Mutaffifîn Sûresi, konusu itibariyle bir önceki sûreyle benzerlik gösterir. Çünkü iki sûrenin konusu da ahiret hayatıdır. Ancak Mutaffifîn Sûresi, bir önceki sûrenin aksine kıyamet ve ahvaline değil, hesap ve cezaya odaklanmaktadır. Bu sûreyi öncekinden ayıran bir özelliği de ölçü ve tartıda hile yapanlardan bahsederek başlamasıdır. Bu ise, malî ve ekonomik hakları garanti altına alan adalet olgusunun değerini ortaya koyan önemli bir ölçüttür. Bu olgu, ayrıca insana ve topluma dair bütün hakları içeren bir mahiyet arz eder. Çünkü manevî hakların kendine has bir manevî ölçütü olduğu gibi maddî hakların da kendine has bir ölçütü bulunmaktadır. Böylece bu Mekkî sûrede, sosyal yaşama ve ahlaka dair değerler akaid meseleleriyle birlikte ele alınmıştır. Sûrenin ana konularını maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Sûrenin başlangıcında ölçü ve tartıda hile yapanlar kınanmakta, bu fiillerinin çirkinliği açıklanmakta ve bu çirkinliğin ancak yeniden dirilişi inkâr edenler tarafından işlenebileceği hatırlatılmaktadır: *"İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun! Onlar düşünmezler mi ki büyük bir günde (hesap vermek için) diriltilecekler! Öyle bir gün ki insanlar o günde âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır."*

İkincisi: Yalancı günahkârların akıbeti ve kendilerini bekleyen ilahî gazap ve şiddetli azap, detaylı bir şekilde açıklanmaktadır: *"Doğrusu günahkârların yazısı, muhakkak Siccîn'de olmaktır. Siccîn nedir bilir misin? (O günahkârların yazısı) Amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır. O gün vay haline yalancıların! Ki onlar ceza gününü yalan sayarlar. Onu ancak hükümleri çiğneyen ve günaha dalan kimseler yalanlar. Böyle*

birine ayetlerimiz okununca 'Eskilerin masalları' der. Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir. Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır. Sonra onlar cehenneme girerler. Sonra onlara, 'İşte yalanlamış olduğunuz (cehennem) budur' denilir."

Üçüncüsü: Sûrede, günahkârların akıbetinin beyan edilmesinin ardından iyilik sahibi müminlerin de hayırlı akıbeti ve Allah'ın kendileri için cennette hazırladığı nimetler üzerinde durulmuştur: *"Hayır! Andolsun iyilerin kitabı İlliyyûn'dadır. İlliyyûn nedir bilir misin? (O İlliyyûn'daki kitap) İçinde ameller kaydedilmiş bir kitaptır. O kitabı, Allah'a yakın olanlar görür. İyiler kesinkes cennettedir. Onlar orada koltuklar üzerinde etrafa bakarlar. Onların yüzünde nimetlerin sevincini görürsün. Kendilerine mühürlü hâlis bir içki sunulur. Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar. Karışımı Tesnîm'dendir. (O Tesnîm, Allah'a) Yakın olanların içecekleri bir kaynaktır."*

Dördüncüsü: En sonunda sûre, tekrar zalim günahkârlardan (müşriklerden) bahsederek, onların müminlere yaptıkları yüz kızartıcı çirkinlikleri ve her iki grubun ahirette karşılaşacağı akıbeti şu şekilde açıklar: *"Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi. Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi. Müminleri gördüklerinde, 'Şüphesiz bunlar sapıtmış' derlerdi. Hâlbuki onlar, müminleri denetleyici olarak gönderilmediler. İşte o gün (ahirette) de iman edenler kâfirlere gülerler. Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar. Kâfirler yaptıklarının cezasını buldular mı?! (Elbette buldular.)"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hilekârlara yazıklar olsun!" Bunlar, devamındaki ayetlerde şöyle tanıtılırlar: *"İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yaparlar."* Kendilerine ait hakları son kuruşuna kadar almaya çalıştıkları halde diğer insanların haklarını eksik verirler. Bu çirkin fiilin görünen sureti, ölçü ve tartıda hilekârlık yapmak şeklinde olsa da hakikati itibariyle çok daha geniş ve çirkindir.

Bu çirkin fiil, maddî ve manevî her türlü ölçüyü ve değeri değiştirip mazlumları sömüren ve güçlüleri kayıran küresel arenadaki zulümde de kendini göstermektedir.

"Onlar düşünmezler mi ki büyük bir günde (hesap vermek için) diriltilecekler?! Öyle bir gün ki insanlar o günde âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır." Bu soru, bu tarz çirkin ahlakî bir olgunun sebebini ortaya koymayı hedeflemekte ve bu olgunun hesap ve ceza gününü inkâr etmenin sonuçlarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca bir müminin kötü ahlaktan münezzeh olması gerektiğine işaret edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerde rastladığımız bu ifade, şu ayetlerde de yer almaktadır: *"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya teşvik etmez."*[48]

"Doğrusu günahkârların yazısı." Bu, amellerini ihtiva eden amel defterleri demektir. "(كِتَابَ) (kitâb)" kelimesi cins isimdir. Hepsinin amel defterini ifade eder. Çünkü her günahkârın bir defteri vardır. "(الْفُجَّارِ) (el-füccâr)" tabiri ise, din gününe inanmayan günahkâr kâfirlerin özelliğidir. *"Muhakkak Siccîn'de olmaktır."* Kendileri için belirlenen akıbet, amel defterlerinde yazılı olan amellere göre olacaktır. Onların belirlenen akıbeti *"siccîn"* olacaktır. Bu lafız, "dar olmak" veya "hapishane" gibi manaları da andırmaktadır. *"Siccîn nedir bilir misin?"* sorusu, *"kitap"* ile aşağıda zikredilecek olan sıfat arasında bir ara cümledir. Muhatapları korkutmak ve oradaki durumun ne kadar tehlikeli olduğu anlatılmak istenmiştir. *"Amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır."* Bu, günahkârların kitabının "yazılı" olduğunu belirten bir ifadedir. Arapçada "(اَلرَّقْمُ) (er-rakmu)," "görünen yazı" demektir. Yani o kitap, koruma altına alınan ve asla değiştirilemeyen yazılı bir kitaptır.

Onlar kendilerine okunan ayetlerimiz hakkında; öncekilerin kaleme aldığı, hiçbir ilmî dayanağı ve delili olmayan hikâyelermiş gibi *"eskilerin masalları"* derler. *"Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir."* Bu, Kur'ân'ı yalanlayan müşriklerin, bu tutumlarının gerçek sebebini ortaya koyan çok hassas bir konudur. Nitekim onlar, Kur'ân'ı *"eskilerin masalları"* şeklinde niteleyecek kadar ileri gitmişlerdir. İşin özeti şudur: Onlar, o kadar çok günah ve zulüm

[48] Mâûn 107/1-3.

işlemişlerdir ki bu cürümler onların kalplerini kaplayıp karartmıştır ve artık Kur'ân'ın nuru bu kalplere fayda vermez. Böyle bir imkân kalmamıştır. Burada, gaflet karanlığına batanlara ve günah girdabında boğulanlara, kalplerinin pas tutacağı ve temiz bir fıtrata sahip olanlar gibi hakkı kabul edemeyecekleri bildirilmektedir. Ayette geçen "râne" kelimesinin kökü olan "(اَلرَّيْنُ) (er-raynü)" kelimesi, kir ve pasın bir yerde birikmesi demektir.

"Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır." Onlar, Rablerini görmeye veya O'nun lütfuna mazhar olmaya asla layık görülmezler. Çünkü günah, masiyet, küfür ve zulme yakın olmaları, onları böyle bir makamdan uzaklaştırmıştır. Onlar, dünyadayken kalplerine bulaştırdıkları bu kirlerden dolayı nasıl hakkı görmekten mahrum kalmışlarsa, Allah da ahirette Zâtını görmelerinden onları mahrum bırakacaktır. Onlar, dünyadaki cehalet ve gafletleri içinde bu mahrumiyetin ne demek olduğunu anlayabilecek durumda değillerdir. Ancak ahirette bu mahrumiyetin cehennem ateşinden bile daha acı bir azap olduğunu gayet iyi anlayacaklar.

"Hayır! Andolsun iyilerin kitabı İlliyyûn'dadır." Yukarıda *"kitap"*la neyin kastedildiğini söylemiştik. Cins isim olduğunu ve bununla belirli bir kitabın kastedilmediğini söyleyebiliriz. Kıyamet günü her insanın bir kitabı olacaktır. Kitabın, *"İlliyyûn"*da olması, aslında kitap sahiplerinin o makamda olduğuna bir işarettir. Yani ayette adı geçen *"ebrâr,"* o yüce makama yükseltileceklerdir. Onlar, bu kitapta yazılı olan iyiliklerin karşılığında o şerefli makama yükseltilmeyi hak etmişlerdir.

"İlliyyûn nedir bilir misin?" Yukarıda geçtiği üzere bu soru, *"kitap"* ile aşağıda zikredilecek olan sıfat arasında bir ara cümledir. Buradaki amaç, Allah Teâlâ'nın *"iyiler"* için hazırladığı bu mekânın şanını yüceltmektir.

"(O İlliyyûn'daki kitap) İçinde ameller kaydedilmiş bir kitaptır." buyruğu, iyilerin kitabının "yazılı" olduğunu belirten bir nitelemedir. *"O kitabı, Allah'a yakın olanlar görür."* buyruğu, Allah'a yakın olan melekleri niteleyen bir vasıf olabileceği gibi, saf ve temiz müminler de kastedilmiş olabilir. Bu tablo, Allah'ın rızasını ve cenneti elde eden iyilere,

bu şerefli kimselerin huzurunda, amel defterlerinin takdim edildiği bir merasimi andırmaktadır.

"Onlar orada koltuklar üzerindedirler." Arapçada "(اَرَآئِك) (erâik)" kelimesi, "koltuk" manasına gelen "(اَرِيكَةٌ) (erîke)" kelimesinin çoğuludur. *"Onların yüzünde nimetlerin sevincini görürsün."* Yüzlerindeki güzellik ve parlaklık sayesinde, elde ettikleri nimetlerin ve Allah rızasının izlerini apaçık görürsün. *"Kendilerine mühürlü hâlis bir içki sunulur. Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır."* Kelime manası bakımından içkinin isimlerinden biri olan "(اَلرَّحِيقُ) (er-rahîk)," cennet içeceklerinin bir çeşididir. Orada *"kendilerine içki sunulur"* ifadesi ise kendilerine hizmet edileceği ve ellerinde içecek olan hizmetçilerin devamlı etraflarında gezineceği anlamına gelir. O içeceğin, *"mühürlü"* olması ise özel kapaklı ve sadece sahibi için açılacak has bir içecek olduğuna işaret eder. Tadını güzelleştirmek ve sahibine özel bir ikram olması için de kaplarının ağzı miskle kapatılmıştır.

"İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar." buyruğu, müminlere ve tüm insanlığa; hayırda yarışmaları ve amel defterlerini iyiliklerle doldurmaları gerektiğine dair bir teşviktir. O nimetlere giden yol işte budur. Bu nazik öğüt, yumuşayan kalpler ve cenneti arzu eden gözler tarafından daha çok kabule şayan olsun diye cennet ehlinin mükâfatından hemen sonra zikredilmiştir.

"Karışımı Tesnîm'dendir." Cennet ehlinin mühürlü şarapları, cennette, *"Tesnîm"* denilen bir çeşmenin başka bir şarabıyla harmanlanmaktadır. Bu isim, çeşmenin incelik ve yüceliğini anımsatmaktadır. Yani cennet ehlinin şarabı, Tesnîm'le karıştırılmış ince bir içkidir. Henüz daha görmeden ve tatmadan dahi insanı ona teşvik edecek güzellikte lafızlarla tasvir edilmiştir.

"(O Tesnîm, Allah'a) Yakın olanların içecekleri bir kaynaktır." ayetinden anlaşıldığı kadarıyla *"mukarrebûn/yakın"* olanlar, bu içeceği saf bir şekilde, *"iyiler"* ise karıştırılmış bir şekilde içecekler. *"Tesnîm"* ismi, yüksek bir mekân anlamına gelen "senâm" kelimesini çağrıştırmaktadır. Bu çeşme sanki iyilerin üzerine yüksek bir yerden akıyor gibidir. Ayetteki (يَشْرَبُ) fiilinin (ب) harf-i cerriyle müteaddi yapılması, "mukarrebûn"un

bu içkiyi, başka bir içecekle birlikte karışımlı bir şekilde içeceklerine de işaret olabilir. Allahu a'lem.

"Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi." Bu davranış bozukluğu ve hâyâsızlık, günahkârların kalplerine bulaşan kir ve pas nedeniyledir. Nitekim kendi aralarında kaş göz işareti yaparak hak yolda olanlarla alay etmekteydiler. Onlar her zaman bu şekilde bir eğlenme, alay, kibir ve gurur içindedirler. Hakikat, bu kadar kir ve pasla kaplanmış kalplerine nasıl girsin?!

"Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi." Kendi meclislerinde ve yollarında gülüp eğlendikleri yetmiyormuş gibi bir de ailelerinin yanına gittiklerinde, aslında ibretle düşünmeleri gereken şeyler hakkında pervasızca gülüp eğlenirler. Sanki hesap ve ceza konusunda bir güvence almışlar!

"Müminleri gördüklerinde, 'Şüphesiz bunlar sapıtmış' derlerdi." Bu kadar küstahlık yetmiyormuş gibi babalarının ve atalarının yolundan gitmedikleri gerekçesiyle müminleri dalâletle itham ederler. *"Hâlbuki onlar, müminleri denetleyici olarak gönderilmediler."* Bu günahkârlar, aslında müminlerle uğraşmayı bırakabilirlerdi. Onlar müminleri takip etmek, yaptıklarını kayda geçirmek ve onlar hakkında hüküm vermekle mükellef değillerdir.

"İşte o gün (ahirette) de iman edenler kâfirlere gülerler." Bu, suçun cinsinden bir cezadır. Çünkü ilahî adalet bunu gerektirmektedir. *"Kâfirler, yaptıklarının cezasını buldular mı?! (Elbette buldular.)"* Bu, takrirî bir sorudur ve manası şudur: Kâfirler, adaletin bir gereği olarak Allah'ın kendilerine va'dettiği ve kendilerinin de hak ettikleri cezayı buldular. Onlar, Allah'ın kudretinden kurtulup sığınacakları bir yer bulamazlar.

سُورَةُ الانشِقَاقِ

84- İNŞİKÂK SÛRESİ

278. MECLİS: EY İNSAN!

278. MECLİS: İNŞİKÂK SÛRESİ 1-25

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ﴿١﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾
وَاَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَآ اَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ
كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ
يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنْقَلِبُ اِلٰى اَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ
كِتَابَهُ وَرَآءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلٰى سَعِيرًا ﴿١٢﴾ اِنَّهُ كَانَ
فِى اَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾ اِنَّهُ ظَنَّ اَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلٰى اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا
﴿١٥﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ ﴿١٨﴾
لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ
لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾
فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ
غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

1-2. *Gök yarıldığı, Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman,*

3-5. *Yer dümdüz edildiği, içinde bulunanları atıp boşaldığı ve Rabbini dinleyip O'na hakkıyla itaate mecbur kılındığı vakit (insanoğlu, yaptıkları ile karşılaşır).*

6. *Ey insan! Şüphe yok ki sen Rabbine karşı çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O'na varacaksın.*

7. *Kimin kitabı sağından verilirse,*

8. *Kolay bir hesapla hesaba çekilecek;*

9. *Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir.*

10-13. Kimin de kitabı arkasından verilirse, derhal yok olmayı isteyecek; alevli ateşe girecektir. Zira o, (dünyada) ailesi içinde (mal mülk sebebiyle) şımarmıştı.

14. O hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sandı.

15. Oysa gerçekten Rabbi onu görüyordu.

16-19. Hayır! Şafağa, geceye ve onda basan karanlığa, dolunay olmuş aya yemin ederim ki halden hale geçersiniz.

20. Böyleyken onlar acaba neden iman etmezler?

21. Onlar kendilerine Kur'ân okununca secde de etmezler.

22. Aksine, kâfirler yalanlıyorlar.

23. Hâlbuki Allah onların gizlediği şeyleri çok iyi bilir.

24. (Resûlüm!) Onlara acı azabı müjdele!

25. İman edip sâlih amel işleyenler başkadır; onlar için ardı arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır.

EY İNSAN!

Mekkî sûrelerin önemli özelliklerinden biri de sözü tekit ve tekrar etmektir. Çünkü ilk inen sûreler, üstün değer ve ilkeleri toplum nezdinde yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Mekkî sûrelerin tekit ve tekrar üslubundaki büyük benzerliğe İnfitâr ve İnşikâk Sûreleri örnek gösterilebilir. Sûrelerin aynı üslupla başlaması, ayrıca ikisinin de insana hitap etmesi ve ona sorumluluk yüklemesi, bu sorumluluktan doğan ceza ve mükâfatı hatırlatması bu benzer hususlardandır. Ancak sûreyi öncekilerden ayıran bazı cüz'i farklılıklar mevcuttur. Şöyle ki:

Birincisi: İnşikâk Sûresi, öncelikle kıyametin kopacağını, bu hayatın sona ereceğini, yeri ve göğü ile birlikte bu kâinatın, Allah'ın sonsuz kudretine ve muayyen eceline boyun eğeceğini vurgulamaktadır: *"Gök yarıldığı, Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman; yer dümdüz edildiği, içinde bulunanları atıp boşaldığı ve Rabbini dinleyip O'na hakkıyla itaate mecbur kılındığı zaman (insanoğlu, yaptıkları ile karşılaşır)."*

İkincisi: Sûre, insana bir çağrı yönelterek, var oluş gayeleriyle alakalı kendisini uyarmakta, davranış ve tasarruflarından doğan

sorumluluğunu yerine getirmesini istemektedir: *"Ey insan! Şüphe yok ki sen Rabbine karşı çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O'na varacaksın."*

Üçüncüsü: Sûre, kıyamet gününde insanların iki gruba ayrılacağını, birinin, güzel amelleri vesilesiyle kurtuluşa erenler olduğunu; diğerinin ise kötü amelleri dolayısıyla helâke uğrayanlar olduğunu beyan etmektedir. Kurtuluşa erenlerin, bir müjde ifadesi olarak, amel defterlerini sağ elleriyle teslim alacakları şu şekilde haber verilmektedir: *"Kimin kitabı sağından verilirse, kolay bir hesapla hesaba çekilecek ve sevinçli olarak ailesine dönecektir."*

Hüsrana uğrayanların ise bir küçük düşürme ve kınama alameti olarak, amel defterlerini arka taraftan alacakları şu şekilde anlatılmaktadır: *"Kimin de kitabı arkasından verilirse, derhal yok olmayı isteyecek; alevli ateşe girecektir. Zira o, (dünyada) ailesi içinde (mal mülk sebebiyle) şımarmıştı. O hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sandı. Oysa gerçekten Rabbi onu görüyordu."*

Dördüncüsü: Allah Teâlâ bu sûrenin ortasında insanlara, halden hale gireceklerini, bir aşamadan başka bir aşamaya geçeceklerini haber vermektedir. Kısacası insan hayatı tek düze olmayacak, insan için dünyada birtakım zorluklar bulunacaktır. Akıllı kişi nereye gittiğini çok iyi idrak eder, yolunun ve akıbetinin ne olduğunu iyi düşünür: *"Hayır! Şafağa, geceye ve onda basan karanlığa, dolunay olmuş aya yemin ederim ki halden hale geçersiniz."*

Beşincisi: Bu geniş açıklamalardan sonra sûre, yalancı sapkınlara yönelerek onları kınamakta ve kendilerini bekleyen kötü akıbet konusunda onları tehdit etmektedir: *"Böyleyken onlar acaba neden iman etmezler? Onlar kendilerine Kur'ân okununca secde de etmezler. Aksine, kâfirler yalanlıyorlar. Hâlbuki Allah onların gizlediği şeyleri çok iyi bilir. (Resûlüm!) Onlara acı azabı müjdele!"*

Altıncısı: Sûre, mümin sâlih kullara bir müjdeyle şu şekilde son buluyor: *"İman edip sâlih amel işleyenler başkadır; onlar için ardı arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Gök yarıldığı zaman." ayetinde kastedilen mana malumdur. Nitekim gökyüzünün yarılma hadisesi İnfitar Sûresi'nde *"Gökyüzü yarıldığı, parçalandığı zaman"* şeklinde ifade edilmişti. *"Rabbine kulak verdiği zaman."* Yani O'nun emrine icabet edip yerine emrini yerine getirdiği zaman. Buradan anlaşılıyor ki gökyüzünün yarılması, yapısındaki bir bozulmadan dolayı değil Allah'ın emriyle olacaktır.

"Boyun eğecek hale getirildiği zaman." Kendisine emir verildiği vakit Rabbinin sözünü dinlemesi ve ona boyun eğmesi demektir. Zaten o gün Allah'ın hükmüne boyun eğmek dışında, gökyüzünün başka bir alternatifi kalmamıştır. Gökyüzü ile birlikte *"Yer dümdüz edildiği zaman."* Yeryüzündeki dağlar paramparça olacak ve yeryüzü dümdüz hale gelecektir. Bu olayın, kâinat düzeninin yerle bir olmasının ardından vuku bulması da muhtemeldir. Bu durumda yeryüzü, küresel yapısından sıyrılarak dümdüz hale gelecektir. Tabiî burada ibret alınması gereken husus, yeryüzünün o günkü sureti değil, insanların halleri ve akıbetleridir.

"İçinde bulunanları atıp boşaldığı zaman." Yani ancak Allah'ın bilebileceği her ne yükü varsa dışarıya çıkarıp attığı zaman. Hiç şüphesiz günümüz insanı, yeryüzünün ihtiva ettiği doğalgaz, petrol, ağır madenler ve volkanik enerji gibi türlü enerji kaynaklarını keşfetmiştir. Ancak orada insanoğlunun halen keşfedemediği muhtelif kaynaklar da olabilir. Kıyamet koptuğu esnada, yerkürenin dümdüz bir alan haline gelmesiyle, içerisinde saklı bulunan ve insanoğlunun halen ulaşamadığı enerji kaynaklarının da (her şeyin de) gün yüzüne çıkacak olması muhtemeldir. Allahu a'lem.

"Rabbini dinleyip O'na hakkıyla itaate mecbur kılındığı zaman." Tıpkı gökyüzü gibi yeryüzü de Rabbinin emrine kulak verecek ve O'na boyun eğecektir. Çünkü o gün onun başka bir çaresi olmayacaktır.

"Ey insan!" Allah Teâlâ, kullarını, soyları veya renkleriyle değil, insan olmaları yönüyle muhatap alıyor. Bu, çok önemli bir çağrı olması hasebiyle, sûrenin orta yerinde şartın cevabı olarak yer almıştır.

"Şüphe yok ki sen Rabbine karşı çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O'na varacaksın." Arapçada "(اَلْكَدْحُ) (el-kedhu)" kelimesi, büyük bir çaba ve yorgunluk gerektiren eylem demektir. Dünya hayatı ise temel yapısı gereği, çaba ve yorgunluk yeridir. Rızık elde etmek için, makam ve mevki sahibi olmak için çalışan da ahiret hayatı için çalışan da bu yorgunluktan nasibini alır. Bu yorgunlukların hepsi Allah nezdinde kayıt altına alınmaktadır. İnsan bu yorgunluğu ile Rabbinin karşısına çıkacaktır.

"Kimin kitabı sağından verilirse." O kişi çabasının sonucunda başarıya ulaşmış ve ahiret hayatında kurtuluşa ermiştir. *"O, kolay bir hesapla hesaba çekilecektir."* Kıyamet günü onun amelleri, hiçbir zorluk çıkarılmadan kolay bir şekilde kabul edilecektir. Kolay bir hesabın akabinde *"sevinçli olarak ailesine dönecektir."* Yani o kişi sevinçle ailesine döner. Ayetin zahiri, kişinin hesap görmek için başka bir yere gittiğine ve ailesine sevinçli bir neticeyle döndüğüne işaret etmektedir. Bu tablo üzerinde düşünen bir insanın idraki genişleyecek, o günün geniş bir mecraya, uzun bir sürece, değişik merhalelere, çok farklı ve zengin sahne ve görüntülere sahip olduğunu anlayacaktır. Allahu a'lem.

Kıyamet günü, bazılarının da hesabı zor olacaktır. Nitekim o gün, *"kimin kitabı arkasından verilirse,"* o, en büyük zillete uğramış olur. Ona amel defterini veren melek, onun yüzüne bile bakmaz. Kitabını ona arkasından verir. Amel defterini arkasından alan kişi, duyduğu korku ve utanç sebebiyle melekle yüz yüze gelmek istemiyor da olabilir. Her iki ihtimalde de kişiye amel defteri arkasından verilir. Bu ise onun bedbahtlığının ve helâke uğradığının bir göstergesidir. Allah bizleri muhafaza eylesin!

O kişi, çektiği aşırı sıkıntılar yüzünden *"derhal yok olmayı isteyecek,"* helâk edilmesi için âdeta yalvaracaktır. Hâlbuki o, dünyadayken *"ailesi içinde (mal mülk sebebiyle) şımarmıştı."* Bu ifade, cehennemi hak eden kişinin, dünyada nasıl bir gaflet içinde olduğuna ve kıyamet günü nasıl bir sona ulaştığına işaret etmektedir. Ayrıca, bir önceki sûre olan Mutaffifîn Sûresi'nde, *"Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi"*[49] şeklinde ifade edilen hallerine dair bir hatır-

49 Mutaffifîn 83/31.

latma da vardır. Çünkü onlar, dünya hayatında müminlerle alay edip onlara gülüyorlardı. Çünkü *"O, hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sandı."* Ölüm sonrasında yeni bir hayatın olmayacağını ve asla hesaba çekilmeyeceğini zannetti.

"Hayır! Şafağa andolsun." ayetinin metninde yer alan "(لا) (felâ)" edatı, yeminin nefyedilmesini değil tekit edilmesini amaçlamaktadır. *"Şafak"* ise, bilinen manasıyla güneşin batışmının ardından ufukta kalan yatay kızıllıktır.

"Geceye ve onda basan karanlığa andolsun." Başka bir ifadeyle, geceye ve taşıdığı şeylere andolsun. Aslında gece, zâtı itibariyle bir şey taşımaz. Ancak burada anlatılmak istenen, gecenin ihtiva ettiği şeyler veya durumlar, içinde meydana gelen küçük-büyük olaylardır. Bu ifadeyle yıldızlara da işaret edilmiş olabilir, çünkü geceleyin onlar da ortaya çıkarlar. Sanki gece, onları bize taşıyan bir araçtır. Allahu a'lem.

"Dolunay olmuş aya yemin olsun ki halden hale geçersiniz." Sayısız hallere ve değişik tavırlara gireceksiniz. Hakikaten insan, yaratılış itibariyle mükemmel bir âlemdir. O, ilk önce nutfeden yaratılmış; doğumundan ölümüne kadar değişik aşamalardan geçmiştir. Yaşam serüveni itibariyle insanların keşifleri, sanayi üretimleri, ilmî gelişmişlikleri, icatları ve her çağda gerçekleştirecekleri hedeflerden her biri değişik hallerdendir. Diğer taraftan kıyamet alametleri ve ona dair haller, aynı şekilde yeniden diriliş, hesap ve ceza gibi ahirete dair durumlar da bu hallerdendir. Değişim, mahlûkatın ortak özelliklerindendir. Çünkü hayat tekdüze devam etmez. Zamanı da değiştirmek mümkün değildir.

"Böyleyken onlar acaba neden iman etmezler? Onlar kendilerine Kur'ân okununca secde de etmezler." Buradaki soru, hayret ifade eden bir sorudur. Kastı ise, hem bu âlemde müşahede edilen hem de Allah'ın kitabı Kur'ân'da yazılı olan bütün delilleri gördüğü halde ondan hiçbir fayda elde edemeyen akıl sahiplerinin kınanmasıdır. Oysaki bir halden başka bir hale geçen, ölümden yeniden dirilişe veya yaşamdan ölüme evrilen hayatları, akıbetleri konusunda düşünme imkânı vermekte ve her bir merhalede kendilerini bekleyen sürprizlere hazırlıklı olmaları gerektiğini hatırlatmaktadır. Onlardan, secde etmelerinin talep edilmiş

olması, önce iman etmelerini gerekli kılmaktadır. Çünkü secde, imanın dışavurumu ve meyvelerinden biridir.

"Aksine, kâfirler yalanlıyorlar." buyruğunda, sualden ihbarî cümleye geçilerek, haktan yüz çeviren o gafillerin hiçbir delil, dayanak, belge ve şüphe sebepleri olmaksızın Kur'ân'ı yalanladıkları ortaya konmaktadır. Bu ise günah ve zulüm olarak onlara yeter.

"Hâlbuki Allah onların gizlediği şeyleri çok iyi bilir." Kur'ân'ı yalanlamalarına karşılık elîm bir azaba çarptırıldıklarının ifade edildiği bir bağlamda, bu ayet bir ara cümle görevi görmektedir. Bu cümleyle, müşrikleri Kur'ân'ı yalanmaya sürükleyen ve içlerinde gizlediklerinin, kibir ve haset gibi marazlarının Allah tarafından bilindiği izhar edilmektedir. Ayette geçen "(يُوعُونَ) (yû'ûn)" kelimesi bir şeyi kalbinde gizli tutmak manasındadır. Kelimenin aslı, "bir şeyi kılıfına veya kabına koymak" anlamına gelen "ev'â" fiilidir.

"(Resûlüm!) Onlara acı azabı müjdele!" Müjdelemek, sevindirici bir haberi duyurmaktır. Ancak burada istiare yoluyla alaylı bir tehdit için kullanılmıştır.

"İman edip sâlih amel işleyenler başkadır; onlar için ardı arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır." buyruğunda munkatı istisna vardır. Helâk olmuş yalancı müşriklerle sâlih müminlerin durumunu kıyaslamak amacıyla kullanılmıştır. Bu istisna, muttasıl istisna olarak alınıp o kâfirlerin elem verici bir azabı hak ettikleri, ancak aralarından daha sonra iman edip sâlih amel işleyenlerin bundan müstesna olduğu şeklinde de mana verilebilir. *"Ardı arkası kesilmeyen mükâfat,"* cennet var oldukça sürecek olan ve asla kesintiye uğramayan mükâfat demektir. Allahu a'lem.

سُورَةُ البُرُوجِ

85- BURÛC SÛRESİ

279. MECLİS: MÜMİNLERE YAPTIKLARI İŞKENCEYİ SEYREDİYORLARDI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ
اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ ﴿٤﴾ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلٰى
مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّآ اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ
الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ اَلَّذِى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾
اِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ
عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ اِنَّهُ
هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ
لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ
كَفَرُوا فِى تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ مِنْ وَرَآئِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾
فِى لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

1-7. Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan güne, (o günde) tanıklık edene ve edilene andolsun ki (mü'minleri yakmak için) hendek kazıp (içinde) alevli ateş yakanlar lânetlenmiştir. Onlar, başlarına oturmuşlar, müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı.

8-9. Onlardan, sırf, göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, azîz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar. Oysaki Allah her şeyi görür.

10. Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır.

11. İman edip sâlih ameller işleyenlere ise zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.

12. Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir.
13. Bilin ki O, (kâinat yokken) ilk olarak yaratan, (ölümden sonra tekrar hayatı) geri getirendir.
14. O, çok bağışlayan ve çok sevendir.
15. Arş'ın sahibidir, çok yücedir.
16. Dilediği şeyleri mutlaka yapandır.
17-18. Orduların, Firavun ve Semûd'un (uğradıkları felâketin) haberi sana geldi mi?
19. Doğrusu inkârcılar (gerçeği) yalanlayıp dururlar.
20. Allah onları arkalarından kuşatmıştır.
21-22. Hakikatte o (yalanladıkları, aslı) levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'ân'dır.

MÜMİNLERE YAPTIKLARI İŞKENCEYİ SEYREDİYORLARDI

Bu sûre, tevhidle putperestlik arasındaki mücadelenin tam ortasında; Hz. Bilal (r.a.), Hz. Habbâb (r.a.), Hz. Sümeyye (r.anha) ve Hz. Ammâr (r.a.) gibi mustazaf müminlerin türlü işkencelere maruz kaldığı bir zaman diliminde nazil olmuştur. Bu ayetler, işkenceye maruz kalan Mekke'deki mustazaflara, sabır ve sebat göstermeleri için, geçmiş kavimlerden işkenceye uğrayan diğer mazlum kardeşlerini örnek göstermekte ve Mekke'deki Müslümanları teselli etmektedir. Ayrıca dünya hayatının, ne kadar uzun süreli olursa olsun bir gün sona ereceğini, ahirette daha büyük ve kalıcı bir hayat olduğunu, zulme uğrayanların orada zalimlerden haklarını alacaklarını, zalimlerin de en sonunda pişman olacaklarını ve ahirette o mazlumların konumunda olmayı isteyeceklerini bizlere haber vermektedir. Sûrenin belli başlı konularını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ sûrenin başında, kendisine yemin edilen şeyin büyüklüğüne işaret etmek üzere; gökyüzüne ve yıldızlara, ahirete ve o gündeki mükâfat ve cezaya, ayrıca hesap gününde şahit olanlarla şahit olunanlara yemin etmektedir: *"Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan güne, (o günde) tanıklık edene ve edilene andolsun."*

İkincisi: Sûrenin başındaki yemine bir cevap olarak, işkencenin en kötüsüne maruz kalan inanmış, sabırlı ve sevabını ahirette bekleyen örnek bir kavim hatırlatılmaktadır. Nitekim azgın mücrimler, hendekler kazarak onları ateşle doldurmakta ve kadın-erkek demeden müminleri içine atmaktaydılar. Hiçbiri bu ateşten sağ çıkamıyordu. Sonra da onların tertemiz ruhları göğe yükselip insanın insan kardeşine yaptığı eziyeti Rablerine şikâyet ediyordu: *"(Müminleri yakmak için) hendek kazıp (içinde) alevli ateş yakanlar lânetlenmiştir. Onlar, başlarına oturmuşlar, müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı. Onlardan, sırf, göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, azîz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar. Oysaki Allah her şeyi görür."*

Üçüncüsü: Sûre ayrıca o müminlere bu eziyetleri reva gören mücrim zalimlerin akıbetini ve onlara va'dedilen kıyamet gününde onları neyin beklediğini şöyle ifade ediyor: *"Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır."*

Dördüncüsü: Ayrıca zulme maruz kalan mazlum Müslümanların da akıbeti şöyle dile getiriliyor: *"İman edip sâlih ameller işleyenlere ise zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur."*

Beşincisi: Sûrede Allah Teâlâ'nın zalimleri ikaz eden ve mazlumları müjdeleyen üstün vasıfları hatırlatılmaktadır: *"Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir. Bilin ki O, (kâinat yokken) ilk olarak yaratan, (ölümden sonra tekrar hayatı) geri getirendir. O, çok bağışlayan ve çok sevendir. Arş'ın sahibidir, çok yücedir. Dilediği şeyleri mutlaka yapandır."*

Altıncısı: Ardından geçmişte helâk olmuş azgınların da kötü akıbetine şöyle işaret edilmektedir: *"Orduların, Firavun ve Semûd'un (uğradıkları felâketin) haberi sana geldi mi?"*

Yedincisi: En sonda sûre, yaşanan Mekke gerçeğine ve içinde hiçbir şüphe bulunmayan bu Kur'ân'ı yalanlayan müşriklerin durumuna dikkat çekerek şu şekilde son buluyor: *"Doğrusu inkârcılar (gerçeği) yalanlayıp dururlar. Allah onları arkalarından kuşatmıştır. Hakikatte o (yalanladıkları, aslı) levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'ân'dır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Burçlara sahip gökyüzüne andolsun." ayetinin metninde geçen "(الْبُرُوجِ) (el-burûc)" kelimesi, "yüksek yerdeki büyük ev" manasına gelen "(بُرْج) (burc)" kelimesinin çoğuludur. Araplar yıldızların mevkilerini *"burçlar"* diye isimlendirmişlerdir. Burçların yeri, yıldızların hareketine göre yaz-kış değişiklik arz eder.

"Geleceği bildirilmiş olan güne andolsun." O gün, kıyamet günüdür.

"(O günde) tanıklık edene ve edilene andolsun." Bağlam açısından uygun olan, *"tanıklık eden ve edilen"*in kıyamet günüyle bir bağlantısının olmasıdır. Buradaki *"tanık,"* o günü idrak edecek olan insandır. *"Tanıklık edilen"* ise yaptığı her türlü hayır ve şerri içine alan amel defteridir. Ayrıca ayette, hesabın hatırlatılması, peşi sıra gelen ayetlerde hendeğe atılarak yakılan müminlere yapılan zülüm ve işkenceleri konu edinen kıssaya uygunluk arz etmektedir.

"(Mü'minleri yakmak için) hendek kazıp (içinde) alevli ateş yakanlar lânetlenmiştir." ayeti, bu cürmü işleyenleri kınamak ve onları azarlamak içindir. Kıyamet gününün şiddet ve zorluklarına işaret etmek ve insanları uyarmak üzere kasemin cevabı olarak gelmiştir. Aslı itibariyle bir haber değil, helâk temenni eden bir bedduadır. Ashâb-ı Uhdûd,[50] yere hendek kazarak içlerini ateşle dolduran ve Hz. İsa'ya inanan müminleri oraya atıp yakan tağutlardır. Kaynaklar bu olayın İslam'dan önce yaşandığını bildirmektedir.[51]

"Onlar hendeklerin başlarına oturmuşlar." ayetindeki (هُمْ) zamiri, o azgınlara işaret eder. Yani ateşi yakan o zalimler, infaz konusunda herhangi bir aksaklık yaşanmaması veya emri yerine getirenlerden birinin kalbinin yumuşayıp da yaşlı veya çocuk, hamile veya hasta birine acıyarak onun infazını gerçekleştirmekten vazgeçmemesi için, kazdıkları o hendeklerin başında gözlemci olarak beklemekteydiler. Orada hazır ve nâzır bir halde *"müminlere yapmakta oldukları işkenceyi*

---

50 İslâmiyet'ten önceki bir devirde müminleri, dinlerinden döndürmek için ateş dolu hendeklerde yakarak işkence eden kimseler hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılan bir tabirdir. Geniş bilgi için bkz. Muhammed Eroğlu, "Ashâbü'l-Uhdûd," *DİA*, 3/471. (Çev.)

51 Ashâb-ı Uhdûd kıssasının anlatıldığı, Suheyb er-Rumi'den nakledilen rivayet için bkz. Müslim, *Sahîh*, 8/229.

seyrediyorlardı." Burada, Ashâb-ı Uhdûd'un, infazın yerine getirilmesi ve askerlerden isteksiz davrananların cezalandırılmasına yönelik ısrara vurgu yapılmıştır.

"Onlardan, sırf, azîz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar." O azgınların işlediği cürmün ne kadar iğrenç olduğu ortaya çıkmıştır. Oysaki işkencelerine maruz kalan müminler, böyle bir cezayı gerektirecek hiçbir suç işlememişlerdi. Onların Allah'a iman etmekten ve risaletine uymaktan başka bir suçları yoktu. Aslında bu örnek, mustazaf müminlere işkence eden Mekke müşriklerine yönelik bir kınamadır. Kıssanın tümü bu amaçla anlatılmıştır.

"Göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan Allah her şeyi görür." buyruğunda Allah Teâlâ'ya övgü vardır. Diğer taraftan zorbalıklarıyla dünyaya hâkim olduklarını zanneden o azgınlara yönelik hakaret ve tehdit vardır. Onlar inananlara yaptıkları eziyetlere nasıl şahitlik ediyorlarsa aynı şekilde Allah da onlara şahit olacaktır. Çünkü şahit olarak Allah yeter.

Aynı zamanda ayette, müminlerin başına gelen musibet ve belaların, Allah'ın birer sünneti ve O'nun ilmi dâhilinde olduğuna dair işaret vardır. Nitekim dünyada kuvvet dengesi değişince güçlü, zayıfı; zengin ise fakiri yok etmeye çalışır. Allah'ın kaderi ise zulmü ortadan kaldırmak ve adaleti tesis etmek için müdahil olmayabilir. Çünkü dünya hayatı adalet yurdu değil, imtihan yurdudur. Adaleti gerçekleştirmekle sorumlu olan kader değil, onun için hesaba çekilecek olan insanlardır. Burada müminler için başka bir ders vardır ki o da kendilerini ve davalarını sünnetullah doğrultusunda alacakları tedbirlerle düşmanın şerrinden korumaya çalışmak, bunun için mucizelere ve olağanüstülüklere fazlaca bel bağlamamaktır. Allahu a'lem.

"Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır." İşte o şer güçlerin akıbeti budur. Müminlere yaptıkları eziyetler karşılığında onlar da kıyamet günü ateşte yakılacaklardır. Diğer yandan, şiddet ve tehdit içeren bu ayetlerin ortasında Kur'ân-ı Kerim, o azgın günahkârlara bu korkunç akıbetten kurtulmaları için bir rahmet ve kurtuluş kapısı açıyor. Ayette *"sonra tevbe de etmeyenlere"* derken,

tevbe edenlerin durumunun başka olacağına işaret edilmiş oluyor. Bu da tevbe etmeleri ve Allah'a yönelmeleri amacıyla Mekke halkı için bir teşviktir.

"İman edip sâlih ameller işleyenlere ise zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur." Sabreden ve bunun karşılığını Allah'tan bekleyen müminlerin de mükâfatı/akıbeti işte böyle olacaktır. Bu, Allah Teâlâ'nın kendilerine va'dettiği ve düşmanları için hazırladığı şiddetli azabın karşılığı olan güzel bir mükâfattır. Kazananın ve kaybedenin kim olduğu orada belli olacaktır. İnsanlar dünyadaki her türlü azap ve mükâfatın basit kalacağı bu büyük hakikati kıyamet günü önlerinde göreceklerdir.

"Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir." Zalimleri cezalandırması oldukça şiddetli ve çetin olacaktır. Buna göre, *"bilin ki O, (kâinat yokken) ilk olarak yaratan, (ölümden sonra tekrar hayatı) geri getirendir."* Başlangıcı ve sonu bakımından bu kâinatın akıbetiyle ilgili tek yetki sahibi Allah'tır. Çünkü her şey O'nunla başladı ve O'na dönecektir. Dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Ancak zalimlerin, kâinatın yaratılması ve yönetilmesinde hiçbir payları yoktur.

"O, çok bağışlayan ve çok sevendir." Allah Teâlâ'ya ait iki tane sıfat zikredildi. Bunlardan *"el-Ğafûr,"* kullarının günahlarını çokça bağışlayan ve kusurları örten demektir. *"el-Vedûd"* ise kullarını çokça seven demektir. Onları seviyor, çünkü onları kendisi yaratmıştır. Allah hakkında yanlış bir algıya sahip olanların aksine Allah, kullarını sever ve asla onlardan nefret etmez.

"Arş'ın sahibidir." ayetinde arşın zikredilmesi, Allah'ın azamet ve yüceliğine dikkat çekmek içindir. Ayrıca kendisi de mülkünün yüceliğini yarattıklarına hissettirmektedir. Üstelik *"O çok yücedir."* Allah Teâlâ'nın diğer bir sıfatı burada zikredilerek *"yüce"* olduğu vurgulanmıştır. Gücü ve kudreti sınırsız olan Allah, *"dilediği şeyleri mutlaka yapandır."* Çünkü mutlak irade sahibi olan ve yoktan var ettiği bu kâinatta tek başına tasarruf yetkisine sahip olan sadece O'dur.

"Orduların... haberi sana geldi mi?" Değişik zamanlarda helâk edilen türlü kavimleri konu alan bu hatırlatma can alıcıdır. Nitekim Allah Teâlâ buna dair iki örnek sunuyor. Bu örneklerden alınacak ibreti daha

da kalıcı hale getirmek için de hem helâk edilen iktidarı (Firavun) hem helâk edilen kavmi (Semûd) bir arada zikretmiştir.

"Doğrusu inkârcılar (gerçeği) yalanlayıp dururlar." Bunlar, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğini yalanlayan Mekke müşrikleridir. Kur'ân onları, geçmişte yaşayan, Firavun, Semûd ve Ashâb-ı Uhdûd gibi azgın kâfirlere benzetmiştir.

"Allah onları arkalarından kuşatmıştır." Allah onları bilen ve onlar üzerinde kudret sahibi olandır. Her ne kadar gaflet ve oyalanma halinde iseler de onları bekleyen azaptan asla kurtulamazlar. *"Arkalarından"* ifadesi, onları bekleyen bu azabın, kendilerine, Allah'ın kendileri için belirlediği ecelin gelmesinden sonra ulaşacağına işaret eder.

"Hakikatte o şerefli Kur'ân'dır." Yücedir. Bu ifade, Mekke müşriklerinin yalanlarına bir cevaptır. O Kur'ân'ın *"(aslı) levh-i mahfuzda bulunan"*dır. Bu husus, gayb âlemine dair bir haberdir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kalbine indirilmesi öncesinde Kur'ân'ın nerede korunduğuna işaret etmektedir. Bundan söz edilmesi ise Kur'ân'ın her türlü ziyadeden ve eksiklikten münezzeh olduğunu vurgulamak içindir. Ayrıca onun azametine ve şanının yüceliğine de işaret vardır.

سُورَةُ الطَّارِقِ

86- TÂRIK SÛRESİ

280. MECLİS: HAK İLE BÂTILI AYIRAN VE ASLA ŞAKA OLMAYAN SÖZ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾ اِنْ كُلُّ
نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ
﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ﴿٧﴾ اِنَّهُ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى
السَّرَآئِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾ وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْاَرْضِ
ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ اِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾ اِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا
﴿١٥﴾ وَّاَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

1-4. Gökyüzüne ve târıka (sabah yıldızına) yemin ederim. Târıkın ne olduğunu nereden bileceksin?! (O, karanlığı) delen yıldızdır. Hiç kimse yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın.

5-8. İnsan neden yaratıldığına bir baksın! Atılan bir sudan yaratıldı. (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar. İşte Allah (başlangıçta bu şekilde yarattığı) insanı tekrar yaratmaya da kadirdir.

9-10. Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır.

11-17. Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe, (nebat ile) yarılan yere yemin ederim ki Kur'ân, (hak ile bâtılı) ayıran bir sözdür. O, asla bir şaka değildir. Onlar bir tuzak kuruyorlar, Ben de bir tuzak kuruyorum. Kâfirlere mühlet ver, onları biraz kendi hallerine bırak (pek yakında desteğimiz sana gelecek).

HAK İLE BÂTILI AYIRAN VE ASLA ŞAKA OLMAYAN SÖZ

Târık Sûresi, İslam dini ile putperestlik arasında süregelen mücadelenin bir yönünü ele almaktadır. Sûrede, önce kâinata dikkat çekilir. Bu çerçevede, insanın yaratılışında Allah'ın varlığını gösteren delillere

vurgu yapılarak, O'nun insanı yeniden yaratmaya kadir olduğuna işaret edilir. Ayrıca Kur'ân'ın hak ile batılı ayıran bir söz olduğu ve asla bir şaka olmadığı vurgulanır. Sûrede ayrıca İslam davetine tuzak kurmaya çalışan müşriklere, tuzaklarının mutlaka başlarına geçeceği hususunda ikazda bulunulmuştur. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ sûrenin başında gökyüzüne ve karanlık çöktüğünde kubbesinde beliren yıldızlara yemin ediyor: *"Gökyüzüne ve târıka (sabah yıldızına) yemin ederim. Târıkın ne olduğunu nereden bileceksin?! (O, karanlığı) delen yıldızdır."* Bu yemin, aslında yeminin cevabı olarak gelen şeyin önemini vurgulamakta ama diğer taraftan da Allah Teâlâ'nın varlığının bu kâinata serpiştirilen delillerine dikkatleri çekmektedir.

İkincisi: Yeminin ardından, insanın amellerindeki sorumluluğuna, hayır veya şer olan bu amellerin, karşılığını bulması için kayda alındığına vurgu yapan yeminin cevabı gelir. Zaten hayatın bütün amacı budur. İnsan, başıboş yaratılmadığı gibi amelleri de boşa gidecek değildir. *"Hiç kimse yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın."*

Üçüncüsü: Daha sonra sûre, bu insanın neden ve nasıl yaratıldığını düşünmeye davet eder. İnsanı yoktan var edenin, onu yeniden dirilteceği; insanın, amelleriyle birlikte Allah'ın huzuruna çıkarılacağı bildirilir. O gün kendisini koruyacak hiçbir gücü ve ona yardım edecek bir yardımcısı olmayacaktır. *"İnsan neden yaratıldığına bir baksın! Atılan bir sudan yaratıldı. (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar. İşte Allah (başlangıçta bu şekilde yarattığı) insanı tekrar yaratmaya da kadirdir. Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır."*

Dördüncüsü: Daha sonra Allah Teâlâ, Kur'ân'ın hak ile batılı ayıran bir söz olduğunu ve onun asla bir şaka olmadığını, gökyüzüne ve yeryüzüne yemin ederek vurgulamaktadır: *"Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe, (nebat ile) yarılan yere yemin ederim ki Kur'ân, (hak ile bâtılı) ayıran bir sözdür. O, asla bir şaka değildir."*

Beşincisi: Sûre, Kur'ân'ı yalan sayanlara ve İslam davetine tuzak kuranlara yöneltilen şiddetli bir tehditle son bulmaktadır: *"Onlar bir tuzak kuruyorlar, Ben de bir tuzak kuruyorum. Kâfirlere mühlet ver, onları biraz kendi hallerine bırak (pek yakında desteğimiz sana gelecek)."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Târıkın ne olduğunu nereden bileceksin?" sorusu, sorulan şeyin önemine işaret etmeyi amaçlayan bir sorudur. *"(O, karanlığı) delen yıldızdır."* ifadesi, *"Târık"*ın tefsiridir. Buna göre *"târık,"* karanlığı yarıp çıkan parlak bir yıldızdır. "Târık" kelimesi "geceleyin gelmek" anlamındaki "turûk" kelimesinden türemiştir. Bazı astronomi uzmanları, çekiç (mitraka) sesine benzer bir ses çıkaran bir yıldızın keşfinden söz etmektedirler. Eğer bu doğru ise "târık"ın "geceleyin gelmek" manasına ters düşmeyen ikinci bir manası, yani "taraka" fiilindeki gibi çarpıp ses çıkarma manası da akla gelmektedir.

"Hiç kimse yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın." ayetinde geçen (لَمَّا) edatı (إِلَّا) manasında olup hasr ifade eder. Yani hiç kimse yoktur ki onun bir koruyucusu olmasın. Burada, *"koruyucu"* ile kastedilenler, insanın hayır-şer, küçük-büyük tüm amellerini yazıya geçiren kiramen kâtibîn melekleridir.

"İnsan, atılan bir sudan yaratıldı." Bu, erkeğin suyudur. *"Atılan"* diye nitelendirilmesi, kuvvetle ve süratle çıkmasındandır.

"(O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar." Eğer (يَخْرُجُ) fiilinin faili "su" ise, bu durumda "sırt ve göğüs kafesi" erkeğinki olur. Bunlarla erkekteki meninin oluştuğu ve geçtiği yerler kastedilmiş olur. Ancak fiilin faili "insan" ise, insanın, kadın ve erkeğin suyundan oluştuğu anlamına gelir. Bu durumda *"sırt,"* erkeğe; *"göğüs kafesi"* de kadına ait olur. Arap diline en uygun yorum bu şekildedir. Allahu a'lem.

"İşte Allah (başlangıçta bu şekilde yarattığı) insanı tekrar yaratmaya da kadirdir." Yani Allah Teâlâ, onu ilk yarattığı gibi, yeniden hayata döndürmeye de kadirdir.

"Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde." İşte o gün, insanların saklı kalan her türlü amel ve niyetlerinin ortaya çıkarıldığı hesap günüdür. Hesap gününde sırların ortaya çıkarılması, öncelikli olarak gizlenen her şeyin ortaya çıkarılacağına ve her şey için insana hesap sorulacağına delalet eder. Ayette geçen (تُبْلَى) fiili, sırların ortaya çıkarılarak onlardan hesap sorulması anlamına gelir. O gün *"insan için ne bir güç ne de*

bir yardımcı vardır." Hesap günü bu insanın, kendini savunacak ne bir gücü ne de yardımcısı olur.

"Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe andolsun." Bu, yeminin cevabı olan şeyin önemine işaret edilen bir diğer yemindir. Allah Teâlâ burada, insan hayatıyla irtibatlı bir doğa olayı olan yağmura işaret ederek tekrar gökyüzüne yemin ediyor. Bu ayette yağmurun, *"dönüş sahibi"* şeklinde nitelendirilmesi, her mevsimde tekrar tekrar, yeniden dönmesi sebebiyledir. Ve yine *"(nebat ile) yarılan yere yemin ederim ki."* Aynı şekilde bu da hakkında yemin edilen şeyin önemine işaret eden bir diğer yemindir. Nitekim Allah Teâlâ, burada yağmurdan sonra, yarılan ve içinden bitkiler çıkan yeryüzüne yemin etmiştir. Bu olaya Abese Sûresi'nde şu şekilde işaret edilmiştir: *"Şöyle ki: Yağmurlar yağdırdık. Sonra toprağı göz göz yardık da oradan ekinler, üzüm bağları, sebzeler, zeytin ve hurma ağaçları, iri ve sık ağaçlı bahçeler..."*[52]

"Kur'ân, (hak ile bâtılı) ayıran bir sözdür." Yeminin cevabı olan ve önemine işaret edilen şey işte budur. Yani bu yüce Kur'ân, hak ile batılı birbirinden ayıran, hakkı ayakta tutarak bâtılı yok eden bir sözdür. *"Asla bir şaka değildir."* Gerçekte o, asla şaka kabul etmeyen ciddi bir şeydir. Burada müşriklerin Kur'ân hakkındaki kanaat ve iftiralarına cevap, dinlerindeki oyunlarına ve abes işlerine reddiye vardır.

"Onlar bir tuzak kuruyorlar." Mekke müşrikleri, Resûlullah'a (s.a.s.) ve onun davetine tuzak kuruyorlar. Onların tuzaklarına karşı *"Ben de bir tuzak kuruyorum."* Allah Teâlâ böylece müşakele[53] yoluyla Mekke müşriklerini tehdit ediyor. Yani O, onların tuzaklarını, benzerî bir tuzakla bozacak ve tuzaklarını başlarına geçirerek onları cezalandıracaktır.

"Kâfirlere mühlet ver, onları biraz kendi hallerine bırak (pek yakında desteğimiz sana gelecek)." Ey Peygamber! Onlar için acele etme. Kısa bir süre içinde başlarına gelecekleri bekle ve gör. Arapçada "(رُوَيْدًا) (ruveyden)," "kısa bir süre" manasına gelir.

---

52 Abese 86/23-25.

53 Müşâkele: Söz içinde bir kelimenin başka bir anlam ve bağlamda tekrar edilmesi manasında edebî bir sanattır. Konu hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Durmuş, "Müşâkele", DİA, 32/154-155. (Çev.)

سُورَةُ الأَعْلَى

87- A'LÂ SÛRESİ

281. MECLİS: KENDİNİ ARINDIRAN KURTULMUŞTUR

281. MECLİS: A'LÂ SÛRESİ: 1-19

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ﴿٢﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ﴿٣﴾
وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى ﴿٦﴾
إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى ﴿٨﴾ فَذَكِّرْ
إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَى ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾ الَّذِي
يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ﴿١٣﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى
﴿١٤﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ
وَأَبْقَى ﴿١٧﴾ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ﴿١٩﴾

1-5. Yaratıp düzene koyan, takdir edip yol gösteren, (topraktan) yeşil otu çıkarıp sonra da onu kapkara bir sel artığına çeviren yüce Rabbinin adını tesbih (ve takdis) et!

6-7. Sana (Kur'ân'ı) okutacağız; artık Allah'ın dilediği hariç, sen hiç unutmayacaksın. Şüphesiz Allah, açığı ve gizleneni bilir.

8-9. Seni en kolaya muvaffak kılacağız. O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver.

10-13. (Allah'tan) korkan, öğütten yararlanacaktır. En büyük ateşe girecek olan kötü kimse ise öğütten kaçınır. Sonra o, ateşte ne ölür ne de yaşar.

14-15. Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir.

16-17. Fakat siz (ey insanlar!) Ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz.

18-19. Şüphesiz bu (anlatılanlar), önceki kitaplarda, İbrâhim ve Mûsâ'nın kitaplarında da vardır.

KENDİNİ ARINDIRAN KURTULMUŞTUR

A'lâ Sûresi, bu evreni eşsiz bir şekilde yaratan, bu Kur'ân'ı indirerek öğüt almak ve arınmak isteyenler için öğüt ve arınma vesilesi kılan, inkâr edip yüz çevirenler için ise güçlü bir delil kılan Allah Teâlâ'yı her türlü eksik sıfattan tenzih ederek övmektedir. Sûrenin ana konuları şunlardır:

Birincisi: Sûre, bu eşsiz kâinatta birliğinin ve kudretinin delilleri apaçık görünen Allah Teâlâ'yı tesbih ile başlıyor: *"Yaratıp düzene koyan, takdir edip yol gösteren, (topraktan) yeşil otu çıkarıp sonra da onu kapkara bir sel artığına çeviren yüce Rabbinin adını tesbih (ve takdis) et!*

İkincisi: Daha sonra Allah Teâlâ, Kur'ân'ı Peygamberine nasıl indirdiğini hatırlatmak, içinde bulunan hayırlara kendilerini sevk etmek ve kolaylaştırmak için bu Kur'ân'ı, şerefli Peygamberinin kalbinde koruma altına almayı taahhüt ediyor: *"Sana (Kur'ân'ı) okutacağız; artık Allah'ın dilediği hariç, sen hiç unutmayacaksın. Şüphesiz Allah, açığı ve gizleneni bilir. Seni en kolaya muvaffak kılacağız. O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver."*

Üçüncüsü: Sûre, İslam davetine karşı insanların farklı tutumlar aldıklarını; bir kısmının takvalı, temiz, gayretli, kötülüklerden arınmış, Rabbine itaat eden ve ahiretini hesaba katan kimseler; bir kısmının ise dünyanın süsüne meyleden, bahtsız, hidayet ve iyilik yolundan sapmış ve böylece yüzüstü ateşe atılmayı hak etmiş kimseler olduğunu hatırlatıyor:

"(Allah'tan) korkan, öğütten yararlanacaktır. En büyük ateşe girecek olan kötü kimse ise öğütten kaçınır. Sonra o, ateşte ne ölür ne de yaşar. Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtuluşa ermiştir. Fakat siz (ey insanlar!) Ahiret daha hayırlı ve daha devamlı olduğu halde dünya hayatını tercih ediyorsunuz."

Dördüncüsü: Son olarak sûre, Allah'ı yücelten, insanlara öğüt verip onları hayra çağıran ve onları şerre karşı uyaran aynı esasların diğer semavî dinlerde de olduğu hatırlatarak bu risaletlerin kaynak, ilke ve amaç bakımından aynı olduğunu vurgulamıştır: *"Şüphesiz bu (anlatılanlar), önceki kitaplarda, İbrâhim ve Mûsâ'nın kitaplarında da vardır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Yüce Rabbinin adını tesbih (ve takdis) et!" ayetinde, kendisine layık olmayan bütün eksik sıfatlardan Allah Teâlâ'nın tenzih edilmesi emredilmiştir. Tesbih de Allah Teâlâ'yı yüceltmeyi, isim ve sıfatlarına iman etmeyi ihtiva eder. Bu sebeple Allah, tesbihi özellikle zikretmektedir. "Sübhanallah" ve "Sübhane Rabbiye'l-azim" sözü tesbih etmeyi ifade eder.

Bilesin ki en güzel ve en mükemmel şekilde *"yaratıp düzene koyan O'dur."* Yaratmakla kalmayarak yarattığı şeyler hakkında *"Takdir edip yol gösteren de O'dur."* Varlıkları şekil, hacim ve özelliklerine göre takdir eden ve yarattığı amaç doğrultusunda onlara yol gösteren de O'dur. Buna göre günlük hayatımızda güneşin bir görevi olduğu gibi, ayın, yıldızların, gezegenlerin, yeryüzünün; aynı şekilde suyun ve havanın; hayvan ve bitkilerin; velhasıl küçük-büyük her şeyin bir görevi vardır. Bu meyanda insana da işaret etmek gerekir. Çünkü onun yaratılışı daha müstesna ve daha mükemmeldir. Onda, yapısı bakımından her uzvun, kirpiklerin bile bir görevi vardır. Bunların hepsi ilk yaratılışta takdir edilmiş ve insanın mükemmel ve uyumlu yapısı içinde bir görev ifa edecek şekilde düzenlenmiştir.

"(Topraktan) yeşil otu çıkaran." Gökyüzünden suyu indiren ve onunla hayvanların beslendiği her türlü ot ve çimeni yeşerten O'dur. Allah Teâlâ bunu, kulların minnettarlığını temin etmek için zikretmiştir. Çünkü su, ot ve hayvanların hepsi insana hizmet etmek ve onun ihtiyaçlarını karşılamak için vardır. Bu manzara, kâinatta var olan uyuma ve mükemmelliğe işaret eder. En sonunda Allah Teâlâ, *"Onu kapkara bir sel artığına çevirir."* Öyleki bütün bu ot ve çimenler, kuruduktan sonra yüzüne bakılmayacak bir hale, değersiz bir sel atığına dönüverir. Yemyeşil ve sapasağlam iken rengi değişir ve kurur. Bu tablo, hayatın sonunun gelişini tasvir etmektedir. Dünya hayatında gördüğümüz bu tekâmül, uyum ve güzellik, belli bir süre sonra ölüme ve yok oluşa dönüşecektir. Bunda, ibret alan için büyük ibretler vardır.

"Sana (Kur'ân'ı) okutacağız; artık sen hiç unutmayacaksın." Allah Teâlâ, asla unutmaması için Kur'ân'ı Peygamberinin kalbinde muhafaza edeceği vaadiyle ona garanti vermiştir. Bu vaad, daha önce verilmiş

olan sözün tekidi mahiyetindedir. Nitekim bu hususta şöyle buyrulmaktadır: *"Kur'ân'ı kesinlikle Biz indirdik; elbette onu yine Biz koruyacağız."*[54]

"Allah'ın dilediği hariç." Bu istisna, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kur'ân'dan bir şey unuttuğu anlamına gelmez. Bununla, Allah Teâlâ'nın mutlak iradesinin tekidi hedeflenmiştir. İşin başı da sonu da Allah'a aittir. Dileseydi Kur'ân'ı indirmeye gerek bile duymaz, bizleri de var etmezdi. Fakat Allah'ın dilemesiyle her şey oluverdi. Bu tür ayetlerin, nesh ve benzeri hassas bazı ilmî tartışmalara konu edilmesi yersizdir. Zira ayetin bağlamı tamamen farklıdır.

"Şüphesiz Allah, açığı ve gizleneni bilir." ayeti, işlerin zahir ve batını konusunda Allah Teâlâ'nın sınırsız ilmine vurgu yapmaktadır. Allah'ın üstün sıfatlarından birinin hatırlatılması, O'nun, Kur'ân'ı koruma konusunda Peygamberine verdiği garantiyi tekit etmek içindir. Allah, Peygamberinin hatırladığı veya unuttuğu her şeyi bilendir.

"Seni en kolaya muvaffak kılacağız." Ey Peygamber! Bütün işlerinde seni kolay olana yönelteceğiz. Yani bu Kur'ân'ı ezberinde tutmak ve rahat bir şekilde hemen kavrayıp bellemek sana ağır gelmeyecek. Ayrıca ayette bu mübarek İslam davetinin zorluk değil kolaylık; nefret ettirme değil müjdeleme daveti olduğuna da işaret vardır. İslam daveti, tüm insanları kapsayan umumi bir rahmettir. Onun Peygamberi de rahmet peygamberidir: *"(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."*[55]

"O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver." ifadesi, öncelikle Resûlullah'a (s.a.s.) ve onun şahsında kendisinden sonra gelen her mümine, Kur'ân'ı anlatmaları ve insanları onun hidayetine davet etmeleri için ilahî bir emirdir. *"Öğüt fayda verirse"* ifadesi ihtirazî (caydırıcı) bir şart değildir. Çünkü davetçi, öğüdün kime fayda verip kime vermeyeceğini bilemez. Ayrıca fayda vermediği kimselerin de hiçbir bahanelerinin kalmaması için davet edilmeleri gerekir. Şartın bu sıygası, davetten faydalanmak istemeyecek, ondan yüz çevirecek, hatta davete karşı gelecek bazı kimselerin olabileceği konusunda uyarı mahiyetindedir. Bu

54 Hicr 15/9.

55 Enbiyâ 21/107.

sebeple davetçi, insanların ret ve itirazlarıyla sarsılmamak için her türlü ihtimale hazırlıklı olmalıdır. Bu ifadedeki en önemli ders, davetçinin, çağrısına düşmanca tavır takınan inatçılarla meşgul olmaması gerektiğidir. Çünkü neticede onlardan daha hayırlı insanlar olabilir. Ayrıca bu inatçılarla fazlaca meşgul olmak ve onlar üzerinde ısrarcı davranmak insanı şerre düşürebileceği gibi sonu iyi olmayan birtakım çatışmalara da sebep olabilir. Allahu a'lem.

"(Allah'tan) korkan, öğütten yararlanacaktır." Bunlar, öğüt ve nasihatin kendilerine fayda verdiği kimselerdir. Bunlar, dinledikleri öğütler sayesinde akıbetlerini düşünen ve gelecekleri için endişelenen kimselerdir. Ama buna rağmen *"kötü kimse ise öğütten kaçınır."* Bu, hayatını heva ve hevesi peşinde koşarak geçiren gafil kimsedir. Dolayısıyla hiçbir öğüde kulak vermez. Bu sebeple öğüt de ona fayda vermez.

"En büyük ateşe girecek olan kimsedir o." Sözü edilen *"ateş,"* ahiretteki cehennem ateşidir. Bu, gafil ve inatçı müşriklere yönelik bir gözdağıdır. *"Sonra o, ateşte ne ölür ne de yaşar."* Orada ölmez, bu sebeple de azabı bitmez. İstediği/arzuladığı hayata da kavuşamaz.

"Temizlenen kimse ise kuşkusuz kurtuluşa ermiştir." Bu öğütten faydalanıp nefsini arındıran, güzel ahlakla süsleyen ve hayra yönelten kişi kurtuluşa ermiştir.

"Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden." ayetinde, Allah'ı zikretmenin ve nefsi arındırmanın önemine işaret edilmektedir. Ayrıca namaz da bir zikirdir. Başka ayette *"Beni anmak için namaz kıl"*[56] buyrulmuştur.

"Fakat siz (ey insanlar!) dünya hayatını tercih ediyorsunuz." Çünkü insanoğlu, daha az ve değersiz olsa da peşin ve yakın olana gönül bağlar. Bu, insanlarda yaygın bir özelliktir. Ancak kâfir, dünyaya tam anlamıyla bağlanır, çünkü ondan başkasının varlığına inanmaz.

"Ahiret daha hayırlı ve daha devamlıdır." buyruğunda, kullara yol gösterme ve ahiret hayatını özendirme söz konusudur. Çünkü ahiret hayatı, dünya nimetlerinin hiçbiriyle kıyaslanamayacak kadar değerli olduğu gibi dünya hayatıyla kıyaslanamayacak kadar da uzun ve ebedîdir.

---

56 Taha 20/14.

"Şüphesiz bu (anlatılanlar), önceki kitaplarda, İbrâhim ve Mûsâ'nın kitaplarında da vardır." ayetinde, İslam dininin ne denli köklü olduğu ve diğer dinler arasındaki değeri hatırlatılmaktadır. Ayrıca İbrâhim ve Mûsa peygamberlerin faziletine, İslam'a ve onun özüne olan yakınlıklarına dikkat çekilmektedir. Peygamberimize (s.a.s.), ayrıca Mûsa (a.s.) ve İbrâhim (a.s.) peygamberlere salât ve selam olsun.

سُورَةُ الغَاشِيَةِ

88- GÂŞİYE SÛRESİ

282. MECLİS: ÖĞÜT VER! ZİRA SEN ÖĞÜT VERMEKLE MÜKELLEFSİN!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ
﴿٣﴾ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا
مِنْ ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِى مِنْ جُوعٍ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿٨﴾
لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾ فِيهَا عَيْنٌ
جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَاَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ
﴿١٥﴾ وَزَرَابِىُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾ اَفَلَا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَاِلَى
السَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَاِلَى الْاَرْضِ
كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ اِنَّمَآ اَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾
اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ اِلَيْنَآ اِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾
ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

1. (Resûlüm!) Dehşeti her şeyi kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi?
2-7. O gün birtakım yüzler zelildir, durmadan çalışır, (fakat boşuna) yorulur, kızgın ateşe girer. Onlara kaynar su pınarından içirilir. Onlar için kuru dikenden başka yemek yoktur, o ise ne besler ne de açlığı giderir.
8-11. O gün birtakım yüzler de vardır ki mutludurlar; (dünyadaki) çabalarından hoşnut olmuşlardır, yüce bir cennettedirler. Orada boş bir söz işitmezler.
12-16. Orada (cennette) devamlı akan bir pınar, orada yükseltilmiş tahtlar, konulmuş kadehler, sıra sıra dizilmiş yastıklar, serilmiş halılar vardır.
17-20. (İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?

21-26. O halde (Resûlüm,) öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin. Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince, işte öylesini Allah en büyük azap ile cezalandırır. Şüphesiz onların dönüşü sadece Bizedir. Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece Bize aittir.

ÖĞÜT VER! ZİRA SEN ÖĞÜT VERMEKLE MÜKELLEFSİN

Bu sûre, hesap ve ceza günü olan kıyameti, insanları bekleyen akıbeti haber vermekte ve onları kurtuluş yoluna iletmektedir. Sûrenin belli başlı konularını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Bu sûre, ilk olarak, sapkın yalancıları kuşatacak olan helâk edici bir azabı; ateşi, yakıcı suyu ve ne besleyen ne de açlığı gideren kuru dikeni hatırlatmakla söze başlar: *"(Resûlüm!) Dehşeti her şeyi kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi? O gün birtakım yüzler zelildir, durmadan çalışır, (fakat boşuna) yorulur, kızgın ateşe girer. Onlara kaynar su pınarından içirilir. Onlar için kuru dikenden başka yemek yoktur, o ise ne besler ne de açlığı giderir."*

İkincisi: Daha sonra hesap gününde Allah'ın rızasını elde etmiş; cennetin çeşmeleriyle, koltuklarıyla, kadeh ve yastıklarıyla, türlü nimetleriyle mükâfatlandırılan mutluluk dolu, razı olmuş yüzlerden bahsetmeye başlar: *"O gün birtakım yüzler de vardır ki mutludurlar; (dünyadaki) çabalarından hoşnut olmuşlardır, yüce bir cennettedirler. Orada boş bir söz işitmezler. Orada (cennette) devamlı akan bir pınar, orada yükseltilmiş tahtlar, konulmuş kadehler, sıra sıra dizilmiş yastıklar, serilmiş halılar vardır."*

Üçüncüsü: Akabinde insanları, bu evrenin yaratılışı hakkında tefekkür etmeye ve Allah Teâlâ'nın bu evrende, Yaratanın tekliğine ve yaratılmışlara itina gösterdiğine delalet eden ayetlerini müşahede etmeye davet etmektedir: *"(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?"*

Dördüncüsü: Sûrenin sonunda başta Hz. Peygamber (s.a.s.) olmak üzere tüm müminlerden, kıyameti ve yeniden dirilişi insanlara

hatırlatmaları talep edilmiştir: *"O halde (Resûlüm,) öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin. Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince, işte öylesini Allah en büyük azap ile cezalandırır. Şüphesiz onların dönüşü sadece Bizedir. Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece Bize aittir."*

Dikkat edileceği üzere ayetteki öğüt verme çağrısı hasr ifade eden (إِنَّمَا) edatıyla vurgulanmıştır. Bunun sebebi, öğüt vermenin önemine işaret etmek ve bunun belki de en önemli görevmiş gibi telakki edilmesini sağlamaktır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"(Resûlüm!) Dehşeti her şeyi kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi?" sorusu, sorulan şeyin önemine dikkat çekmek için yöneltilen bir sorudur. (الْغَاشِيَة), *"kıyamet"* demektir. "Kuşatan, kaplayan" anlamındaki bu kelimeyle isimlendirilmesinin sebebi, kıyametin dehşetinin tüm insanları kuşatacak olması, azabının ise tüm zalimleri kapsayacak olmasıdır.

"O gün birtakım yüzler zelildir." Korku ve zillet içindedir. Bunlar, cehennem ehlinin yüzleridir. Onlar, *"durmadan çalışır, (fakat boşuna) yorulurlar."* Bu iki özellik, cehennem ehlinin özelliklerindendir. Yani onlar, o şiddetli azabın içinde yorulur ve perişan olurlar. Allah Teâlâ müşriklere bir göndermede bulunmaktadır. Onlar, dünya hayatındayken bu daveti engellemek ve inananlara tuzak kurmak için ne kadar çaba sarf ettilerse, şimdi de cehennemde aynı şekilde yorgunluk çekeceklerdir.

"Onlara kaynar su pınarından içirilir." Rahmân Sûresi'nde de ifade edildiği üzere kaynar su çeşmesinden içerler. *"Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar."*[57] Bununla da kalmaz, *"onlar için kuru dikenden başka yemek yoktur."* Bu, cehennem ehlinin, hiçbir faydası olmayan ve açlığı da gidermeyen çok pis bir yiyeceğidir. Nitekim *"o, ne besler ne de açlığı giderir."*

---

57 Rahmân 55/44.

"O gün birtakım yüzler de vardır ki mutludurlar." Üzerinde nimetin mutluluğunu taşıyan bu yüzler cennet ehline aittir. *"(Dünyadaki) çabalarından hoşnut olmuşlardır."* Onlar için tastamam nimet işte budur. Çünkü dünya hayatında sarf ettikleri çabaların karşılığını artık görmektedirler.

"Orada boş bir söz işitmezler." Çünkü sadece güzel sözlerin bulunduğu cennette, boş söz duymak imkânsızdır. *"Orada (cennette) konulmuş kadehler vardır."* Bu kadehler, içmeye hazır şaraplarla kendilerini beklemektedir. Yine orada *"sıra sıra dizilmiş yastıklar"* vardır. Yaslanacakları yastıklar vardır orada. Bu, oradaki eğlence ve konforu hatırlatan bir ifadedir. *"Serilmiş halılar vardır."* ayetinde geçen (زَرَابِيُّ) kelimesi, süslü ve yumuşak halılar demektir. (مَبْثُوثَةٌ) ise bu halıların cennetin saraylarında her tarafa serilmiş olduğunu göstermektedir.

"(İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı?" Devenin yaratılış özellikleri ve tabiatı itibariyle sahip olduğu nitelikler, sahibine gösterdiği yakınlık, sabır ve tahammül, kuvveti, cisminin iriliği ve insana itaat etmesi gibi vasıflarının hepsi, hakkında düşünmeyi ve derin bir tefekkürü gerektirmektedir.

"Göğün nasıl yükseltildiğine." Âdeta yeryüzü üzerine inşa edilen bir kubbe haline getirilmiş olduğuna, güneşle aydınlatılıp yıldızlarla süslendiğine hiç bakmazlar mı? Büyüklüğüne rağmen *"dağların nasıl dikildiğine."* Sabit bir halde yerinde nasıl durduğuna bakmazlar mı? *"Yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?"* Yaşamaya elverişli, inşaya uygun ve ekip biçilmeye müsait hale getirildiğine bakmazlar mı? Serilmiş bir kilim gibi insanların ayakları altında nasıl da durduğuna bakmazlar mı?

"O halde (Resûlüm,) öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin." ifadesi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) müşriklerin vekili olmadığı, onların akıbetlerinin de -bir peygamber olarak- kendisinin elinde bulunmadığını ifade eden izafî bir sınırlamadır. *"Onların üzerinde bir zorba değilsin."* Bu da aynı hakikati ifade etmektedir. Ayetler, genel bir ifadeyle Hz. Peygamber (s.a.s.) ve onun yolunda yürüyenler açısından İslam'a davetin önemine ve şanının yüceliğine işaret etmektedir.

"Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince." buyruğunda istidrâk[58] amaçlı bir istisna vardır.[59] Yani "Ey Muhammed (s.a.s.)! Sen onların üzerine zorba değilsin. Onların vekili de değilsin. Ancak senin davetini inkâr edip ondan yüz çeviren kimsenin cezasını da Biz veririz" denmektedir. Bu sebeple sonraki ayette şöyle buyrulmaktadır: *"İşte böylesini, Allah en büyük azap ile cezalandırır."*

"Şüphesiz onların dönüşü sadece Bizedir." Kıyamet günü Bizim huzurumuza çıkacak, Bize geri dönecekler. *"Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece Bize aittir."* Çünkü onları hesaba çekecek olan sadece Allah'tır. Sûrenin değişik yerlerinde de geçtiği üzere Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sadece bir uyarıcı olduğu, bir vekil veya hesap görücü olmadığı bir kez daha vurgulanmaktadır.

58 İstidrâk: Sözlükte "düzeltmek, telâfi etmek, hatayı tamir etmek, kusuru örtmek" gibi anlamlara gelir. Bedî ilminde önceki sözden doğan eksikliği, hatayı veya yanlış anlaşılma ihtimalini, istisnaya benzer biçimde ortadan kaldıracak bir ifadenin getirilmesine "istidrâk" adı verilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. İsmail Durmuş, "İstidrâk," *DİA*, 23/329. (Çev.)

59 Bu istisna ile Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hatırlatmasının, yüz çeviren ve inkâr eden için bir fayda sağlamayacağı vurgulanmak istenmektedir. (Çev.).

سُورَةُ الفَجرِ

89- FECR SÛRESİ

283. MECLİS: RABBİN HER AN GÖZETLEMEDEDİR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِي
ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ
﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾
وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾
فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ
إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ
فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا
تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ
الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ
صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ
﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾
وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ
رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

1-5. Fecre, on geceye, çifte ve teke, (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye yemin ederim ki akıl sahibi için bunlarda elbette bir yemin (değeri) var, değil mi?

6-14. Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine; direkleri (yüksek binaları) olan, ülkelerde benzeri yaratılmamış İrem şehrine, o vadide kayaları yontan Semûd kavmine, kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun'a! Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler. Oralarda kötülüğü çoğalttılar. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı. Çünkü Rabbin (her an) gözetlemededir.

15. İnsan var ya, Rabbi kendisini imtihan edip de ikramda bulunduğunda ve bol nimet verdiğinde "Rabbim bana ikram etti" der.

16. Onu imtihan edip rızkını daralttığında ise "Rabbim beni önemsemedi" der.

17-20. Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz, yoksulu yedirmeye birbirinizi teşvik etmiyorsunuz. Haram helâl demeden mirası yiyorsunuz. Malı aşırı biçimde seviyorsunuz.

21-22. Ama yeryüzü parça parça döküldüğü, Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır).

23. O gün cehennem getirilir, insan, yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var!

24. (İşte o zaman insan,) "Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp gönderseydim!" der.

25. Artık o gün, Allah'ın edeceği azabı kimse edemez.

26. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz.

27-30. Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!

RABBİN HER AN GÖZETLEMEDEDİR

Fecr Sûresi, azgınlık ve fesatları sebebiyle geçmiş toplumların başına gelen musibetleri ele almakta ve toplumların inşasında, gözetilmesi gereken önemli bir husus olan mala yönelik yaklaşım ile zengin-fakir ilişkisine işaret etmektedir. En sonunda da insanın akıbeti ve bu hayatın sonuna, kıyamet günü insanları bekleyen hesap ve cezaya vurgu yapmaktadır. Fecr Sûresi inanç/akide bağlamında, toplumsal ve ahlakî değerleri konu edinen Mekkî sûrelerden biridir. Sûrenin ana konularını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ bu sûrenin başında günlük yaşamın başlangıç noktası olan fecre ve hususiyetlerini belirtmek üzere faziletli on güne yemin ediyor. Ardından hayatın sükûnete erdiği geceyle son buluyor. Bu yemin silsilesi, yeminin cevabının çok önemli ve büyük olduğunu göstermektedir: *"Fecre, on geceye, çifte ve teke, (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye yemin ederim."* Sûre ayrıca, bu yeminin önemine

de dikkat çekerek akıl sahiplerini, yemin edilen bu hususları dikkatle düşünmeye davet etmektedir.

İkincisi: Yeminden sonra sûre, geçmiş kavimlerin zulüm, azgınlık ve içlerinde yaygınlaşan kötülükler sebebiyle uğradıkları helâk ve yıkımı hatırlatmaktadır: *"Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine; direkleri (yüksek binaları) olan, ülkelerde benzeri yaratılmamış İrem şehrine, o vadide kayaları yontan Semûd kavmine, kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun'a! Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler. Oralarda kötülüğü çoğalttılar. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı."*

Bu ayetler, bir devlet ve iki kabile eliyle ortaya konan azgınlık ve fesat örneklerini içermektedir. Ayrıca ayetlerde, idarecileri tağutlaşan, örf ve gelenekleri yozlaşan her devlet ve kabilenin de aynı duruma düşebileceğine işaret edilmektedir.

Üçüncüsü: Sûrenin başında yapılan yeminin cevabı, tek bir cümle halinde şu şekilde gelmiştir: *"Çünkü Rabbin (her an) gözetlemededir."* Yeminle vurgulanan husus, Allah'ın daima gözetlemede olduğudur. Önceki kavimlerin hatırlatılmasının amacı ise Allah Teâlâ'nın denetim ve gözetimini insanlara hissettirmek, gizledikleri veya açığa vurdukları her hallerinde kendileriyle birlikte olduğunu hatırlatmak, zalimlere mühlet vereceğini, ancak onları asla ihmal etmeyeceğini bildirmektir. İnsanlar nerede ve ne halde olurlarsa olsunlar, Allah'ın sınırsız ilmi ve kuşatıcı kudretinin altındadırlar.

Dördüncüsü: Sûre daha sonra, toplumların bozulmasının ve birbirlerine zulmetmelerinin nedeninin dünya malı olduğunu hatırlatır. Çünkü dünya hayatında, zengin insanın şerefli, fakir insanın ise aşağılık olduğu lanse edilmektedir. İnsanların kamplaşmalarının ve değişik kastlara ayrışmalarının temel ölçütü budur. Bu düzende üst tabakadakiler alt tabakadakilere üstünlük taslarlar. Böylece aralarındaki merhamet de ortadan kalkar; zulüm, haset ve yapmacık tavırlar yaygın hale gelir: *"İnsan var ya, Rabbi kendisini imtihan edip de ikramda bulunduğunda ve bol nimet verdiğinde 'Rabbim bana ikram etti' der. Onu imtihan edip rızkını daralttığında ise 'Rabbim beni önemsemedi' der. Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz, yoksulu yedirmeye birbirinizi*

teşvik etmiyorsunuz. Haram helâl demeden mirası yiyorsunuz. Malı aşırı biçimde seviyorsunuz."

Beşincisi: En sonunda sûre, herkesi bekleyen kaçınılmaz akıbeti hatırlatır: Kıyamet günü adil bir ölçü ve hassas bir mizanla zalimler mazlumlardan ayrılır. *"Ama yeryüzü parça parça döküldüğü, Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır). O gün cehennem getirilir, insan, yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var! (İşte o zaman insan,) 'Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp gönderseydim!' der. Artık o gün, Allah'ın edeceği azabı kimse edemez. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz. Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Fecre andolsun." Allah Teâlâ, bu vaktin faziletine dikkati çekmek için günün başlangıcı olan fecir vaktine yemin ediyor. Fecir, günlük iş ve sorumlulukları yerine getirmek üzere uykudan kalkılan vaktin başlangıcıdır. Bu vaktin başlangıcı sabah namazı, sonu da insanların işe başlama vaktidir.

"On geceye andolsun." Bunlar, birbiri ardına gelen muazzam gecelerdir. İslam'a göre Ramazan'ın son on gecesi ile Zilhicce ayının ilk on gecesi dışında birbiri ardına gelen mübarek başka gece yoktur. Burada, her ikisinin de kastedilmiş olması için bir mani yoktur. Ancak ikisi arasında tercih yapmak gerekirse, burada kastedilen on gecenin, zilhiccenin ilk on günü olması daha muhtemeldir. Çünkü Fecr Sûresi, Mekkî bir sûredir ve Kur'ân'ın nazil olan ilk sûrelerindendir. Nazil olduğu dönemlerde oruç da hac da; her ikisi de farz kılınmamıştı. Ancak Araplar, İbrâhimî dinlerden kalma bir gelenek olarak hac günlerine aşina oldukları için haccediyorlardı. Dolayısıyla sayısı pek önemli olmasa da bu gecelere yemin etmek, Araplar açısından anlaşılır bir şeydir. Ayrıca, bu yemin sayesinde erken bir dönemde hac ibadetine dikkat çekilmiş olması da İslam dininin, İbrâhim'in (a.s.) dini ile irtibatını ortaya koymakta ve bu dinin Mekke ile bağlantısını güçlendirmektedir. Bu durumda mesele, ibadetle alakalı bir şiar olmaktan çıkarak bir kimlik

meselesine dönüşmektedir. Vahyin başlangıç dönemleri açısından böyle bir yaklaşım daha uygundur. Diğer taraftan bu yeminle Ramazan ayının son on gününe işaret edilmesi de muhtemeldir. Buna göre yemin, gelecekte bu geceleri ilgilendiren teşrî' hakkında müminlere bir hatırlatma anlamı taşır. Allahu a'lem.

"Çifte ve teke andolsun." ayetinin bağlamı gereği, *"çift"* ve *"tek"*in zamansal unsurlar olması daha tutarlıdır. Doğrusu Zilhicce ayının 9. günü olan arefe günü dışında *"çift"* veya *"tek"* diye isimlendirilen başka bir zaman dilimi yoktur. Ama bunların *"on gece"* ile irtibatlı olması muhtemeldir. Mesela tek gecenin arefe, çift gecenin ise kurban bayramı günü olması da uzak ihtimal değildir. Bu günlerin yeminle ilişkilendirilmesi ise onların önem ve faziletine dikkat çekmek içindir. Allahu a'lem.

"(Her şeyi) örttüğü an geceye yemin ederim." Yeminin konusu, gecenin karanlığıdır. Ona yemin edilmiş olması, fecri tamamlayıcı bir mahiyet arz eder. Gece ve gündüz, farklılıklarına ve zıtlıklarına rağmen, Yüce Allah'ın ayetlerinden iki ayettir.

"Akıl sahibi için bunlarda elbette bir yemin (değeri) var, değil mi?" ayetinde geçen "(حِجْر) (hicr)," "akıl" demektir. Böyle isimlendirilmesinin sebebi, sahibini hatalardan korumasındandır. Kastedilen, her akıl sahibi kimseyi, bu yemini düşünüp anlamaya ve bu uğurda kafa yormaya davet etmektir.

"Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine," Âd, Hz. Hûd'un (a.s.) kavmidir.

"Direkleri (yüksek binaları) olan, İrem şehrine." İrem, Âd kavminin yaşadığı şehirlerin adıdır. Dolayısıyla Âd'ın diğer adı sayılır. Bilindiği kadarıyla *"Âd"* ismi, kavmin atalarından birinin adıdır. Âd kavmi ona nisbet edilir. Âd ise en büyük dedelerinin ismidir. Kur'ân burada, insanlarının aklına, ismi "Âd" olan başka bir kabile gelmesin diye ikisini birlikte zikretmiştir. Çünkü ayette geçen kabilenin dışında, Âd ismiyle isimlendirilen başka bir kabilenin günümüze kadar varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Ayette geçen (ذَاتِ الْعِمَادِ) tabiri, saraylar, kaleler ve sair yapılar gibi yüksek binalar anlamına gelir. Nitekim Şuarâ Sûresi'nde bunlara şu şekilde işaret edilir: *"Siz her yüksek yere bir alâmet dikerek eğleniyor musunuz? Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar*

mı ediniyorsunuz?"[60] Şuarâ Sûresi'ndeki bu ayette geçen (اَلرِّيعِ) kelimesi, yüksek yer anlamına gelir. Buna göre; *"yüksek direkler"*den maksadın haşmetli ve yüksek binalar olduğu anlaşılır.

"Ülkelerde benzeri yaratılmamış olan (o kabileyi)." Müfessirler, "(مِثْلُهَا) (mislühâ)" kelimesindeki zamirin nereye döndüğü hususunda ihtilaf etmişlerdir. Çoğunluk, zamirin Âd kavmine döndüğü görüşündedir. Yani Allah Teâlâ onlar gibi güçlü kuvvetli başka bir kabile yaratmamıştır. Müfessirler ayetteki *"yaratma"* fiilini, Allah dışında bir güce nisbet etmek istemedikleri için bu görüşü benimsemişlerdir. Ancak ayetin bağlamı açısından daha uygun olan, bu kelimenin yüksek direkler, yani binalar için bir vasıf olmasıdır. Nitekim Âd kavmi, o gün itibariyle bilinemeyen bir yöntemle yüksek binalar inşa ettiler. Ayette geçen "yaratma," bildiğimiz manada bir yaratma değil, "tasarlama" ve "icat etme" manasındadır. Allah Teâlâ'nın o kavmin insanlarına, yaratılış itibariyle diğerlerinden daha üstün vasıflar verdiği iddiası ise müstakil bir delile ihtiyaç duymaktadır. Ama onların inşa ve bina ile ilgili üstün özelliklere sahip olduklarını söylemek daha tutarlıdır. Ayetteki "bilâd," yani "şehirler" ifadesi de bu görüşümüzü desteklemektedir. Yani Âd kavminin insanları değil, şehirleri şekil ve mimarî bakımdan diğer şehirlere nispetle eşsiz özelliklere sahiptir.

Âd kavminin, şehir ve mimarî konusundaki maharetleri, çoğu zaman insanların da üstün yeteneklerle yaratıldıkları kanaatini gündeme getirmiştir. Nitekim onların fizikî yapıları ve potansiyel güçleriyle alakalı asılsız hikâyelerin yaygınlaşması da bu sebeptendir. Mesela onlardan birinin, dağdan kopardığı büyük bir kaya parçasıyla koca bir toplumu yok edebileceği gibi akla sığmayan ve nakilde de yeri olmayan asılsız hikâyeler böyledir.

"O vadide kayaları yontan Semûd kavmi." Semûd, Hz. Sâlih'in (a.s) kavmidir. Yüksek yerlerde şehirler kuran Âd kavminin aksine bunlar evlerini düzlüklerde inşa ederlerdi. Arapçada (جَابُوا الصَّخْرَ), "taşları kesip yontmak" anlamına gelir. *"O vadide"* tabiri de onların çiftçilikle uğraştıklarına, ovaları ekip biçtiklerine işaret eder. Nitekim onlar hakkında

---

60 Şuarâ 26/128-129.

Şuarâ Sûresi'nde şöyle geçer: *"Siz burada, bahçelerin, pınarların içinde; ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında güven içinde bırakılacak mısınız (sanırsınız)?"*[61]

"Kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun'a!" O ki güç ve kudret sahibi biriydi! Burada, çadırları sağlamlaştırmak için çakılan *"kazıklar"* tabiri, benzetme amacı taşır. İstiare yoluyla güç ve iktidarı ifade etmek üzere kullanılır.

"Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler. Oralarda kötülüğü çoğalttılar." ayetinde, azgınlık ile kötülük arasında sıkı bir ilişki olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü azgınlık, ancak bir kötülük ve toplumsal yozlaşma üzerine kaim olur. Azgınlık, toplumdaki kötülüğü çoğaltmaya ve köklü hale getirmeye çalışır. Çünkü azgınlığın devamı, kötülüğün sürekliliğine dayanır. Azgın kişilerin en çok korktukları şey, toplumda eğitimli ve temel haklarını bilen, gücünü birlik ve beraberliğinden alan fertlerin bulunmasıdır.

"Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı." *"Azabı yağdırmak,"* onlar üzerine çok hızlı ve şiddetli bir şekilde azap göndermek demektir. Bunun için *"kamçı"* tabirinin kullanılmış olması da, teşbih ve istiare yoluyla alçaltma ve boyun eğdirme manasını ifade etmek içindir.

"Çünkü Rabbin (her an) gözetlemededir." Allah'ın gözetlemesi, düşmanın durumu hakkında tam bir bilgi sahibi olmak amacıyla hâkim bir yerden, onun tüm hareketlerini gözetleyip takip eden kimseye benzetilmektedir. Ancak Allah Teâlâ'nın gözetlemeye ihtiyacı yoktur. Onların her türlü hallerinden haberdar olduğunu belirtmek için böyle bir benzetme yapılmıştır. Onların hepsi, O'nun duyması, görmesi, hükmü ve kudreti altındadır. O'na hiçbir şey gizli kalmayacağı gibi elinden de hiçbir şey kurtulamaz.

"İnsan var ya, Rabbi kendisini imtihan edip de ikramda bulunduğunda ve bol nimet verdiğinde 'Rabbim bana ikram etti' der. Onu imtihan edip rızkını daralttığında ise 'Rabbim beni önemsemedi' der." İnsanoğlu dünyada malı, lüksü ve refahı, insanların şeref ve yüceliğinin ölçütü olarak görür. Bu dünya nimetleri konusunda ileri bir mertebeye

---

61 Şuarâ 26/146-148.

ulaşıp da azınca, kendini her zaman haklı ve üstün, karşısındakini de haksız ve hakir görmeye başlar. Nitekim böyle bir algıya kapılan Mekke müşrikleri, sahip oldukları dünyalık sebebiyle kendilerini Hz. Muhammed'in (s.a.s.) etrafındaki fakirlerden daha üstün görüyorlardı. Kur'ânî yaklaşım, bu zalim ve günahkârca anlayışı reddetmiş, zengin ile fakir ayrımı gözetmeksizin "ibtilâ" tabiriyle bu farklılıkların imtihan için olduğunu beyan etmiştir. Zira fakirlik de zenginlik de birer imtihandır. Ayrıca zengin, fakirle, fakir de zenginle imtihan edilir. Tıpkı güçlünün zayıfla; zayıfın da güçlü ile; aynı şekilde yöneticinin tebaası, tebaanın da yöneticisi ile imtihan edilmesi de böyledir. Dünya bir imtihan alanıdır. Dünyadaki her türlü farklılık da birer imtihandır. Önemli olan, insanın üzerine düşen sorumluluklarının farkına varması, muhatap olduğu herkese hakkını vermesi, emanet ve adalet bilincine sahip olmasıdır.

"Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz." buyruğunda yetimin, sadece sadakayı değil, yaşadığı toplumun ilgi/alakasını ve her türlü güzelliği hak ettiğine işaret edilmektedir. Onun manevî alakaya olan ihtiyacı, maddi ihtiyaçlarından daha az değildir. Nitekim bazı yetimler, sadakaya muhtaç olmayacak kadar zengin olabilirler. Ancak onlara manevi anlamda şefkat ve merhamet göstermek gerekir.

"Yoksulu yedirmeye birbirinizi teşvik etmiyorsunuz." Sınıf farklılıklarının bariz bir şekilde görüldüğü toplumlar ile dağılmaya yüz tutmuş toplumların durumu işte böyledir. Zenginler kendilerine has bir dünyada yaşarken fakirler de kendi dert ve sorunlarıyla başbaşa ayrı bir âlemde yaşarlar. İşte Kur'ân, bu sınıfsal farklılığa işaret etmiş; zenginlerin, fakirleri gözetmemelerini ve kendi aralarında bunu hiçbir surette gündem etmemelerini de eleştirmiştir

"Haram helâl demeden mirası yiyorsunuz." Mirası kendinize ayırıyor, tümünü kendiniz yiyorsunuz. Kadınlar ve yetimler gibi ihtiyaç sahiplerine hiçbir pay ayırmıyorsunuz. Ayette geçen "(لَمًّا) (lemmen)," "toplu bir şekilde" demektir. Yani helal haram gözetmeksizin, sizin veya başkasının hakkı olduğuna bakmaksızın hepsini topluca yiyorsunuz.

"Malı aşırı biçimde seviyorsunuz." Aşırı mal sevgisi, tek başına hayır veya şer olarak nitelenemeyecek bir içgüdüdür. Bu dünyadaki görevlerini yerine getirmesi için insana bahşedilen müessir duygulardan

biridir. Aynı şekilde insanın sahip olduğu şehevî arzular da neslinin devamını sağlamak açısından önemlidir. Mal sevgisi de yeryüzünde çalışmak, orayı ihya ve imar etmek için önemlidir. Ancak ayet, dünya malını bir üstünlük vesilesi olarak görüp toplumu fırkalara bölmeyi amaçlayanları ve zenginliği başkalarının hakkını zorla almak için zulüm aracı olarak görenleri konu edinmektedir.

"Ama yeryüzü parça parça döküldüğü zaman." Kıyamet günü yeryüzü paramparça dağıldığında sizler bu değer yargılarınızın batıl olduğunu göreceksiniz. Ayette, (كَلَّا) lafzının tekrarlanması, sadece tekrar için değil tekit içindir. Aynı durum şu ayette de vardır: *"O gün, yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine tek çarpışla çarpılıp darmadağın edilir."*[62]

"Rabbin(in emri) geldiği vakit" ayetinin metninde geçen (وَجَاءَ رَبُّكَ), yani "Rabbin geldi" ifadesi, olduğu şekliyle iman etmemiz gereken ve aklın idrakinin söz konusu olamayacağı haberlerdendir. Çünkü zihnin alışık olduğu bir durum değildir. Bu ifadedeki maksat, insanı o zorlu güne hazırlık yapmaya sevk etmek için o günün şiddet ve heybetini ortaya koymaktır.

"Ve melekler saf saf dizildiği zaman." Melekler o gün peşpeşe dizilirler. Ayetteki tekrar, tekit için değil tertip içindir. Bu, kıyamet gününe dair başka bir tablodur. Bununla o günün şiddeti ve dehşeti anlatılmak istenmiştir.

"O gün cehennem getirilir." Hak edenler için açığa çıkarılır ve onları karşılamak üzere hazır hale getirilir. Bu durum başka bir ayette şöyle anlatılır: *"Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir."*[63]

"İnsan, yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var!" İşte bu, hüsrana uğrayan ve dünya hayatında öğüdün kendisine fayda vermediği insandır. Ancak ahiret hayatı tüm dehşetiyle onu çarptığı vakit peygamberlerin davetini hatırlar ve aklı başına gelir. İşte o zaman pişman olur, ancak pişmanlığının bir faydası olmaz.

"(İşte o zaman insan,) 'Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp gönderseydim!' der." Kendi kendine, "Ahiret hayatım için bir şeyler

62 Hakka 69/14.

63 Şuarâ 26/91.

hazırlasaydım" diye hayıflanır. Ahiret hayatı, kalıcı olan hayattır; *"hayat"* şeklinde nitelendirilmeyi dünya hayatından daha fazla hak etmektedir. Ancak insan, değersiz dünya hayatına olan bağlılığı sebebiyle bu hakikati göremiyor. Ama bu dünya engeli gittiğinde perdeler kalkacak ve hakikatlar tüm gerçekliğiyle ortaya çıkacaktır.

"Artık o gün, Allah'ın edeceği azabı kimse edemez. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz." O gün orada Allah'ın azabı gibi başka bir azap olamayacağı gibi, O'nun bağı gibi hiçbir bağ olamaz. *"Bağ"* ile kastedilen şey, mücrimin ahirette, Allah'ın hükmünden ve otoritesinden asla kaçamayacak oluşudur. O, cehennemde ayrıca zincirlerle de bağlı olacaktır. Bu ifadeler Allah'ın yolundan sapan ve O'nun dostlarına düşmanlık eden her günahkâr için tehdit mahiyetindedir. Burada ayrıca Allah Teâlâ'nın sûrenin başında hatırlattığı: *"Çünkü Rabbin (her an) gözetlemededir"* sözünün gerçekleştiğine dair bir işaret vardır.

"Ey huzura kavuşmuş insan!" İmanı, güzel ameli ve Rabbine olan güveni ile huzura kavuşan nefis! Merhamet yüklü bu güzel sahne, azabın ve zincirlere vurulmanın mukabilinde zikredilmiştir. Kur'ân ödül ile cezayı, tehdit ile teşviki bu şekilde dengeli bir surette hatırlatmaktadır.

"Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön." Allah'tan ve onun vereceği sevaptan razı olmuş bir halde ve yine Allah'ın, tertemiz meleklerinin ve iyi kullarının yanında razı olunmuş bir şekilde O'na dön.

"(Seçkin) kullarım arasına katıl." Onlarla beraber ve onlar gibi ol. Allah Teâlâ o seçkin kulları şereflendirmek için onları *"kullarım"* şeklinde kendine izafe etmiştir. *"Ve cennetime gir!"* Cennetin şanını yüceltmek ve kullarına orada sonsuz ikramda bulunacağını tekit etmek için onu da kendine izafe etmiştir. Dikkat edileceği üzere burada, seçkin kulların arasına girmek, cennete girmekten önce zikredilmiştir. Bu, müminin, Allah'ın kullarına dostluk göstermesinin ve onları sevmesinin, onlarla beraber cennete girmeye vesile olduğuna işaret etmektedir. Allahu a'lem.

Seçkin kulları arasına bizleri de dâhil etmesini, razı olmuş ve razı olunmuş bir halde, mutmain bir şekilde bizleri cennetine kabul etmesini Allah'tan niyaz ediyoruz.

سُورَةُ البَلَدِ

90- BELED SÛRESİ

284. MECLİS: İNSANI ZORLUKLAR İÇİNDE YARATTIK

284. MECLİS: BELED SÛRESİ 1-20

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَآ اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾ لَقَدْ
خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِى كَبَدٍ ﴿٤﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ اَهْلَكْتُ
مَالًا لُبَدًا ﴿٦﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهٗٓ اَحَدٌ ﴿٧﴾ اَلَمْ نَجْعَلْ لَهٗ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾ وَلِسَانًا
وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا
الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ اَوْ اِطْعَامٌ فِى يَوْمٍ ذِى مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ
﴿١٥﴾ اَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ
وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا
هُمْ اَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ ﴿١٩﴾ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

1-4. *Bu beldeye -ki sen bu beldedesin-, babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim ki Biz, insanı (yüzyüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık.*

5. *İnsan, hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?*

6. *"Pek çok mal harcadım" diyor.*

7. *Kimse onu görmedi mi sanıyor?*

8-10. *Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Ona iki yolu (doğru ve eğriyi) göstermedik mi?*

11-16. *Fakat o, sarp yokuşu aşamadı. O sarp yokuş nedir bilir misin? Köle azat etmek veya açlık gününde yakını olan bir yetimi yahut aç açık bir yoksulu doyurmaktır.*

17-18. *Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine merhameti öğütleyenlerden olmaktır. İşte bunlar sağdakilerdir.*

19-20. *Ayetlerimizi inkâr edenler ise, işte onlar soldakilerdir. Cezaları, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir.*

İNSANI ZORLUKLAR İÇİNDE YARATTIK

Bu sûre insanın hayat serüvenini, bu hayatta çektiği sıkıntıları ve bu hayatın sonunda kendisini bekleyen akıbeti ele almaktadır. Ayrıca sûrede, Allah'a iman ve yalnızca O'na ibadet etmek ile yaratılmışlara iyilik yapmak arasındaki sıkı ilişkiye işaret edilerek insanı mutluluğa eriştirecek yollar gösterilmekte, bedbahtlığına sebep olacak tehlikelere vurgu yapılmaktadır. Sûrenin ana konularını şu şekilde sıralayabiliriz.

Birincisi: İlk olarak, Allah Teâlâ, sûrenin başında Peygamberinin orada ikamet etmekte olduğuna vurgu yaparak kutsal şehir Mekke'ye yemin etmiştir. O kutlu Nebi'nin orada yaşaması, Mekke'nin şeref ve bereketini arttıran bir husustur. Ardından Allah Teâlâ kendi güç, kudret ve hikmetine işaret etmek, insanın yaşamı, tabiatı ve gayesiyle alakalı olan yeminin cevabına hazırlık olmak üzere, insanoğlunun nesiller boyu süren yaratılışına da yemin etmiştir: *"Bu beldeye -ki sen bu beldedesin- ve babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim."*

İkincisi: Sûrenin başındaki yeminin cevabı, Allah Teâlâ'nın, *"Biz, insanı (yüzyüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık"* şeklindeki sözüdür. İnsanın, bu dünyadaki yaşamı, zorluk ve sıkıntılarla doludur. Çünkü dünya hayatı kalıcı bir rahatlama yeri değil, zorluk ve imtihan yeridir. Bu da zorluk olarak insana yeter.

Peygamberlerin gayesi, dünyayı başka bir şekle dönüştürmek değil, insanları dünyanın gerçek yüzü konusunda uyarmak ve bu dünya imtihanını kazanacak şekilde hazırlanmalarını sağlamaktır. Allah'ın mesajlarının bu amacına inanmak, insana daha çok manevî tatmin verir ve sorumluluk yüklenmeye daha muktedir kılar. Ayrıca dünyanın fani metaına karşı daha az tamahkârlık etmesini ve başkalarına daha çok merhamet etmesini sağlar. Böylece peygamberler, dünyanın bu sıkıntılarını hafifletmede, kötü sonuçlarını azaltmada, insanları her türlü keder ve sıkıntıdan uzak bir şekilde başkalarının mutluluğunu temin edecek işlere sevk etmede önemli rol oynarlar.

Üçüncüsü: Bu peygamberlerin risalet nuruyla hiçbir irtibatı olmayan insan, dünyanın çer çöpünü toplayarak, gayesiz ve hikmetsiz bir şekilde şehveti peşinde koşarak kendini helâk eder. Çünkü böyle bir

insan, kendisini her daim murakabe eden ve amelleri karşılığından hesaba çekecek olan kudretli bir ilaha inanmıyor demektir. O ancak şu fani ve sınırlı dünya hayatının, her şeyin üstünde olduğuna ve onun ötesinde her şeyin anlamsız hale geldiğine inanıyor demektir: *"İnsan, hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?"*

O insan, birazcık düşünebiliyor olsaydı, bir et parçasından ibaret olduğu halde görebilen gözünde, konuşabilen ve lezzet alabilen dilinde ve dudaklarında, Allah'ın varlığına dair deliller olduğunu; bunların da ötesinde, eşyanın hakikatini kendisiyle idrak edebildiği, faydalı ve zararlı şeyleri ayırt edebildiği, doğru kullanması durumunda saadet ve bedbahtlık yolunu ayırt edebileceği "akıl" nimetinin de Allah'ın varlığına dair büyük bir delil olduğunu anlayacaktı.

"'Pek çok mal harcadım' diyor. Kimse onu görmedi mi sanıyor? Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi? Ona iki yolu (doğru ve eğriyi) göstermedik mi?"

Dördüncüsü: Sûre, bu hayatın günün birinde mutlaka sona ereceğini, insanın iyilik ve güvene kavuşması için bu hayatın gayesine uygun bir şekilde hareket etmesi gerektiğini ve bu sürecin bir imtihan olduğunu vurgulamıştır: *"Fakat o, sarp yokuşu aşamadı. O sarp yokuş nedir bilir misin? Köle azat etmek veya açlık gününde yakını olan bir yetimi yahut aç açık bir yoksulu doyurmaktır. Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine merhameti öğütleyenlerden olmaktır. İşte bunlar sağdakilerdir."*

Ancak bu imtihandan başarıyla çıkmak ve bu zorlu yokuşu tırmanmak kolay değildir. Bu ayetlerde, köle azat etmek, yetimi ve fakiri doyurmak gibi iyilikler ile sabır ve merhamet gibi erdemler Allah'a iman etme gerçeğine bağlanmıştır. Bu, geniş kapsamlı Kur'ânî bir metottur. Allah'a iman, ahlaktan ayrı düşünülemez. Allah'ın hakkı da kulların hakkından ayrı düşünülemez. Bu şartları yerine getirmede başarısız olan kimse, bu zorlu yokuşu tırmanmayı başaramaz ve hiç de iyi olmayan çetin bir akıbete duçar olur: *"Ayetlerimizi inkâr edenler ise, işte onlar soldakilerdir. Cezaları, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Bu beldeye yemin ederim." Bu yemin, zihinde belli olan bir mekânı kastediyor. Kendisine yemin edilen yer, Allah'ın müşerref kıldığı şehir Mekke'dir. Sen bu beldeyi çok iyi biliyorsun. *"Sen bu beldedesin."* Yani "Ey Muhammed! Sen bu şehirde ikamet ediyorsun. Allah, bu şehri senin sayende şereflendirdi ve yüceltti." Bu ifadelerden, Muhammedî risaletin bu mübarek bölge ve Mekke ile bir aidiyet bağı olduğu anlaşılmaktadır.

"Babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim." Bu yemin, Allah Teâlâ'nın bu kâinatta hâkim olan sünnetine işaret etmektedir. Nitekim her insan, bir anadan ve bir babadan dünyaya gelir. Gerçekte hayat, böyle bir devinimden başka bir şey değildir; baba ve ondan meydana gelen evlat; gelecek nesilleri içinde barındıran yeni nesiller. Böyle bir yemin, -Allah'ın sünnetine ve O'nun kudretine dikkat çekmek haricinde- kendisi için yemin edilen şeye bir giriş özelliği taşır. Bu da aşağıda gelen yeminin cevabıdır.

"Biz, insanı (yüzyüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık." İnsan, dünyadaki hayatını, meşakkat ve yorgunlukla geçirir. Dünya hayatının geçici süsüne aldanan o gafil *"insan, hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?"* Bir de cahilce bir tavırla, *"'Pek çok mal harcadım' diyor."* O, türlü çaba ve yorgunlukla bu dünya hayatında kazandığı malı yine kendine harcadığı için övünüyor. Ayette geçen "(لُبَدًا) (lübeden)," "birbiri üzerine yığılmış çokça mal" demektir.

"Kimse onu görmedi mi sanıyor?" ifadesi, elindeki malı faydasız bir şekilde ve ahiret hayatını hiç düşünmeden, Allah'ın veya kulların haklarını gözetmeksizin lüzumsuzca harcayanlara yönelik bir kınama ve azarlamadır.

"Ona iki yolu (doğru ve eğriyi) göstermedik mi?" Ona faydalı ile zararlıyı, doğru yol ile yanlış yolu ayırt etmesi için akıl verdik. "(اَلنَّجْدَيْنِ) (en-necdeyn)," Arapçada "iki farklı yol" demektir.

"Fakat o, sarp yokuşu aşamadı." Kendisiyle ebedî saadet arasında bulunan engeli aşamadı. *"O sarp yokuş nedir bilir misin?"* Bu soru

vesilesiyle, sorulan şeyin önemine dikkat çekilmek istenmiş ve sorunun cevabı hakkında merak uyandırmak amaçlanmıştır.

"Köle azat etmek." Kölelerin özgürlüğüne kavuşturulması için infak yapmak demektir. Kur'ân burada "akabe"yi (sarp yokuş) açıklamak yerine, onun nasıl aşılacağının şartlarını açıklamıştır. Bu ise Kur'ân'ın bir başka açıklama yöntemidir. Nitekim Kur'ân, pratik meselelere ağırlık vermekte, kelimelerin mücerred lafız ve manaları üzerinde fazlaca durmamaktadır.

"Açlık gününde doyurmaktır." Açlık gününde bir kimseyi doyurmak, şöhret ve gösteriş amacıyla tokluk gününde doyurmaktan daha büyük bir iyiliktir. Bu kimse *"yakını olan bir yetim"* olabilir. Burada, yetim bir kimsenin, akrabalarının yardımına ihtiyacı olduğuna işaret edilmiştir. Çünkü kaybettiğini -anne-baba şefkatini- akrabalarında bulur. Buna ilaveten bir de fakirse, yiyeceğe de ihtiyacı olur. *"Yahut aç açık bir yoksulu"* da doyurabilir. Yoksul kimse, üzerine uzandığı topraktan başka bir şeyi olmayan kimse demektir. Toprakla özdeşleştirilmesi, kinaye yoluyla hiçbir şeye sahip olmadığını belirtmek içindir.

"İşte bunlar sağdakilerdir." Bunlar, kurtulduklarının ve Allah katında kabul gördüklerinin göstergesi olarak kıyamet günü amel defterleri sağ ellerine verilecek kimselerdir. *"Ayetlerimizi inkâr edenler ise, işte onlar soldakilerdir."* Bunlar da helâk olduklarının ve Allah'ın rahmetinden kovulduklarının göstergesi olarak amel defterleri sol ellerine verilecek olanlardır. *"Cezaları, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir."* Bu ateş, kapıları üzerlerine kilitlenmiş; kaçacak yerleri olmayan cehennemdir.

سُورَةُ الشَّمْسِ

91- ŞEMS SÛRESİ

285. MECLİS: NEFSİNİ ARINDIRAN KURTULUŞA ERMİŞTİR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلٰيهَا ﴿٢﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلّٰيهَا ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ
إِذَا يَغْشٰيهَا ﴿٤﴾ وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰيهَا ﴿٥﴾ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا
سَوّٰيهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ
مَنْ دَسّٰيهَا ﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا ﴿١١﴾ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقٰيهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ
لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَا ﴿١٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ
بِذَنْبِهِمْ فَسَوّٰيهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا ﴿١٥﴾

1-10. *Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir.*

11-15. *Semûd kavmi azgınlığı yüzünden (Allah'ın elçisini) yalanladı. Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) atıldığında, Allah'ın Resûlü onlara, "Allah'ın devesine ve onun su hakkına dokunmayın!" dedi. Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri, günahları sebebiyle onlara büyük bir felâket gönderdi de hepsini helâk etti. (Allah, bu şekilde azap etmenin) akıbetinden korkacak değil ya!*

NEFSİNİ ARINDIRAN KURTULUŞA ERMİŞTİR

Bu sûrenin ana ekseni, nefis terbiyesini gerçekleştirmek ve bunun sorumluluğunun mükelleflerde olduğunu vurgulamaktır. Çünkü nefis terbiyesi, kişinin kurtuluş vesilesi ve mutluluğunun yoludur. Sûre, Allah Teâlâ'nın bu kâinatta yarattığı delilleri ihtiva eden bir yemin silsilesi ile bu manayı dile getirmiş; şehvetlerine uyarak kendilerini kaybeden

geçmiş kavimlerin hayatlarına dair birtakım örnekler sunmuştur. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ bu sûrenin başında; güneş ve ay, gündüz ve gece, gökyüzü ve yeryüzü gibi birbirinin karşılığı olan şeylere yemin ediyor. Daha sonra, yeminin cevabı için bir hazırlık oluşturması bakımından, takvasını ve günahını ilham ettiği ve bu sûrenin başlıca konusu olan insan nefsine yemin ediyor: *"Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki..."*

İkincisi: Allah Teâlâ, nefsini arındırma hususunda tüm sorumluluğu insana yüklemektedir. Buna göre insan, ya ameliyle her iki cihanda kurtuluşa erecek ya da helâke sürüklenecektir. Bu konuda insanı bir yol ayrımına ulaştırmak için yeminin cevabı da aynı şekilde birbirinin karşıtı unsurlar olarak gelmiştir: *"Kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir."*

Üçüncüsü: Daha sonra bu sûre, Rabbini inkâr eden, peygamberlerini yalanlayan, büyük bir cür'etle Allah'a karşı gelen bedbahtlara uyarak hem bu dünyada helâk olan, hem de ahirette şiddetli cezaya çarptırılacak olan Semûd kavminden söz etmeye başlar: *"Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden, (Allah'ın elçisini) yalanladı. Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) atıldığında, Allah'ın Resûlü onlara, 'Allah'ın devesine ve onun su hakkına dokunmayın!' dedi. Ama onlar onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri, günahları sebebiyle onlara büyük bir felâket gönderdi de hepsini helâk etti. (Allah, bu şekilde azap etmenin) akıbetinden korkacak değil ya!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına andolsun." Allah Teâlâ, taşıdığı varlık delillerine dikkat çekmek amacıyla önce güneşe, ardından kuşluk vaktine yemin etmiştir. Çünkü kuşluk vakti, çalışmanın başladığı ve yoğun hareketliliğin yaşandığı andır. Ayrıca burada, güneşin insan hayatındaki önemine işaret edilmiştir.

"Güneşi takip ettiğinde aya andolsun." Güneşin batışı akabinde gelen aya andolsun. Aya yemin edilmesi, Allah Teâlâ'nın başka bir ayetine işarettir. Güneş, insanın çalışıp yorulması için nasıl bir ihtiyaç ise, ay da insanların birbiriyle ünsiyet kurmaları, rahatlama ve dinlenmeleri için öyle bir ihtiyaçtır.

"Onu açığa çıkarttığında gündüze andolsun." Güneşi ortaya çıkaran gündüze andolsun. Bu, mecaz-ı zarfî tarzında bir ifadedir. Çünkü gündüz, zaten güneşin ortaya çıkış zamanıdır. Diğer taraftan "(جَلّٰيهَا) (cellâhâ)" kelimesindeki (هَا) zamirinin, güneşe değil de zihinde bilinen bir unsura, yani yeryüzüne işaret ediyor olması da uzak ihtimal değildir. Allahu a'lem.

"Onu örttüğünde geceye andolsun." Güneşi örttüğü zaman geceye andolsun. (يَغْشٰيهَا) kelimesindeki (هَا) zamirinin de aynı şekilde güneşe değil de yeryüzüne işaret etmesi mümkündür. Yani gece, yeryüzünü örter. Güneşten sonra gece ve gündüzün zikredilmesi de her ikisinin oluşmasında güneşin rolüne işaret içindir. Bunlar, Allah Teâlâ'nın insanların hayatını, hatta tüm kâinatın nizamını düzenleyen ayetlerindendir.

"Gökyüzüne ve onun yapılışına andolsun."[64] Gökyüzünün ihtişamlı ve ahenkli düzenine andolsun. Ayetteki (مَا) edatı, mastariyyedir. Bazı müfessirlerin belirttiği gibi (مَنْ) anlamına gelmesi (yani "onu bina edene" denmiş olması) uzak ihtimaldir. Zira bu durumda Allah Teâlâ'ya yemin edilmiş olmaktadır ve bunun devamında mahlûkata yemin edilmesi uygun değildir. (وَما سَوّٰيهَا) ve (وماطَحٰيهَا) ifadelerinde de aynı mana vardır.

Ayette gökyüzünün zikredilmiş olmasının anlamı, buranın, güneş ve ayın hareket alanı olmasındandır. Gökyüzüne dikkat çekilmesi, aynı zamanda sayılamayacak derecedeki yıldız ve gezegenlere de işaret etmek içindir.

"Yere ve onu yapıp döşeyene andolsun." Yani yeryüzüne ve onun döşenme şekline andolsun. Burada yeryüzünün insanın rahatça üzerinde yaşayabileceği tarza döşenmiş olması kastedilmektedir.

---

64 Müellif bu ayete, "Semayı bina edene" şeklinde değil, *"Semanın yapısına; onun bina edilişine"* şeklinde mana vermeyi tercih etmiştir. (Ed.).

"Nefse ve ona şekil verene andolsun." İnsan nefsinin bu şekilde düzgün yaratılmasına yemin edilmektedir. Nefse yemin etmek, bu sûrenin ana ekseni olan şeye yemin etmeyi ifade eder. *"Ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene andolsun."* İlham etmek, Allah'ın nefse, takvayı ve günaha yönelik bazı duyguları yerleştirmesidir. Bu da insanın yaratılış amacı olan imtihanın dayanak noktasıdır: *"Hanginizin daha iyi ameller işleyeceğini sınamak için."*[65]

Allah Teâlâ'nın insana bahşettiği, hayır ile şerri, doğru ile yanlışı ayırt etme kabiliyeti de bir tür ilhamdır. Daha sonra Allah Teâlâ bu insan üzerindeki nimetini, doğru yolu gösteren ve batıl yoldan uzaklaştıran semavî risaletini göndermek suretiyle tamamlamıştır. Birbirini destekleyen ve tamamlayan bütün bu manalar, bu ayetin kapsamına girer. Dolayısıyla bu manalardan birini tercih etmeye gerek yoktur. Allahu a'lem.

"Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir." Sûrenin başında geçen yeminin cevabı, sûrenin, hatta risaletin bile ana ekseni işte bu ayettir. Nefsi arındırmaktan maksat, onu kötülüklerden arındırıp güzel ahlak ile süslemek, hayır duygularını şerli arzulara üstün kılacak şekilde onu eğitmektir. Bu arınma, takva ile, yani insanın, sorumluluğunun bilincine varması, nefsini murakabe altına alması, daima Rabbinin azabından korkması ve ahiret gününe hazırlanması yoluyla elde edilebilir. Dünya ve ahirette kurtuluşu hak eden kimse işte budur.

Nefsini ihmal eden, heva ve hevesinin peşinden koşarak şer unsurların yaygınlaşmasına, hayır filizlerinin yok olmasına ve nefsin azgınlaşmasına sebep olan kimse ziyan etmiştir. Yani kendi nefsi ile hayır arasına bir engel koymuş ve onun hayra ulaşmasına mani olmuş demektir. Böylece nefis bir türlü hayra ulaşamaz. Böyle birisi hem dünyada hem de ahirette hüsrana uğramıştır.

"Semûd kavmi, azgınlığı yüzünden (Allah'ın elçisini) yalanladı." Onlar, tartışmalı bir şüpheyle değil, hakka ve onun ehline karşı azgınlık ve böbürlenmek suretiyle peygamberlerini yalanladılar. Semûd kavmi kıssası daha önce geçmiş, Kur'ân'da birkaç kez tekrarlanmıştı.

---

65 Bu ayet Kur'ân'da iki defa tekrarlanmıştır. Bkz. Hûd 11/7; Mülk 67/2.

"Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) atıldığında." İçlerinden en bahtsız olanlarını deveyi kesme görevini yapmak üzere gönderdiler. Ancak peygamberleri Hz. Sâlih (a.s.) onlara, *"'Allah'ın devesine ve onun su hakkına dokunmayın!' dedi."* Allah Teâlâ'nın kendilerine ayet olarak gönderdiği deveye kötülük yapmamaları ve su içme hakkına engel olmamaları için kendilerini uyardı. Nitekim onun su içmek için kendine özel belirli bir vakti vardı.

"Ama onlar onu yalanladılar." Onun uyarı ve tehditlerine kulak asmadılar. Ondan ikinci kez yüz çevirdiler. Nitekim daha önce onun peygamberliğini de yalanlamışlardı. Onun sözlerine kulak asmayarak *"deveyi kestiler."* Onu kılıçla yaralayıp daha sonra boğazladılar. O deveyi kesen, kavminin görevlendirdiği en bahtsız kişiydi. Ama Kur'ân, bu suçu toplumun tümü işlemiş gibi ifade ediyor. Çünkü bu suçu herkes onaylamış ve failini teşvik etmişti.

"Bunun üzerine Rableri, günahları sebebiyle onlara büyük bir felâket gönderdi." Onların üzerine, onları helâk eden çığlık gönderdi. Arapçada "(اَلدَّمْدَمَةُ) (ed-demdeme)," "Yok edici şiddetli ses" demektir. Bu kelime ayrıca "hırlama" gibi, gazabı ifade eden ses anlamına da gelir. Allahu a'lem.

"Günahları sebebiyle." Yani günahları sebebiyle helâk oldular. Çünkü Allah kimseye zulmetmez. *"Hepsini helâk etti."* Onun azabı Semûd kavminin tüm topraklarını kapladı; onları ıssız ve dümdüz hale getirdi.

"(Allah, bu şekilde azap etmenin) akıbetinden korkacak değil ya!" Çünkü Allah, onların başına musallat kıldığı azabı dolayısıyla kimseden korkacak değildir. Tüm mahlûkatı yaratan ve tüm mülkün sahibi olan Allah'ın, bir kimseden korkması düşünülebilir mi?

Bu ifadelerden maksat Allah'ın onlar üzerindeki kudretini göstermek ve köklerinin nasıl kazındığını anlatmaktır. Öyle ki hiç kimse onların durumunu merak etmemiş ve öçlerini almaya cüret edememiştir. Bu son ayetteki fiilin faili, yani işin akıbetinden korkmayan kişi, deveyi kesen günahkâr da olabilir. Bu durumda mana, "Başına böyle kötü bir akıbetin gelebileceğini tahmin etmemişti" şeklinde olur. Çünkü o, Allah'ı inkâr etmekte ve peygamberini yalanlamaktaydı; işin nereye varacağını bilmiyordu. Allahu a'lem.

سُورَةُ اللَّيْلِ

92- LEYL SÛRESİ

286. MECLİS: İŞLERİNİZ BAŞKA BAŞKADIR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰى ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣﴾
اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿٤﴾ فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰى ﴿٦﴾
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰى ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰى ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰى ﴿٩﴾
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِى عَنْهُ مَالُهٗٓ اِذَا تَرَدّٰى ﴿١١﴾ اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى
﴿١٢﴾ وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُولٰى ﴿١٣﴾ فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰى ﴿١٤﴾ لَا يَصْلٰيهَآ اِلَّا
الْاَشْقَى ﴿١٥﴾ اَلَّذِى كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقَى ﴿١٧﴾ اَلَّذِى يُؤْتِى
مَالَهٗ يَتَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهٗ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزٰٓى ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ
الْاَعْلٰى ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

1-4. (Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye, açılıp ağardığı vakit gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim ki işleriniz başka başkadır.

5-7. Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, Biz de onu en kolaya hazırlarız (onda başarılı kılarız)

8-11. Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, Biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.

12-13. Doğru yolu göstermek Bize aittir. Şüphesiz ahiret de dünya da Bizimdir.

14. (Ey insanlar!) Alev alev yanan bir ateşle sizi uyardım.

15-16. O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer.

17-18. Temizlenmek üzere malını hayra veren iyiler ondan (ateşten) uzak tutulur.

19-21. Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka, onun nezdinde, hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur. Ve o (buna kavuşarak) hoşnut olacaktır.

İŞLERİNİZ BAŞKA BAŞKADIR

Bu sûre, bir önceki Şems Sûresi'nin tamamlayıcısı mahiyetindedir. Değişik yöneliş ve meşrepleriyle insanların farklılıklarını ele almaktadır. Kimisi nefsini arındırır, infak eder, takvayı kuşanır ve en iyi olanı tasdik eder. Kimisi de nefsini bedbahtlığa sürükler, cimrilik yapar, kendini müstağni görür, en iyi olanı yalanlar. İşte sûre her iki grup insanın da akıbetini açıklıyor. Şöyle ki:

Birincisi: Allah Teâlâ ilk olarak bu sûrenin girişinde geceye ve gündüze, erkeği ve dişiyi yaratmasına yemin ediyor: *"(Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye, açılıp ağardığı vakit gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim."* Bu yemin, sanki Şems Sûresi'ndeki yeminin tamamlayıcısıdır.

İkincisi: Sûrenin başındaki yeminin cevabı, Allah Teâlâ'nın, *"İşleriniz başka başkadır"* sözüdür. Bu cevap -aynı şekilde bir önceki sûredeki yeminin cevabında geçtiği gibi- kendilerini kötülüklerden arındıranların amellerinin, kendilerini ihmal edip şehvetleri peşinde koşanların amellerinden farklı olacağına işaret etmektedir: *"Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, Biz de onu en kolaya hazırlarız (onda başarılı kılarız) Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa, Biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez."*

Üçüncüsü: Allah Teâlâ o yalancı gafillere dünyanın ve ahiretin sahibi olduğunu hatırlatarak kendilerini kötü bir akıbetle uyarıyor. Cezayı hak eden kimse onun cezalandırmasından asla kurtulamaz. Allah Teâlâ insanlara hidayet yolunu göstererek onların tüm bahanelerini ortadan kaldırmıştır: *"Doğru yolu göstermek Bze aittir. Şüphesiz ahiret de dünya da Bizimdir. (Ey insanlar!) Alev alev yanan bir ateşle sizi uyardım. O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer."*

Dördüncüsü: Allah Teâlâ, nefislerini arındıran, bu arındırmayı davranışlarına yansıtan ve yalnızca Allah'ın rızasını dileyerek cömertçe infak eden muttakileri şöyle müjdeliyor: *"Temizlenmek üzere malını hayra veren iyiler ondan (ateşten) uzak tutulur. Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka, onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur. Ve o (buna kavuşarak) hoşnut olacaktır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"(Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye andolsun." Allah Teâlâ, sakinliği ve sessizliğiyle yeryüzünü örten geceye yemin ediyor.

"Açılıp ağardığı vakit gündüze andolsun." Ortaya çıktığında, her şeyin görünmesine ve hayatın hareketlenmesine sebep olan gündüze yemin olsun.

"Erkeğin ve dişinin yaratılışına andolsun."[66] Allah Teâlâ erkeği ve dişiyi yaratmıştır. Bu ayette geçen (ما) edatı da mastariyyedir. Bu ayette insan türünün erkek ve dişi şeklinde tasnifine işaret edilmiş olması, görev ve sorumluluklarında birbirlerini tamamlamaları içindir. Erkek, dişiden, dişi de erkekten müstağni değildir. Bir günün gece ve gündüzden oluştuğu gibi, âlem de dişi ve erkekten oluşur. Gece; sükûnet, ünsiyet ve istirahat içindir. Gündüz de çalışmak, gayret etmek ve rızık aramak içindir. Hayat, monotonluğa ve tekdüzeliğe değil, çeşitliliğe ve görev taksimine dayanır. Nitekim *"işleriniz başka başkadır."* Sûrenin başındaki yeminin cevabı ve sûrenin ana ekseni budur. Beşerin farklılığı bu hayatın gayelerinden biridir. Bu gaye, imtihanın sonucuyla irtibatlıdır: *"Hanginizin daha iyi ameller işleyeceğini sınamak için..."*[67]

"Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse." ifadesi, Yüce Allah'ın, *"işleriniz başka başkadır"* sözünün detaylandırılmasıdır. Allah Teâlâ, önce meyveyi, sonra dalı, sonra da gövdeyi zikretmiştir. Çünkü tasadduk etmek takvanın meyvesidir. Takva ise imanın dallarındandır. En güzeli tasdik etmek ise Allah'ın vaadini, mükâfatını ve cennetini tasdik etmektir.

---

66 Müellif bu ayete, "Erkeği ve dişiyi yaratana andolsun" şeklinde değil, "Erkeğin ve dişinin yaratılışına andolsun" şeklinde mana vermeyi tercih etmiştir. (Ed.).

67 Bu ayet Kur'ân'da iki defa tekrarlanmıştır. Bkz. Hûd 11/7; Mülk 67/2.

"Biz de onu en kolaya hazırlarız (onda başarılı kılarız)." Yani onu hayır yapmaya muvaffak kılarız. Çünkü iyilik, iyiliği doğurur ve ona yöneltir. Böylece bütün itaatlerin hayra ulaşması kolay olur. Hayra ulaşmak isteyen zorluk değil, kolaylık ve hafiflik bulur. Bu yol sâlihlerin ve Allah dostu muttakilerin yoludur.

"Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzeli de yalanlarsa." Diğer gruptakiler de bunlardır. Allah Teâlâ önce, kötü meyveden bahsediyor, sonra onun dalını, sonra da gövdesini zikrediyor. Cimrilik, sevaptan müstağni olmanın ve dünya nimetleriyle yetinmenin kötü meyvesidir. Müstağni olmak ise Allah'ı ve ahiret gününü inkâr etmenin dallarından biridir. En güzeli yalanlamak ise Allah'ın vaadini, mükâfatını ve cennetini yalanlamaktır. İşte insanın bu tavrı karşılığında *"Biz de onu en zora hazırlarız."* Onu zor olan yola iletiriz. İslam davetinin nurunu idrak edemez, böylece kendi akıbetini düşünmesi mümkün olmaz. Sonuçta da helâk olanlarla beraber helâk olur. Allah Teâlâ bu durumu A'râf Sûresi'nde şöyle anlatır: *"Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım."*[68] Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın bu evrendeki yasasını dile getirmektedir. Yoksa Allah Teâlâ'nın, herhangi bir kimseden hidayeti engellemesi söz konusu değildir. Hidayeti kendinden uzaklaştıran, sadece insandır.

Kim hidayeti talep ederek ona doğru ilk adımı atarsa, hidayetin yolu ona ayan olur. Attığı her adım onu hidayete yakınlaştırır. Kim de ondan yüz çevirir ve yolundan uzaklaşırsa, şaşkınlık içinde dalâlete düşer, hidayete yönelmesi de zor hale gelir. *"Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez."* Cimrilik yaparak Allah'tan sakındığı o mal, orada kötü akıbetiyle karşı karşıya kalıp azap uçurumuna yuvarlandığı gün ona ne fayda sağlayacak?!

"Doğru yolu göstermek Bize aittir." Hidayet yolunu beyan etmek Bize aittir. Allah Teâlâ tarafından verilen bu söz, O'nun lütfu ve ikramıdır.

"Şüphesiz ahiret de dünya da Bizimdir." Bu, en büyük hakikatin vurgulanmasıdır: Allah dünya ve ahireti yaratandır. Onların maliki O'dur. Bu ayette, cimrilik ederek malını Allah yolunda harcamaktan yüz

---

[68] A'râf 7/146.

çeviren ve sahip olduğu mal-mülkün kendisini kurtaracağını zanneden kişi için bir tariz de vardır.

"(Ey insanlar!) Alev alev yanan bir ateşle sizi uyardım." ifadesi bir önceki ayetin muhataplarını kınama mahiyetindedir. Yani dünyayı ve ahireti elinde bulunduran Allah, ahiretin azabı ve azgın ateşi konusunda sizleri uyarmaktadır. Ayette geçen "(تَلَظّٰى) (telezzâ)" kelimesi, "şiddetle yanan ve alevlenen" demektir. Kelimenin aslı, "(تَتَلَظّٰى) (tetelezzâ)" filidir. Bu vezindeki fiillerin başındaki (ت) harfinin hazfedilmesi yaygın bir kullanımdır.

"O ateşe, ancak yalanlayıp yüz çeviren kötüler girer." Çünkü cimrilik eden, yüz çeviren ve en güzel olanı yalanlayan odur. Bu sebeple Allah Teâlâ onu zor olana yöneltir, -Allah muhafaza- sonuçta böyle bir azaba duçar olur.

"Temizlenen iyiler ondan (ateşten) uzak tutulur." Bunlar, Allah Teâlâ'nın az önceki ayetlerde, *"Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, Biz de onu en kolaya hazırlarız"* şeklinde övdüğü, kendilerini hidayet yoluna ilettiği, bu yolda sabit kılarak o günde (kıyamette) kurtulanlarla birlikte kurtuluşa erdirdiği kimselerdir.

"Temizlenmek üzere malını hayra veren." buyruğunda sadakanın önemine ve nefis terbiyesindeki rolüne vurgu vardır. Sadaka vermek, nefsi, değersiz ve geçici olan dünya malına bağlanmaktan kurtarır. Ayrıca cimrilik ve tamahkârlıktan da korur. İnsanın niyetini güzelleştirir ve onu ihlaslı kılar. Sadaka vermeye alışık olan insan, zenginler arasında riya/gösteriş yapmadan, fakirlere de minnet etmeden verir.

"Onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur." Takva sahibi o insan, kendisine yapılan bir güzelliğe karşılık veya kendisine geçmişte yapılan bir iyilik karşılığında değil, sadece Allah rızası için infak eder. Müfessirler, bu ayetin Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) hakkında nazil olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Ayrıca ayette müşriklerin iddia ettiği gibi, Hz. Bilal'in Hz. Ebu Bekir'e bir iyilik yaptığı, bunun karşılığında onu azat ettiği görüşlerine reddiye vardır. Hiç şüphesiz bu ayet, Allah'ın rızasını talep ederek infakta bulunan herkesi kapsar. Çünkü asıl olan, sebebin hususiliği değil lafzın umumiliğidir.

Burada belirtilmesi gereken bir husus da iyilik sahibi birini mükâfatlandırmanın ayıp veya günah olmadığıdır. Ayette bunun nehyedildiği söylenemez. Burada kastedilen şey, fakirlere ilgi göstermek, karşılık beklemeden ve minnet etmeden onların ihtiyaçlarını karşılamaktır. Çünkü birçok insan, ihtiyaç sahipleriyle alakadar olmayı bazen ihmal eder. Ayetteki uyarı da bu duruma dikkat çekmektedir. Ayrıca fakirlere tasadduk eden kimse, önceki ayetlerde bahsi geçen cimrilerin aksine, her türlü bencillikten çok daha uzaktır. Allahu a'lem.

Takva sahiplerinin *"Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka"* bir talepleri olmaz. Çünkü onların verdiği sadakalar, ancak Allah rızasını elde etmek içindir. Bu ise, doğru bir nefis terbiyesidir, Allah'a ve O'nun mükâfatına kesinkes inanmaktır. *"Ve o (buna kavuşarak) hoşnut olacaktır."* Bu, Allah Teâlâ'nın, Hz. Ebu Bekir'e ve bu sıfatları taşıyan herkese, ahiret günü kendilerini razı edecek mükâfatlar vereceğine dair verdiği bir sözdür. Allah verdiği sözden dönmez.

سُورَةُ الضُّحَىٰ

93- DUHÂ SÛRESİ

287. MECLİS: RABBİN SANA VERECEK, SEN DE HOŞNUT OLACAKSIN

287. MECLİS: DUHÂ SÛRESİ 1-11

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحٰى ﴿١﴾ وَالَّيْلِ إِذَا سَجٰى ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ﴿٣﴾ وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ
لَكَ مِنَ الْأُولٰى ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا
فَاٰوٰى ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدٰى ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنٰى ﴿٨﴾ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا
تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

1-3 Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı.
4. Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır.
5. Pek yakında Rabbin sana verecek, sen de hoşnut olacaksın.
6. O, seni yetim bulup barındırmadı mı?
7. Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?
8. Seni fakir bulup zengin etmedi mi?
9. Öyleyse yetimi sakın ezme.
10. El açıp isteyeni de sakın azarlama.
11. Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an.

RABBİN SANA VERECEK, SEN DE HOŞNUT OLACAKSIN

Bu sûrenin temel amacı, Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimize (s.a.s.) yönelik itina ve ilgisini göstermek; vahyini sürdürerek ve hoşnutluğunun zirvesine ulaştırarak ona olan nimetini tamamlamak, ona kin ve öfke besleyenlerin tüm iddialarını çürütmektir. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ sûrenin başında, kuşluk vaktine ve sükûna erdiği zaman geceye yemin etmektedir. Bu yemin, önce geçen Şems ve Leyl sûrelerindeki yeminlerin devamı ve açıklayıcısı mahiyetindedir.

Ayrıca Allah Teâlâ'nın bu kâinattaki ayetlerine ve bu kâinatın ihtiva ettiği çeşitliliğe bir işarettir: *"Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim."*

İkincisi: Bu sûredeki yeminin cevabı, *"Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı"* ayetidir. Fetret-i vahiyle birlikte Allah'ın, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) terk ettiğine dair müşriklerin asılsız iddialarına bir cevaptır. Anlaşıldığı kadarıyla vahyin kesilmesi veya gecikmesinin ardından, müşrikler tarafından ortaya atılan bu iddia, Araplar arasında yayılmıştı. Bu sûrenin nüzulü, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Allah katındaki konumunun, O'na olan yakınlığının ve nezdinde üstün bir mertebeye sahip olduğunun ispatı olmuştur.

Üçüncüsü: Daha sonra Allah Teâlâ, sevgili Peygamberine, dünyadaki makamı ne kadar müşerref ve üstün olursa olsun, kıyametteki makamının daha üstün olacağını haber vermiştir. Allah Teâlâ, Peygamberini üstün kemal mertebeleriyle seçkin kılmakta ve yüceltmektedir. Va'dedilen kıyamet günü geldiği vakit, tüm mahlûkat önünde onu Makam-ı Mahmud ile ödüllendirecek, tüm peygamberlerin önüne geçirecektir. Bu vaadini şu sözüyle belirtmektedir: *"Gerçekten senin için ahiret, dünyadan daha hayırlıdır. Pek yakında Rabbin sana verecek, sen de hoşnut olacaksın."*

Dördüncüsü: Daha sonra Allah Teâlâ, Peygamberinin seçkinliğini ve küçüklükten beri ona gösterdiği itinayı şu şekilde hatırlatır: *"O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi?"* Burada o iftiracıların iddialarına ikinci defa cevap verilmektedir. Yani "Ey Peygamber! Çocukluğunda ve gençliğinde, yetim bir fakirken, ne yapacağını bilmiyorken, toplumunun durumunu düşünüyorken, hiçbir vahiyden veya şeriattan haberin yokken, nimetini üzerine yağdırmış ve inayetiyle seni seçmişti. Şimdi seni hiç terk eder mi?!

Beşincisi: Bu aziz sûrenin sonunda Allah Teâlâ, Peygamberine, kendisinden sonraki ümmetine örnek olacak birtakım ahlakî meziyetleri tavsiye etmekte ve müfterileri susturmak üzere ona; yetimlere, muhtaçlara, dilencilere ve miskinlere iyilik yapmasını, Allah'ın nimetini, bir şükür ifadesi olarak insanlara anlatmasını ve dinini tebliğ

etmesini emretmektedir: *"Öyleyse yetimi sakın ezme. El açıp isteyeni de sakın azarlama. Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim." Kuşluk vaktine ve karanlığı çöktüğü zaman geceye andolsun. Bu iki manzara, birbirini açıklayan sahnelerdir. Biri kuşluk vaktinin ortaya çıkışı, diğeri de gecenin karanlığı.

"Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı." Rabbin, senden ayrılır gibi veda edip seni terk etmedi. Senden usanmış gibi sitem de etmedi. *"Pek yakında Rabbin sana verecek, sen de hoşnut olacaksın."* Bunları sana ahirette verecektir. Bu sebeple ahiret, Hz. Peygamber (s.a.s.) için dünyadan daha hayırlıdır.

"O, seni yetim bulup barındırmadı mı?" sorusu, Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik inayet ve itinasını beyan eden istifham-ı takriridir. Yetim olmasına rağmen onu koruyan, terbiye eden ve olgunlaştıran, Allah'tır. Bilindiği üzere yetim, kendisini terbiye edecek, onunla ilgilenecek kimsesi bulunmayan, uygun olmayan şartlarda yetişen kimsedir. Fakat Resûlullah (s.a.s.) üstün ahlak sahibi olarak yetişmiştir. Kavmi kendisini "es-Sâdiku'l-Emîn" lakabı ile isimlendirmiştir. Bu ise, Allah Teâlâ'nın onu çocukluktan beri itina ile koruyup yetiştirdiğinin delilidir.

"Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?" buyruğunda kastedilen *"şaşırmış/dalâlet,"* hidayetin zıddı değildir. Buradaki dalâlet, kavminin içinde bulunduğu şirk ve çarpık dünya anlayışı karşısındaki şaşkınlık ve çaresizlik halidir. Allah Teâlâ onu bütün günahlardan koruduğu için kavminin bu durumu, onun temiz fıtratında sıkıntılar yaratıyordu. Hâlbuki o bu duruma çözüm olacak ne şeriat ne din ne kitap ne de vahiy biliyordu. Bunun üzerine toplumdan uzaklaşıp Hira Mağarası'nda inzivaya çekilmeye başladı. Sonunda Allah Teâlâ onu bu evrensel risaletle hidayete erdirdi. Böylece hem hidayete eren hem de hidayete ulaştıran bir peygamber oldu!

"Seni fakir bulup zengin etmedi mi?" Sen fakirdin. Allah sana Hatice'nin ticareti sebebiyle bir rızık kapısı açtı. Seni başkalarına muhtaç olmaktan kurtardı. Gerçek şu ki Hz. Peygamber (s.a.s.) risaletten önce de risaletten sonra da bilinen manada bir zenginliğe kavuşmadı. Fey ve ganimetlerle Resûlullah'ın (s.a.s.) servet sahibi olduğunu söylemek doğru değildir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) fey ve ganimet elde etmesi, ancak hicretten sonra, İslam devletinin kurulmasının ardından gerçekleşmiştir. Kaldı ki bu sûre Mekke'de nazil olan ilk sûrelerdendir. Ayetlerin bağlamı da bunu açıkça göstermektedir.

"Öyleyse yetimi sakın ezme." hitabı her ne kadar Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik olsa da bu ayet tüm müminlere yönelik bir direktiftir. Hitabın ona oluşu, Allah'tan aldığını tebliğ edenin o olmasındandır. Bu yönlendirme, yetime karşı yaklaşımda, aşırı derecede hassas davranmayı gerektirir. Yanlış bir söz veya işaretle onun gönlünü kırmamak lazımdır. Bu hususun özellikle vahyin Mekke döneminin ilk yıllarında gelmiş olması, Kur'ân'ın ilk nüzulünden itibaren iman ile değerler manzumesinin birbiriyle bağdaştırıldığını göstermektedir.

"El açıp isteyeni de sakın azarlama." tavsiyesi bir öncekiyle aynı öneme sahiptir. Miskin ve fakirlere karşı tutum ve davranışlarda aşırı derecede ihtiyatlı ve hassas olmayı öğütlemektedir. Kendisine el açılan kişi, el açana bir şey vermeyecekse bile en azından güzel sözlerle onun gönlünü almalıdır. Ayetteki "sâil" (soran-isteyen) kelimesiyle kastedilen kişi, çoğu zaman azarlanmaya hedef olan dilencilerdir. Yoksa dinî veya ilmî bir meseleyi soran kimse değildir; zira bu kimseler azarlanmaya muhatap değildirler. Allahu a'lem.

Burada, kendisinden bir şeyler istenen kişinin nasıl davranması gerektiğine işaret edildikten sonra ayrıca dilencinin de nasıl davranması gerektiğine değinmek yerinde olacaktır. Dilencilerin adabı noktasında bir ayette şöyle buyrulmaktadır: *"Çünkü onlar yüzsüzlük ederek istemezler."* Ancak dilencilik alışkanlığı toplum nezdinde yayılır ve art niyetli kişiler tarafından bir vazife gibi algılanırsa bu durumda devlet idaresinin birtakım tedbirler alması ve kamuoyunun bu tür kimselere menfî bir tutum takınması kaçınılmaz olur. Ayrıca resmî otorite tarafından iş imkânlarının oluşturulması, ihtiyaç sahiplerine sadaka ve

sosyal yardımlar dağıtarak durumlarının düzeltilmesi de önemli bir tedbirdir.

"Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an." Rabbin nimetini anmak, o nimeti ve onun şükrünü izhar etmekle olur. Bu nimet, ilmî veya dinî bir değerse, onu izhar etmek ve tebliğ etmek şeklinde olur. Peygamberlere gelince, onlara verilen nimet, nübüvvet ve vahiydir. Bu nimeti anlatmak ise peygamberlerin görevlerinin bir parçasıdır.

Bu Rabbanî yönlendirme, Allah'ın kendilerine verdiği nimetin izhar edilmemesi gerektiğini iddia eden bazı insanların bu iddialarını çürütmektedir. Bu tür kimseler, sağlıklı oldukları halde her zaman hastalıktan şikâyet ederler. Zengin oldukları halde her zaman fakirlikten şikâyet ederler. Böyle yapmakla kendilerini haset vb. kötülüklerden korumayı amaçlarlar. Bu ise vehimden başka bir şey değildir. Haset, ancak Allah'a tevekkül etmek ve insanlara iyilik yapmakla bertaraf edilir.

سُورَةُ الشَّرْحِ

94- İNŞİRÂH SÛRESİ

288. MECLİS: SENİN ŞÂNINI YÜCELTMEDİK Mİ?

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ اَلَّذِي اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾
وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَاِذَا
فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿٧﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

1. Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?
2-3. Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı?
4. Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi?
5-6. Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır.
7-8. Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul ve yalnız Rabbine yönel.

SENİN ŞÂNINI YÜCELTMEDİK Mİ?

Bu sûre, bir önceki sûrenin âdeta tamamlayıcısı durumundadır. Allah Teâlâ'nın Duhâ Sûresi'ndeki *"O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi?"* ayetlerinin ardından gelen İnşirah Sûresi'ndeki *"Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı?"* ayetleri âdeta bir öncekinin devamıdır. Bu sebeple sûrenin ana ekseni, Duhâ Sûresi'nden farklı değildir. Bu sûrede de bir öncekindeki gibi, Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik inayet ve ihtimamı konu edilmektedir. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ, sûrenin başında, Peygamberine (s.a.s.) verdiği nimetleri sayarak, göğsünü vahyin nuruyla ferahlattığını, kendisini meşgul eden ve bu davetin geleceği hususunda kaygılandıran şeylerden arındırdığını, bu davetin sancağını yüceltmek ve onu yaymak suretiyle âlemler içerisinde şanını yücelttiğini hatırlatmıştır: *"Biz senin göğsünü*

açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı? Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi?"

İkincisi: Ardından Allah Teâlâ, Peygamberinin (s.a.s.), tüm zorluklarını kolaylaştıracağını, başına gelen bir zorluğun ardından kendisine kolaylık vereceğini müjdelemektedir: *"Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır."*

Allah Resûlü (s.a.s.) hicretten önce, hicret esnasında ve hicret sonrasında bu mübarek davetinin her aşamasında karşılaştığı her zorluğun ardından bir mükâfatla ödüllendirilmiştir. Karşılaştığı her zorluğun ardından bir kolaylık bulmuştur. Kendisinden sonra da ümmeti, onun rehberliğine uyduğu müddetçe her zorluğun ardından bir kolaylıkla karşılaşacaktır.

Üçüncüsü: Daha sonra Allah Teâlâ, Elçisini, Rabbine şükrünü eda etmek üzere itaat ve ibadetini arttırmaya ve böylece O'nun fazlını ve keremini daha çok istemeye teşvik etmiştir: *"Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul ve yalnız Rabbine yönel."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" sorusu, bahsedilen fiilin gerçekleştiğini gösteren istifham-ı ikrarîdir. Bu durumda mana şöyle olur: "Ey Peygamber! Şükrü gerektiren bir nimet olarak Biz senin göğsünü ferahlattık." Göğsü ferahlatmak, vahyin nuru sayesinde sıkıntılarını gidermek ve derecesini yüceltmek suretiyle üzerindeki nimetini tamamlamak, kemal sıfatlarına eriştirmek ve bolca müjdeler vermek suretiyle olur.

"Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı?" ayetinde geçen "vizr," yani yük, iki manaya gelir: Birincisi manevî ağırlık, diğeri ise günahtır. Ayetteki *"atmadık mı?"* ile *"belini büken"* ifadeleri, bu yükün günah değil, manevî baskı ve ağırlık olduğunu göstermektedir. Çünkü genellikle günah için "bağışlanmak" veya "affedilmek" tabiri kullanılır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) işlediği bir günah sebebiyle hiç bu kadar kederlendiği aktarılmamıştır. Bilinen tek şey, bu dinin karşısına çıkacak zorluklar sebebiyle tasalandığı gerçeğidir. Bu sebeple duyduğu

bu tasa karşısında kendisine şöyle bir müjde verilmiştir: *"Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır."* Bu ise, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) belini büken yükün günah olmadığını gösteren üçüncü delildir. Onun belini büken asıl şey, kavminin kendisinden yüz çevirmesi, kendisine karşı gelmeleri ve ashabına işkence etmeleridir. Durum öyle bir hal almıştı ki sanki bütün kapılar yüzüne kapanmıştı. İşte yükünün hafifletilmesi, bu durumda bu dinin yayılması ve Müslümanların güçlenmesi müjdesinin kendisine verilmesidir. Allahu a'lem.

"Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi?" Senin şanını hem Allah'ın huzurunda Mele-i Âlâ'da hem de yeryüzünün her köşesinde yücelttik. Okunan her ezan onun ism-i şerifini Rabbinin ismiyle beraber hatırlatır. Namaz kılan, dua eden veya zikreden her mümin, onun mübarek adını anar. Salât ve selamların en üstünü onun üzerine olsun. Bu ayette ayrıca bu dinin yayılacağının ve dünyanın en ücra köşelerine dahi ulaşacağının ilanı da vardır.

"Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır." ifadesinin bu şekilde tekrarlanmasıyla lafzî bir tekit yapılmıştır. Bu durumda her zorlukla birlikte mutlaka bir kolaylığın olacağı beyan edilmiştir.

"Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul." Yapmakta olduğun işleri bitirdiğin vakit, başka bir iş yapmaya koyul. Çünkü Allah'a yönelenlerin boş vakti olmaz. Onlar, bitmek bilmeyen bir enerjiyle ibadete ve itaate koşarlar. *"Ve yalnız Rabbine yönel."* Yani bütün ihtiyaçlarını Yüce Mevla'nın kapısına sun. Arzu ve isteklerinde sadece O'na tevekkül et.

سُورَةُ التِّينِ

95- TÎN SÛRESİ

289. MECLİS: "BİZ İNSANI EN GÜZEL BİÇİMDE YARATTIK"

289. MECLİS: TÎN SÛRESİ 1-8

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا
الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾
أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

1-5. İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emin beldeye yemin ederim ki Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.

6. Fakat iman edip sâlih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır.

7. Artık bundan sonra, ceza günü konusunda seni kim yalanlayabilir?

8. Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?

BİZ İNSANI EN GÜZEL BİÇİMDE YARATTIK

Bu sûre, insanın yaratılışını, sahip olduğu sağlam fıtratı ve bu fıtratın hidayet ve hikmet kaynağı semavî mesajlarla irtibatını konu edinir. Daha sonra, insanların iki gruba ayrıldıklarını, bir grubun küfre düşmeleri ve fıtratlarını bozmaları sebebiyle helâk olduklarını, diğer grubun ise iman etmeleri, sâlih amel işlemeleri ve sağlam bir fıtrata sahip olmaları sayesinde kurtuluşa erdiklerini bildirir. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ, sûrenin başında semavî dinlerin iniş yeri olan üç mukaddes mekâna yemin ediyor. Bunlar, incir ve zeytinin beldesi olan Filistin, Sina Dağı ve emin belde olan Mekke'dir: *"İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emin beldeye yemin ederim ki..."*

İkincisi: Kendisi için yemin edilen şey, Allah Teâlâ'nın sağlam bir fıtrat, seçkin bir akıl, mutedil bir şekil ve güzel bir suretle yarattığı "insan"dır. Bunlar, insanı, yeryüzü halifeliğine ve bu dünyanın idareciliğine uygun hale getiren üstün özelliklerdir: *"Biz insanı en güzel biçimde yarattık."*

Üçüncüsü: Ne var ki insan çoğu zaman, kendisine tevdi edilen halifelik görevini hakkıyla yerine getirmemiş, fıtratını bozmuş; aklıyla düşünme ve bilgi üretme kapılarını kapatmış, üstün bir mertebeden vazgeçerek kendi istek ve arzusuyla şehvet çukuruna tepetaklak yuvarlanmıştır: *"Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik."*

Dördüncüsü: Daha sonra Allah Teâlâ, diğerleri gibi dalâlet üzere tepe üstü düşmeyen, hak yolunda sebat eden, iman ve amel bakımından gayretli, Allah'ın rızası ile ebedî saadeti kazanan hayırlı kişileri istisna ederek şöyle buyurmuştur: *"Fakat iman edip sâlih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır."*

Beşincisi: En sonunda sûre, başladığı yere geri dönerek, Allah'ın, peygamberlerine indirdiği mesajların, yalanlanması ve şüphe duyulması mümkün olmayan hak din olduğunu bildirmekte; peygamberlerin haber verdiği, yeniden diriliş, hesap, ceza vb. haberlerin, birçok delil ve şahitle desteklenmiş olan hak haberler olduğunu vurgulamakta; Allah Teâlâ'nın, hem adalet hem de ihsanında hüküm verenlerin en hayırlısı olduğunu belirtmektedir: *"Artık bundan sonra ceza günü konusunda seni kim yalanlayabilir? Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"İncire ve zeytine yemin ederim." Bunlar bilinen iki mahsuldür. Bunlara yemin edilmesinin sebebi, insanlar için muhtemel faydalarındandır. Ancak iki kutsal mekânın da bu ürünlerle birlikte zikredilmesi, bu mahsullerle kastedilenin, bu ürünlerin yetiştiği ve Hz. İbrâhim'in (a.s.), Hz. İshak'ın (a.s.) ve Hz. Yakub'un (a.s.) yaşadığı, Hz. Davud'un (a.s.) ve Hz. Süleyman'ın (a.s.) hüküm sürdüğü, İsa (a.s.) ve diğer peygamberlerin doğduğu mübarek yerler olduğunu gösterir. İncir ve zeytinin zikredilmesi, o mübarek beldelerin bir adresi konumundadır. Bunlar orada yetişen başlıca ürünlere işaret eder.

"Sina dağına andolsun." Diğer adıyla Tur Dağı, Sina çölünde bulunan ve Mûsâ'ya (a.s.) Rabbi tarafından peygamberliğin verildiği dağdır.

"Ve şu emin beldeye yemin ederim." Burası da şerefli şehir Mekke'dir. Allah Teâlâ ilk iki şehri *"incir ve zeytin"*le nitelediği gibi Mekke'yi de *"emin belde"* olmakla nitelemiştir.

"Biz insanı en güzel biçimde yarattık." Baştaki yeminin cevabı bu ayettir. İnsan akıl, ruh, beden ve fıtrat yönünden en güzel şekilde yaratılmış olan, yeryüzünün en faziletli canlısı kılınan varlıktır. Çünkü o, Allah katında mükerrem kılınmış ve yeryüzünün efendisi olsun diye hazırlanmıştır: *"Hatırla ki Rabbin, meleklere, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' dedi."*[69]

"Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik." Yani bu üstünlük ve şereften sonra onu aşağıların en aşağısına indirdik. Elbette bu durum, bütün insanlar için geçerli değil, sadece, kendi iradesiyle alçalmayı tercih eden ve kendisi için üstünlük yerine alçaklığı kabul eden, deliliği akıllılıktan üstün görenler içindir. Bunlara, putlardan ilahlar edinen, sihirbaz ve hokkabazlardan kendilerine önder seçen müşriklerden daha güzel bir örnek gösterilemez. Ayetin bu şekilde anlaşılması, insan için engellenmesi mümkün olmayan bunama vb. rahatsızlıklara hamledilmesinden daha isabetlidir. Çünkü insanın aşağıların en aşağısına düşmesinin, yeminin konusu olan semavî mesajlarla hiç ilgisi bulunmayan biyolojik ve fiziksel bir rahatsızlık olan bunama ile izah edilmesi uzak bir ihtimaldir. Bu şekilde anlaşılırsa, ardından gelen ayette iman eden ve sâlih amel işleyenlerin istisna tutulmasının da bir anlamı kalmaz. Kısacası bu ayetin biyolojik bir rahatsızlık olan bunama veya düşkünlük şeklinde anlaşılması, ayeti sûrenin bağlamından tamamen koparacaktır.

Ayrıca *"aşağıların aşağısı"* tabiri kınama içermektedir. Bu sebeple "aşırı yaşlılık" veya "bunama" manasına gelmesi oldukça zordur. *"İndirdik"* fiilinin Allah'a nispet edilmesi ise şu ayette olduğu gibi sünnetullahın gereğidir: *"Kuşkusuz Allah, dilediğini saptırır."*[70] Kim hidayeti talep ederse, hidayeti bulur; kim dalâleti talep ederse dalâlete düşer;

---

69 Bakara 2/30.

70 Bu ayet Kur'ân-ı Kerim'de üç yerde tekrarlanmıştır. Bkz. Ra'd 13/27; Nahl 16/93; Fâtır 35/8.

kim yücelmeyi talep ederse, yücelir; kim de alçaklığı talep ederse alçalır. Allah bizi hiçbir surette zorlamaz. Allah hiç kimseye zulmetmez, kimseyi de kayırmaz.

"Fakat iman edip sâlih amel işleyenler hariç." İşte bunlar, sözü edilen felaketten istisna edilen ve putlara tapmayan, kendilerini cahiliyenin kirlerine bulaştırmamış, yüksek himmet sahibi kimselerdir. Bunlar için Rableri katında kesintisiz ve *"eksilmeyen devamlı bir ecir vardır."* Onlar, dünyada ve ahirette sonsuza kadar sürecek olan keramet ve saadet ehlidirler. O halde ey insan! Allah'ın kudretine açıkça işaret eden delillere şahit olduğun halde *"Artık bundan sonra, ceza günü konusunda seni kim yalanlayabilir?!"*

Allah, adaleti bakımından *"hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"* İbn Abbas (r.a.) bu sûreyi okuduktan sonra şöyle derdi: "Ey Rabbim, seni eksik sıfatlardan tenzih ederim; ki mutlaka öyledir."[71] Bu hususta Hz. Peygamber'den (s.a.s.), zayıf bazı rivayetler de nakledilmiştir.[72]

71 Söz konusu rivayet için bkz. Taberî, *"Câmiu'l-Beyân, an Te'vîli'l-Kur'ân"*, 24/516. Merkezü'l-Buhûs ve'd-Dirâsât el-Arabiyye ve'l-İslâmiyye, Dâru Hicre, Birinci Baskı, (tah. Abdullah b. A.Muhsin et-Türkî,) 2001.

72 Bu rivayetlerden birisi de Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamber (s.a.s.)'den naklettiği şu hadistir: "Sizden biriniz "Tin Sûresi'ni" okuyup da sonunda *"Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?"* ayetine geldiğinde, *"Muhakkak öyledir. Ben de bu duruma şahid olanlardanım"* desin. Yine her kim Kıyame Sûresi'ni okur da *"Peki (bunları yapan) Allah'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?"* ayetine gelirse *"Muhakkak öyledir"* desin. Kim de Mürselât Sûresi'ni okur da *"Onlar artık bundan (Kur'ân'dan) sonra hangi söze inanacaklar?"* ayetine gelirse *"Allah'a iman ettik"* desin. Ebu Dâvud, 1/234; Dâru'l-Fikr, (Tah. M. Muhyiddin Abdulhamid) Tirmizi 5/443 Dâru ihyâi't-Türâs el-Arabî, (Tah. Ahmed Şâkir) Ahmed b. Hanbel 2/239. et-Teb'atü'l-Meymuniyye, h.1313, (Tashih: Muhammed ez-Zühri el-Ğamrâvî) Zayıf bir senedle rivayet edilmiştir.

سُورَةُ العَلَقِ

96- ALAK SÛRESİ

290. MECLİS: "RABBİNİN ADIYLA OKU!"

290. MECLİS: ALAK SÛRESİ 1-19

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ
الْاَكْرَمُ ﴿٣﴾ اَلَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾ كَلَّا اِنَّ
الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى ﴿٦﴾ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى ﴿٧﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰى ﴿٨﴾ اَرَاَيْتَ
الَّذِى يَنْهٰى ﴿٩﴾ عَبْدًا اِذَا صَلّٰى ﴿١٠﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى ﴿١١﴾ اَوْ اَمَرَ
بِالتَّقْوٰى ﴿١٢﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿١٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ يَرٰى ﴿١٤﴾ كَلَّا
لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ
﴿١٧﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

1-2. Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı aşılanmış bir yumurtadan yarattı.

3-5. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.

6-8. Gerçek şu ki insan kendini kendine yeterli görerek azar. Kuşkusuz dönüş Rabbinedir.

9-10. Namaz kılarken bir kulu (Peygamber'i namazdan) men edeni gördün mü?

11-12. Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa?

13. Ne dersin o (men eden, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa?

14. (Bu adam) Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi!

15-19. Hayır, hayır! Eğer vazgeçmezse, derhal onu alnından (perçeminden), o yalancı, günahkâr alından (perçemden) yakalarız (cehenneme atarız). O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırsın. Biz de zebânîleri çağıracağız. Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!

RABBİNİN ADIYLA OKU!

Alak Sûresi, Kur'ân'ın ilk nazil olan sûresidir. Nübüvvet onun inişiyle başlamış; yeryüzü, Rabbinin nuruyla aydınlanmıştır. Bu ayetler, bu son risaletin, okuma ve yazma, ilim ve öğrenme, hidayet ve takva risaleti olduğunun ilk işaretidir. Bu çağrıdan ancak helâk olanlar yüz çevirir. İşte Alak veya İkra Sûresi böyledir. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde özetleyebiliriz:

Birincisi: Sûre, bu risaletin okuma ve ilim öğrenme risaleti olduğuna delalet etmek için *"Oku!"* emriyle başlıyor: *"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı."* Daha sonra bu mana, okumanın yanında ilmin ve ilmi sağlamlaştıran bir araç olan kalemin zikriyle bir kez daha vurgulanmıştır: *"Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir."*

Burada, insanın ilimle yücelebileceğine işaret edilmek üzere, okuma emri ile insanın yaratılması arasında bağ kuruluyor. Diğer taraftan ayete göre, ilmin kaynağı ile yaratmanın kaynağı aynıdır. Yani yaratan, aynı zamanda öğretendir. Bu ise aklın ve fıtratın olağan mantığıdır. *"Yaratan hiç bilmez mi?"*[73] Tüm mahlûkat nasıl Yüce Allah tarafından yaratıldıysa, ilim de aynı şekilde O'nun tarafından yaratılmıştır. Ayrıca ilmin kabı olan akıl da Yüce Allah'ın yaratmasının eseri değil midir?

İkincisi: Daha sonra ayetler, aslını ve yaratılış amacını unutup azgınlaşan insandan bahsetmeye başlar. Bu insan, yaratanından müstağni olduğunu zannederek hak olmayan şeyleri emreder, iyiliğe engel olur. Ahiretinden habersiz bir şekilde Rabbinin ilim ve kudretine karşı ilgisizce insanları, Allah'ı zikretmekten ve O'na ibadet etmekten alıkoymaya çalışır: *"Gerçek şu ki insan kendini kendine yeterli görerek azar. Kuşkusuz dönüş Rabbinedir. Namaz kılarken bir kulu (Peygamber'i namazdan) men edeni gördün mü? Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa? Ne dersin o (men eden, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa? (Bu adam) Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi!"*

---

73 Mülk 67/14.

Yukarıdaki ayetlerle öncekiler arasında bir bağlantı kurmak gerekirse, ilim ve öğrenme hususunda Allah'ın öngördüğü metotlardan uzaklaşmak insanlar arası ilişkilerde doğal olarak kötü sonuçlar doğuracaktır. Bu metotlardan uzaklaşmak, birbiriyle bağlantılı olan cehalet ve azgınlığın yaygınlaşmasına neden olacaktır.

Üçüncüsü: Bu mübarek sûre, Allah'ın öngördüğü metottan sapanları ve O'nun kullarına düşmanlık edenleri (müşrikleri) şiddetli bir şekilde tehdit ederek son buluyor: *"Hayır, hayır! Eğer vazgeçmezse, derhal onu alnından (perçeminden), o yalancı, günahkâr alından (perçemden) yakalarız (cehenneme atarız). O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırsın. Biz de zebanîleri çağıracağız. Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Oku" emriyle Hz. Peygamber'e (s.a.s.), yazılı bir şeyi değil, duyulan bir şeyi okuması emredilmektedir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s.) o dönemde okuma yazma bilmeyen ve Cebrâil'deb (a.s.) sadece duyduğunu tilavet eden ümmî birisiydi.

"Rabbinin adıyla oku!" ayetinde belirtilen *"Rabbinin adıyla"* ifadesinin, birbirini tamamlayan birçok manası vardır. Bunların bazıları şunlardır:

Birincisi: Müslümanın, yeme-içme, giyinme, hayvan boğazlama vb. bütün işlerinde yaptığı gibi, okumaya da besmeleyle başlaması gerektiği.

İkincisi: Allah'ın denetim ve gözetimini daima hissetme sorumluluğu. Yani Allah katında geçerli olan sahih niyete sahip olmak ve O'nun rızasını her şeyin önünde tutmak. Yani bir kimsenin, gösteriş yapma, caka satma, övünme veya çıkar elde etme amacıyla değil, sadece Allah'ın rızasını gözeterek okuması.

Üçüncüsü: Allah Teâlâ'nın, ilmin kaynağı olduğuna, bilmediğimiz şeyleri bize öğrettiğine inanmak. Nitekim aynı mana şu ayette de yer almaktadır: *"İnsana, bilmediklerini öğretti."*

"Yaratan Rabbinin adıyla Oku! O, insanı aşılanmış bir yumurtadan yarattı." İnsanı, aklı, bilinci ve bilgisi olmayan döllenmiş bir yumurtadan yarattı. Sonra ona, bilmediğini öğretti. Buna göre Allah, yaratmanın ve ilmin kaynağıdır.

"Oku! Çünkü Rabbin, en büyük kerem sahibidir." Rabbinin fazlını, lütfunu ve keremini, en derin bir şekilde üzerinde hissederek oku! Nitekim O, *"insana kalemle (yazmayı) öğretti."* Sahip olduğu bilgileri kayıt altına almayı öğreterek, bu görevi en iyi şekilde yapmaya hazır kıldı. İnsan, el ayasının görevini, elindeki parmakların dağılımını ve her birinin neden uygun uzunlukta yaratıldığını bir düşünse, gerçekte bunların yazma vb. öğrenme vasıtaları için birer donanım olduğunu görecektir. Yeryüzünde, insan gibi aklî melekelere sahip olan, bunlar sayesinde bilgiyi elde edip onu tahlil edebilen, onu ezberleyip üzerine yeni şeyler katan başka bir varlık yoktur. Bunun yanında sanayi ve mimarî konusundaki hassas işleri başarabilen başka bir varlık da yoktur. Bu sebeple Allah Teâlâ bu manaya daha geniş bir çerçeve çizerek şöyle buyurmuştur: *"İnsana, bilmediğini öğretti."*

"Gerçek şu ki insan kendini kendine yeterli görerek azar." Gerçekte insan; malına, şöhretine ve gücüne güvenerek bazen azabilir. Bu, onun kibir ve cehaletinden kaynaklanmaktadır. Oysa basit bir embriyodan yaratıldığını ve bir gün mutlaka öleceğini hesaba katsa, zayıf olduğunun farkına varır, kendi sınırlı kudretini daha iyi bilirdi. Nitekim Kur'ân bu hususu insana şu şekilde hatırlatmaktadır: *"Kuşkusuz dönüş Rabbinedir."* Kıyamet gününde, dönüş Rabbine olacaktır.

"Namaz kılarken bir kulu (Peygamber'i namazdan) men edeni gördün mü?" Bu davranış azgınlığın dışavurum şekillerinden biridir. Kendini güçlü kuvvetli gören bir azgın, bir başkasını namazdan alıkoymakta, insanları âdeta köle gibi görmekte, köleleştirmeye çalışmaktadır. Ayetteki soru, bu zulmün çirkinliğini göstermek amacıyladır. Burada açıkça anlaşılmaktadır ki azgınlıktan ve namaz kılanı engellemekten söz eden bu ayetler, nazil olan ilk beş ayetten daha sonraki bir dönemde inmiştir. Çünkü bu ayetler, Kureyş'in İslam davetine karşı tutumundan söz etmektedir. Şüphesiz bu da ancak İslam'ın Mekke'de yayılması sonrasında olmuştur. Allahu a'lem.

"Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise yahut takvayı emrediyorsa?" O namaz kılan insan, hidayet üzereyse ve insanları takvalı olmaya çağıran biriyse eğer?! -Ayette Hz. Peygamber'e (s.a.s.) işaret edilmektedir.- Yani peygamberi namazından alıkoyan o insan, buna nasıl cüret ediyor? Azıcık düşünebilseydi, namaz kılan o peygamberin hak yolda olduğunu, getirdiği esasların kendisine fayda sağlayacağını fark edebilirdi. Neden onu çabucak engellemeye çalışıyor ki?

"Ne dersin o (men eden, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa?" Bir önyargıyla çabucak yalanlamasına ve yüz çevirmesine ne dersin? Aslında bu sorunun cevabı Yüce Allah'ın şu ayetinde gizlidir: *"(Bu adam) Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi!"* Şayet o azgın insan, Allah'a hakkıyla iman etmiş olsaydı, peygamberi bu şekilde yalanlamaz; böyle de azgınlık etmezdi. Bu cevap, aşağıda gelen şu tehdit için bir giriş mahiyetindedir: *"Hayır, hayır! Eğer vazgeçmezse, derhal onu alnından yakalarız."* Eğer azgınlık ve düşmanlığına son vermezse şiddetli bir şekilde onu perçeminden yakalarız. Ayette geçen "(النَّاصِيَةِ) (en-nâsiye)" kelimesi "başın ön kısmı" anlamındadır.

"O yalancı, günahkâr alından yakalarız (cehenneme atarız)." Sözlerinde yalancı, fiillerinde günahkâr olan o kişinin alnından yakalarız. Buradaki *"alın"* ile kastedilen, kişinin kendisidir. Ayrıca alnın, insandaki karar verme ve tutum geliştirme noktası olduğuna işaret edilmiş olması da muhtemeldir. Zira insan beyninin birtakım bölgelere ayrılmış olduğu ve her bölgenin kendine has bir işleve sahip olduğu bilimsel olarak ispatlanmıştır. Allahu a'lem.

"O, (müşrik) hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını) çağırsın." Bizim gazabımıza karşı dost ve akrabalarından yardım istesin. Bu ifade hem kişinin kendisine hem de taraftarlarına karşı bir tehdit ve meydana okuma anlamındadır. Buradaki *"meclis"*ten kasıt, Kureyş müşriklerinin toplandıkları ve kabileleriyle alakalı işleri konuştukları yerdir.

"Biz de zebanileri çağıracağız." Onun hakkından gelmeleri için zebanileri görevlendireceğiz. Onlar da azap melekleridir. Bu kelime, "kuvvetlice itmek" manasına gelen "(اَلزَّبْنُ) (ez-zebnü)" fiilinden türemiştir.

"Hayır! Ona uyma!" hitabı, Ebu Cehil'in namaz kılmaktan alıkoyduğu Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yöneliktir.

"Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!" Ey Peygamber! Rabbine itaat ederek ve O'na yakınlaşmayı umarak, bir de düşmanlara da misilleme edercesine ve burunlarını yere sürtercesine secde et.

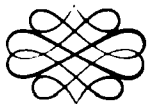

سُورَةُ القَدْرِ

97- KADİR SÛRESİ

291. MECLİS: KADİR GECESİ

291. MECLİS: KADİR SÛRESİ 1-5

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ
خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ اَمْرٍ ﴿٤﴾
سَلَامٌ هِىَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

1. Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik.
2. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?
3. Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır.
4. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar.
5. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar.

KADİR GECESİ

Kadir Sûresi, konusu itibariyle müstesna bir sûredir. Bu sûre, Kur'ân-ı Kerim'in inmeye başladığı Kadir Gecesi'nin faziletini açıklamaya tahsis edilmiştir. Sûrenin ismi de buradan gelmektedir. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: Sûrede ilk olarak, Kur'ân'ın *"Kadir Gecesi"* olarak nitelenen gecede inmeye başladığı vurgulanmaktadır: *"Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik."* Bu gece, Duhân Sûresi'nde şu ifadelerle bahsi geçen mübarek gecedir: *"Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik."*[74] Sözü edilen bu gecenin, mübarek Ramazan ayındaki bir gece olduğu kesindir. Nitekim bu geceye işareten bir ayette şöyle buyrulmaktadır: *"Ramazan ayı, Kur'ân'ın indirildiği aydır."*[75]

---

74 Duhân 44/3.
75 Bakara 2/185.

İkincisi: Bu gecenin, Allah katında çok değerli olduğu ve hiçbir geceyle kıyaslanamayacağı beyan edilmiştir: *"Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır."*

Üçüncüsü: Daha sonra bu geceye kıymet veren şeyin, Cebrail'in (a.s.) bir grup melekle birlikte inmesi olduğu vurgulanmıştır: *"O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar."*

Dördüncüsü: Sûrenin sonunda bu gecenin, güneşin batımından ertesi gün fecrin doğuşuna kadar selam ve esenlik olduğu şu ifadelerle beyan edilmiştir: *"O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Biz onu indirdik." Yani Kur'ân-ı Kerim'i indirdik. Muhatapların zihninde zaten bilinen bir şey olduğu ve başka bir şekilde anlaşılmayacağı için ayette Kur'ân'a zamirle işaret edilmiştir.

"Kadir gecesinde." Kadrini yüceltmek için o gece, bu isimle anılmıştır. Çünkü *"kadir,"* üstün mertebe ve yüce makam anlamına gelir. Kur'ân'ın Kadir gecesinde nazil olması, o gecede nazil olmaya başladığı anlamına gelir. Çünkü Kur'ân'ın, tek seferde değil, nüzul sebeplerine göre ve İslam davetinin muhtelif merhalelerine uygun şekilde tedrici olarak nazil olduğu kesindir. İlk ayetlerin inişiyle, Efendimizin (s.a.s.) peygamberliği bu gece başlamış oldu. Gecenin kutsallığının sırrı da buradadır. Bu görüş, Kur'ân'ın Levh-i Mahfûz'dan dünya semasına bu gecede toptan nazil olduğu iddiasına nispetle tercihe daha şayandır.

Kanaatimizce, Kur'ân'ın nazil olduğu gece, her yıl tekrar eden Kadir gecesidir. Çünkü Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bu geceyi her yıl Ramazan ayının son on gecesinde aramasının başka bir anlamı yoktur. Ayrıca bu gece, Ku'ân'ın nüzulü gibi belirli bir olayla bilinmektedir. Dolayısıyla bu gecenin, Ramazan ayının bilinen sabit gecelerinden biri olduğu ve bu konuda varit olan hadislerden anlaşıldığı kadarıyla Ramazan'ın son on gecesinde aranması gerektiği tercihe şayan olan görüştür. Bu gecenin gizli tutulması ise, eğitici bir hikmete bağlı olarak insanların, onunla müşerref olmak ve idrak etmek üzere onu Ramazan'ın son on gecesinde aramalarında gizlidir. Böylece sâlih ameller daha

geniş bir zaman dilimine yayılmış olur. Buna başka bir hikmet daha eklemek mümkündür. O da Ramazan ayının girdiğinin ispatı, Allah tarafından bir vahiyle değil, hilalin görülmesiyle olur. Bu ise kesin bir sonucu olmayan ve her bölgenin coğrafî şartlarına ve hava koşullarına uygun olarak gerçekleşebilecek beşerî bir meseledir. Dolayısıyla rü'yet konusunda şehirler birbirinden farklı olabilir. Bu durum, Ramazan'ın başlangıcının birden fazla gecede aranmasına yol açmıştır. Ancak Kadir gecesi, Allah nezdinde tek ve belirli bir gecedir. Allahu a'lem.

"Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?" Bu soru yoluyla, sorulan şeyin yüceltilmesi ve muhataplar tarafından rağbet görmesi hedeflenmiştir. Allah katındaki fazileti ve o gecede, yeryüzünde ibadet edenlerin mükâfatının büyüklüğü ve dualarının kabulü bakımından *"Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır."* Şayet bu mükâfat bu kadar büyük olmasaydı, insanlar bu geceyi ihya etmek için bu kadar çaba harcamazdı. Bu gece, Yüce Allah'ın itaatkâr kullarına bir ikramıdır. Ayrıca Kur'ân'ın yüceliğinin işaretidir. İnsanları Kur'ân okumaya, üzerinde derin düşünmeye ve onunla amel etmeye davet eder. Bu gece Hz. Peygamber'in (s.a.s.) risaletinin başlangıcıdır. Ayrıca Yüce Allah'ın vahyini ve muazzam risaletini insanlara ulaştırmak üzere onun peygamber seçilmesinin yıl dönümü olması bakımından kendisi için ilahî bir ikramdır.

"O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), iner dururlar." Bu, Kadir gecesinin azametini gösteren büyük bir tablodur. Nitekim melekler ve beraberinde Cebrail (a.s.) gökyüzünden yeryüzüne inerler. Müminleri tebrik eder ve onlar için dua ederler. Bu iniş, her şeyi duyan ve bilen Allah Teâlâ'nın izniyle olur.

Melekler o gece *"her iş için"* inerler. Meleklerin yeryüzüne inmesi, Kur'ân'ın nüzulünün yıl dönümü anısına onu tazim etmek içindir. Bu iniş, yeryüzünün gökyüzü ile bağlantısının olduğu, Allah Teâlâ'nın, bu mübarek gecede yerine getirilmesini murat ettiği üstün emirlerin yerine getirildiği manasına gelir. Bu emirler hakkında Duhân Sûresi'nde şöyle buyuruluyor: *"Katımızdan bir emirle her hikmetli işe o gecede hükmedilir. Çünkü Biz, Rabbinin bir rahmeti olarak peygamberler göndermekteyiz."*[76]

---

76 Duhân 44/4-5.

"O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar..." Bu mübarek gecenin tümü zaten esenlik, hayır ve berekettir. Bu ifade manayı güçlü kılmak üzere ihtiyaten gelmiştir. Çünkü melekler genellikle bir kavmi helâk etmek üzere Allah'ın emriyle yeryüzüne inerler. Ancak Kadir gecesindeki bu inişin sebebi, helâk için değil, esenlik ve barış içindir. Burada, Kur'ân'ın, barış mesajı olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeple, inmeye başladığı gece de aynı şekilde barış ve esenlik gecesidir.

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ

98- BEYYİNE SÛRESİ

292. MECLİS: ONLARA APAÇIK DELİL GELİNCEYE DEK

292. MECLİS: BEYYİNE SÛRESİ 1-8

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ
الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا
تَفَرَّقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا اُمِرُوٓا
اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ
وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِى
نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا اُولٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَآؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ
ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

1. Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkârcılar (küfürden) ayrılacak değillerdi.

2-3. (İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve en doğru hükümlerin bulunduğu tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir.

4. Kendilerine kitap verilenler ancak o açık delil (Peygamber) kendilerine geldikten sonra ayrılığa düştüler.

5. Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.

6. Ehl-i kitap ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.

7. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır.

8. Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir.

ONLARA APAÇIK DELİL GELİNCEYE DEK

Bu sûre, ehl-i kitabın ve müşriklerin bu mübarek risalete yönelik tutumlarını ele alıyor. İslam, onlara hakikati anlatmak ve onları doğru yola iletmek üzere gelmişken, nefisleri kendilerini dalâlete düşürmüş ve bu daveti inkâr ederek sonuçta ateşi boylamışlardır. Daha sonra bu mübarek sûre, o kâfirlerin durumunu Allah'a ve Resûlüne icabet eden, sâlih amel işleyen, Allah'ın rızasını kazanan ve cennet vaadine erişen gerçek müminlerin durumuyla kıyaslıyor. Sûrenin konu başlıklarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: Beyyine Sûresi, mübarek Muhammedî risalet öncesinde insanların içinde bulundukları dalâlet ve şaşkınlık ortamını hatırlatmaktadır. Nitekim o dönemde insanların bir kısmı putperestti; bir kısmı da kâhinlere veya kitaplarını tarif eden haham ve papazlara uyan kitap ehlinden idiler. Allah onları bu halde bırakacak değildi. Onlara apaçık delillerle hak ile batılı birbirinden ayıran, önünden veya arkasından batılın asla ulaşamadığı mübarek bir kitap göndermeliydi. Nitekim de öyle oldu: *"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkârcılar (küfürden) ayrılacak değillerdi. (İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve en doğru hükümlerin bulunduğu tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir."*

İkincisi: Daha sonra sûre, ehl-i kitabın İslam'a karşı tutumunu eleştirmektedir. Çünkü onlar daha önce İslam'ın geleceğini biliyorlar, peygamberlerinin müjdelediği nebinin gelişini bekliyorlardı. Ayrıca o peygamberin gelmesiyle birlikte müşriklere karşı fetih hareketlerine girişeceklerini ilan ediyorlardı. Ancak o peygamber kendilerinden değil de başkalarından seçilince onları büyük bir haset kapladı. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) kendilerine, dinlerinin aslına muhalif olmayan ve kendi peygamberlerinin getirdiği esaslara uyan şeyler getirmesine rağmen onu yalanlayıp davetini inkâr ettiler: *"Kendilerine*

kitap verilenler ancak o açık delil (Peygamber) kendilerine geldikten sonra ayrılığa düştüler. Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur."

Ehl-i kitabın bu tutumu başka bir ayette şöyle dile getiriliyor: *"(Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşılarına dikilince onu inkâr ettiler."*[77]

Üçüncüsü: Daha sonra sûre, bu risaleti inkâr edip onu yalanlayanların akıbetini şöyle dile getirmektedir: *"Ehl-i kitap ve müşriklerden olan inkârcılar, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır."*

Dördüncüsü: En sonda da, iman ehlinin durumlarını ve Allah Teâlâ'nın onlara va'dettiklerini açıklamaktadır: *"İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar." Kendilerine hak ile batılı gösteren risalet gelmedikçe inanmazlar. Bu risalet, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) kendilerine okuduğu ve onlara anlatmaya çalıştığı İslam risaletidir.

"(İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir." Ayrıca bu sayfalar kötülüklerden arındırmakta ve temizlemektedir. Her türlü tahriften de korunmuştur.

"Dosdoğru hükümleri içeren tertemiz sahifeler." Allah'ın, peygamberine indirdiği değerli ayetler bu sahifelerde yazılıdır. Ayette geçen "(قَيِّمَةٌ) (kayyime)," hem lafız ve manası bakımından hem ihtiva ettiği haberler bakımından hem de beşer için taşıdığı hayır, adalet ve rahmet bakımından Allah katında yüce ve değerli olan demektir.

---

77 Bakara 2/89.

"Hanifler olarak." Arapçada (حَنِيفٌ), (حُنَفَآءَ) kelimesinin çoğulu olup şirki ve buna benzer her türlü inancı terk ederek tevhid akidesine sarılan kimseler demektir.

"Sağlam din de budur." İslam dini ve değerler yolu, yani ulvî ve doğru olan yol işte budur. İnkâr edenler ve müşrikler, *"işte halkın en şerlileri onlardır."* İman edenlere gelince, *"halkın en hayırlısı da onlardır."* Ayette geçen (الْبَرِيَّةِ) kelimesinin aslı (اَلْبَرِيئَةُ) kelimesidir. Bu kelime, yaratmak anlamındaki "(بَرَءَ) (be-ra-e)" fiilinin mefulüdür. Allah Teâlâ'nın "el-Bâriu" ismi de buradan gelmektedir ve "Yaratan" demektir.

"Adn cennetleri." İman edenlerin mükâfatları ve ebedî ikamet yeridir.

سُورَةُ الزَّلْزَلَةِ

99- ZİLZÂL SÛRESİ

293. MECLİS: AMELLERİNİ GÖRMELERİ İÇİN

293. MECLİS: ZİLZÂL SÛRESİ 1-8

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ الْإِنسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

1-5. Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı, toprak ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insan "Ne oluyor buna!" dediği vakit, işte o gün (yer,) Rabbinin ona bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır.

6. O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler.

7. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür.

8. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.

AMELLERİNİ GÖRMELERİ İÇİN

Bu sûrenin konusu ahiret hayatı ve buna dair mükâfat ve ceza gibi durumlardır. Sûrenin ihtiva ettiği konuları şu şekilde özetleyebiliriz:

Birincisi: Sûrede ilk olarak o büyük kıyamet olayından, onun kopuşu esnasında yeryüzünde meydana gelecek şiddetli depremden ve bu depremin etkisiyle su ve maden gibi yeryüzü kaynaklarının ortaya çıkışından söz ediliyor: *"Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı, toprak ağırlıklarını dışarı çıkardığı vakit."*

İkincisi: Kıyametin kopuşuna şahit olan insan, büyük bir şaşkınlıkla, o esnada meydana gelen bu olayların sebebini şöyle sorar: *"Ve insan 'Ne oluyor buna!' dediği vakit."*

Üçüncüsü: Daha sonra, sûrenin ana konusuna vurgu yapılarak, insanların yeryüzünde yaptıkları amellerin Allah tarafından ortaya

çıkarılacağı, yeryüzünün buna şahitlik edeceği ve o gün insanların, kendi amelleriyle başbaşa kalacağı hatırlatılır: *"İşte o gün (yer,) Rabbinin ona bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır. O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler."*

Dördüncüsü: İşte o gün adil ve kapsamlı bir şekilde tüm insanların hesabı görülmüş olacak, büyük-küçük her amelin karşılığı verilecektir: *"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı vakit." Bu mana, Kur'ân-ı Kerim'de daha önce Vâkıa ve Nâziât sûrelerinde şu ifadelerle tekrarlanmıştı: *"Yer şiddetle sarsıldığı vakit."*[78] *"Birinci üflemenin (kâinatı) sarstığı vakit."*[79]

Ayetteki (زُلْزِلَتِ) lafzı, mefulü mutlak olup, tekit ifade eder. Sarsıntının *"yerküre/yeryüzü"* ile birlikte zikredilmesi ise onunla ilgili olduğunu ve bu sarsıntının yeryüzünün başına geleceğini bildirmek içindir.

"Toprak, ağırlıklarını dışarı çıkardığı vakit." Yeryüzü, karnındaki her şeyi çıkardığı vakit. Bu ayetin bir benzeri de İnşikâk Sûresi'nde şu şekilde geçmişti: *"Yer, içinde bulunanları atıp boşaldığı vakit."*[80]

"İnsan, 'Ne oluyor buna!' dediği vakit." "Bu yeryüzüne ne oluyor böyle!" diye hayretler içinde kaldığı zaman hali ne olacak?!

"İşte o gün (yer,) Rabbinin ona bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır." İşte o gün kıyamet günüdür. Nitekim o gün Allah Teâlâ, insanların yaptıklarıyla alakalı olarak yeryüzünden şahitlik yapmasını isteyecektir.

"O gün insanlar geri dönüp gelirler." Yeniden dirildikten sonra amelleri bakımından muhtelif bir şekilde hayır ehli bir tarafa, şer ehli de bir tarafa ayrılacaklardır. Onlar, *"amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için"* gelecekler. İnsanlar amellerinin sonuçlarını görmek üzere toplanacaklardır. Ayette bizzat amellerini görmelerinin kastedilmiş olması da

78 Vâkıa 56/4.
79 Nâziât 79/6.
80 İnşikâk 84/4.

uzak ihtimal değildir. Nitekim insanlar bile, bugün modern cihazlarla faaliyetlerini görsel olarak yayımlayabiliyorlar. Kaldı ki o gün Allah'ın kudreti sayesinde o amellerin nasıl açık bir şekilde neşredileceğini düşünmek zor olmasa gerek!

Hesabın görüleceği o gün, *"kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."* Burada *"zerre miktarı"*nın zikredilmesi, amellerin değerlendirilmesinin ve hesabın çok hassas bir şekilde yapılacağını ifade etmektedir. Buna göre büyük ve azametli ameller öncelikle görülecek ve hesaba katılacaktır.

سُورَةُ العَادِيَاتِ

100- ÂDİYÂT SÛRESİ

294. MECLİS: "İNSAN, RABBİNE KARŞI PEK NANKÖRDÜR!"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِ
نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ
لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ
﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ ﴿١١﴾

1-8. Harıl harıl koşanlara, (nallarıyla) çakarak kıvılcım saçanlara, (ansızın) sabah baskını yapanlara, orada tozu dumana katanlara, derken orada bir topluluğun ta ortasına girenlere yemin ederim ki insan, Rabbine karşı pek nankördür! Şüphesiz buna kendisi de şahittir ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür.

9-11. Kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atıldığı ve kalplerde gizlenenler ortaya konduğu zaman insan (halinin ne olacağını) düşünmez mi? Şüphesiz Rableri o gün onlardan tamamıyla haberdardır.

İNSAN, RABBİNE KARŞI PEK NANKÖRDÜR

Âdiyât Sûresi, Allah'ın kendisine hazırladığı nimetlerden yararlanan, ancak o nimetlerin sahibini unutan ve hesap vermeyi aklının ucuna dahi getirmeyen insanın, Rabbi ile olan ilişkini konu edinmektedir. Sûrenin başında, konuya giriş mahiyetinde insanın diğer amelleri ile Allah'ın kendisi için hazırladığı diğer nimetlerle ilgili deliller içeren bir yemin silsilesi yer almaktadır. Sûrenin ihtiva ettiği konuları şöyle sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ ilk olarak bu sûrenin girişinde insanın emrine verdiği atlara, onların koşarken, nallarıyla yerden kıvılcımlar çıkardıklarına ve tozu dumana kattıklarına işaret ederek şu şekilde yemin ediyor: *"Harıl harıl koşanlara, (nallarıyla) çakarak kıvılcım saçanlara,*

(ansızın) sabah baskını yapanlara, orada tozu dumana katanlara, derken orada bir topluluğun ta ortasına girenlere yemin ederim."

İkincisi: Yukarıdaki yeminin cevabı ise nankör ve değersiz dünya malına aşırı düşkün olan insandır: *"İnsan, Rabbine karşı pek nankördür. Şüphesiz buna kendisi de şahittir ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür."*

Üçüncüsü: En sonunda sûre, yeniden diriltilerek kabrinden çıkartılacak olan bu insana, içinde gizlediği her türlü niyetin ortaya çıkarılacağı, her şeyi eksiksiz bilen ve sonsuz ilim sahibi olan Yüce Allah'ın önünde hesap vereceği gün konusunda şu hatırlatmalarda bulunur: *"Kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atıldığı ve kalplerde gizlenenler ortaya konduğu zaman insan (halinin ne olacağını) düşünmez mi? Şüphesiz Rableri o gün onlardan tamamıyla haberdardır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Harıl harıl koşanlara andolsun." Allah Teâlâ hızlıca koşan ve aldığı hızlı nefes sebebiyle göğsünden hırıltılı sesler çıkaran atlara bu ayette yemin ediyor. Bu yemin, kendisi için kasem edilen şeyi vurgulamakla beraber, atların birtakım meziyetlerini ve o günün şartlarında en iyi savaş aracı olduklarını beyan etmeye matuftur.

Bu sûrenin -tercih edilen görüşe göre- Mekkî olmasına rağmen, savaşı andıran böyle bir mana içermesi, Kur'ân'ın, -zannedildiğinin aksine- Mekke döneminde sadece inanç/akide ile alakalı hususları içermediğini, aynı zamanda Müslümanları erken dönemde psikolojik ve ahlakî olarak savaşa hazırladığını göstermektedir: *"(Nallarıyla) çakarak kıvılcım saçanlara andolsun."* Burada taşların üzerinde hızlıca koşarken nallarından kıvılcımlar saçan hızlı ve güçlü atlara yemin edilmektedir.

"(Ansızın) sabah baskını yapanlara." Yaygın Arap geleneğinde baskınlar genelde sabah vaktinde yapılırdı. Bir taraftan düşman saflarına kolayca sızmak, diğer taraftan akşam olup da karanlık çökmeden dost ile düşmanı ayırt edebilecek gündüz vaktinde işi bitirmek için böyle yapılırdı.

"Orada tozu dumana katanlara." O atlar ani baskınlarıyla düşmanı toz bulutu içinde bırakır. *"Derken orada bir topluluğun ta ortasına*

girenlere." Yani süvarilerini kargaşanın tam da ortasına ulaştıran atlara andolsun.

"İnsan, Rabbine karşı pek nankördür." Yeminin cevabı işte bu cümledir ve sûrenin esas amacını bildirmektedir. Ayette geçen "(كَنُودٌ) (kenûd)," "kıymet bilmez, nankör" anlamına gelir.

"Şüphesiz buna kendisi de şahittir." Durumuna bizzat kendisi söz ve tavrıyla da şahittir. Çünkü o, nankörlüğünü açıkça gösteren ve Allah'ın nimetlerini inkâr eden mağrur ve kibirli bir varlıktır.

"Ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür." ayetinde geçen *"hayır"* kelimesi, geçici dünya malı demektir. Allah Teâlâ'nın şu ayeti de aynı manaya gelir: *"Malı aşırı biçimde seviyorsunuz."*[81] Aslında zatı itibariyle dünya malını sevmek tek başına bir noksanlık değildir. Ancak bu sevginin, küfür, cimrilik ve zulümle birlikte olması kınanmayı gerektiren bir sebeptir.

"Kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atıldığı zaman insan (halinin ne olacağını) düşünmez mi?" İnsan kıyamet gününde başına neler geleceğini düşünmez mi? Nitekim o gün, insanlar hesaba çekilmek üzere kabirlerinden çıkacaklardır. Kıyamet günü ölülerin kabirlerinden çıkma sahnesi, insanın kalbine korkuyu ve kaygıyı yerleştirir. Bu dehşet verici sahne, insanı, akıbetini düşünmeye sevk eder. O gün *"kalplerde gizlenenlerin ortaya konduğu"* gündür. İnsanın kalbinde taşıdığı niyetler o gün teker teker ortaya çıkarılır. Ayette açık bir tehdit vardır.

"Şüphesiz Rableri o gün onlardan tamamıyla haberdardır." Allah Teâlâ bugün olduğu gibi, kıyamet gününde de herkesten haberdar olacaktır. Ancak özellikle hesap gününün hatırlatılması, herkese amellerinin karşılığının verildiği gün olması sebebiyledir. O günü hatırlatmak ve ondan sakındırmak, günün anlamına uygun bir uyarıdır.

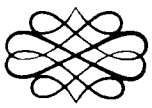

81 Fecr 89/20.

سُورَةُ القَارِعَةِ

سُورَةُ التَّكَاثُرِ

101- KARİA VE 102- TEKÂSÜR SÛRELERİ

295. MECLİS

A. KARİA'NIN NE OLDUĞUNU BİLİR MİSİN?

B. ÇOKLUK ARZUSU SİZİ OYALADI

KARİA SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ
كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾ فَاَمَّا مَنْ
ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾
فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

1-3. Kapı çalan! Nedir o kapı çalan? O kapı çalanın ne olduğunu bilir misin?

4-5. İnsanların, ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi olduğu, dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür (o Kâria!).

6-7. O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse, işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur.

8-9. Ameli hafif olana gelince, işte onun anası Hâviye'dir.

10-11. Nedir o (Hâviye) bilir misin? Kızgın ateş!

KARİA'NIN NE OLDUĞUNU BİLİR MİSİN?

Karia Sûresi'nin tek bir konusu vardır. Sûre, ahireti ve onun ahvalini, oradaki hesap ve cezayı hatırlatmaktır. Sûre, insanlar üzerine ansızın gelişini hatırlatırcasına doğrudan kıyametle söze başlar: *"Kapı çalan!"* Bu cümle, haberini bekleyen mübteda konumundadır. Haberi de hızlı bir formda, olayın gizemini ve muhatabın merakını daha da arttırmak amacıyla süratli bir şekilde gelir: *"Nedir o kapı çalan?"* Bu soruyu başka bir soru daha takip eder: *"Kapı çalanın ne olduğunu bilir misin?"* En sonunda da gözlerin ve kulakların dikkat kesildiği o haber gelir: *"İnsanların, ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi olduğu, dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür (o karia!)"*

İşte kapıyı çalan o *"karia"* budur; dağların un ufak edilmesidir! Peki, dağlardan daha ufak olanlara ne dersin?! Bu kapsamlı yıkımdan sonra insanoğlunun yeryüzünde yaptıklarının hesabının sorulmasına sıra gelmiştir. Bu hesapla birlikte mükâfat ve ceza faslı başlar: *"O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse, işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur. Ameli/terazisi hafif olana gelince, işte onun anası Hâviye'dir. Nedir o (Hâviye) bilir misin? Kızgın ateştir!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kapı çalan!" "Kâria/kapı çalan," kıyametin isimlerinden biridir. Bu isimle, adlandırılmasının sebebi, şiddeti ve ahvaliyle insanların kapılarını çalmasındandır.

"Nedir o kapı çalan? O kapı çalanın ne olduğunu bilir misin?" Bu iki soru ile maksat, muhatabın dikkatini işin önemine çekmektir. Çünkü bu iş oldukça önemlidir.

O gün, *"insanların, ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi olduğu"* gündür. Bu, insanların dehşet ve hayretini ortaya koyan bir tablodur. (الْفَرَاشِ), küçük ve kanatlı haşerelerdir. Bu isim çekirgeler için de kullanılır. (الْمَبْثُوثِ) ise sürüler halinde etrafa yayılan demektir.

"Dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür." buyruğu, kıyamet gününde yeryüzüne hâkim olacak yıkımın bir suretidir. Nitekim o gün dağlar, sağa sola uçuşan atılmış renkli yünlere dönüşür.

"O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse." İtaat ve iyilikleri fazla olup kötülüklerini geçen kişi, *"işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur."* Bu, sahibini razı eden bir yaşayıştır. Bundan maksat, cennet ve nimetleridir.

"Terazisi hafif olana gelince." Yani sorumluluklarına karşı ilgisiz olan, kötülüklere dalan veya şirk ve küfür batağında boğulan, bu sebeple terazinin kefesinde ağır basacak amelleri bulunmayan kimseye gelince, *"işte onun anası Hâviye'dir."* Hâviye ise *"Kızgın ateş!"*tir. Bazı müfessirler *"onun anası"* ifadesinin anlamı hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bu kelime ile -Allahu a'lem- ateş, bedbaht kişi için, onu kucağına alacak ve asla bırakmayacak bir anneye benzetilmiştir. Bu ise kınama ve cezalandırmaya yönelik bir teşbihtir.

TEKÂSÜR SÛRESİ: 1-8

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا
سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾ ثُمَّ
لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

1-2. Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki nihayet kabirleri ziyaret ettiniz.

3-4. Hayır! Yakında bileceksiniz! Elbette yakında bileceksiniz!

5-8. Gerçek öyle değil! Kesin bilgi ile bilmiş olsaydınız, (orada) mutlaka cehennem ateşini görürdünüz. Sonra ahirette onu çıplak gözle göreceksiniz. Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette hesaba çekileceksiniz.

ÇOKLUK ARZUSU SİZİ OYALADI

Bir önceki Kâria Sûresi ile bağlantılı olarak Tekâsür Sûresi, dünya malını biriktirmekle meşgul olan, onu çoğaltmak için yarışan ve onunla övünen insanların, bu dünyada yaşadıkları gaflet durumunu gidermek, onları uyandırmak üzere nazil olmuştur: *"Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı."* İnsanoğlunun dünyada sahip olduğu her türlü imkân, kadın, çocuk, yardımcı, taraftar, mevki, makam, güç ve iktidar, bunların tümü geçici dünya metaı kapsamında değerlendirilir. İnsan, eceli gelip de topraktan başka bir şeyin olmadığı ikinci bir âleme göçtüğünde, işte o zaman kesinkes anlayacaktır gaflet içinde hayatını heba ettiğini ve aldandığını. İnsanın akıbeti keşke o toprakla sınırlı olsa! Bilakis orada daha sert ve acı verici bir hakikatle karşı karşıya kalır. Çünkü içinde bulunduğu kabir, kalıcı bir mekân değil, geçici bir ziyaret yeridir:

"Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz."[82] Daha sonra böyle bir kimsenin varacağı yer azgın ateş olacaktır. Allah bizleri o ateşten korusun.

"Gerçek öyle değil! Kesin bilgi ile bilmiş olsaydınız, (orada) mutlaka cehennem ateşini görürdünüz. Sonra ahirette onu çıplak gözle göreceksiniz."

Sûre, daha sonra dünya malını yığma yarışına girenleri de şöyle uyarmaktadır: *"Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette hesaba çekileceksiniz."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki." Mal biriktirmek ve bu hususta yarışmak, ahireti hatırlamanıza ve onun için hazırlık yapmanıza engel oldu.

"Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz." Ölüm sizi buluncaya kadar, dünya malı biriktirmeye ve bu hususta yarışmaya devam ettiniz. Ayette *"ölüm,"* insanın, kabrini ziyaret etmesi şeklinde nitelendirilmiştir. Çünkü kabirler sonsuza kadar ikamet yeri değil, kısa süreliğine bir ziyaret yeridir. Daha sonra insanlar oradan kalkarak cennetteki veya cehennemdeki gerçek yerlerine doğru gideceklerdir.

"Hayır! Yakında bileceksiniz! Elbette yakında bileceksiniz!" İnsanların, şeksiz şüphesiz, hakikati orada öğreneceklerini ifade eden sıralı bir tekittir. Çünkü orası onların hem varış noktaları hem de karar kılma yerleri olacaktır.

"Gerçek öyle değil! Kesin bilgi ile bilmiş olsaydınız." cümlesi, kurtuluş yolunu aramalarını sağlamak ve ciddi anlamda düşünmeye sevk etmek amacıyla insanların kaygılarını arttırmayı ve zihinlerini istenen hakikate yöneltmeyi hedefleyen, cevabı olmayan bir ara cümledir.

"(Orada) mutlaka cehennem ateşini görürdünüz." cümlesi (لَوْ) şart edatının cevabı değil, Allah Teâlâ'nın *"Elbette yakında bileceksiniz"* sözünün üçüncü tekit cümlesidir. Çünkü burada *"görmek"* eylemi, yukarıdaki şart fiilinde geçen *"bilmek"* anlamındadır. Şartın cevabı olması, ancak uzak bir teville mümkün olur.

---

82 Müellif, ayette konu edinen "kabirlerin ziyaret edilmesini," insanın ölüm sonrası kabrinde geçireceği geçici süre olarak yorumlamaktadır. (Çev.).

"Sonra ahirette onu çıplak gözle göreceksiniz." buyruğu da dördüncü tekit cümlesidir. Bu tekit cümlelerinin ise bir amacı vardır. O da, uzun mu, kısa mı olduğu kesin olmayan bir süre sonra gelecek hakikate dikkat çekmek ve kalpleri gaflet uykusundan uyandırmaktır.

"Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz." Dünyadayken çoğaltmaya çalıştığınız ve bu amaçla yarıştığınız o mallardan hesaba çekileceksiniz.

سُورَةُ العَصرِ

سُورَةُ الهُمَزَةِ

103- ASR VE 104- HÜMEZE SÛRELERİ

296. MECLİS

A. EBEDÎ KURTULUŞUN ŞARTLARI

B. MALININ KENDİSİNİ EBEDÎ KILACAĞINI SANIYOR

ASR SÛRESİ: 1-3

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

1-3. Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır."

EBEDÎ KURTULUŞUN ŞARTLARI

Asr Sûresi, insanın kurtuluş şartlarını ele almaktadır. Bu sûre ayrıca insana, kendi nefsine hâkim olmaz ve onu kötülüklerden korumaya çalışmazsa karşılaşacağı kötü akıbeti hatırlatmaktadır. Bu sûrenin konusu işte budur. Bu sûre, şiddetli bir tehditle başlamaktadır: *"Asra yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir."*

Ardından sûre, ziyan içindeki bu insanın kurtuluş şartlarını şu şekilde sıralar:

Birincisi: İlk şart imandır. Çünkü hüsrana uğramaktan ancak iman edenler kurtulur. İman, bilinen şartlara kayıtsızca inanmak demektir. İmanın şartları ise şunlardır: Allah'a iman, meleklere iman, kitaplara iman, peygamberlere iman, ahiret gününe iman, kadere, yani hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine iman.[83]

İkincisi: İkinci şart, sâlih ameldir. Zira *"iyi/salih ameller işleyenler"* kurtuluşa ererler. Bunun en azı, sorumluluktan kurtulmak üzere farzları yerine getirmek ve haramlardan kaçınmakla olur. Daha sonra

---

83 İmanın şartları "Cibril Hadisi" diye bilinen hadiste sayılmaktadır. Rivayette şöyle geçmektedir: *"İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, yani hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmaktır."* Bu hadisi Buhârî, Ebu Hureyre'den; Müslim ise Ömer b. Hattab'tan rivayet etmiştir. Bkz. Buhârî, *Sahîh*, 1/27; Müslim, *Sahîh*, 1/29.

bunlara ilaveten nafilelerle yücelmek, üstün ahlakî sıfatlarla süslenmek, alçaklıktan ve kötülüklerden uzaklaşmak gerekir.

Üçüncüsü: Hakkı tavsiye etmektir. *"Birbirlerine hakkı tavsiye edenler."* Bunun en azı ise, imkânlar ölçüsünde emr-i bi'l-ma'ruf neh-y-i ani'l-münkerdir. Kişinin bakmakla yükümlü olduklarına, dinî hükümleri ve güzel ahlakı öğretmesidir. Bunun da ötesinde ilmi ve onun tebliğini üstlenmeyi gerekli kılan, hayatın sorunlarını onun ışığında çözmeyi öngören ve hak yolda olanları yönlendirip gafil olanları hakka çağırmayı görev addeden nebevî misyonu üstlenmek de vardır.

Dördüncüsü: Sabrı tavsiye etmektir. Birbirlerine *"sabrı tavsiye edenler müstesnadır."* Bunun da en azı, nefsi zaptetmek ve sorumluluklarını yerine getirmek hususunda sabırsız davranan kimseye sabrı tavsiye etmektir. Yani sorumluluklara bağlı kalmak, haramlara karşı sabretmek ve onlardan uzaklaşmak demektir. Kadere sabretmek ile nefsi evham, öfke ve nankörlükten korumak da bu anlamda değerlendirilebilir. Bütün bunların ötesinde nefsin arzu ve isteklerine savaş açmak, davetin zorluklarına tahammül etmek, cihad sorumluluğu taşımak, zulmü engellemek, adaleti tesis etmek gibi kamusal alanı ilgilendiren bütün işlere sabretmek de bu kapsamdadır. Bütün bunlar, azmi ve sabrı gerektiren şeylerdir.

Beşincisi: Ayetler, zımnî bir şartı da ihtiva etmektedir. O da hak taraftarları arasındaki yardımlaşma ve dayanışma şartıdır. Zira ebedî kurtuluşun yukarıda sayılan dört şartı da cemaati ifade etmek üzere "cemi (çoğul) vâv"ı ile gelmiştir. Buradaki "cemaat"ten kasıt da mümin ümmettir. Her müminin açıkça bu ümmete katıldığını ilan etmesi ve onun iyiliği için gayret etmesi şarttır. Bunlara ilaveten karşılıklı tavsiyeleşmek de, ancak karşılıklı iletişimin ve insanlar arasında etkileşimin olduğu sosyal bir ortam gerektirir. Allahu a'lem.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Asra yemin ederim ki..." Allah Teâlâ burada ikindi vaktine yemin ediyor. Bu vakit, öğle vaktinin bitmesiyle başlar, güneşin batışına kadar devam eder. İnsanlar bu vakitte, işlerini bitirmeye ve evlerinde istirahate çekilmeye hazırlanırlar. İkindi vakti, iş yapmak ile dinlenmek

arasında bir geçişin yaşandığı andır. Ziyaretleşmek ve samimiyetleri arttırmak için uygun bir zaman dilimidir. Bu sebeple bu vakitte ziyaret edilen kimselere hakkı ve sabrı tavsiye etmek uygun düşer.

"İnsan gerçekten ziyan içindedir." ayeti, yeminin cevabıdır. Buradaki anlamının vurgulanmasında birden çok unsur yer almaktadır. Birincisi yemin; ikincisi, (إِنَّ) edatı; üçüncüsü, (الْإِنْسَانَ) kelimesindeki "elif-lâm" takısıdır. Buradaki "elif-lâm" sürekliliği ifade eder ve sûrenin istisna ettikleri dışındaki insan cinsinin tümünü kapsar. Dördüncüsü de (لَفِي) edatının başındaki (لَ) tekit edatıdır. Bütün bu pekiştirme unsurlarının bir araya gelmesi, akıl sahibi kimseleri, akıbetlerini ve kurtuluş yollarını ciddiyetle düşünmeleri hususunda uyarmak içindir.

Bu hüsrandan *"ancak iman edip iyi ameller işleyenler."* kurtulabilir. Allah Teâlâ kurtuluşun çarelerini saydığı bu ayette, ilk önce imanı zikretmiştir. Çünkü iman bütün ameller açısından asıl kabul edilir. İman olmadan sâlih amelin Allah katında değer bulması düşünülemez. Ayette, imandan sonra amel zikredilmiştir. Çünkü amel, imanın meyvesidir. Amelin imana atfedilmesi (birlikte zikredilmesi) ise, amelin imanın bir rüknü değil, onun gereği ve neticesi olduğunu gösterir. Çünkü atıf, birbirinden farklı iki öğeyi birbirine bağlar ve farklılığı gerektirir. Allahu a'lem.

"Birbirlerine hakkı tavsiye edenler." Çünkü iman ve sâlih amel ne kadar sağlam olsa da hakkı yaygın hale getirecek, onu insanlara öğretecek ve insanları da hakta sabit kılacak bir gayret olmazsa hak, muhasara altına alınıp zayıflayacak ve belki de batıl karşısında mağlup olacaktır.

"Sabrı tavsiye edenler." Çünkü hakkı tavsiye etmek, birbirine karşılıklı tavsiyede bulunanları, heva ve dalâlet ehlinin sataşmalarına maruz bırakır. Bu sebeple bu tür sataşmalara karşı mutlaka sabır zırhına bürünmek ve onu tavsiye etmek lazımdır.

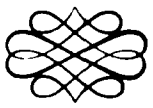

HÜMEZE SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ ﴿١﴾ اَلَّذِى جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُ
اَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِى الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللّٰهِ
الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ اَلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔدَةِ ﴿٧﴾ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِى عَمَدٍ
مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

1-2. Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay haline! O ki mal toplamış ve onu sayıp durmuştur.

3. (O,) malının kendisini ebedî kılacağını zanneder.

4. Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır.

5. Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?

6-7. Allah'ın, tutuşturulmuş, (yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateşidir.

8-9. Onlar (bu ateşin içinde) uzatılmış sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette o (ateş) üzerlerine kapatılmıştır.

MALININ KENDİSİNİ EBEDÎ KILACAĞINI SANIYOR

Bu sûre, Asr Sûresi ile bağlantılı olarak birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye eden sâlih müminleri konu edinir. Onların karşısında bir engel gibi duran, hüsrana uğramış ve helâk olmuş kişilere dair bir örnek sunar. Bunlar, müminleri arkadan çekiştirmeyi ve onlarla dalga geçmeyi âdet edinen kimselerdir: *"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay haline!"*

Onlar, başarılı olmanın ve kurtuluşa ermenin tek şartının geçici dünya malı biriktirmek, onu sayıp durmak ve onunla övünmek olduğunu zannediyorlar: *"O ki mal toplamış ve onu sayıp durmuştur. (O,) malının kendisini ebedî kılacağını zanneder. Hayır! Andolsun ki o,*

Hutame'ye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu bilir misin? Allah'ın, tutuşturulmuş, (yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateşidir. Onlar (bu ateşin içinde) uzatılmış sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette o (ateş) üzerlerine kapatılmıştır."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay haline!" ifadesi, Yüce Allah'ın, başkalarını arkadan çekiştirip onlarla alay eden herkese yönelik bir tehdididir. (هُمَزَةٍ) kelimesi, başkalarının arkasından gizlice el kol ve yüz hareketleri yapıp alay eden kimseleri ifade eder. Bu sûre Allah Resûlü'nün (s.a.s.) ve beraberindeki müminlerin arkasından konuşan Mekke müşriklerinden bir grup hakkında nazil olmuştur. Arapçada (لُمَزَةٍ), aynı şekilde gizlice birilerinin arkasından çeşitli hareketlerle alay edenleri, alay yollu çekiştirenleri ifade eder. Burada tekrarlanmasının sebebi, lafız çeşitliliğini sağlamak ve anlamı pekiştirmektir. Dil bilimciler, lügat bakımından bu iki kelime arasındaki nüanslara işaret etmişlerdir. Ancak bu nüanslar ayetin anlamında bir değişiklik oluşturmamaktadır.

"O ki mal toplamış ve onu sayıp durmuştur." Bütün gayreti, mal toplamak, ona sahip olmak ve onunla övünmektir. Ayetteki "(عَدَّدَه) (addedehu)" kelimesi, mala olan aşırı sevgisinden dolayı onu defalarca saydığını ifade etmektedir.

"(O,) malının kendisini ebedî kılacağını zanneder." ifadesi, muhatabı kınamak içindir. Yani kim mala karşı hırslı davranır, onu defalarca sayıp durursa, bu kişi malını ebedilik sebebi addetmiş ve onun, ölümü kendisinden uzaklaştıracağını zannetmiş demektir.

"Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır." Yani o insan, ebediyen kalamayacak, aksine ölecek ve cehenneme atılacaktır. *"Hutame"* ise cehennemin isimlerinden biridir, çünkü içine giren her şeyi paramparça eder. Burada cehenneme atılan kişinin paramparça edilmesi, kibirlenen kimsenin bu davranışına, müminleri arkadan çekiştirmesine ve onlarla alay etmesine karşılık uygun bir cezadır.

"Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?" sorusu, sorulan şeyin azametini ifade eden ve onun şiddetini gösteren bir sorudur.

O, *"Allah'ın, tutuşturulmuş ateşidir."* İyice tutuşturulan cehennem ateşidir. İşte sorunun cevabı ve Hutame'nin anlamı budur.

"(Yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateşidir." Bu ateşin kıvılcımları cehennem ehlinin, kalplerine ve karınlarına kadar ulaşacaktır. Oradan çıkma imkânları asla yoktur. Çünkü *"Onlar (bu ateşin içinde) kapatılmıştır."* Bu sebeple kaçacak yerleri yoktur.

Ve yine *"Onlar (bu ateşin içinde) uzatılmış sütunlara bağlanmışlardır."* Ayette geçen (عَمَدٍ) kelimesi cemidir, müfredi ise (عَمُودٌ) kelimesidir. Bilinen manası, uzun sütun ve direktir. Allah bizi muhafaza etsin, bu sütun ve direklerin cehennemle ilişkisi, cehennemin kapıları ve cehennem ahalisi üzerine örülmüş olan duvarlarıyla alakalı olmalıdır. Buna göre bu direkler cehennem duvarları üzerine boydan boya dikilmiş olabilir. Veya bu direkler belki de bizce bilinmesi mümkün olmayan başka suret ve amaçlar için de var edilmiş olabilir. Ancak onların burada zikredilmesi, cehennemle alakalı korkuyu daha da arttırmaktadır. Asıl amaç da budur. Bu haberlerin en büyük amacı, cehennemden korkutmak ve oraya sevk edecek amellerden insanları sakındırmaktır. Allahu a'lem.

سُورَةُ الفِيلِ

سُورَةُ قُرَيْشٍ

105- FİL VE 106- KUREYŞ SÛRELERİ

297. MECLİS

A. FİL ASHABI

B. AÇLIKLARINI GİDERDİ VE KORKUDAN EMİN KILDI

FİL SÛRESİ 1-5

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحٰبِ الْفِيلِ ﴿١﴾ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِى تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

1. Rabbin, fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?
2. Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı?
3. Onların üstüne sürü sürü kuşlar gönderdi.
4. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu.
5. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi.

FİL ASHABI

Bu sûre, Muhammedî risaletten önce vuku bulmuş büyük bir olayı konu edinmektedir. Habeş kralı Ebrehe, büyük bir orduyla kutsal Kâbe üzerine yürüdü. Amacı Kâbe'yi yıkmak ve Arapları kendisinin inşa ettiği kutsal bir mabede yöneltmekti. Ebrehe bu suretle, Araplar üzerinde hâkimiyet kurmayı hedeflemekteydi. Üstelik Kureyş ve Arap kabileleri arasından, kendisine karşı durabilecek kimse de yoktu. Ancak zannedilenin aksine Kâbe'nin himayesini Allah Teâlâ üstlendi. İşte bu sûre, Yaratan'ın birliğine, yüceliğine ve kudretine işaret eden o büyük olayı insanlara hatırlatmak üzere nazil oldu: *"Rabbin, fil sahiplerine neler etti, görmedin mi? Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı?"*

Allah Teâlâ, Ebrehe ordusunun üzerine Ebabil kuşlarını musallat etti; onlar, attıkları özel taşlarla ordudaki son askere varıncaya kadar herkesin helâkine sebep oldular: *"Onların üstüne sürü sürü kuşlar gönderdi. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi."*

Bu olayın hatırlatılması, Allah'ı terk ederek taptıkları putların, onları Ebrehe'nin ordusunun ve fillerinin şerrinden koruyamadığına dair Mekke halkına uyarı niteliğindeydi. Bu olayda kutsal evi Kâbe'yi koruyan Allah Teâlâ'nın, dinini (İslam'ı), peygamberini ve mümin kullarını koruyacağı vurgulanmaktadır. Bu olay aynı zamanda, Muhammed (s.a.s.) ümmetinin kutsal bölge ile olan irtibatını vurgulaması bakımından önemlidir. Çünkü bu mübarek bölge, onların kimliklerinin, akidelerinin, ideallerinin ve dinlerinin bir parçasıdır.

Ayrıca Kur'ân'ın, bu hadiseyi anlatırken, o dönemde Kâbe'nin putlarla dolu olmasına neredeyse hiç değinmemesi dikkat çekicidir. Bunda ise işaret yoluyla da olsa İslam ümmetine şöyle bir mesaj vardır: Yeryüzünde dinî sembolleri ve kutsal mekânları yok etmeyi hedefleyen ve oraların aslî hüviyetini değiştirmeyi amaçlayan saldırgan düşmanı bertaraf etmek, ne kadar tehlikeli ve acil olursa olsun dâhilî sorunları çözmekten daha önceliklidir. Çünkü bir milletin halkını ve toprağını korumak öncelikli meselelerdendir. Toplumsal dâhilî ıslah içinse daha uygun bir zaman belirlenmelidir. İşte Mekke'nin durumu da böyleydi. Muhammedî davetin başlangıcına kadar her taraf putlar ve cahiliye âdetleriyle dolu olsa da Allah Teâlâ, onu Ebrehe'nin şerrinden korumuştur.

Bu olay, buzağıya tapan İsrailoğulları ile Hz. Hârûn (a.s.) arasında geçen olayda da söz konusuydu. Nitekim Hârûn, buzağıya tapmalarına rağmen onlardan ayrılmadı. Kardeşi Hz. Mûsâ (a.s.) onu hesaba çekince de ona şöyle cevap vermişti: *"Ben, senin, 'İsrailoğullarının arasına ayrılık düşürdün, sözümü tutmadın!' demenden korktum."*[84] Yani Hz. Hârûn (a.s.), Hz. Mûsâ (a.s.) dönünceye kadar İsrailoğullarını muhafaza etmek istedi. Çünkü Mûsâ (a.s.) onları ıslah etmeye daha muktedirdi. Nitekim kardeşi Hârûn'un cevabına karşı sükût etti. Ayrıca Allah Teâlâ, Hârun'un (a.s.) bu hikmetli tercihini de onayladı. Bu ise, kamu yönetiminde öncelik sıralaması ve ihtiyaçlarda önem sırası bakımından çok enfes bir derstir. Allahu a'lem.

---

84 Tâhâ 20/94.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Rabbin, fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?" Bu olay, Mekke halkı tarafından çok iyi bilindiği için buradaki soru, cevabı malum takrirî bir sorudur. Çünkü bu, herkesin müşahede ettiği bir olaydı. Fil ordusu, Ebrehe'nin Habeşli askerlerinden oluşmaktaydı. Savaşlara filler eşliğinde katılmak Arapların alışık olmadığı bir uygulamaydı. Bu gelenek Farisîlere ve Habeşîlere aitti. Bu sebeple hadise, "Fil" ismiyle meşhur olmuştur.

"Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı?" Kalabalık ve güçlü bir ordu olmalarına ve üstelik Arapların hiçbir direniş göstermemesine rağmen Allah, onların bütün planlarını boşa çıkardı.

"Onların üstüne sürü sürü kuşlar gönderdi." Arapçada "(طَيْر) (tayr)" kelimesi hem tekil hem de çoğul isim için kullanılır. Burada çoğul ifade eder. "(اَبَابِيلَ) (ebâbîl)" ise, müfredi olmayan cemi bir kelimedir ve kuş sürüleri anlamına gelir. Bunlar gerçekte kuşturlar. Bunların, "mikroplar" şeklinde yorumlanması tuhaf bir yaklaşım, aşırı bir tevil ve zorlama yorum çabasıdır. Burada zorlama bir yoruma gerek yoktur. Çünkü bu olay, Allah'ın ayetlerini ve yarattıkları üzerindeki muciz kudretini beyan etmektedir. Allah'ın kudretinin bir sınırı yoktur.

"O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu." Bu taşlar, o orduya has özel taşlardı. Bunlar, Hûd Sûresi'nde bahsi geçen taşların bir benzeridir: *"Üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık."*[85] Buradan anlıyoruz ki bu özellikte olan taşlar müfsitleri helâk etmek üzere hazırlanmıştır.

"Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi." O koca orduyu, hayvanların, üzerine basarak paramparça ettiği, yiyip tükettiği ve kalıntılarını geride bıraktığı ekine döndürdü. Bu tablo, Ebabil kuşlarının attığı taşlarla helâk edilen Ebrehe ordusunun ibretlik görüntüsüdür. Allahu a'lem.

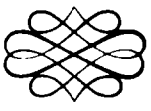

85 Hûd 11/82.

KUREYŞ SÛRESİ 1-4

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَٰفِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِيلَٰفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

1-4. Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler.

AÇLIKLARINI GİDERDİ VE KORKUDAN EMİN KILDI

Hatırlanacağı üzere Fil Sûresi'nde Mekke'nin emniyetinden söz edilmişti. Kureyş Sûresi de Ebrehe ve ordusunun helâk oluşundan sonra, Allah Teâlâ'nın Kureyş'e, Mekke'de bahşettiği güven ve rızık nimetini hatırlatmak üzere nazil olmuştur. Ebrehe olayı ile Kâbe'nin Araplar nezdindeki heybeti daha da artmış; onu daha çok tazim etmeye başlamışlardı. Böylece Kureyş, hem ikamet hem de yolculuk halinde daha güvenli bir ortama kavuşmuş; ticaretini çok rahat bir şekilde yapar hale gelmişti. İşte Kur'ân, bütün bu nimetleri onlara hatırlatarak nimetlerin sahibi olan Allah'a şükretmeleri ve hiçbir şeyi ortak koşmaksızın sadece O'na ibadet etmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır: *"Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için onlar, kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabbine kulluk etsinler."*

Burada Kur'ân'ın, güven ile gıda temini arasında kurduğu ilişki oldukça dikkat çekicidir. Hassas bir denklemi ifade eden bu ilişki, sosyal güvenliğin garantörüdür. Temel ihtiyaçlarını temin etmede güçlük çeken toplumlar, her daim bir çatışma ortamına, suçların, rüşvetin ve hırsızlığın yaygınlaşmasına uygun bir ortam arz ederler. Huzursuz toplum ve çatışma ortamı, hiçbir zaman fertlerin temel ihtiyaçlarını

karşılayacakları uygun bir ortama sahip değildir. Böylece açlık, korkuyu; korku da açlığı besler.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kureyş'e kolaylaştırıldığı, evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için." Kureyş her yıl kış aylarında Yemen'e doğru, yaz aylarında da Şam'a doğru yolculuğu bir alışkanlık haline getirmişti. Birçok müfessir, sûrenin başındaki (لِ) harf-i cerrinin, Fil kıssası ile bağlantılı olarak ta'lil ifade ettiğini belirtmiştir. Yani Allah Teâlâ, Ebrehe ordusunu, Kureyş'in güven ve istikrarını korumak, ticaret alışkanlıklarını devam ettirmek için helâk etmiştir. Velhasıl, sûrenin başındaki bu harf, ister bir önceki sûre ile müteallik (bağlantılı) olsun, isterse de Allah Teâlâ'nın alakasına rağmen şirke koşan Kureyş'in durumunu hayretle ifade eden "başlangıç lâm"ı olsun, -ki bu son mana daha uygundur- konu bütünlüğü bakımından bu iki sûreyi birbirinden farklı düşünmek mümkün değildir. Allahu a'lem.

"Onlar, şu evin Rabbine kulluk etsinler." Yüce Allah'ın hem kendisini hem de Kureyşlilerin şeref, haysiyet ve güvenlerini koruduğu bu evin Rabbine ibadet etsinler.

Ticaret yollarının güvenliğini sağlayarak *"kendilerini açlıktan doyuran"* ve Ebrehe'nin ordusunu helâk ederek kendilerini *"her çeşit korkudan emin kılan"* ve bu ev sayesinde Araplar nezdindeki saygınlıklarını yücelten Allah'a ibadet etsinler.

سُورَةُ الْمَاعُونِ

سُورَةُ الْكَوْثَرِ

107- MÂÛN VE 108- KEVSER SÛRELERİ

298. MECLİS

A. DİN-AHLAK İLİŞKİSİ

B. "RABBİNE KULLUK ET VE KURBAN KES"

MÂÛN SÛRESİ 1-7

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَرَاَيْتَ الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلٰى
طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾
اَلَّذِينَ هُمْ يُرَآؤُنَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

1. Dini yalanlayanı gördün mü?
2. İşte o, yetimi itip kakar;
3. Yoksulu doyurmaya teşvik etmez;
4-5. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar.
6-7. Onlar gösteriş yapanlardır; hayra da mâni olurlar.

DİN-AHLAK İLİŞKİSİ

Bu sûre, hak dinin üstün ahlak ilkeleriyle olan ilişkisini belirtmek amacıyla dinî ve ahlakî bazı prensipleri ele almaktadır. Bu çerçevede ilk olarak Kur'ân, müşriklerin miskin ve mustazaf kişilere yönelik tavırlarını şu şekilde eleştirmektedir: *"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya teşvik etmez."* Kur'ân böylece onların dini yalanlamalarını, yeniden dirilişi ve hesabı inkâr edişlerini, sahip oldukları katılık, kabalık ve ahlaksızlığın bir sebebi olarak görmektedir. Buna göre, sadakat sahibi bir müminin öncelikle itaate yönelmesi, hayır ve iyilik adına ne varsa tümünü benimsemesi gerekir. Ayetin ifade ettiği en kapsamlı mana budur.

Kur'ân-ı Kerim, çok ince bir üslupla, inandığını iddia eden herkesin bu iddiasında sadık olamadığını, namaz kılan herkesin de güzel ahlak sahibi olamayacağını belirtmiştir. Öyle topluluklar vardır ki onlar için din bir gösteriş ve övünç kaynağı olmaktan öteye gitmez. Böylelerinin, netice itibariyle ahlakları müşriklerinkinden farklı değildir. Bilakis

onların kabahatleri daha çirkindir. Çünkü onlar, bu çirkin tutum ve davranışlarına ilaveten, Allah'ın dinini bozdukları gibi, namaza ve namaz kılanlara da büyük kötülükler yapmaktadırlar. *"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır; hayra da mâni olurlar."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Dini yalanlayanı gördün mü?" ayetinde kastedilen şahıs, aslında yeniden dirilişi ve ahiret hayatındaki hesabı ve cezayı inkâr etmektedir. Bu tutum, İslam'ın tümünü yalanlamak anlamına gelir. Çünkü ahireti inkâr eden, İslam'ın tümünü inkâr etmiş olur. *"Gördün mü?"* sorusu, muhatabın dikkatini, sorulan şeyin önemine ve cevabın mahiyetine yöneltir.

"İşte o, yetimi itip kakar;" Hem de kabaca ve sert bir şekilde. *"Yoksulu doyurmaya teşvik etmez."* Kendisinin benimsemediği bu erdemi başkasına da tavsiye etmez. Doğal olarak kendisi de zaten bu işe yanaşmaz. Miskini yedirmeye başkasını teşvik etmemesi onun kibirli olduğunu gösterir. Mustazaf ve miskin kimselerle ilgilenmeyi kendine layık görmez. Çünkü böyle bir şeyin, itibarını düşürdüğüne inanır. Bu, benzer kimselerde görülen yaygın bir özelliktir. Bu tür kimselerin, mallarını har vurup harman savurduklarını görürsün, ancak yetimlere ve miskinlere yardım etmeye çağrılınca da kibirlenip yüz çevirir.

"Yazıklar olsun o namaz kılanlara!" Bunlar, ayetlerin kınadığı bir diğer gruptur. Kur'ân, onların namaz kıldıklarını belirtiyor; ancak bu namazlarıyla Allah'ın rızasını elde etmeyi değil, gösteriş yapmayı amaçlıyorlar. Diğer taraftan bunlar, namazın gayesinden habersizdirler. Allah Teâlâ onların bu durumunu şöyle dile getiriyor: *"Ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır; hayra da mâni olurlar."* Böylece eylemleri müşriklerinkine benzer hale gelmiş olur.

Bu ayetlerde sözü edilenlerin, müşrikler olduğu zannı bir vehimden ibarettir. Ayette her ne kadar *"onlar namazlarını ciddiye almazlar"* ifadesi "küfür ve inkârları sebebiyle namazı terk ederler" şeklinde bir anlamı çağrıştırsa da burada sözü edilenler Müslümanlardır. Çünkü namazı ciddiye almamak, onu tamamen inkâr etmek anlamına gelmez.

Şayet burada müşrikler kastedilmiş olsaydı, *"namaz kılma"* özellikleri yerine *"dini yalanlama"* özellikleri tekrarlanırdı. Dolayısıyla, buradaki *"namaz kılanlar"* ifadesinin, müşriklere hamledilmesi son derece uzak bir ihtimal ve garip bir yorum olur.

Diğer taraftan *"namaz kılanlar"*dan kasıt, mükellef her insan gibi namazlarında dalgınlık gösteren iman ehli Müslümanlar değildir. Şayet bunlardan söz edilmiş olsaydı (فِى صَلَاتِهِمْ) tabiri kullanılırdı. Söylediklerimizden anlaşılan odur ki Kur'ân burada *"namaz kılanlar"* ifadesiyle, namazlarını kılan ancak namazlarında özensiz ve ilgisiz davranan ve namazın amacını hayatlarına aksettiremeyen bir gruptan söz ediyor.

Sûrenin sonunda geçen *"hayra da mani olurlar"* ifadesi, onların cimrilikleri ve hayır işlemekten uzaklaşmaları sebebiyle, muhtaçların hakkı olan hayrı bile engelleyen kimseler olduklarına işaret eder.

KEVSER SÛRESİ 1-3

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّآ اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

1-3. (Resûlüm!) Kuşkusuz Biz sana Kevser'i verdik. Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes. Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir."

RABBİNE KULLUK ET VE KURBAN KES

Din-ahlak ilişkisini vurgulaması bakımından bu sûrenin bir önceki sûre ile konu benzerliği vardır. Yüce Allah'ın, *"Rabbine kulluk et ve kurban kes"* buyruğundaki *"kulluk etmek,"* O'na has bir ibadet, *"kurban kesmek"* ise başka şahıslara yardımı gerektiren ve onlara hayır yapılmasını içeren başka bir ibadettir. Gerçek anlamda namaz kılan biri, başkalarına yardım etmeyi ve her türlü hayır işinde yer almayı kendine şiar edinendir.

Ayrıca sûrenin başında, önemli olduğuna vurgu yapılan ve sevgili Peygamberimizi (s.a.s.) ilgilendiren ayırt edici başka bir özellik daha vardır ki o da Allah Teâlâ'nın, kendisine Kevser'i ikram ettiğini haber vermesidir. Bu müjdeli başlangıcın ardından sûrenin en sonunda; şerefli makamını korumak ve düşmanlarının burnunu sürtmek amacıyla ona başka bir müjde daha verilmiştir: *"Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"(Resûlüm!) Kuşkusuz Biz sana Kevser'i verdik." ayetinde geçen *"Kevser,"* Yüce Allah'ın, sevgili kulu Hz. Muhammed'e (s.a.s.) has kıldığı cennetteki bir nehirdir. Nehrin adı, umumi bir hayır ve kesintisiz bir ikramı çağrıştırmaktadır.

"Şimdi sen Rabbine kulluk et." Ey Peygamber! Allah'ın sana ikram bahşetmesinin, seçkinlik ve nimetin bir karşılığı olarak namazı ikame et. Ayette ayrıca her nimetin hemen akabinde itaate yönelmek gerektiğine de işaret vardır. Nimetin şükrü budur. Ayrıca bu ifadenin her mümin için eğitsel bir değeri de vardır. Nimet, şükür sayesinde artar ve devamlı hale gelir.

"Ve kurban kes." buyruğu, kurban kesme emridir. Bir şükür ifadesidir ayrıca. Kurban kesmek, Müslüman toplumun fertleri arasındaki dayanışma ve yardımlaşma duygusunun geliştirilmesini, aralarında sevgi ve muhabbetin yaygınlaştırılmasını ifade eder.

"Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyendir." Gerçek soyu kesik olanlar, sana kin besleyen düşmanlarındır. Onlar, hem dünyada hem ahirette her türlü hayırdan kesilmiş ve her türlü bereketten mahrum kalmış kimselerdir. Burada ayrıca, hayır işlemenin ve nimetler karşısında Allah'a şükretmenin, mümin insanı Rabbine yaklaştıracağına dair bir işaret vardır.

سُورَةُ الْكَافِرُونَ

سُورَةُ النَّصْرِ

سُورَةُ الْمَسَدِ

109- KÂFİRÛN, 110- NASR VE 111- MESED SÛRELERİ

299. MECLİS

A. "SİZİN DİNİNİZ SİZE, BENİM DİNİM BANA"

B. KUREYŞ İLE MÜCADELENİN SONU

C. "EBU LEHEB'İN İKİ ELİ KURUSUN"

KÂFİRÛN SÛRESİ 1-7

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

1-2. (Resûlüm!) De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam.

3. Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz.

4. Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim.

5. Evet, siz de benim taptığıma tapıyor değilsiniz.

6. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır.

SİZİN DİNİNİZ SİZE, BENİM DİNİM BANA

Bu sûrenin konusu iman ile küfür arasındaki ayırım noktalarının ilanı ve hak yol ile batıl yol arasındaki ayrışmanın ortaya konmasıdır. Bu ayrışma, Mekke'de İslam davetinin ilk yıllarındaydı. Nitekim o dönemde, müşriklerin ileri gelenleri Hz. Peygamber'i (s.a.s.) davasından geri çevirmek için bir gün kendi ilahlarına ibadet etmesi, bunun karşılığında bir gün de kendilerinin Allah'a ibadet edecekleri konusunda antlaşma yapmak istemişlerdi. Bu teklif, belki de bir kandırmacaydı. Çünkü onların tekliflerini kabul etseydi, İslam davetinin özünü bozmuş olacaklardı. Onların niyetleri ne olursa olsun, bu sûre, inançla ilgili büyük bir prensibi ortaya koyuyordu: Müslümanların sayısı, gücü ve etkinliği ne kadar az olursa olsun, din konusundaki her türlü pazarlık reddedilmiştir. Bu gerçeği ilan eden sesleniş şöyle gelmiştir: *"(Resûlüm!) De ki: Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam."*

Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelik bu çağrı, müşriklerin ümitlerini kesmiş, müminlerin gücüne güç katmıştır. Tüm insanlığa, hak veya

batıl iki yoldan sadece birini kendileri için tercih etmeleri gerektiğini, bu iki yolun birleşmesinin mümkün olmadığını ilan etmiştir. Ayrıca bu sûre, Resûlullah (s.a.s.) ile pazarlık yapan Kureyş'in önde gelenlerinin İslam'a asla inanmayacaklarını vurgulamıştır: *"Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz."* Bu vurgu onlar için aslında kötü bir sonun da habercisidir. Nitekim Bakara Sûresi'nde şu ifadelerle bahsi geçenler, tüm kâfirler değil, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) bu teklifi getiren inatçı müşrikler ve benzerleridir: *"Gerçek şu ki kâfir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler."*[86]

Sûrenin ilerleyen kısımlarında Allah Teâlâ bu ayrışmayı şu şekilde sağlamlaştırmıştır: *"Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim. Evet, siz de benim taptığıma tapıyor değilsiniz."* Bir önceki ayetler, geleceği nefyeden (nefy-i istikbal) cümlesi kalıbında gelmişken, daha sonra gelen bu pekiştirici iki ayet, kesinlik ve devamlılık ifade etmek üzere isim cümlesi şeklinde gelmiştir.

Sûrenin en sonunda bu kesin ayrışmanın açıklaması şu şekilde gelmiştir: *"Sizin dininiz size, benim dinim de banadır."* Bu, her iki toplum arasında; alış-veriş, komşuluk, yardımlaşma, düşküne yardım etme, sıla-i rahim, hak ve emanetlerin yerine getirilmesi gibi sosyal ilişkilerin veya kamusal menfaatlerin ayrışması değil, hak ile batıl iki din arasındaki ayrışmadır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"(Resûlüm!) De ki: Ey kâfirler!" Allah Teâlâ kâfirleri, kendisiyle meşhur oldukları en belirgin özellikleriyle isimlendirmiştir. Oysaki Kur'ân'da, gayrimüslimlere aynı tarzda hitap edilmez. Onlar için bazen *"Ey insanlar!"* veya *"Ey insan"* veya *"Ey ehl-i kitâb"* gibi ifadelerle seslenilmiştir. Hikmet, onların içinde bulundukları durum ve hale göre kendilerine hitap edilmesini gerektirmektedir.

"Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam." Anlayacağınız, ben sizin tapmakta olduğunuz putlara tapmam. Malumdur, *"siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz."* Sizler, şirk üzere olduğunuz için benim

86 Bakara 2/6.

ibadet etmekte olduğum Allah'a ibadet etmezsiniz. Burada ism-i mevsul olan (مَا) harfinin, yanlış anlaşılma ihtimali olmayan durumlarda akıllı varlıklar için de kullanılabileceğine dair delil vardır.

O halde, *"Sizin dininiz size, benim dinim de banadır."* Ayetin (وَلِيَ دِينِ) kısmının sonunda, (ى) harfi hazfedilmiştir. İfadenin aslı, (وَلِيَ دِينِى) şeklindedir.

NASR SÛRESİ 1-3

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللّٰهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

1-3. Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir."

KUREYŞ'LE MÜCADELENİN SONU

Bir önceki Kâfirûn Sûresi'nde İslam ile putperestlik arasındaki yol ayırımı ilan edilmişti. Çünkü iki taraf arasındaki fiilî mücadelenin başlıca sebebi buydu. Nitekim Kâfirûn Sûresi'nde bu iki taraf arasındaki pazarlık ve uzlaşma talepleri kat'i bir dille reddedilmişti. Bu sûrede ise, yıllar süren bu mücadelenin, Müslümanların Mekke'yi fethetmesi ve putperestliğin yenilgiye uğramasıyla artık sona erdiği ilan edilmektedir: *"Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği vakit."* Bu, kalpleri ferahlatan ve gönülleri sevinçle dolduran kansız bir fetihti. Nitekim bu fetihle beraber önce Kureyş, ardından diğer Arap kabileleri bu dini benimsemiş ve Müslüman olmuşlardı: *"İnsanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit."*

En sonunda sûre, Allah'ı tesbih, O'na hamd ve istiğfar ile son bulmaktadır. Bu ise, Allah'ın büyük zaferi ve fetih ikramının, şükretmeyi gerektirdiğine dair bir delildir: *"Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği vakit." buyruğundaki zafer, Mekke'nin fethidir. Fetih, zaferden daha büyüktür. Fetih, zaferden sonra

olur. Zafer; bir ordunun, diğerine üstün gelmesidir. Fetih ise, şehirlerin zafer elde eden orduya teslim edilmesidir. Mekke'nin fethi de Müslümanların, müşriklere karşı elde ettikleri zaferler silsilesinin bir neticesi olarak gerçekleşmiştir.

"İnsanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit." ayeti, gözle görülen başarıların insanlar üzerindeki etkisinin, bilgiye dayalı delillerden ve aklî dayanaklardan daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Kureyş'in inkâr ettiği ve *"sizin dininiz size, benim dinim de banadır"* ayetinin ilanıyla yollarını ayırdığı bu Kur'ân ile; fetihten sonra insanların iman etmek üzere akın akın geldiği Kur'ân, aynı Kur'ân'dır. Bu olayda İslam davetçilerine önemli ve anlamlı bir mesaj vardır: Başarılı bireylerin gerçekleştirdiği olumlu örneklikler, insanları İslam davetine yönelten ve onu kucaklamalarına vesile olan önemli bir etkendir. Ancak davette mantıkî istidlal ve tartışma metodu ise bu işin ilgilileri açısından fayda sağlayabilir. Ancak insanların çoğunluğu, bu tartışma ve konuşmalara ilgi duymaz.

"Rabbine hamdederek O'nu tesbih et." Onu hamd ile birlikte tesbih et. Ayrıca sen zafer elde etmiş olsan da *"O'ndan mağfiret dile."* Bu ise, İslam ümmeti için eğitsel başka bir derstir. Elde ettiği başarılar, tutumlarını gözden geçirmekten ve hatalarını düzeltmekten onu muaf kılmaz. Zafer, bir kimseyi hatalarını gözden geçirmekten ve günahlarının bağışlanmasını talep etmekten alıkoymamalıdır. Bilakis bu, yapılması gerekli olan bir şükürdür. Ayrıca zaferden sonraki istiğfar, kibirlenmeye, sorumlulukları unutmaya ve haksızlık etmeye karşı bir emniyet supabı vazifesi görür.

Unutma, *"O, tevbeleri çok kabul edendir."* Tevbe ile kendisine yönelen tüm kullarının tevbelerini kabul eder. Bu ise, Allah Teâlâ'nın, kullarına merhametidir ve O'nun sonsuz lütfuna olan ihtiyaçlarını bilmesi demektir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَآ اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلٰى نَارًا
ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

1-5. Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek).

EBU LEHEB'İN İKİ ELİ KURUSUN

Bu sûrede, İslam davetine ilk gününden itibaren yüz çevirenlere dair bir örneği Kur'ân-ı Kerim bizlere sunmaktadır. Bu örnek kişi, Kur'ân'ın müşrikler arasından isim belirterek zikrettiği ilk kişi olma özelliğini taşımaktadır. Allah onu, kesin bir hüsranla müjdeliyor: *"Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi."*

Ebu Leheb, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) amcasıydı. Lakin akrabalık bağları ona hiçbir fayda sağlamamıştı. Bu hakikatte, İslam'ın adalet anlayışına bir işaret vardır. Öyle ki hiç kimseyi kayırmamaktadır. Ayrıca burada Hz. Peygamber'in (s.a.s) bu dini tebliğ ederken hiçbir zaman ödün vermediği gerçeğine de işaret vardır.

Burada Kur'ân'ın geleceğe dair haber verdiğini gösteren bir delil daha vardır. Nitekim Allah Teâlâ, Ebu Leheb'i cehennem ateşiyle korkutmuştur: *"Alevli bir ateşte yanacak."* Bu da onun kâfir olarak öleceğinin ispatıdır. Bu sûre nazil olduğunda Ebu Leheb hayattaydı. Ayetin haber verdiği bu akıbeti boşa çıkarmak ve çürütmek için iman edebilirdi. Fakat yapamadı ve bu sebeple hüsrana uğradı. Kur'ân, Ebu Leheb'in hanımını da onun akıbetine ortak etti. Nitekim o da bu dine karşı düşmanlık yapan kadınların başındaydı. O da kocası gibi hüsrana

uğradı. Ve onun da elleri kurudu. *"Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek)."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ebu Leheb'in iki eli kurusun!" buyruğu, hüsrana uğraması için Ebu Leheb'e yapılan bir bedduadır. Kur'ân'ın kınama ve yerme üsluplarından biridir. Tıpkı *"Kahrolası insan! Ne inkârcıdır!"*[87] veya *"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay haline!"* ayetleri gibidir. Bu ayet, ayrıca Ebu Leheb'in kötü akıbetine de işaret etmektedir.

Ebu Leheb, Peygamberimizin (s.a.s.) amcasıdır. Asıl adı, Abdü'l-Uzza b. Abdü'l-Muttalib'dir. Yüzünün aşırı beyazlığı ve parlaklığı sebebiyle ona "Ebu Leheb" lakabını takmışlardır. Kur'ân ona bu ismi, şirkin sembolü olan "Abdu'l-Uzza" ismine karşılık olarak vermiştir. Ayrıca kendisine va'dedilen cehennemin leheb'ine (ateşine) karşılık ona Kur'ân'ın "Ebu Leheb" ismini vermiş olması da gayet uygun bir üsluptur. Ayrıca hanımının taşıdığı oduna uygun olarak "Ebu Leheb" isminin tercih edilmesi de Kur'ân'ın eşsiz ifade tarzına yönelik önemli bir işarettir. Doğrusu Kur'ân'ın tümü eşsiz güzellikte bir kelamdır.

"Kurudu da." ifadesi, hem tekit hem de haber vermek için kullanılmış olabilir. Yani Allah Teâlâ'nın ona va'dettiği şeyler gerçekleşmiştir.

"Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi." Onun zengin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak sahip olduğu hiçbir şey Allah'ın azabına karşı ona fayda sağlamamıştır.

"O, alevli bir ateşte yanacak." buyruğu, küfür üzere yaşadığından dolayı onun için hazırlanmış olan kötü akıbetini haber veren çok şiddetli bir tehdittir. Nitekim küfür üzere ölmüştür. Bu ise, Kur'ân'ın zahir ve sonsuz mucizelerinden biridir.

Sadece kendisi değil, *"karısı da (ateşe girecek)."* Yani Resûlullah'a (s.a.s.) ve onun davetine karşı düşmanlıkta kocasına nasıl ortaklık ettiyse, aynı şekilde bu kötü akıbette de ona ortak olacaktır. Hem de cehenneme *"Odun taşıyıcı olarak"* girecektir. Bu, Allah'ın kendisine va'dettiği

87 Abese 8/17.

cezanın sadece bir kısmıdır. Yani karısı, Ebu Leheb'e bu dünyada nasıl yardım ettiyse, Resûlullah'a (s.a.s.) karşı düşmanlık ve kin yükünü nasıl omuzladıysa, cehennemin azabını ve ateşin yakıtını da öylece taşıyacaktır. Dünyada odun taşıması bir hakikat olarak ifade edilebileceği gibi, fitne, dedikodu, bu davete karşı insanları kışkırtmak gibi manalara da gelebilir. Bu mana ise kendisine ve kavmi içindeki konumuna daha uygun ve yakın bir manadır. Fitne ateşi çıkarma fiiline uygun olarak ateşle ödüllendirilmiştir.

Üstelik cehenneme *"boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde"* girecektir. Düşmanlıktaki çirkin sureti böylece tamamlanmış oldu. Onun bu dünyada çirkin yükleri taşıması, düşmanlık beslemesi, bu konudaki inatçı tutumuna karşılık cehennemdeki cezası da bu olacaktır. Ayette gecen "(جِيدِ) (cîd)" kelimesi "boyun" anlamına gelir. "(مَسَدٍ) (mesed)" ise, genellikle kalın halatları yapmak için kullanılan hurma lifleridir.

سُورَةُ الإِخْلَاصِ

سُورَةُ الفَلَقِ

سُورَةُ النَّاسِ

112- İHLAS,
113- FELAK VE
114- NÂS
SÛRELERİ

300. MECLİS

A. TEVHİD HAKİKATİ

B. ŞERDEN VE HASETTEN ALLAH'A SIĞINMAK

C. İNSAN VE CİN ŞEYTANLARDAN ALLAH'A SIĞINMAK

İHLAS 1-4

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

1-4. De ki: O Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur.

TEVHİD HAKİKATİ

Tevhid, İslam'ın temeli ve üzerine inşa edildiği esasıdır. Bu şerefli sûre, tevhidin manasını beyan etmek ve onu her türlü şaibeden kurtarmak üzere nazil olmuştur. İlk olarak Yüce Allah'ın mutlak birliğini ispatla başlar: *"De ki: O Allah birdir."* O, kendisinden başka rab ve mabud olmayandır.

Daha sonra bu sûre, Allah'ın yüce sıfatlarından birini beyan eder. Bu sıfat, tevhidin esası ve başlıca manasıdır: *"Allah sameddir."* Ayette geçen "(الصَّمَدُ) (es-samed)" kelimesi Yüce Allah'ın, bu kâinatı idare eden ve onu çekip çeviren efendisi olması demektir. O, mukadderatı takdir eden, hükümleri koyandır. Mahlûkatın bütün ihtiyaçları O'nun elindedir, bu ihtiyaçları başkasından temin etmek mümkün değildir.

Daha sonra sûre, ehl-i kitabın ve başkalarının Allah hakkında uydurduğu birtakım asılsız ve batıl isnatları nefyetmek üzere başka bir konuya yönelir: *"O, doğurmamış ve doğmamıştır."* Allah Teâlâ, hem babayı hem de oğlunu yaratmıştır. Onlardan hiçbirine ihtiyacı yoktur. Celal ve kemal sıfatları O'na mahsustur. Allah Teâlâ'ya çocuk izafe edilmesi Hristiyanların iddiasıdır. Nitekim onlar, Hz. İsa'yı (a.s.) -hâşâ- Allah'ın oğlu olarak görmekteydiler. Ayrıca müşrikler de tevhid akidesine tamamen ters bir anlayışla melekleri Allah'ın kızları olarak görüyorlardı. En sonunda sûre, tevhidin bir başka manasına işaret etmektedir. O

da Allah Teâlâ'nın yüce zâtı, isimleri ve sıfatları itibariyle tek olmasıdır. O'na denk olan bir şebih, mesil ve ortak yoktur: *"Onun hiçbir dengi yoktur."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"De ki: O, Allah birdir." buyruğunda geçen *"De ki"* emri, "öğretmek" manasına gelir. Bunun, Allah katından gönderilen bir vahiy olduğunu ifade eder. (هُوَ) zamiri bu kâinatı yaratan ilaha dair zihinlerde var olan manaya işaret eder. Ayrıca müşriklerle Müslümanlar arasındaki tartışmanın konusu olan ilah budur.

"Birdir." Bu, Allah Teâlâ'nın sıfatlarındadır. Her yönüyle bir ve tek olduğu manasına gelir. O'nun ortağı ve benzeri yoktur.

"Allah sameddir." Yaratıklarının tüm iş ve akıbetlerini elinde bulunduran, var oluşları, hayatlarını sürdürmeleri ve ihtiyaçlarını karşılamaları bakımından onlara destek olandır.

"O, doğurmamış ve doğmamıştır." Babası olmadığı gibi oğlu da yoktur.

"O'nun hiçbir dengi yoktur." O'na eş ve denk olan kimse yoktur. Yüce Rabbimiz mübarek, mukaddes ve yücedir.

FELAK SÛRESİ 1-5

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾
وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِى الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

1-5. De ki: Yarattığı şeylerin şerrinden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden, düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçülerin şerrinden ve kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden sabahın Rabbine sığınırım!

ŞERDEN VE HASETTEN ALLAH'A SIĞINMAK

Hasede meyletmek, haset edilene buğzetmek, ona eziyet etmeye çalışmak veya ona kötülüğün dokunması için çaba göstermek tevhid yolundan sapmak, Allah'ın hüküm ve kaderine rıza göstermemek demektir. Gerçekte bu yöneliş, Allah Teâlâ'nın, kulları için yaptığı taksime öfkelenmek demektir. Hasetçinin bu tavrına karşılık haset edilen kişinin de sihir ehline ve falcılara yönelerek üzerindeki hasedi defetmeye çalışması, bir başka yanlışa yönelmek demektir. Bu olgu, başlangıcı ve sonu itibariyle muvahhid Müslüman toplumdan uzak bir olgudur. Haset, şeytanın ve taraftarlarının, şirkin ve ordularının işidir.

Malum olduğu üzere, İblis'in Âdem'e ve zürriyetine olan düşmanlığının kaynağı hasettir. Bu sebeple Felak Sûresi, tevhid esaslı güçlü bir yaklaşımla bu olguyu tedavi etmek üzere nazil olmuştur. Buna göre mümin kul, her türlü kötülüğün etkisinden kurtulmak, hasetçinin şerrinden ve sihirbazın sihrinden kurtulmak için sadece Allah'a sığınmalıdır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"De ki: sabahın Rabbine sığınırım!" buyruğu, Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve kendisinden sonra gelen her mümin kadın ve erkeğe, her türlü yardımı, sabahın Rabbi olan Allah'tan talep etmeleri

yönündeki emridir. Arapçada "(اَلْفَلَقُ) (el-felak)," *"sabah"* manasına gelir. Allah, hem sabahın hem de her şeyin Rabbidir. Fakat özellikle sabahın belirtilmesi, umut ve ferahlık hissettirir.

"Yarattığı şeylerin şerrinden." buyruğunda, her türlü kötülüğün şerrinden sığınmak kastedilmiştir. Cinlerden, insanlardan, börtü böcekten, kısacası Allah'ın yarattığı her şeyden Allah'a sığınmaktır.

"Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden." Bu kullanım, ismi, zarfına izafet etmek anlamındadır. Yani şer, geceden kaynaklanmıyor. Bilakis şer, geceleyin meydana gelen şeylerdedir. Malum olduğu üzere, gece karanlığı, hırsızlar, hainler, fahişeler, kötüler, kendisinden ve şerrinden korkulan benzerleri için çok uygundur.

"Düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçülerin şerrinden." Bunlar, büyü ve sihir işiyle uğraşan kadınlardır. Ayette özellikle falcı ve sihirbaz kadınların zikredilmesi, bu işin erkeklere nazaran kadınlar arasında daha çok yaygın olmasındandır. Arapçada (اَلنَّفْثُ), *"üflemek"* demektir. "(اَلْعُقَدِ) (el-'ukad)" ise *"düğümler"* anlamına gelir. O dönemde falcı kadınlar, yaptıkları sihri daha etkili kılmak için iplere düğüm atarak ona üflerlerdi. Böylece düğüm, bağlı kaldığı müddetçe sihrin etkisi devam ederdi. Düğüm çözülünce sihir bozulurdu.

Sihirbazların şerrinden Allah'a sığınmak, bu sihrin insanların hayatını etkilediği anlamına gelmez; onların şerrinden korunmak demektir. Çünkü onlar, fitne ve dedikodunun, kin ve nefretin, hurafe ve cehaletin merkezlerindendir. Bunlar da şer olarak yeter.

"Kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden." Haset, başkasının elindeki nimetin kaybolmasını arzu etmek demektir. Bu arzuyu, haset edilen kişiyi otorite sahibi kimseler nezdinde ispiyonlamak veya hakkında asılsız haberler yaymak gibi pratik bir çaba da takip eder. Hasetten korunmak, vesvese halini alacak şekilde abartılmamalıdır. Haset eden kişi, istediği şeyi elde etmek için her şeyi göze alabilir. Ancak mülkün yegâne sahibi Allah Teâlâ'dır. Her şeyi takdir eden, rızıkları dağıtan, ecelleri belirleyen O'dur. Hasetçi ise beşer gücünün ötesinde bir güce sahip değildir. Gayb haberleriyle de bir irtibatı yoktur. Ancak, haset, bir kimseyi düşmana dönüştürür.

Diğer taraftan hiçbir delil olmaksızın ve apaçık bir düşmanlık belirtisi olmadan insanları hasetle suçlamak, günahı ve manevî sorumluluğu en az haset kadar büyük bir iftiradır. Bu tür isnatlarda bulunmak, gaybı bildiğini iddia etmekle eşdeğerdir. Bu sebeple bütün bunlardan Allah'a sığınırız.

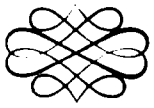

NÂS SÛRESİ 1-6

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ
الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ اَلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

1-6. De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan, Allah'ı andığında) pusuya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabbine, insanların melikine (mutlak sahip ve hâkimine), insanların ilahına sığınırım!

İNSAN VE CİN ŞEYTANLARDAN ALLAH'A SIĞINMAK

Felak Sûresi'nin, şerri ve hasedi defetmek üzere nazil olduğu kabul edilirse, Nâs Sûresi'nin de bu şer ve hasedin kaynağını defetmek üzere nazil olduğu söylenebilir. Şerrin ve hasedin kaynağı ise bâtılı süslü gösteren, kötülüğü yaygınlaştırmaya çalışan şeytanın vesvesesidir. Bu sûre, insanı, şeytanın vesveselerinden koruyan tevhidin manalarını tekitle başlar. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: *"İnsanların Rabbine, insanların melikine (mutlak sahip ve hâkimine), insanların ilahına sığınırım!"* Böylece ayetler, rububiyet bakımından Allah'ın varlığını ortaya koymuştur. Allah, insanların yegâne yaratıcısı, onların efendisi ve malikidir.

Daha sonra Allah Teâlâ, bu evrendeki mülkünde bir ve tek olduğunu beyan etmiştir. Çünkü yaratan, aynı zamanda mülk sahibi olandır. Daha sonra ulûhiyetinde bir ve tek olduğunu beyan etmiştir. Bu varlık âleminde, kendisinden başka rab ve malik olmadığına göre, ibadete layık olan da sadece O'dur. Sadece O'na sığınmak ve şeytanın şerrini ve vesvesesini defetmesi için, huzurunda O'na yalvarmak, ulûhiyetinin gereklerindendir: *"İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan, Allah'ı andığında) pusuya çekilen, cin ve insan şeytanının şerrinden"* ve her türlü gizli düşmanın ve gücün şerrinden Allah'a sığınırım.

Ayette geçtiği üzere şer ve vesvesenin, sadece cin şeytanlarının işiymiş gibi görülmemesi için, son ayette, insanlardan da vesveseci şeytanların olabileceği ifade edilmiştir.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"De ki: İnsanların Rabbine, insanların melikine (mutlak sahip ve hâkimine), insanların ilahına sığınırım!" Allah Teâlâ, bütün mahlûkatın Rabbi olduğu halde burada, özellikle insanların zikredilmesi, bu telkinlerin muhatabının onlar olduğunu, ayrıca şeytanın vesveselerine, insanların maruz kaldığını göstermek içindir. Burada muhataplara yönelik sevgi ve şefkat içeren, onların kalbine itminan veren başka bir mesaj daha vardır ki o da şudur: "Ey insanlar! Ben sizin rabbinizim, malikinizim, ilahınızım. Şeytandan korkmanıza gerek yok, Ben sizin yanınızdayım."

"Vesvesecinin şerrinden." Yani insanları şerre sürükleyen ve onlara kötülükleri süslü gösteren, zararlı düşünceleri gizli bir şekilde ilham eden şeytanın şerrinden Allah sığınırım. Ayrıca kötülükleriyle insanlara tuzak kurmak için *"pusuya yatan"* şeytandan Allah'a sığınırım. Bu, şeytanın özelliklerinden birisidir. O, yaratılışı gereği, hiç kimsenin görmediği bir şekilde gizlenir. Ayette *"pusuya yatmak"* ile *"vesvese"*nin bir arada zikredilmesi, ayete ayrı bir anlam katmaktadır. Buna göre şeytan, vesvese vermeye başlamak için uygun fırsatı kollamaktadır. Ürettiği birtakım şüphelerle *"insanların kalplerine vesvese sokan"* şeytan, onlara kötülükleri süslü göstererek amacına ulaşmaya çalışır.

"Cin ve insan şeytanının şerrinden." Pusuya yatan gizli vesveseci, sadece cinlerden değildir. Şeytanın görevini üstlenen bir kısım insanlar da vardır. Düşmanlığını göstermeksizin uzun süre pusuda bekler, daha sonra fitne ateşini yakmak, şüpheleri uyandırmak, kötülüğü yaygınlaştırmak ve insanları dalâlet ve fesat uçurumlarına düşürmek için uygun fırsatı kollarlar. Ayetin bu manasını En'âm Sûresi'ndeki şu ayet de teyit etmektedir: *"Böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar,) aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar."*[88]

---

88 En'âm 6/112.

Allah Teâlâ, bizleri ve bu satırları okuyan tüm kardeşlerimizi, cin ve insan şeytanlarının şerrinden muhafaza eylesin ve bizleri, son nefesimize kadar sâlih amellerle meşgul kılsın. Çünkü O, bizlere yakın olan, sözlerimizi işiten ve bizlere karşılık verendir.

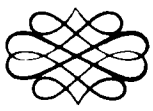

Bu eserimiz, Allah'ın lütfu ve keremiyle, hicri 1438 yılının haram aylarının ilk Cuma gecesi olan Zilkade ayının beşinci gecesinde (28 Temmuz 2017) tamamlanmıştır. Yüce Allah'tan niyazımız, bu amelimizi nezdinde kabul buyurması, kulları için faydalı kılması ve bu eserin oluşmasında ve yayımlanmasında emeği geçen herkesi mükâfatlandırmasıdır. En son duamız ise âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd ü senadır.

مجالس النور

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

EĞİTİM VE UYGULAMA ODAKLI YENİ BİR KUR'ÂN TEFEKKÜRÜ

MUHAMMED AYYÂŞ EL-KÜBEYSÎ

Kur'ân, birbirine sıkıca kenetlenmiş mütekâmil İslam binasının bütüncül haritasını çizdiği gibi toplum binasının bütüncül haritasını da çizmiştir. Zira Kur'ân; ne salt teori kitabı ne salt kanun kitabı ne de mantık öncüllerini ortaya koyan veya evrendeki olguları inceleyen felsefî bir kitaptır. Aksine Kur'ân, tam bir hayat programıdır. **"Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdıkları zaman, Allah'a ve Resûlüne icabet edin."** (Enfâl, 8/24)

Kur'ân, bu hayatı ıslah etmek, kendisine uyanlara mutluluk getirmek ve rahmeti dört bir yana yaymak için gelmiştir. Hayat tekdüze ve durağan bir yapıda değildir. Bu nedenle doğru tedebbür ve tefekkür için, hayatın muhtelif yönlerini bilip ona göre hareket etmek ve Kur'ân'ın hangi konuya nasıl yaklaştığını kavramak gerekir. Zira Kur'ân'ın nurunu yeryüzüne yaymak isteyen İslam davetçilerine hitap eden ayetlerle kışlada veya mevzide düşman karşısında duran askerlere hitap eden ayetler aynı değildir. Adaleti tesis etmeleri için hüküm veren yargıçlara hitap eden ayetlerle öğrencilerini ilimde ileri seviyelere taşımak ve onları eğitmek isteyen öğretmenlere hitap eden ayetler aynı değildir. Kur'ân'ı anlamaya çalışırken bu farklı alanları birbirine karıştırmak isabetli sonuç getirmeyecek ve düzensizliğe neden olacaktır.

TK-ISBN: 978-625-7297-83-7
ISBN-13: 978-625-7297-96-7
9 786257 297967
www.asaletyayinlari.com.tr
asaletyayinlari